This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

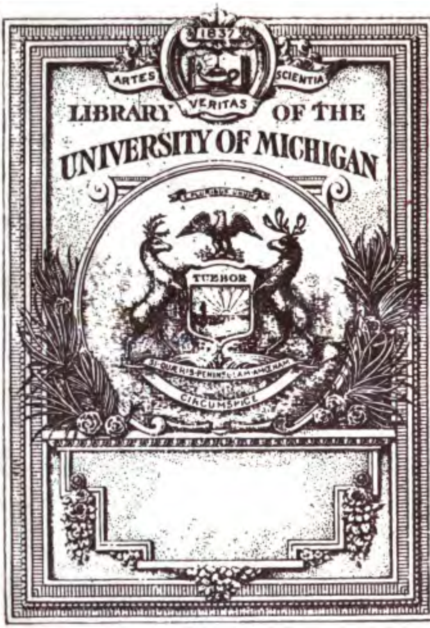
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DH
585
.B77

1837
ARTES SCIENTIA VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

DH
585
.B77

A 539999

Nicolas de Bourgogne

NICOLAI BVRGVNDI I. C.

ET PROFESSORIS ORDINARI CODICIS IN ACADEMIA INGOLSTADIENSI,

HISTORIA BELGICA,

AB ANNO M. D. LVIII.

INGOLSTADII,
Ex Officinâ WILHELMI EDERI.
Apud IOANNEM BAYR.
ANNO DOMINI M.DC. XXXIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO

PRINCIPI

MAXIMILIANO

S. R. I.

ARCHIDAPIFERO

ELECTORI,

VTRIVSQVE BAVARIÆ

DVCI

ET

COMITI

PALATINO RHENI.

NON offendam, MAXIMILIANE Princeps Sereniſſime, ſi hunc libellum ſub nominis Tui Magnitudine exire patiar. Belgium meum cùm feliciſſimum ac miſerrimum ſimul fuit, veluti in pictura quadam repræſento. Videbis virtutis vitiorúmque certamen. Videbis perfidiam cum fide luctan-

rec. D. 17-27-34
375144

ctantem. Sectáſque noſtrorum temporum in religionem attollentes ſupercilium. Breviter, quidquid malorum prorupit in publicam perniciem, ex æmulatione & invidiâ Magnatum, Principi ſuo non ſat obedientium. Hæc ſunt initia, quibus populus ille diſtractus eſt in partes. His cauſis inter ſe nunc commiſſus, totius Orbis oculos, tanquam ad ſpectaculum quoddam gladiatorium, in ſe avertit Pulchrum tibi erit alienę gentis calamitates percurrere, ut ſubditorum tuorum felicitatẽ agnoſcas, quos peſtilentiſſimum hoc ſydus nunquam afflavit, in mędiis tamen collidentium inter ſe religionum fluctibus dęprehenſos. Ego cùm hæc ſcriberem, non ſemel inhorrui. In acerbâ illâ miſeriarum contemplatione diutiùs hærere non erat animus, niſi reluctantem coëgiſſent viri magni, quibus nec negare quidquam debebam, nec poteram. Fatigatus igitur forenſium occupationum moleſtiâ, alienas curas in hoc otio depoſui, poſteritatiſq; negotium agere inſtitui. Ne autem liber iſte jamdiu neglectus, inter quiſquilias meas pulverulentus ingemiſcat, ſub nomine Serenitatis Tuæ manumiſi. Vt ſi livorem cõtrahat, inveniat patrocinium: ſi pu-

ſi publicum favorem, inter donaria numeretur. Perſis olim nefas fuit ſine munuſculo Reges accedere. Horum exemplo Serenitati Tuæ voveo, quod ſemper habui inter pignora chariſſimum. Agnoſco enim quo me favore exceperis, cum è Belgio evocatum, celeberrimæ Tuæ Academiæ Ingolſtadienſi adſcripſiſti. Sed ſi quæſiſſem Faſtigio Tuo dignum munus, non invenirem ſatis idoneum. Poſſem equidem in virtutes *Tuas* ire, Victorias extollere, quibus contumaces inimicorum ſpiritus confeciſti. Sed laudes Tuas tam ægre admittis, quam cæteri mortales lubenter audiunt. Virtutis mercedem in conſcientia facti reponis, ſolidamque gloriam, nullâ adulatione libatam, à poſteritate exſpectas. Admitte igitur benigno oculo exile monumentum ingenij mei, & hoc donario Serenitatem Tuam adorari patere.

SERENITATI TVÆ

Devotus

Nicolaus Burgundius.

AD LECTOREM.

HIſtoriam Belgicam hic habes. Si tempora æſtimes, prope antiquam: ſi res geſtas, prope novam. Multi hactenus provinciam illam ingreſſi ſunt: ſed non omnes fidem intulere quam debebant. Pleriſque ad veritatem affectus obſuit. Alij rectis monimentis deſtituti, rerum alieno ævo geſtarum ignorantiâ laborant. Ego ſanè polliceri poſſum, nihil me poſteritati imponere. Fideliſſimis manuſcriptis adjutus ſum. Quidquid in Belgicis concilijs actum, ex ſchedis Viglij accepi. quidquid in Hiſpanicis, ex commentarijs Tiſſenacquij. Viri illi falli non potuêre. Vterque enim rebus interfuit. Litteras denique omnes percurri, quas & Rex ad Gubernatricem, & ad Regem tranſmiſit Gubernatrix. Ex quibus multa hauſi, quæ temporum ratio & ignorantia abſconderant. Quiſquis hæc leget, niſi malignus eſſe velit, bonam fidem æſtimabit.

V. C.
NICOLAO BVRGVNDIO
IVRISCONS.
Summo, in ſummâ Flandriæ Curiâ cauſſarum Patrono.
Cum à Sereniſſ. Duce Bavariæ evocatus ad lectionem Iuris publicam in Academiâ ſuâ Ingolſtadienſi ſtaret in procinctu ſuæ profectionis.

SAt ſcio, Amicitiæ primæva ab origine noſtræ,
Et voto docti tempore conloquij:
Quod ſanxêre novem, noſtri, ſacra Numina, amoris;
Ac cum prudenti Pallade, juſta Themis:
Non maleſuada tuam penetravit opinio mentem,
Quæ enervet Fidei robora firma meæ.
Nam illa; velut ſcopulus contra maris impetum inanem,
Immoto rumpens navifragam undam animo:
Mutui in æternum victuri conſcia Amoris;
Non per longinqui tædia diſcidij,
Sit labefactari potis: haut per corporum amantum
Vaſtitiem, aut præſens quæ mala languor habet.
Atque adeò ſi quis nigrâ ſit ſenſus in urnâ,
Vivere poſt mortem hanc experiere meam.
Verumetiam ut noſtri quædam extera ſymbola Amoris;
Fidi index animi; ſit tibi, ſitque aliis:
Hoc tibi, BVRGVNDI, huic noſtro adpoſui Monumento
Mnemoſunum; æternæ pignus Amicitiæ.
Nam clueas noſtri licet ingens Belgica ſedi
Laus, ut Pieridum deliciæ & Charitum:
Nec vix in quoquam tibi ſe æquiparare potiſſit:
Atque viciſſatim me quoque perditè ames:

Connitar tamen (heic faveas mihi SANCE, FIDIQVE!)
Hanc tibi in hoc ſtadio laureolam eripere.
BVRGVNDI (quem Aſtræa, ſuo cum Præſide, MVSÆ,
Et Pallas curâ perpoliere pari)
Mortale eſt quodcumque vides: Anima ſed origo;
In cujus penetrali inlatebravit Amor
Seu ille tui, æterna eſt: ſic noſtri mutua nexus
Fœdera; ut illius undique pars melior.
Quare etiam fruſtrà eſt, noſtros tibi ut eloquar ignes.
Nam qui cera poteſt parvula eos capere?
Cùm penitæ nequeant vix hoc in corde medullæ.
Tanta meis ſuperat flamma cupidinibus.
Hinc ſcio nil Pyladis, nil Theſei fama valeret,
Vnanimique nihil gloria Peirithoi:
Illo nos olim ſi vixiſſemus in ævo;
Omnibus ac noſter cognitus eſſet Amor.
At tibi ſit ſemper mens ſana in corpore ſano,
BVRGVNDI; ex voto & vita ſuperſtes eat.
Miſsiculataque ſcripta volent: perfrigeret æſtum
Ne inrepens ſenſim torpor Amicitiæ.
Sed potius (meminens noſtri) alternata, requirant
Sæpe, ſatin' ſalvæ? Sic tibi, mîque vale.

IEREMIAS PIERSSENÆVS
I. V. D.
in eadem Curia Regis Catholici Conſiliarius
& Fiſci Patronus
Amico Optimo Maxumo
cum mœrore L. M. Q. P.
ac omnia felicia & beata cum incremento Dignitatis
ſuæ EX VOTO adprecor
in Maximâ Flandror. ipſis Kal. Septembr.
M. IↃ. C. XXVII.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI HISTORIÆ BELGICÆ

LIBER I.

FATO generis humani quemadmodum ſiderum, ita & rerum vices circumaguntur. Prima poteſtas in populo multis fuit; quæ citò ad primores flectendo; & ibi fracta diſcordiis, apud reges demùm feſſa conſedit: unde iterum ad exordium ſuum exoſa revertitur. Raro gentibus tàm felicia fata ſunt, ut in eodem ſtatu tranquillæ perdurent. Vnumquodque ſæculum ſua calamitas proſequitur ſimul, atque deponit. Igitur ſemper bella naſci, pacem ſubſequi, marcentem pacem vitia excipere, & hæc ipſa rurſus ubi proceſſerint in ſumma, iratum numen ad ultionem provocant. Quippe natura multitudine onuſta quietis eſt intolerans. & ob id ſe velut ipſam accito Marte neceſſum expurgat: quaſiq; renaſcitur, ut in profundo otio iterùm conſeneſcat. Sed vitæ mortalium dux atque moderatrix ſapientia eſt, quæ contra omnes caſus virtute inſtructa, impendentia mala ex alto proſpicit, minantémque tempeſtatem immota exſpectat. Secura potiſſi-

mùm; non ob aliud, quàm quod nihil acerbius accidere videat, quod non aliquando acciderit. Omnis ætas de ſæculo ſuo queritur, & ſuum quiſque infeliciſſimum falsò credit; quia ſuum: hoc eſt; quod nulla calamitas altius penetret, quam quæ ſentitur. Homines cottidiè mutantur; mores hominum in orbem redeunt. eadem fabula ſæpius, iterumque peragitur ſub aliis, atque aliis perſonis. Luxus, fraus, libido, peculatus, & ejuſmodi flagitia quæ hodiernos affligunt mores, & olim prona, atque in aperto fuêre. Sed non aliter ad poſteros, quàm per ſilentium veniunt. Quocircà reipublicæ intereſt ſcriptores exiſtere. Hi ſunt qui famam rerum geſtarum longius traducunt; eventu, præceptiſque ſalubria docent; iniquitati denique temporum conſtantiâ, vel conſilio occurrere. Quippe nemo rectius, quàm exemplis inſtruitur. Proinde operæpretium duxi, aggredi bellum, quo nullum unquam diuturnius aut acerbius Belgium habuit, tum conflictu totius orbis Chriſtiani, cùm atrocitate præliorum, & nutatione victoriæ, exercitibus hinc pro religione & imperio, illinc pro vindicandâ libertate non minore animo concurrentibus. Nam qui hæc leget, facilè diſcet ſcenam rerum humanarum. Eadem cauſa, idem furor, eadem rabies primo Gallias inflammavit, mox in Scotiam deflexit, inde Belgis incubuit. At mihi princi-

principium narrandi facturo, pauca explanare convenit de ſtatu reipublicæ. Nam & exteris me ſcribere memini, qui aliis, atque aliis conditionibus regnantur.

Belgica omnis longè, latéque, per Gallias, Germaniamque diffunditur. Cujus non una gens; ſed propriis nationibus, provinciis, nominibuſque diſcreta, in commune Belgæ vocantur, aut inferioris Germaniæ populi. Olim in ſingulis provinciis imperium fecerant. Imperium dominicum; inde regium, hoc eſt; legitimum; quoad vim dominationis privilegiis frangendo in formam principatus conceſſit. *Summa imperii* penes ſingulos, quos naſcendi ſors, & promiſcua ſucceſſio, non aura popularis, vel ambitio rebus præpoſuit. Licentia principum ſupra leges. poſt infanis caſtigata privilegiis, multorum motuum cauſam dedit. nunquam ſatis concordi potentia, quæ ad unum, vel plures, aut omnes tota non pertinet. Inſurgentibus enim principibus, populus contra niti cœpit; non paſſus vim dominiorum intendi, quorum jugum jam exuere cœperat. Brevique oſtendit, nullum majus eſſe privilegium, quàm carere omni privilegio, cujus umbrâ publica tranquillitas ſæpe illuditur. Sed hæc ipſa Principes ab initio benignius indulſerant, ut immunitatis dulcedine animarent multitudinem ad opificia, & exterarum *Status Belgii brevis deſcriptio.*

gentium commercia elicerent. Nec feſellit, hæc moderatio dominationis magnum quoque incrementum dedit. Quippe ibi populus, & divitiæ, ubi & libertas. in tantùm brevi potentia crevit, ut etiam formidoloſa haberetur Principibus ſuis, nec iiſdem artibus quibus erat elata, deprimi poſſet. Poſt multos deinde per ordinem ſucceſſionis dominos, univerſa Belgarum ſceptra in Burgundicam gentem felicitas tranſtulit, nuptiis, pactis, ſucceſſione, & fortunâ ad omnia prodigâ. tunc cùm ſub uno ſpiritu, unoque rectore, ad terrorem Europæ circumferrentur Belgica ſigna, ſtatim quoque popularis licentia ceſſit, magnitudine potentiæ debilitata, & timore compulſa ad reverentiam obſequii, ſimul ad imaginem regni adunatæ provinciæ, in unum quaſi reipublicæ corpus formamque coaluêre. Status autem habituſque talis erat. Porrò titulo alio, atque alio, omnes tamen unius nutum inſequebantur. Penes eundem pacis, bellique arbitrium, & adminiſtratio erat. Militiæ nomina dabant, non lecti, aut juſſi: ſed voluntarii. Namque populus olim ad pacem mitigatus, ſtipendiorum collatione vacationem redemerat. Lætis Principibus, & augmentum poteſtatis libenter retinentibus. quippè ſordidâ adulatione exoluti, nec à libidine, vel ingenio plebis pendentes, vim armorum, hoc eſt; materiam, facemq; ſeditionum turbidæ multitudi-

titudinis audaciæ eripuerant. Subſidia & tributa Ordinibus imperabantur, non promiſcuo jure veluti in ſolutis regnis: ſed conſenſu civium, hoc unum ex imagine libertatis retinentium; ut peteretur, quod negari jure non poteſt neceſſitatem æſtimantibus. Ordines autem conſtituebant delegati cujuſque provinciæ, quos ex eccleſiaſticis, nobilitate & civitatibus ſuffragia elegerant. Ærario principis ſenatus præerat. Finantiarum nomine deſignabatur. quem duo præſides (vulgo capita nominantur) cum theſaurario & præfectis aliquot conſtituunt. patrimonium, & domeſticas principis opes, ſimul & ingentia tributa curabat. Judicia magiſtratibus permiſſa. Neeubi tamen Juſtitia gemeret, provocatio placuit ad ſupremas curias provinciarum. Vnde ad Mechlinienſe tribunal à pleriſque recurritur. Gentis proceres provinciis præerant, gubernaculis urbium admovebantur, legionibus imperabant, populum in obſequio principis; & ſubinde principem in metu tenebant benevolentiâ populi diuturnitate victâ. Minorum gentium nobilitas per urbes ſparſa, atque diffuſa, cum plebe magiſtratus implere, ſuæ quiſque patriæ operam dare, præſidio eſſe, incrementum quærere. Populus ſuis vivebat legibus, pace adultus, commerciis potens, obſequium principi, inter libertatem, & ſervitutem. Cæterum Carolo Cæſare in lon-

ginqua abſtracto, tantum imperium à Mariâ ſorore videbatur aptè regi non poſſe, quàm ſi cum multis communicaret conſilium. Senatum igitur excitat, qui de ſtatu rerum, hoc eſt; de bello, pace, fœderibus Principum, præſidiiſque & munitionibus deliberaret, & ob id Concilium Status appellavit. Proceres gentium ut plurimum citrà numerum aſſumebantur. proceres, quod commilitio Cæſaris aſſueti, tamen procul illo agente ab adminiſtratione non excluſi, abſentiam & deſiderium principis per ſpeciem fallerent. gentium verò, ne peregrinorum odia in ſeditionem erumperent. an quod imperia patientius populus ferat, quæ à ſuis proficiſcuntur? Huic Concilio Princeps præerat, aut Gubernator. Rebus quoque civilibus curiam aperuit. Præſidem ei impoſuit. Concilium Sanctius, aut Privatum nominavit. Privatum enim cum Principe expendit arcana imperii. Apud Græcos olim apocleti vocabantur. Per hos provinciarum, urbiumque querelæ, atque diſcordiæ plerumque dirimuntur, diplomata edicta, & reſcripta, abolitiones quoque, & indulgentias, ut & alia quædam Suprema in Belgio Concilia expediunt, atque omnia ea quæ ſupra leges, citra tamen injuriam princeps poteſt. Nec ea potentium dignitas fuit. ſine reſpectu generis, ſine curâ ambitionis, duodecim primò aſſumpti ſunt, quos fama,

& vir-

& virtus, legumque ſtudium ſupra vulgus, evexerat: nunc pro regnantium arbitrio numerus conſtat. Interjecto Cæſar tempore provinciarum habenas in filium tranſtulit, onuſtus ſenectute, ægróque corpore, & feſſus longâ potentiâ. Philippus ergo inter initia imperii, vim omnem principatus ad ſe revocavit. ſalutari more potentiam repetens, quã ſubinde proceres, aſſuetudine imperandi ignavis dominis totam eripiunt. Bellum adverſus Gallos ſupererat, aſſiduos hoſtes, & ut ita dicam prope hereditarios. ſed quo interim vacuum foret de pace agere, annorum quinque inducias condixit. Quas paullo poſt Gallus fregit, & manifeſtius quàm ut à ſcelere excuſari poſſit. Ingenio velox, pœnitentiâ mobilis, ad pacem, ad bellum perinde ſubitus. Et nunquam poſtea aperto Marte, niſi infeliciter dimicavit. ſcires curæ eſſe Deo ultionem. Sed mutuis vulneribus fatigati, cum uterque ſibi confideret, neuter frangeretur ad tranquillitatem reſpexêre; ultimum ſemper laſſis, vel exhauſtis refugium. Hinc, à pace mihi initium hiſtoriæ. ſine amore, ſine odio partium. quibus hactenus vitiis maximè laboratum eſt. Multi ſterilitate litterarum, plerique inſcitiâ genii tam regionis, quam populi & reipublicæ; plures tamen religionibus vel infenſi nimis, vel nimis obnoxii. Mihi ſacrorum cultus, quem à majo-

ribus accepi, non adimet libertatem, quam felicitas temporum promiſcuam fecit.

MDLVIII *Pax cum Gallis cõponitur.*

Gallus ergo præſentium rerum faſtidium conceperat. Læto amoribus, venuſtiſque ſtudiis ingenio, & horum loco adverſa fortuna armorum ſtatim tædium fecit, & pacem quàm bellum malebat. Similis querulo, quod tam frigidè à Paulo Pontifice exceptus fuerat cum Guiſio exercitus. Nec eundem videbat in bellum inſtructum, cujus impulſu cauſaque, pacem ruperat. Et ſine dubio Pontificis cervicibus vires Hiſpanorum graves erant: at ſi frangerentur, Gallorum mores ſuſpecti. Proinde (ut fertur) non cauſæ, non ſtudiis partium; ſed nec amori reipublicæ bellum dederat. contentus inter ſe commiſiſſe reges, ut utroque laſſato, & ad pacem reſpiciente, Etruriam ipſe, tanquam adhuc incertæ poſſeſſionis ſibi auferret. Et hinc promiſſa extrahere cœperat; ſatis gnarus, non bello magis, quàm morâ belli Gallos conſumi, qui victoriam omnem in impetu conſtituunt, cujus ſtatim obliviſcuntur, ubi in externos exundant. Proinde Gallis tam ingentes conatus in Italia fruſtra expertis, poſtremæ duæ clades cum internecione nobilitatis, de ſupercilio eorum multum detraxerant. Sed præcipuus concordiæ auctor Annas Montmorancius, Magiſter equitum, ſeu Franciæ Coneſtabilis, regii exercitus prætor. Sancto-Quintino prælio in

Belgarum manus venerat. dein convento pretio remiſſus, ſpem, & fiduciam pacis, quam captivus fecerat, liber non abjecit. Huic uni viro bellum adverſus Philippum ſemper diſplicuit. ſolus omnium ſuaſerat Regi, ne feralem Gallis repeteret Italiam, equites ſe tranſituros Alpes, ut pedites inde reverterentur affirmans. Nec econtra Philippus abhorrebat à concordiâ. ingenio ad tranquilla promptiore, & alienis magis armis, quàm propriâ voluntate, ad bellum compulſus. Nam & Carolum patrem extinctum accipiens, animum cogitationemque ad Hiſpaniam appulerat. Et hinc proclivior ad tranquillitatem temporum, cujus ante deſiderium conceperat. Sed in pari Regum voto, nemo erat qui prior loqui vellet. Pudebat confeſſione propriæ infirmitatis victorem hoſtem facere. Inerat magnus utrique animus. & acceſſione Italicarum virium, par jam victori victus exercitus. Cunctantibus ergo publicam calamitatem extinguere privatâ verecundiâ, Chriſtierna Lotharingi vidua concordiæ mentionem injecit. Prudens, & virilis animi mulier. Alteri regum ſanguine, alteri per conjunctionem filii annexa erat. ac tùm quidem per finitimorum rabiem expoſita injuriis, haut ægrè expugnavit, ut conſentirent in colloquium. Actumque ut circa Idus Octob. Cericam-

pum convenirent. Cœnobium eſt Ciſter-ciensis Ordinis, inter terminos vtriuſque regni. Cardinalis Lotharingus, Ioannes Morvellerius Aurelianenſium epiſcopus, Annas Montmorantius Coneſtabilis, Iacobus Albo Sancto-andreæ, tribunus militum ſive (ut dicunt) Mareſchalus, & Claudius Albaſpinæus Secretarius, ab Henrico rege præmiſſi. & ut cupidiores pacis viderentur, Philippi caduceatores paullò diutius exſpectavêre. A Philippo autem hi ſuccedebant, Antonius Perenottus Granvellanus Atrebatenſium epiſcopus, Ferdinandus Alvares à Toledo, dux Albanus, Guillelmus Naſſovius princeps, Ruygomes de Sylvâ Melitæ comes, & Vlricus Viglius ab Ayta Suichemus præſes Privati Conſilij. Ante omnia caduceatoribus placuit dimitti utrimque exercitus. ne proximus armorum ſtrepitus, tàm ſalutare turbaret commercium. At ne tunc quoque dilationem Gallus fecit. equitibus domum remiſſis, pedites in præſidia diſtribuit. curam deducendorum Germanorum Nivernio tradidit. Nam & Philippus jàm in Atrebatibus exercitum diſſolvebat. Magna pro Sabaudiâ contentio fuit. Gallus per ſucceſſionem aviæ ad ſe trahens, & quod omni iure potentius eſt, præmio victoriæ retinebat. Multum ex adverſo Thomâ Languſco Stropianæ comite, ac Præſide Aſtenſi pro Phileberto nitenti-

tentibus; non armis in hoc contendendum eſſe; ſed forum ex more, legéſque reſpicerent. Nec diſplicuit Gallis reſumere cognitionem. at longè aliud poſcebatur, ut paucis civitatibus pignori relictis, ſua Philleberto reſtitueretur poſſeſſio. Sed hoc ipſum à Gallis contumaciter negabatur. Nec aliter quàm in gratiam Margaretæ ſororis Henrici Regis Philebertus poſteà obtinuit, quam ſe in uxorem ducturum ſpopondit. Tota igitur concordiæ moles circà Caletum fuit. urbem in Gallico littore poſitam, multis ætatibus Angli inſederant. quę longa poſſeſſio effecit, ut veluti ſuam conſtantius vindicarent. Gliſcebat inter partes certamen, & neuter remiſſurus aliquid videbatur de pertinaciâ: cum Philippus, & ipſe de pace deſperans, Comitem Feriæ dimiſit in Angliam, ad percunctandam uxorem Mariam, an mercari pacem vellet, quę ſine damno ejus componi non poſſet: ſi bellum haberet in animo, nuptiis Eliſabethæ ſororis in ſpem ſucceſſionis regni ſui Sabaudum adoptaret, ad quem jam potiſſimùm detrimentũ omne armorum perveniat. Sed medio tempore Maria deceſſit. cujus mors colloquium fœderis in tempus diſſolvit. Eliſabetha verò ſceptrum adepta, & ſemper per diſſimulationem dubia, tanquàm alicui nuptura, primùm externis, deindè & domeſticis, poſteà omnibus impoſuit. ſéque & regnum hac arte

egre-

egregiè tutata, ubi invidiam ſuperatam vidit, nuptiarum æmulos ſenſim ſuſtulit. tantaſque gentes, vix hodie patienter uni viro obedientes, femina, quod mirêre, tot annis in profundiſſima pace continuit. cui nihil dulcius regno unquam fuit. quod ne alteri traderet, omne matrimonium deſpexit. Sunt qui velint ad nuptias ejus intendiſſe Regem Philippum. Cujus rei certum auctorem non habeo. niſi quod Gallos acceperim, ſollicitaſſe ſummum Pontificem ne gratiam affinitatis Philippo faceret, vel diſturbaret conſilia ejus. ſed inani ſuſpicione correptos exiſtimo. nec enim Reges alio affectu ſæpius peccant; quibus ſemper formidoloſa eſt aliena felicitas. Cæterum poſt Calend. Febr. reſumtæ ſunt conditiones fœderis. Et jam prona omnia fortuna fecerat. Eliſabetha conſilii ambigua, ſed ad ſtabiliendum ſceptrum recens partum convenire pacem rata, ſimul metuens offenſam Philippi, quod ſub initia regni libertatem religionis vulgaſſet, cum Henrico ipſa per legatos de Caleto tranſegit: ut in annos octo Gallis cederet. reſtituerent deinde; vel quinquaginta aureorum millia penderent. in hoc legitimi obſides traderentur. Reſtabant ergo Genuenſes, Coſmuſque Medicæus. involuti & ipſi contagio alieni belli. quia ſocietatem Hiſpanorum palam induerant. alter eorum Senas tanquam ſuas; illi

Corſi-

Corſicam repetebant. Nec tam ingentia armorum præmia Gallus ægrius dimiſit, quàm ceperat. vna dies, vna hora, vnus calami ictus tot victorias repentè abſtulit. adeò vt quidam dicerent, ſic paciſci Gallos, quaſi nunquam bellum eſſent habituri. Eliſabetham Henrici regis filiam Philippus ſibi juncturus erat. & hoc pleriſque ſatis videbatur ad ſecuritatem: prorſus quaſi neceſſitudo fidem tueretur, quã religio non poterat. vſus certè comprobavit, affinitatem principum ad miſerationem ergà oppreſſos ſatis validam: inter æmulos, & infenſos odia non minuêre. quippe ſpeciem magis amicitiæ, quàm vim retinent; pacémque & bellum æſtimant ex temporum ac fortunæ ingenio. ſed & ſanguinis pignora, ſuorúmque matrimonia, & ſacramentum pro vtilitate ferè diſpenſant. In cæteris juſtitiam, in regno fidem, aut naturam non agnoſcunt. Leges pacis hæ convenere.

Pacta Madriti, & Vallicellis inita, firma, rataque ſunto, niſi aliter convenit.

Pax ſolida, æternaque concordia, bonâ fide inter reges tanquam fratres coito; quam non obtentu Turcici fœderis, non aliter lædere, vel offendere, liceat.

Fidem invicem præſtanto Romanæ religionis curam acturos, daturoſque operam, ut œcumenicum concilium celebretur.

Eſto vtrimque præteritorum oblivio, eſto liberum commercium. nulli fraudi ſit ſtetiſſe in partibus. bona

in eam

in eam cauſam publicata, vel diſtracta reſtituuntor. demtis tamen Neapolitanorum, Siculorum, atque Inſubrum exulibus.

Oppida ab hinc octennio capta, vtrimque redduntor. Gallus Theonyillam, Marieburgum, Ivoſium, Danvillerium, Montmedium, Valentiam Inſubriæ, ejuſque arces, & caſtella: Philippus verò Sancto-Quintinum, Hanum, & Caſtelletum.

Eo ſtatu quo nunc eſt Terouana reſtituitor. Ivoſium mœnibus nudator, alterutrum munire jus non eſto. non arcem, non propugnaculum in proximis mille paſſibus exſtruere.

Ditio Carolatenſis, cum Heſdino ad Philippum ſpectato. Delfinus Galliæ in Crepacordij poſſeſsionem admittitor; ſalvo jure Crunij toparchæ.

Philippus Eliſabetham regis filiam matrimonio adjungito. trecenta aureorum millia doteſto.

Emanueli Philiberto omnis Sabaudia, trans, ciſque Alpes redditor. Auguſta Taurinorum, Pinarolum, Clerium, Clavaſsium & Villanova loco pignoris à Gallo retinetor, quoad de jure ſucceſsionis pronuntiatum fuerit. interim & Vercellæ & Aſta Hiſpanorum præſidiis occupantor.

Dux Sabaudiæ neutralis maneto. Margaretam Regis ſororem in vxorem ducito. trecenta aureorum millia cum vſufructu principatus Bituricenſis dos ſunto.

Gallorum Rex præſidium Etruriâ educito. patricij Senenſes, alijque ad Ilcini-montem profugi reſtituuntor. ſi imperio audientes fuerint bona his redduntor.

Gallus

Gallus Corſicam, & quæ in Liguriâ occupat Genuenſibus reſtituito. Genuenſes econtra ejuſdem Regis amicitiam colunto. militiam ejus ſecutis, & proſcriptis pœnam remittunto.

Arx Bullonia Leodienſium epiſcopo reſtituitor, negotium Sedanenſe excipitor.

Luſitana dote maternâ ſecurè fruitor.

Quidquid alteruter Monſerrati occupat Guillelmo duci Mantuæ reſtituito. arces & munimenta à ſe exſtructa cuique diruere jus eſto.

Maria Borbonia Fano-Pauli ſecurè fruitor, ſalvis aliorum actionibus.

Gallus intrà proximum trimeſtre prior pacta exequitor. Inde Philippus poſt alterum menſem fidem præſtato. obſides interim tradito.

Is demùm annus III. Non. April. Potentiſſimos validiſſimóſque Reges, veriùs laſſavit, bellúmque magis, quàm bonâ fide diffidentiam, odiáque ſuſtulit. In Caſtro Cameracenſi conditiones hæ convenerant. & hinc pax Cameracenſis vulgò dicitur. quæ Pontificē, Ferrarienſem, Mediolanenſes, Etruſcos, Neapolitanos, Siculos, Genuenſes, id eſt, propè totam Italiam tot annorum bello abſolvit. quorum cauſa, Belgas, ſimul & Hiſpanos & Anglos, cū Gallis commiſerat. At Senēſibus libertatis infeliciter auſpicatæ finem attulit. quam pleriq; exules etiam tùm à Gallo incaſſum repetentes, ſanctitate fœderis repulſi ſunt. Cæterùm & Pontifex, & Cæſar, & Electores, tetrarchæ, civita-

civitateſque imperii; ſimul Polonus, Danus, Suevus, Anglus, Scotus, Veneti, Helvetii, Rheti, Sabaudus, Lotharingus, Parmenſis, Ferrarienſis, Mantuanus, Genuenſes, ac Lucenſes, breviter, tota Europa fœderi adſcripta. prorſus ut non cum una gente & pugnatum hactenus, & compoſitum: ſed in unâ gēte totus Chriſtianus orbis, & concuſſus, & ſedatus videretur. Paullò poſt conditiones Gallus implevit. Albanum, Auriacum, Egmondanum, & Arſchotanum obſides habuit.

MDLIX. Stylo veteri Rex Philippus Gubernatricē Belgio imponit.

Hinc converſus ad pacem Philippus, primum omnium paternis manibus ingenti pompâ Bruxellæ parentavit. Mox navigaturus in Hiſpaniam, provincias ordinat, ſtatumque reipublicæ componit, ac firmat. Sed eum maximè agitabat, quem cum poteſtate ſummæ rerum, ac gubernaculo præficeret. Imperator Ferdinandus pro Archiduce filio haut obſcurè ambiebat. Auriacus & Egmondanus rumoribus populi maxime deſtinabantur. neutrum tamen in ſermone Rex habuerat. non quod factiones metueret ex æqualium invidiâ, atque inde diſcrimen: quamvis hoc quoque ſpectaretur. at quia magnatum potentia, aliàs gravis, & ſemper nimia, periculum accerſeret; ne quod ex alieno ſumerent arbitrio, ex ſuo deponerent. Cuncta ſcrutanti, optimum viſum, paterno exemplo gentis ſuæ feminam Belgis imponere. Animus huic ſexui

quan-

quantumvis impotens;tamen ad res novas videbatur meticuloſus, ac mollior. Nec dubitabatur, quin tantæ familiæ ſplendor, ac majeſtas, tot illuſtriſſimis Belgarum proceribus venerationem incuteret. Secretò agitatum de Chriſtiernâ Lotharingi viduâ, & Margaretâ uxore Parmenſis. illa quidem amitæ filia, hæc ex concubinâ ſoror. alioquin virtute animoq; & cætera pares, ac fortunâ prorſùs dignâ tanto faſtigio. Sed difficiliorem electionem reddebant ſtudia procerum in diverſum accenſa. non amore, vel curâ reipublicæ. ſua quemque ſpès, vel ambitio impulerat hanc, vel illam ſuffragijs deſtinare imperio. Auriacus Lotharingę fautor aderat. adſtrepente vulgi famâ anteferendam eſſe, utpote Belgis acceptam, morúmque ſimilitudine propiorem, cui & pacem ſe debere meminerant. Ille tamen ad longè aliud intendebat. jampridem nec minore ambitu filiæ ejus Dorothææ nuptias ſollicitaverat. tunc quidem majorum ornamentis ac ſtirpe imperatoriâ tumens: mox pretio ſuffultus tanti certaminis, & veluti jure exacturus ſi gubernaculi munus beneficij ſui feciſſet. Nec ſegnius Granvellanus Atrebatenſium epiſcopus pro Margarita nitebatur, ardore retinendæ potentiæ, quâ hactenùs in aulâ prævaluerat. Verumtamen ut conſilio ſuo adjiceret robur, Albanum ſimul in partes exſtimulat, promptum ſuâ ſponte, & adverſus

Belgas ſatis obliquum. Erat tunc Philippo frequens, ſeorſim, & quaſi aliud agenti ſententias exquirere. quod pleroſque reges ſapienter factitaſſe legimus; ne qui in commune rogantur, in gratiam potentiorum conſilia flectant, aut ſolita purpuratis adulatione conſilia dirigant, quo principem ire vident. Albanus ergo pro more rogatus, in expedito regi ſuaſit, *Securitatis intereſſe Margaretam eligi. ſanctimoniâ vitæ, fideque probatam. cujus filium veluti obſidem, maritum teneret in Italiâ clauſum; & alioquin deſtitutum potentiâ ad occupandum facinus. Lotharingos Belgis finitimos eſſe, & affinitate Gallorum, veteriſque inimicitiæ recordatione ſuſpectos: Geldriam denique ad ſe trahere. timere ergo ne fiduciâ virium, & favore populi diuturnitate victo periculum faciant. maxime cum & jam per ſpeciem amicitiæ proceribus blandiantur. ſacroſanctum principatus arcanum eſſe, neminem aliquem magnum facere, cujus fortunam in poteſtate non teneas. nimiam credulitatem multos perdere. ſuſpectandum ſemper dominantibus qui capax habetur, & imperio proximus. Nec Chriſtiernam accuſari; quamvis vulgi rumore prodigam, atque alieni æris famâ laborantem: ſed humanum ingenium potentiæ avidum, ac per fas nefaſque præceps ad profundam animi cupidinem.* Ratio tam ſalubris conſilij facile vicit, ut Margareta ſine mora evocaretur, tribus ſubnixa

Concilijs

Conciliis rectura provincias. fatali indignatione Auriaci, qui exinde Granvellano adverſus, ſanctiſſimam haſtenus amicitiæ teſſeram fregit, atque inexpiabile odium concipiens, venturæ calamitatis fundamenta poſuit.

Provincias verò inter proceres Rex diviſit, ut præter ſummam imperii, Brabantiam quoque Parmenſis haberet. Flandriam, Arteſiamque Egmondano tradidit, divitiis, armiſque validiſſimas. Hollandia, Zeelandia, Vltrajectum, Auriaco data ſunt. nauticus populus, & hanc unam artem eâ tempeſtate ſibi vindicans, cujus nunc commercium unus orbis non capit. Friſia, ac Tranſislania Ioanni de Ligne comiti Arenbergio: Geldria, cum Zutphania Carolo de Brimeu comiti Meghemo permiſſa. Petrus Erneſtus comes Mansveldius Luxenburgum ſortitus eſt. In Hannoniam Ioannes Glimæus marchio Bergenſis miſſus, adjunctis Valencenis, atque arce Cameracenſi. Namurcum Barlaimontio; Inſulæ, Duacum, & Orcinum Ioanni Montmorantio Courrurii domino; Tornacum Florentio Montmorantio Baroni Montignæo evenêre. In Tranſmoſanos Brabantiæ terminos, deſtinatus eſt Ioannes comes Friſiæ Orientalis. *Provincias inter Proceres diſtribuit.*

Ordinarias equitum turmas, (vulgo Ordinantiarum) inter magnates quoque diſtribuit. Hodie nomina tantum, & ſolatia. olim *Ordinarias equitum turmas ma-*

gnatibus aſsignat.

flos provinciæ, vires, nervuſque exercitus. ſive numerum ſpectes, tria equitum millia fecerant: ſive robur, omnes electi: ſive animos, plerique nobiles habebantur. Bello feroces, & ad improviſos impetus prompti, validique: pace verò in ſuas quiſque domos diſparati, ac tributis exempti, aduſum præliorum ſine ſtipendio ſeponebantur.

Comitis Hornani & Granvellani diſſidium.

Philippum Montmorantium comitem Hornanum mari claſſique Rex præpoſuit. Ante illum diem Geldriam ſub fiduciâ rexerat, & eandem provinciam porrò affectabat. Sed fuêre qui in eo ſuſpectarent artes Granvellani; ut ingenium turbidum, & olim ſibi diſcors, procul amoliretur à republicâ. Ac profectò tardè, nec ſine precibus, Concilio Status adſcriptum convenit. ſeu conſcius rei Granvellanus, ſive innocens fuerit: tamen ſuſpicionibus odia fovebantur, propemodum deteriora præteritis diſcordiis. Nam triſtiſſimas inter ſe pridem ſimultates exercuerant; quarum cauſa hæc fuit. Simonem Renardum Debremontii toparcham Granvellanus detulerat, non ſatis integrâ fide inſolentes inducias cum Gallo pepigiſſe. Et eundem Renardum ob eam cauſſam in aulâ ſuſpectum, Carolus Lalaignii comes tanquam ſuum dedecus accepit. Siquidem legationis ejus princeps fuerat. Hinc contentio, mox jurgium. Solitâque contagione proximos, & affines indigna-

tio

tio corripuit. Ante alios Hornanus excanduit; naturâ ſuâ vehemens, & Lalaignio affinis, qui ſororem illius habebat uxorem. ſed poſteà quoque Granvellanus proprio nomine iram ejus elicuit, aſperavitque. Cum enim ab eo Hornanus quæreret, an ſibi Geldriæ præfecturam relicturus eſſet Rex: & quid, (reſpondit ille) ſi ſciam, an proditurum me putas tibi? Haut dubiè ſuperba vox erat. Sed opinor irato exciderat. Hornanum tamen vehementer offendit. Itaque clam Granvellanum proſcindere cœpit, actiſque ejus obſtrepere, donec in aperta odia erumperent. Contumelia enim in virum non inciderat ut altius abſconderetur per diſſimulationem, vel conſtantia virtutis indignationem concoqueret. Nam ſi diſcuſsâ opinionum caligine verum volumus, aut omninò injuriam in rerum naturâ non exiſtere, aut in faciente eſſe neceſſe eſt: quia ſapientis animum non afficit.

Cæterum ad firmandum religionis ſtatum, comitia Ordinum Gandavi Rex indixit. Ipſe ſibi per Mechliniam iter pronuntiat. Nunquam ſatis de religione ſecurus, quam ſupremo Concilio volebat commendare. Satis doctus, mutationem ſtatus in expedito fore, ſi noxiâ ſuperſtitione caperetur populus pace laſciviens, & ad novandum naturâ propenſus: quem magnates armatum occupando, pro ſuâ quiſque vel egeſtate, vel ambitione, aut

Philippus Rex Mechliniam proficiſcitur.

vindictâ, pietatis obtentu in principes exſtimulant. Proinde magno animo exerceri leges jubet; pœnaſque exigi à ſectariis exutâ omni diſſimulatione, & miſericordia.

Novos epiſcopatus molitur. Et pridem Franciſcum Zonnium theologum Lovanienſem, ad Paulum Pontificem legaverat, cum mandatis ejuſmodi: Invaleſcere cottidie hæreticorum vecordiam, atque uti tabem proximas quaſque civitates invadere. de cætero verendum, ne flagrantibus uſquequaque finitimis, ipſa contagio & Belgas corripiat. Publicâ circa res divinas torpedine, & vileſcente ſacrorum majeſtate per ſacerdotum incuriam. Remotiores epiſcopos, ut officia intendant. latius imperium, quàm ut in ordinem redigant, non genio populi, non commercio linguæ conjunctum. præſentiſſimum tot malis remedium, ſingulis provincijs aſſignari præſules, ac partito onere curam in anguſtias contrahere. Adjecitque libellum. Magnitudo Belgarum continebatur. quot archiepiſcopos, quot epiſcopos deſtinaret: ſedes, opes, juriſdictonem. in cathedralibus eccleſijs tres omnino theologos, totidemque juriſconſultos ac nobiles requirebat. Archidiaconos, & archipræsbyteros pro magnitudine imperij. quæ cuncta Granvellanus curioſe deſcripſerat.

Conciliū ſtatus reſtituit. Poſt hæc ad priſtinam formam revocavit Concilium Status, quod ſub initia imperij ad

ſe re-

ſe retraxerat. Ad hujus miniſterij procurationem Antonius Perenottus Granvellanus epiſcopus Atrebatenſis, Guillelmus Naſſovius princeps Auriacus, Amorallus comes Egmondanus, Philippus à Stavele Glaionij dominus, Carolus baro Barlaimontius, Viglius Ayta Suichemus aſſumti ſunt. At enim ſecretis codicillis imperat Gubernatrici, in perplexitate rerum & reliquos Aurei Velleris equites in communionem adſciſceret. Concilium ipſa cogeret, quoties videretur. ipſa præeſſet, ſuffragia exquireret, ſequeretur, aut ſtatueret, non quod plures ſentirent: ſed quod putaret optimum. nunc cum paucis, aliquando cum omnibus, ſæpe cum multis, ſemper tamen cũ Granvellano deliberaret, è Finãtijs ſubinde ac Privato concilio vires advocando. Sic nihil temerè, omnia tutò agi. ſingulos falli poſſe, neminem omnes decipere. Gomeſium quoque Figueroam Feriæ comitem Concilio Status adſcripſerat, & in Belgio relicturus erat. Sed neſcio quo fato mutaverit conſilium. Procerum arte factum dicitur; maxime invidiâ eorum penes quos auctoritas, & ſi deijcerentur externi, plus potentiæ ſperantium. Nam ut primum Ordines Gandavum convenêre, non uno prætextu alium ab alio diverſos admonebant, *ne ſinerent prodi libertatem publicam. Peſſimo conſilio ſubiugari provincias. Externorum dominationem ſenſim inſurgere. adeone* *Ordines Provinciarum*

 effœtam

inſtigantur à proceribus.

effœtam patriam, ut reipublicæ Senatum ſuppeditare nequeat? an provincialium fides periclitatura eſſet, niſi in Concilium peregrini veniant? Comitem Feriæ Senatui Status adſcriptum. Quantum abeſſe, ut omne provinciarum regimen Hiſpani in ſe transſcriberent? à patriis honoribus Belgas excluderent? & ad ſimilitudinem victarum gentiũ cunctis imperarent? Primas dominandi ſpes in modico. Vbi ſemel proceſſerint paullatim inſurrecturos, atque ad ſe tracturos omnia. Quid enim illis cum his provincijs? niſi ut arcana imperij ſcrutarentur, ac dominandi licentiam à ſuâ cupiditate in patientiam Belgarum transferrent? ſenſimque populum aſſueſcerent, non tam Regi abſenti, quàm genti ſervire in quâ Rex degeret? adeſſe Hiſpanicas legiones, & in præſidia diſtribui, tãquam ſua patria Belgis tutò credi non poſſet. A provincialibus ſtipendia exſpectare. & ſic nullum tributorum finẽ fore, manentibus ſemper exigendi & conferendi cauſis. nẽpe ut quod nunc voluntatis, & liberalitatis eſſet, in neceſſitatẽ, dominiumq; verteretur. pudendum ſibi, pudendum populo ſervitiũ; cum nihil civium oculis niſi Hiſpanicum occurret, atq; omnia externa. Meminiſſent ergo miſſionem expoſcere, jampridẽ promiſſam. Et hoc potiſſimum Ordinibus convenire.
Pronis auribus hæc accepta, & certatim inclinatio animorum ſequebatur. Inflammantibus inſuper Antverpienſium querelis. Nam & Atrebatenſes adverſus inſolentiam militum orabant auxiliũ. Cæteris quoque promiſſam miſ-

ſionis

ſionis ſpem in ſuum ludibrium recediſſe murmurantibus. Igitur inter ſe de remedio conſultabant. Præſentiſſima materies ad reſolvẽdam vim principatus, cujus rationem quam ſinguli non audent, omnes exigunt; & nihil magis unquam dominantibus diſplicuit, quam ex totâ gente concilium. Fremebant omnes tuendam libertatem. Pleriſque addentibus, ſi promiſſa miſſio non procederet, revocanda eſſe tributa in decem annos indulta. Alii revolvebantur ad privilegia ſua, & hoc ipſum acerrimum telum adverſus licentiam principum.

Philippus interim Rex magnâ curâ juſta perſolvebat manibus Henrici Galliæ Regis, paullò antè miſerabiliter extincti. Inter ludos haſtiles cum comite Montgomerio III. Cal. Auguſt. concurrens, dextro oculo vulnus acceperat unde ſtatim ex equo collapſus exanimis, ſequentibus Nonis exſpiravit. Cujus morti Philippus ingemuiſſe dicitur. Sed & Andream Veſalium, de ſalute ejus ſolicitus, in Galliam dimiſerat. Erat enim nobilis medicus, Philippum ſequens, natione Belga, qui non ſolùm illius ætatis genium; ſed ferè omnes ante ſe mortales humani corporis peritiâ ſuperavit. *Rex Philippus Galliæ Regi parentat.*

Hinc aurei velleris ſolemnia Rex celebrat. In cujus Ordinem aſſumpti ſunt Franciſcus Rex Galliæ, Guidobaldus à Monfeltre dux Vrbini, Marcus Antonius Columna dux Paliani, *Aurei Velleris equites creat.*

liani, Philippus Montmorantius dominus Hachicourtius, Balduinus Lanoius dominus Tourcoignii, Guillelmus Croyus marchio Rentei, Florentius Montmorantius baro Mõtignæi, Philippus comes Lignius, Carolus Lanoyus Princeps Sulmonenſis, Antonius Lalaignius come Hoochſtratanus, Ioachimus baro Nieuhauſius, Cancellarius Bohemiæ.

Oratio Granvellani ad Ordines provinciarum.

Ingreſſus inde conventum Ordinum ex more ſuo pauca locutus eſt. ſed ſermonem ejus Granvellanus excipiens, ejuſmodi verba fecit. *Optandum erat Regi, parta jam pace frui poſſe, ac vobiſcum unà diutius in commune conſulere. ſed nutantia alibi ſceptra invitum abſtrahunt. Hiſpaniæ novo Cæſaris imperio non ſat firmatæ, ſine Rege diutius eſſe non poſſunt. Seditionis conſilia apertius agitant, quàm aut fallere poſsint, aut contemni debeant. Præſentia majeſtatis haut ullo negotio diſsipabit periculum adhuc incipiens, cæteroqui forte noxium. Vos interim niſi ſpectatos haberet, hortaretur ad conſtantiam. Sed nec veſtri mores, nec fiducia ejus patiuntur. Dubitare nefas, ſimiles adhuc vobis, id eſt; an Belgæ ſitis. Fidem, & obſequium, nec per metum, hactenus retinuiſtis. Quam cæteræ nationes in Principe fortunam, vos in fortuna Principem reveremini. Sed hæc laus ita manebit inculpata, ſi fœda ſectariorum contagio non obliteret. nec id veſtro; ſed rei vitio, quæ ſine concuſsione ſtatus non invaleſcit. Reliqua ſcelera nocent ſingulis. hoc unum armatum eſt in*

perni-

perniciem univerſi. Aliorum exitus vos docere poſſunt, quàm fragile ſit imperium quod religionis turbine quatitur. Remiſsio legum Germaniam perdidit. Providendum vobis eſt, ne eadem indulgentia & Belgium corrumpat. ut tolli ſectarij poſsint, puniendi ſunt. Bonis nocet qui pepercit malis. remedium erit in cæteros, ſi unus, atque alter in exemplum veniat. Enimverò Princeps edicto pridem intonuit. ſed peccavit, ſi in hoc leges dedit, ut per ſilentium, & ſecordiam judicum populus diſceret licentius tranſgredi. aut exercẽda pœna ſunt, aut impares eritis flagitiis. Et quidem ſi ſatis eſſe crederet ſupremis Conciliis hoc ipſum mandaſſe: hodiè ſolicitudinem, fidemq; veſtram nequaquam imploraret. ſed in magno diſcrimine non ſatis proſpicitur. Nimiũ firmari non poteſt cui ſceptra nituntur, & imperia ſerviunt. De cætero, in omnem ipſe partem ſic proſpexit, ut niſi quod ſine illo eritis, abeſſe nõ ſentietis. Et quoniam Sabaudo ad ſua regreſſus eſt, Margaretam ſororẽ in duos annos gubernaculo ſubſtituit. Carolum filium daturus vobis erat, ſi ejus eſſet ætatis, qua librare poſſet imperij corpus tot periculis ſeptum. Belgam tamen legit, recturam Belgas. ita ut quoties diſcrimen impenderit, coràm eundem habituri ſitis & Principẽ, & imperatorem. Nec antè ab illo, quàm à periculis deſtituemini. Vos interim cultum, & reverentiam quam debetis Principi, deferte gubernatrici: & quanti illum facitis, in hac oſtendite. Reliqui veneratione, & ſilentio; Syndicus Gandavenſis (quippe ſic cõvenerat) Ordinum

num nomine gratias egit benevolentiæ Regis. *Cæterum*, inquit, *idem animus futurus eſt tuis qui fuit ſemper, ad religionem conſtans, quia pro Principe pertinax. Et tamen Deus avertat nefas. interim ſi irruperit, paratos habebis ultores. Scimus quidem quod nec idipſum imperaturus fueras, ſi in tuâ eſſet poteſtate, ſollicitudini, quam voluptatibus, otioque menſuram ponere. Quippe hactenus & religioſi legum custodes, & acerrimi vindices ſumus. Veruntamen conſtantiam noſtram paullo ante extuliſti ſupra mortales. Pudori noſtro grave præconium: ſed ex affectu tuo natum. cujus fiduciâ audebimus petere à majeſtate tuâ, ut alienigenas elimines, qui tantæ laudis gratiam inutili morâ infringunt. Quid obſecro ad hanc rempublicam peregrina nomina? nunquid nos ut cæteræ nationes inconſtantiæ, aut ſtoliditatis arguant? Ac ne externo quidem opus præſidio in pace ſedentibus. fides noſtra faciet ut ſtabile, firmumque ſit imperium. Benevolentia populi optimus regni cuſtos. Vanum eſt in pace alere, propter quod pacem fecimus. ſic lenior pace Mars erit. quia tum neceſſitas patientiam acuit, in tranquillitate calamitatibus ſuccumbimus. An externos credis temperaturos ab injuria, quos præſentia Regis ſui in modeſtiâ non continuit? ecce Antverpienſes, Atrebatenſeſque, & Cameracenſes de vi conqueruntur. Theonvilla, ac Marieburgum deſerta oppida. Pacẽ vero feciſti, non ut ibi ſolitudinem relinqueres, quæ tamẽ ex magnâ parte manebit, ſi depopulatores iſtos non eduxeris,*

Ordinum reſponſio.

eduxeris, Belgica præſidia imponens. Forte tamen Gallorum inconſtantiam, jam ante proſpicis. Recte id quidem. ſed fama longe bellum præcurrit. Interim quid attinet magno ære peregrinos redimere, in alieno ſemper rapidos; & tanquam mox abituros, ſpolia intendentes? ſuperſunt validi Belgarum manipuli. hæc ſunt præſidia, quorum virtuti Cæſar graviſſimis temporibus rempub. credidit. cur jam damnetur illorum fides, quam per tot ſæcula inviolatam præſtitêre majoribus tuis? tantiſper autem bellum protrahêt, donec externæ gentes ſub ſigna conveniant, aut è proximo concurratur ad auxilium. Fulminatus eſt Rex improviſa expoſtulatione, admiratuſque novitatem exempli, iraſcereturne haut facile dixerim. Nec dubio, arcana imperij tentari ſenſerat. confeſtim tamen deſcendit è ſolio. Dixiſſe quidam ferunt, num & ſe exiſſe vellent qui Hiſpanus utique ſit. Simul extra curiam ſe proripuit. Nulla tamen poſtea iracundiæ ſigna oſtendit. Dux Sabaudiæ pervicaciam Ordinum verbis caſtigavit. Nam in illum diem vicarium imperium geſſerat. Et *mirari ſe* ajebat *tam precariter interpellari principem, qui præteritis comitijs fidem præſtitiſſet ſuam. certiora pignora dare non poſſe, pollicendo ſancire Reges. nec eorum aliam eſſe cautionem. Detur ergo juſtum eſſe quod peterent, interim non fruſtrari deſideria Ordinum. tantum exſpectarent in alterum vel tertium menſem, ſaltem donec in Hiſpaniam veniſſet*

Rex,

compreſſa, eodem abſente ſine retinaculo erumpebat. Plerique Granvellano infenſi, criminabantur potentiam ſibi gravem, multis nimiam. Et primo quidem Simon Renardus multo ante diſcors, veteres inimicitias animoſe exercebat. Sed non ultra, quam ut actis ejus contradiceret. Tacitis adhuc cæterorum odijs, & manente in ſpeciem concordiâ; donec Egmondanus atrocius erumperet. nullâ vetere irâ: ſed irritatus, quod Helfautij toparcham, ad Heſdini præfecturam Granvellanus extulerat; adhibitis aulæ artibus, quas optimi principes & declinant ſemper, & incurrunt. Iuſſerat Rex inter alia imperij decreta, ut ad vacua, & honorata miniſteria, à gubernatoribus provinciarum nominarentur tres, è quibus poſtea judicium ſibi, & electionem permitterent. Egmondanus ergo totidem repræſentaturus erat Regi. Quippe Heſdinum Arteſiæ oppidum gubernaculo ejus ſuberat. Sed ut quarto loco, atque extra ordinem Helfautium adſcriberet, precibus Granvellani dederat; ſpondentis quidem, non ob aliud ſe id velle, quam ut Helfautius ſplendidâ repulſâ Regi notus, ad futura momenta reſervaretur. Detecta fraus obliquis animis accepta. ſed amicorum adulatio indignationem auxit, inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Granvellano ſermones. Clientes quoq; maledicendi licentiâ inſolentius efferebant;

rebant; ad læta, & triſtia Procerum perinde ſemper compoſiti. Nec deerat Auriacus inveterato odio æſtuans: Sororem Ducis Saxoniæ acceperat uxorem. & has ei tedas ut infauſtas reipublicæ, & religionis exitium portendentes Granvellanus exprobraverat. Adhæc Lazarus Swendius homo Germanus, Auriacum in gratiam cum Egmondano reduxit. ut qui ante illum diem inter ſe diſcordes, conſpiratis animis Granvellani potentiã deſtruerent. Nam & ipſe Swendius armis inclytus, & magnatum amicitiâ ſubnixus, remoto Granvellano altiorem fortunam præſumebat animo, hunc unum ſibi credens ad faſtigium officere.

Tali rerum ſtatu, cum offenſi proceres ad ultionem ſpectarent, novorum epiſcoporum fama adfertur. Res haut dubiè ſaluberrima, & à multis retrò principibus fruſtrà agitata. quã plerique ſecordiâ, plures bello retenti, Cæſar quoque ob conſanguinitatem amicitiamque circumſedentium antiſtitum extraxerat, Philippo filio quaſi per ſucceſſionem tradens. Indignum ratus alienæ gentis epiſcopos, longum & ſecors in ſuos exercere imperium. Atque ea tempeſtate in Belgio quatuor omnino epiſcopatus. Atrebatenſis ex olim. Tornacenſem, Vltrajectinum, & Cameracenſem diverſæ principum pactiones adjecerant. ſed tot ſimul provinciis pares illi eſſe non poterãt.

MIↃLXI. Style vet.

Novi epiſcopi inſtituũtur.

C Externi

Externi deinde Archiepiſcopi his imminebant, qui ſalubria illorum decreta turbare aut evertere conſueverant. Igitur Pius Quartus Pontifex Maximus, re cum ſeptem Cardinalibus deliberata, in tres archiepiſcopatus diſcrevit provincias. Deſignatę ſedes, Mechlinia, Vltrajectum, Cameracum. E quibus Mechlinia dignitate eminentior, ſex complecteretur epiſcopatus: Antverpienſem, & Silvæducenſem in Brabantia: Gandavenſem, Brugenſem, & Iprenſem in Flandria: Ruremondenſem in Geldria: quinque epiſcopi Vltrajectino ſubmiſſi; Harlemenſis in Hollandia; Middelburgenſis in Zeelandia, Leeuwardenſis in Friſia: Daventrienſis in Tranſiſlania, & Groeningenſis. reliquæ provinciæ lingua, ſituque Gallis affines, quatuor epiſcopatus ſub imperio Cameracenſis explebant. Atrebatenſem, & Audomarenſem in Arteſia, Tornacenſem, & Namurcenſem. Reliquum erat ut novæ dignitates honeſtis opibus inſtruerentur. Frequens curia ſub Paulo Quarto Romæ decreverat, proximorum monaſteriorum decimis tria aureorum millia detrahi. Deinde repertum, ut expunctis abbatibus, epiſcopi ſubſtituerentur. Ejus conſilii auctorem Granvellanum fuiſſe invidia oſtendit. Et ſiniſtra de monachis fama, Pii Pontificis aſſenſum facilè attraxit. Præſidentibus enim epiſcopis, in ordinem redituri credebantur, qui ſolutis

vetu-

vetuſtate moribus, ſanctiſſimam majorum, diſciplinam corruperant. Præpoſituſq; Granvellanus ei curæ, proxima quæque monaſteria corripuit. Forte ea tempeſtate Affligemium, ſanctuſque Bernardus & Tongerloa abbates non habebant, & circa eligendi ſucceſſoris conſilium intentos, Mechlinienſi, Antverpienſi, & Silvæducenſi aſſignat. Nam & Donſanum Brugenſi, & Martinianum Iprenſi, & Egmondanum Harlemẽſi, Margarittanumq; ac Liddanum Leeuwardenſi, Bertinianũ, ſanctumque Gerardum Audomarenſi atque Namurcenſi ità addixit, ut quamdiu ſupervixiſſet, abbates priorem opulentiam complecterentur, epiſcopis interim dotem conferrent. Gandavi S. Bavonis Præpoſitura erat, magnis opibus florẽs; nec multò divitiis inferior S.ti Lævini Præpoſitura Daventriæ pollebat, quas utriuſq; urbis epiſcopus ad ſe retraxit. Archiepiſcopatus Mechlinienſis Granvellano ceſſit. Antverpia Philippo Nigri deſtinata: Sonnius Silvæducenſibus præficitur: Cornelius Janſenius theologus Lovanienſis Gandavenſibus: Petrus Curtius Brugenſibus: Martinus Rithovius theologus Iprenſibus: Guillelmus Damaſi Lindanus theol. Ruremondenſibus: Fredericus Schenç à Tautenbergh, Vltrajectum retinuit. Harlemum Nicolao à Terra-Nova: Daventrium Ægidio de Monte Franciſcano: Leeuwerdia Cunero Petri à Brauwershavẽ;

Groeninga Ioanni Cniſio Franciſcano evenêre. Nicolaus à Caſtro Abbas Præmonſtratenſium Middelburgenſibus imponitur. patrimoniumq; omne cum monachis partitus, abbatiam tranſtulit in cathedralem eccleſiã. Maximilianus à Bergis Cameraci relictus eſt: Carolus Croyus Tornaci. Franciſcus Richardotus Burgundus Granvellano Atrebati ſucceſſit. Namurcum Antonio Havetio Dominicano; Audomarum Gerardo Hamericourtio abbati Bertinienſi contigit.

Hanc mutationem rerum adverſus rumor excepit, quem pro diverſo animorum motu multi explicabant. Procerum pars Granvellano infenſa, & adeptâ materiâ ad criminationẽ verrebatur. Inde & contagionem attraxit nobilitas magnis potiſſimum domibus annexa. Nam promptiſſimus quiſque adulatione, & obſequio, honoribus colebatur. ſed & populus ſtatim exarſit, irritatus acerbo multorum ſermone, vagis auctoribus ſparſo, tanquam in privilegia impingeret Rex, quod ſine Ordinum cõſenſu ejuſmodi novitatem induceret. aliud ſpecie præferri, aliud re agi. Granvellanum hominem arrogantem & Hiſpanis obnoxium; ac Hiſpanos dominationem cogitantes, hæc ipſa moliri. qui per artem intruderent epiſcopos, ut atrocitatem Inquiſitionis inferrent. Nec dubitabatur, quin confeſtim tres theologi, nobileſque, & totidem juriſcon-

ſulti in cathedralibus eccleſiis ad canonicatus ſubveherentur. Duo ex his Inquiſitioni præfuturi erant. Inquiſitores vocarentur. reliqui verò Aſſeſſores. quippe ea cuncta Romani Pontificis diploma promiſerat. Credulitatem juvêre monachorum querelæ, in deterius cuncta trahentes. & has paſſim jactas, temere creditas, inquieta multorum, & fœcunda rumoribus ingenia, cottidie in auctius differebant. At profundâ irâ Auriacus Proceres alium ab alio diverſos aggrediebatur, novorumque epiſcoporum conſilium arguebat. ſimul & Granvellanum onerabat ingenti invidiâ. Erat enim ingenio ſolers, & demerendis hominibus apto. ſplendore familiæ, juxta opibus potens, quamvis plerumque falſa, & inania ingereret, tamen cum fide audiebatur. Quippe multis opinionem fecerat penetraſſe ſe in arcana Regis, cujus innocentiam modeſtè criminabatur; fluxam illi fidem, nec Principe dignam. peregrinis conſiliis imbutum, & Granvellano obnoxium, in ſummo imperio, non niſi imperium cogitare. Inde plerique faſtidire Regem, cum potiſſimum jactaretur, abrogationem privilegiorum imminere à Principe Belgis infeſto, in quorum exitium Inquiſitionem induceret. Multi proinde Granvellani acta propius expendere, amicitiam, congreſſum, familiaritatem exuere; qui contra nitens, & ſpernen-

dis rumoribus validus, archiepiſcopatum Mechlinienſem nihilo ſegnius auſpicatum ibat. Annotavêre curioſi, neminem ex Proceribus extitiſſe, qui honoris causâ obviam proceſſerit. ſive tamen neglexerint, ſive aſpernati ſint officium honeſtatis, novi ſermonis irritamentum fuit.

Granvellanus in Ordinem Cardinalium aſſum tur.

Sed eum paullo poſt in Ordinem Cardinalium Pontifex adoptavit. Galerum autem ipſe Rex tranſmiſit purpuratorum inſigne, ut eminentiâ dignitatis Proceribus æquatum invidiæ ſubtraheret, quem faſtiditum omnibus jampridem cognoverat. Nec ideò tamen invidiam imminuit. adeo difficile eſt hominibus conceptũ ſemel odium exuere, cujus nullus eſt modus, cum ſemel terminum tranſierit.

Sectari i ſtudia ſui.

Cæterùm antehac nihil adhuc adverſus religionem proruperat. metu legum, quas olim inexorabiles, infeſta Procerum diſſidia reſolvebant. Externorum commercia non paucos Belgarum corruperant. & hi epiſcopos inſectandi ſpecie, ſubinde religioni & cęremoniis illudebant. Jam enim mortalium omnium odia in epiſcopos ſe converterant. Execrabatur eos populus, ut Inquiſitores; faſtidiebant eccleſiaſtici, ut ſeveriſſimos morũ cenſores; monachi denique, ut bonorum ſuorum raptores. idem omnibus queſtus, ex cauſis diverſis. miſcentibus ſe ſectariis, atque animis multitudinis tædium priſtinæ religionis, ſimul

ſimul & ſtudia ſua inſinuantibus; propter libidinem talia loquendi impunitam, cujus exemplum Proceres fecerant. nullum enim populo majus momentum ad virtutes aut vitia, quàm inclinatio Principum, ad quorum mores cæteri componuntur. Hinc ad hæreſim ne ſibi quidem ſatis notam inclinari cœpit. occultis primùm ſtudiis, & od id nocentioribus. Donec aliis ſcrutatis, pluribus conſcientiâ obſtrictis, & ubi aderant vires, in parte religionis fuit publicare flagitium.

Primus furor Tornaco erupit. circa Calend. Septemb. è ſecreto & latebris in apertum prodiit. *Incolas ejus civitatis jus commercii* Gallis potiſſimùm miſcuerat, corruperatque. ſed non aliud adhuc quàm pſalmos more ſuo noctu modulabantur. audacia tuti, quam tenebræ abſconderant. Acceſſit deinde ad impetum novitatis Matthæus Launoy, homo ingenioſe malus, & præſtigiatori ſimilis, prurientibus facem ſubjiciens. Is apud Calvinum adoleverat à primâ ætate, & in illa ſchola ſtudiorum ſuorum rudimenta poſuerat. Tornacum inde accitus, multos eloquentiâ ſeduxit, cui ſpeciem pietatis intexuerat. Emptæ furtim mulierculæ fanaticum morbum mentiebantur; quæ deinde mimicam ſanitatem acceptum ei ferebant. His potiſſimum commentis auctoritatem aſtruxit. Nam è proximis urbibus, pagiſque, &

Sectarii inſurgere incipiunt.

undique effundebantur homines tanquam ad miraculum. Et fuêre qui ſanctitatis famam ei circumdarent. ne quid deeſſet mendacio, centones veſtium in religione habebãtur, quas pro reliquiis ignari colebant, & profana manu contigiſſe in parte felicitatis repoſuerant. Nec deerat ipſe cohortari ſingulos, adire municipia, ubique adeſſe, Miniſtri munus exequi; neque jam occulto; ſed propalam: niſi quod adhuc concionaretur in ſilvis, abditiſque ſaltibus audaciam concluderet. Munia quę ipſe non poterat, obibant diſcipuli. qui non minori impoſtura rudem populum ludificabantur. ſed non occultum diu mendacium fuit. Fanaticæ illæ mulierculæ, promiſſum operæ ſuæ pretium exigentes; & cùm negaretur, larvam omnem detraxêre. Ne quis à nobis ficta hæc eſſe crederet, ipſe Launoi libello vulgavit. quippe poſtea redditus eſt Romanæ eccleſiæ; vanæque credulitatis veſtigia ſuſtulit. Paullo triſtius Valencenæ conflagravêre, Philippi Maillart, & Simonis Faveau vecordiâ accenſæ. obſcuri & ex ultima plebe homines Miniſtrorum provinciam aſſumſerant. ſed flagitii comperti, conduntur in carcerem. ægrè id ferebant ſectarii. totaque nocte per forum & tenebras lymphantibus ſimiles volitabant, clamoribus turbidi, & pſalmorũ cantilenis in vernaculum numerum traductis laſci-

laſcivientes. Sed nec abſtinebant minis in prætorem, cujus aures crebris verberabant injurijs. ſimul auxilium afflictis ſpondebant. Nec magiſtratus obviam ibat. plurium veſania audaciam excuſſerat. & inconſultâ gubernatrice, cum periculo ſeditionis incipere nemo audebat. Parmenſis re cognitâ animoſè leges exerceri jubet. Itaque primores civitatis in curiam coeunt, quam compleverant armatis; ac ne effuſa opificum turba ſeditionem faceret, primo diluculo reos traducũt ad publicum judicium. Ingens multitudo ad rogum concurrit, quem in foro excitaverat lictor. Iamque eò quoque damnati producebantur; cùm à pleriſque lapidatio urgeri cœpit. deindè ira pervenit in rabiem. impetúque facto audaciſſimi quique violentis manibus rogum diſſipant. itum inde ad damnatos, quos lictor tumultu in carcerem timidus retraxerat. effractis foribus vincula rumpunt. carnificúmque manibus in præſens noxios eripiunt, ut paullò pòſt vecordem ſpiritum digno redderent ſupplicio. Igitur venêre judices extra ordinem à gubernatrice. præſidium militare ex proximis hybernis unà tranſmiſſum. Ferociſſimorum ſanguine expiatum eſt facinus. cæteris autem mens obtorpuit, jam attonitis, & ſibi metuentibus, ut facilè appareret vim populi in multitudine pernitioſam: ſparſam verò, atque ſolutam impune contemni.

Hæc impendentium malorum initia, ſeu portenta erant; reliquis gentibus fortaſſe terribilia: Belgis tamen non intelligebantur. Tanta animorum obſtinatio fuit. Immemores alienæ calamitatis, ſibique imminentis, turbari religionem malebant, quam non arcere epiſcopos, quos etiam ultro in remedium expetere debuerant. At illi nihilominus ad deſtinatas ſibi provincias accingebantur. Flandri, & Audomarenſes haut ægrè admiſêre. Silvæducenſes, & Harlemenſes parumper commoti ſunt. Reliqua Brabantia ut ad jugum inhorruit. Forte Ordinum frequentiam ſolita tunc comitia Bruxellam contraxerant. Ibi abbates identidem ingerebant; *majorum mores, & privilegia pollui. epiſcopos in cœnobia intrudi; haut aliâ cauſſâ quam vt primo loco ſederent in comitijs, provinciarum vires ſpecularentur; principumque petitionibus menſuram ſtatuerent ex ſuâ libidine: Denique vt nihil liberum, nihil ſincerum amplius eſſet in Ordinibus. Quem enim in comitijs liberam vocem exercere, quem recuſare aliquid, aut hiſcere contra auſurum? imminentibus ſupra caput epiſcopis, cujuſque nutum verbaque notantibus? aut adulandum fore illis hominibus, aut ſpem honorum in poſterum abijciendam; quando nemo deinceps ad magiſtratus, quam per epiſcopos perveniret. Iam rectores illos in aula voluptatibus habitos, fractoſque, à monaſticâ diſciplinâ prorſus abhorrere. & hoc nihil aliud eſſe, quam perturbationem Ordinum, & confuſionem*

ſacro-

ſacrorum inducere. Tantum abeſſe ut religionis incrementum quæreretur; Inquiſitionis præfectos mutato in mollius nomine appellari epiſcopos. Per artem nunc theologos aſſumi; vt quemadmodum nova imperia; ita quoque egregijs virtutibus auctoritatem ſanciant. Irrupturos mox aulicos illos. irrupturos alienigenarum liberos, nullo patriæ amore retentos. Qui non conſcientiam, non integros mores in comitia adferrent: ſed aulicorum ambitu evecti, ac dominationem cogitantes, alienæ tantum cupiditatī inſervirent. Neminem principum *æquis oculis libertatem aſpicere. vltimum in principatu ſemper eſſe regnum. Nec divitias illas totas ſuas eſſe. benignam majorum liberalitatem partim in hoſpitalitatem, partim in compendium pauperum contuliſſe. manere adhuc poſteros eorum. quo animo laturos, parentum ſuorum beneficia epiſcoporum faſtui, ac pompæ tanquam inſtrumenta luxuriæ accedere? Omnia ſe expertos conſilia. juriſconſultos toto orbe Chriſtiano quæſiviſſe. nec laborare de jure, ſi leges valerent. Nunc cùm imperio ageretur æſtimare neceſſitatem. Si tamen Ordines ſecum miſcerentur, fiduciam ponere in benignitate Regis. qui non ſuâ voluntate; ſed paucorum ambitione circumventus tranſiſſet in hæc conſilia. Illum Ordines adirent. omnium nomine affarentur, cauſæq; ſuæ juſtitiam repræſentarent.* Hæc & plura hic atque ibi jactata, traxerunt Ordines in ſententiam.

Eâ tempeſtate Geneva urbs antiqua, & ſtudijs nobilis, paſſim à Belgis frequentabatur. Non tam liberalium artium cauſa, quæ Lovanij non

nij non minus laudabiliter colebantur: quam quod Gallorum ſermonem ſimul ediſcerent. Cæterum novitate religionum, qua tunc maximè Genevenſes præter cæteros inſignes habebantur, offenſus Rex, litterarum commercio ejus urbis, Belgis interdixit. Et quo facilius lubricam juvenum ætatem conceſſis ſtudijs retineret, novam Academiam ex conſilio Viglij, Duaci inſtituit. Neque ea res criminationibus caruit. Lovanienſibus potiſſimum in detrimentum ſui interpretantibus. ſolitudinem urbi redituram, in cujus ſolatium olim Academia ſubvenerat. Brabantiæ Ordines apud Gubernatricem ſupplices, & ob magnitudinem negotij rejecti ad Regem, delegatos decernunt in Hiſpaniam, privilegia ſua memoraturos. Quippe ne abbatiæ in commendas transfunderentur, veterum Principum indulta caverant. Delegati cum aſſenſu auditi ſunt à Rege. ſcribente potiſſimum Gubernatrice, quam periculoſe leges verterentur, quibus publicus ſtatus innititur. Monaſteria Abbatibus permiſſa, octingentos quotannis florenos epiſcopis conferre jubentur. De Academià nihil mutatum. Antverpienſes ſeorſim legationem ornaverant, civium querelas, & vota laturam. Nam ſi metu Jnquiſitionis advenæ tenerentur, moritura commercia referebant. *Scire ſe quidem nihil triſte ab epiſcopis timendum eſſe, nec alio conſilio inſtitutos, quam ut in cuſtodiam*

MIƆLXII Stylo veteri.

diam religionis vigilarent; ſed hoc ipſum ſuſpicacibus externorum animis perſuaderi non poſſe; & plurimum vrbi ſuæ acceſſurum, ſi hoc incommodo abſolverentur. multitudinem non aliter vanis, & inanibus, quam vero terreri: & malorum hominum deliramentis concuſſam, ſtultè omnia in metus trahere. Philippus Rex deliberaturum ſe præfatus, libellos recepit. Réque penſatâ poſſeſſionem epiſcopatus in adventum ſuum vacuam eſſe juſſit. His auditis, Geldrij, Friſij, Groeningenſes, & Daventrienſes contumaciores reddebantur. Nam & ipſi ab initio adventantes epiſcopos conſtanter repulerant. animati ſtudijs Procerum, invidiam Granvellano ex omni parte quærentium.

Medio tempore nuntiatum eſt diſcordare Gallias, & ingenti apparatu in civile bellum revolvi. Et à Carolo Rege aderant legati, auxilium orantes in vltionem ſceleris erga ſe perpetrati, cujus exemplum communis Regum cauſa poſtularet. ſuberat tamē metus, ne complexi dexteras verterent arma, & infeſta ſigna Belgis inferrent. Proceres in concilium vocatos Gubernatrix perpendere jubet, quid ſibi agendum, & poſt triduum referre ſententiam. Egreſſi curiâ, multi ex his cum Auriaco concedunt ad epulas, quas tum forte ſolemniores inſtruxerat. Ibi de Granvellano plurimus ſermo. Iam enim pleriſque videbatur elatior quàm ferri poſſet. Quippe ſine illius ſuffragatione

tione neminem ad magna, & honorata miniſteria provehi aſpexerant. & ſi quid in Hiſpaniam ſcriberetur, haut aliæ ſententiæ Rex accedebat, quam cujus ille auctor fuerat. tantam de ſe prudentiæ opinionem fecerat. vir ſanè præſtans, diſciplina, & indole erectus ad magna, Regique chariſſimus, atque illo amicitiæ gradu dignus, in quem conſilij publici fata hactenus recubuerant. Hinc potiſſimum dolor, & indignatio; quod homo talis, & quidem externus, occuparet primum gratiæ locum apud Regem, & in ſecretorum omnium admitteretur conſortium. Itaque ut ſæpe alias, tunc quoque paſſim criminabantur, *quod ſolus ille rempublicam regeret. quod ex libidine cunctos extolleret, aut deprimeret. quod ſui ratio non haberetur, prævaleſcente ſemper illius ſententia, tanquam plus omnibus ſaperet. unum quidem è ſenatoribus eſſe; ſed reverâ imperij ſummam habere in manibus. & ob id, ſuis artibus Gubernatricem ad provinciarum regimen evexiſſe, non viribus, non experientia validam, ut reipublicæ munia ſibi arrogaret, ex arbitrio ſtatum formaret, cæteroſque calcaret recenti potentiâ. Nil ſe in concilio quam numerum facere, egregiè ſcilicet ornatos, vano, & ſupervacuo titulo, uno Granvellano in ſacra, in profana, & in omnia regimen uſurpante. Non aliâ cauſâ novos introduxiſſe epiſcopos, quam ut inviſis hominibus, & ſui ſimilibus Ordines impleret, ne qua pars reipublicæ Granvellaniſtis careat. mox fratres, mox cognatos & affines Concilio Status illaturum. qui actio-*

nes

nes Procerum obſervent, & apud Regem univerſos accuſent, vt ſupplantatâ nobilitate ad Hiſpanorum arbitrium rempublicam inſtituant. Olim Principes omnia per Magnates egiſſe. nec pœnitere veteris ſtatus. ad ſtabiliendum imperium maximè pertinere, ſi ratio apud vnum, cura cum multis communicetur. Eundum obviam vanitati, & arrogantiæ hominis. Et hoc in expedito fore, ſi unanimes fuerint, atque vno ſemper ore ſententiam prompſerint. idem velle, idem nolle, id eſt; amicos eſſe debere, qui ſocietate velleris propiore nexu jungerentur. eâque concordiâ auctoritatem illius convulſuros. Et inſtabat Auriacus, ut privatim nunc ſtatuerent, quid poſt triduum dicturi eſſent in curia. Pauci quidem aſſentiebantur ei. Neque enim uſqueadeo corrupti mores erant. pleriſque adhuc privatas ſimultates ſic exercentibus, ut ſalutis publicæ curam non deponerent. Ab his igitur reſponſum, tres dies ad deliberandũ datos, ut ab eo quod hodiè placeret, medio tempore liceret recedere. neque convenire, ut privatim inter ſe de tanta re decernant, qui coràm, & ſub oculis Gubernatricis juſſi eſſent ferre ſuffragium. Condicto autem die, cum ſuper inopia ærarij, Gallorumque poſtulatis conſulerentur, ſinceris judicijs decrevere, referendum eſſe ad Regem. actumque ut Montignæus ea legatione fungeretur.

Inter quæ Hornanus ex Hiſpaniâ ſupervenit, Conſiliarij Status titulo exsultus. vetus odium

odium diuturnitate non exuerat. Statimque ſe factioſis applicuit. Cæterũ Auriacus pluribus artibus nobilitatẽ juxta, ac plebem ſibi devinxerat. comis, liberalis, magnificus, non contemptor, non ſuperbus, commune nobilitatis vitium: ſolertiſſimè populo blandus, congreſſu & ſermone familiaris; infimo cuique honorem reddebat, prorſus vulgari auræ commodiſſimus. tótque bonas artes prudentia, calliditate, & ſolertia miſcuerat; vitijs niſi pleriſque Principum familiaribus, non corruperat. nihil temere loqui, egregiè diſſimulare, aliud lingua preferre, aliud pectore claudere, tutiſſima quæq; metuere. magnæ ſanè virtutes quoties in virum bonum, & civilia patientem inciderint. Ingenium ejus olim notaverat Carolus Cæſar, & reipublicæ quandoque grave, & periculoſum fore prædixerat. Regi quoque paullò ſuſpectior erat, quàm volebat videri. & ob id Flandriam ambientem, Hollandiæ præpoſuerat, eâ tempeſtate inopi, atque infirmæ provinciæ. Granvellanum quoque cuſtodiæ cauſa abhibuerat Concilio Status; virum conſtantem, & obſtrepere auſum, quoties à ratione abiretur, & juſtitia. Quæ res potiſſimum Granvellani invidiam inexpiabilem fecit. Proceribus libertati ejus iraſcentibus, nec ſatis patientibus ſecundo gradu poſt illum conſiſtere. ſed jam furore, & ambitu cuncta compleverant. conſilia do-

mi

mi frequenter habere, apud Gubernatricem impotentiam criminari, conſiliis ejus officere, nihil penſi habere dum è provinciis amolirentur.

Eò tandem res deducitur, ut Auriacus, Egmondanus, & Hornanus ad Regem ſcriberent in hunc modum. *Ægris oculis Proceres ſummam reipublicæ in unum aliquem translatam aſpicere. Quæ jam ut maximè incolumis eſſet, ſtare tamen non poſſe, niſi amoto Granvellano, cujus impotentiam omnes faſtidire inciperent. ſe ad id conſilii publico urgeri periculo. Malum eſſe diſplicere cunctis ut uni placeas. ſi quæ ſuaderent, etiam crederet, omnia in melius proceſſura. Placida Parmenſis imperia populum continere. Neque hæc in ambitionem conſuli, cujus cauſas procul haberent. Pro beneficio accepturos, ſi expungerentur è Concilio Status, ubi Granvellano præſente, non indoli, non exiſtimationi, at ne ſacramento quidem ſuo ſatisfacerent. Religionis curam diligenter acturos. & illam hactenus inviolatam ſtetiſſe ſolicitudine ſuâ: quæ diſſolutis Granvellani moribus perire ſenſim inciperet.*

Proceres ad Regē ſcribunt ut Granvellanum amoveat.

Rerum novitas ingentem Regi ſolicitudinem incuſſit. Mox Debremontii dominum redire in Burgundiam iubet. quem pridem Granvellano infenſum, mutuas ſimultates exercere perceperat. Proceribus autem in hæc verba reſcripſit. *Affectum animi veſtri perſpectum habeo. cur tamen res in præſens mutari debeant, non video. ſi ex vobis alteruter excurrerit;*

Reſponſum Regis Philippi.

M.D.LXII. Stylo vet.

D *omnia*

cuncta ex liquido cognoſcam. Regem me eſſe memini, & inauditum damnare non poſſe. Ingrata Proceribus epiſtola fuit. Quippe non obſcure repulſi erant. & hoc ipſum in contemptum ſui interpretabantur. Inde ad fortiora conſilia reſpexêre. & quod præſentiſſimum remedium rebantur, Generalia Ordinum concilia ſollicitare incipiunt. Sed Gubernatrix decretum Regis in contrarium obtendebat. Nam inter plura alia arcana mandata, hoc ipſum diligentiſſimè juſſerat Rex, ne abſente ſe Generalia Ordinum comitia indicerentur. Cùm ergò mentionem eorum gravatè admiſiſſet, plus indignationis factioſis acceſſit.

Auriacus, Egmondanus & Hornanus è Concilio ſe ſubducũt.

Poſt aliquot dies, tres illi quos ante nominavi Gubernatricem aggrediuntur libello, in hanc ſententiam. *Proceres ſæpe inter ſe miſcuiſſe ſermonem de ſtatu publico. qui ab exitio quantillum abeſſet, ex his intelligeret. Novis opinionibus addictum eſſe populum. militibus ſtipendia non dependi, toties flagitata, atque promiſſa. blanditiis ultra pacari non poſſe. exhauſtum eſſe Regis ærarium, & alieno ære gravatum. Parum abeſſe, quin importuna creditorum libido negotiatoribus Belgicis manus foris injiciat, & commercia intervertat. Iſta tot mala anteverti potuiſſe Generalium ordinum comitiis, uſitato hactenus in anxiis rebus remedio. Cùm ei verò diſplicerent hæc conſilia, orare ut ſalutari aliqua ratione ſubveniret. Nam quod ad ſe attineret, abdicare Concilium Status; in quo hactenus pro umbrâ ſervierint.*

vixerint. Simul omnes abſtinebant curiâ. nec precibus, nec auctoritate ad mutandam ſententiam compelli poterant.

Deinde ut erant ad omnia quæ agitaſſent pervicacis animi, ſumpſere rurſus tabellas, & ejuſmodi verba ad Regem exarant. *Laudabile id quidem, quod indictâ cauſa in tuos non ſtatuas. Neque ſe Granvellanum reum facere. contrà bene illi conſultum velle, ſi adimeretur onus, ſupervacuum forſan; at certè cujus humeri magnitudinem non caperent. Cauſam ſi requiris, à malis publicis exigenda eſt: Ipſa calamitates erudire te poſſunt, quàm impares lacertos imperio ſubjiciat. In Hiſpaniam, niſi per rempublicam foret, non unus aliquis noſtrum; ſed univerſi veniremus. Armorum ſtrepitus, qui vicinas concutit gentes, ad intenſiorem curam nos compellit, & in ſuas quemque cogit provincias. Attamen ſi verum ſcire vis, ex litteris noſtris conſequi potes. quarum fidei præſentia noſtra, nec detrahet aliquid, nec adjiciet. De cætero rogamus, ut in bonam partem conſulas, deſtitutum eſſe à nobis Concilium Status, ubi in tempeſtivis ſimultatibus tempus terendo, magis graves, quàm utiles eramus. Difficile eſt cum eo vivere, qui modum neſcit in imperio.*

Proceres rurſus ad Regem ſcribunt.

In his motibus Proceres toti erant. cùm & populus, nihil horum ignarus, non mediocriter murmurare cœpit. Multi non tam Granvellano infenſi, quàm Proceribus adulantes, maledictis agebant. Proceres enim af-

fectus omnium in ſe attraxerant. qui per creditas ſibi provincias animis civium propius incumbentes; cùm amicos, & adulatores honoribus excolerent, & promptiſſimus quiſque ſupra cæteros attolleretur, arcanum quoddam in omnes gerebant imperium. Igitur factionem, & contumaciam eorum vulgus laudare, Granvellani famam verbis, famoſiſque libellis, atque omni prorſus modo proſcindere; avaritiam, ambitionem, libidinem objectare; crucem, & lapidationem meritum clamare; utique poſtquam per multitudinem ſpargi cœpit, ſuaſiſſe illum Regi, ut à Summo Pontifice peteret abſolutionem ſacramenti in auſpiciis principatus emiſſi, quò ſua civibus jura, ac privilegia eriperet. Sed longè aliter prudentiores æſtimabant civiles artes, rerumque experientiam, & eruditionem atque eloquentiam in viro ſummam. virtutes amares, vitia non nocebant; quæ ſub umbrâ magnitudinis excuſata latebant.

Falſus rumor ſpargitur Granvellanum in capita Procerum percuſſores comparaſſe.

Inter quæ Bruxellæ vulgatum, deſtinatos occultè in Procerum capita percuſſores, & Granvellanum eſſe, qui licitaſſet. Rumorem illum à magnatibus ultrò ad augendam invidiam compoſitum, multi intelligebant magis, quàm credulo populo perſuadere poterant. Proceres verò ſimulaverintne metum,

Eidẽ Proceres fœdus ineũt.

fide invicem data, acceptaque ſacramento obſtrin-

obſtringuntur. Legem fœderis nemo meminit. Nihil in Regem, aut religionem meditatum convenit. Initium ab Auriaco cœpit. Egmondanus & Hornanus viva repente odia intulêre. Hoochſtratanus, Montignæus, & Brederodius, ſpontanei ſociavêre conſilia. Bergenſem nulla ſua injuria adjunxit. Ob æmulationem Granvellano adverſus, premendi inimici occaſionem arripuit. Plures inierintne fœdus, per ſcriptores non convenit. Multi enim ut nomina dare, & participes eſſe vellent, perpelli non poterant. & modeſtiſſimus quiſque ab ejuſmodi factionibus abhorrebat. Conſtat autem cœnantes apud Gaſparum Scetum Regis ærarii, ſeu Finanțiarum quæſtorem, inter vina, & facetias ſortito teſſeram quæſiſſe. Fortuna eligendi arbitrium in Egmondanum tranſtulit. Ille ſignum flagitantibus dedit, ut factioſorum ſervitia nigro cultu inſtruerentur, & ſupra pallii latus, aureo internitente filo morionis cucullum exprimerent. Poſtridie lugere omnes diceres. niſi quòd eminebat in veſte ludibrium, quod non obſcure ad Granvellanum referebatur. Ea res multitudini grata, bonorum indignationem contraxit. ſed ante alios Gubernatrix offendebatur, quòd non unius hominis famam, quàm religionis reverentiam ad riſum, jocumque traductam aſpiceret. Modeſtè igitur incuſati Proceres,

loco cuculli repoſuêre faſciculum ſagittarum, ſinuantibus funiculis in medio aſtrictum: tanquam invicti, quamdiu concordes agerent. Granvellanus autem publico ludibrio expoſitus, Mechliniam turbatus ſe recepit. Prudentique abſentiâ furori cedens, negotiis imperii in poſterum abſtinuit. Nam & nobiles ad ſolita Brabantiæ comitia de more vocati, detrectabant contumaciter officium, affirmantes ſe præſente eo haut unquam ibi veſtigium poſituros. Paullò poſt Burgundus quidam, nomine Villeta, in caput illius ferebatur comparaſſe inſidias. Et ille tot ſimul malis perculſus, ut ſeque, & religionem infamiâ abſolveret, circumſpectare abitum cœpit. Communicato cum Gubernatrice conſilio Armenterius in Hiſpaniam mittitur. Erat ille ab epiſtolis Gubernatrici, rectæ tunc fidei, quia nundum ſe avaritia animo ejus inſinuaverat. Ad hunc nunciū Rex quid agendum ſibi eſſet paullisper dubitavit. Deinde amicos in conſilium adhibuit. quorum varia ſententia fuit. Plerique in Belgarum Procerum contumaciam ſtomachabantur, *quòd præſcriberent Principi leges. quod ſeditionem, bellumque molirentur. quod inordinatis affectibus indulgentes, ad eadem volenda Regem adigerent, & contra fas imperii libidini eorum morem gerere æquum crederent. Rem eſſe altiorem, quàm ut concedi debeat: odium, & invidiam prætendere, ut abducto cuſtode*

impe-

imperium ipſi invadant, & quod nunc alienum adminiſtrare coguntur, ſuum faciant. auſuros peiora, ſi prima proceſſerint. Nec diſſitas provincias aliter retineri poſſe, quàm ſi aliqui extiterint, qui Magnatum cervicibus incumbentes, actiones eorum obſervent, intra obſequii limites cobibeant, nec in noxias cupiditates evagari patiantur. Hæc quidem Rex favorabiliter audiebat. vicit tamen naturalis bonitas. ſimul diſcordiæ privata odia ſupergreſſæ timebantur. Haut ignarus quantum ſceptri ſui intereſſet gentem illam in pace relinquere. quod unum ipſi Carolus pater ante omnia commendaverat, & inter arcana imperii cenſeri voluerat. Proceribus itaque in concilium redire juſſis, tacito mandato Granvellanum evocavit, quæſito prætextu viam inſtituere jubens, ne id ſibi extortum Proceres crederent.

Neque mora, Granvellanus prid. Id. Mart. iter ſibi *in Burgundiam* pronuntiat. Maximilianum Morilonum, præpoſitum Arienſem, archiepiſcopalibus officiis ſubſtituit, virum virtute inſignem, ſibique chariſſimum, ſimul & litteratum, atque eloquentiæ nervis inſtructum. Cauſam reviſendæ matris in prætextum viæ accepit. & ob id Chantenottum, & Champignæum fratres unà proficiſci mandavit. ſed re verâ animum ad Hiſpaniam adjecerat. ſtruentibus fatis viam faſtigio, quod deinde aſcendit. Quippe illum comitata eſt *Granvellanus provinciis excedit.*

perpetua, & inconcuſſa felicitas: cùm eos ſerè ad ultimum fortuna faſtidire, & tanquam fatigata excutere ſoleat, quos principibus aliquando chariſſimos fecit.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIÆ
BELGICÆ
LIBER II.

HACTENUS quidem adhuc privata odia videri poterant, ſequens tamen furor anno MIↃLXIV exordium cœpit. fatale ſæculum diſcordijs; quarum initia, cauſæque in diverſa parte terrarum variè ſtruebantur. Nec deerant vaticinãtium ingenia, cum cœli aſpectus nihil mitius promitteret. Superiores tres planetæ unà cum Sole, & Mercurio in Leone cõcurrebant, præſaga malorum ſydera, ruinam, ſtragemque portendentia. Quippe eandẽ aſtrorum faciem ante quingentos annos exitioſam populis didicerant. Sed nihil triſtius à Belgis exſpectabatur, ſedationem ſperantibus extruſo Granvellano: cujus fortuna invidiæ cedens, liberiora factioſis ſcelera fecit. Quippe vir acer, ſummis adornatus virtutibus, & per omnia ſortẽ natalium egreſſus, inſigni conſtantia & auctoritate, conſilio & prudentia regionem protexerat. Nec triſtis Gubernatrix, ſed dominationis pædagogum jam pridem exoſa, materiam tranquillitatis avide arripuit. Anno MIↃLXIV. Stylo veteri.

 Con-

Confeſtim & ſine mora Auriacum, Egmondanumque, & Hornanum ad ſe accitos in ſenatum redire jubet. Qui primò hærentes ſpecie recuſantium; poſtquam vero flagitarentur, ad priſtina officia rediêre. Prima erat cura, necubi deſiderium Granvellani eſſet: aut abſentiam ejus ſentiret reſpublica. Proinde ſumma fide, conſilioque cuncta agebantur. nihilque intermiſſa rerum cura, ſubinde negotia in intempeſtam noctem protrahebant. Syncera etiam inter Statuſque ac Privatum Concilium, & Finantias concordia; niſi quod lividentibus oculis Viglium, & Barlaimontium aſpicerent, occultis tamen odijs: *Quæ perinde non extinguuntur ut cœpere: ſed ſublato duce manent in partibus, & poſt certamen, metumque durant.* Huc accedebat facilis animus; perinde magnificus: & ex utroque benevolentia populi. Nam delegatos gentium, urbiumque hoſpitio, & convivijs certatim illiciebant, potentiæ ſtudio, & æmulatione magnitudinis. Haut ignari, Belgarum animos non alia arte facilius capi. Nec fruſtra fuit tam profuſa humanitatis explicatio. Nam ſubinde à provincialibus nova tributa; & ex magna petitione ſemper aliquid auferebant. Quibus rebus Gubernatrici grati, ſibi graves, cæteris luxuriæ exemplum, afflixere mores ſeculi. Et ſi fateri licet, hoc initium fuit malorum omnium. Tantam enim magnificentiam, & ex-

eâ inopiam, cupiditas excepit. cum nemo turpe crederet, quod lucroſum quomodocunque auferre; ut ſuccurreret neceſſitati, quam luxus hiantem fecerat: pompæque ſuppeditaret inſtrumenta, prodigis ſumptibus, jam non conſiſtentibus vnde cœperant. *Hac enim eſt mortalium conditio, à vitijs degenerare in prava, à pravis in præcipitia, à præcipitijs in turbida, cum ſemel à virtute deſciverint, per pacem temporum; & inde luxuries.* Siquidem adverſa, quam proſpera feruntur melius. Res ſecundæ impotentiam generant: adverſæ moderationem. Philoſophia opus eſt ad otium: fortitudine, & conſtantia ad negotium: temperantia, & juſtitia ad utrumque: ſed magis in pace & otio. ex bello calamitas, & inde humilitas: ex pace laſcivia; contemtuſque numinis ex laſcivia naſcitur. breviter, in magna fortuna multa opus eſt juſtitia, & temperantia, ut conſervetur ſtatus tranquillitas. Ergo auctoritas Procerum, quam bonis artibus ſtruxerant, cupiditate & avaritia fœdata, ad ultimum erupit in exitium publicum. Primo dignitates, & ſacerdotia pretio ceſſere. ſecutæ mox uſuræ, abolitiones, indulgentiæ, privilegia, & judicia; breviter, cuncta proſtituta. jura & leges, divina atque humana polluta, quæſtuique fuêre. Nihil tam inexorabile, quod auri fulgor non flecteret: nihil tam flagitioſum, quod non mol-

molliret: nihil tam ſanctum, quod non corrumperet. Quidquid in privato Concilio ſeveritas expunxerat, in Concilio Status ſtatim redimebatur. ubi non ex fide, & honeſto, ſed ex libidine omnia, & ſine metu procedebant. ignarâ, aut incredulâ Gubernatrice, & quoquo modo acta, ſcrutari altius inſolita. In cujus ſecreta quo facilius proceres penetrarent, Armenterium Hiſpanum ſibi adjungunt, fidemque ejus per ſpeciem familiaritatis expugnant. ut vere dicere liceat, nihil mortalibus ſuavius quidem; ſed nihil quoque periculoſius amicitia; in qua raræ felicitatis eſt tanti boni metam attingere, indiſſolubili, ſecuroque nexu, & non ſuſpecto commercio. Et Armenterius quidem antea rectus, & innocens, ubi ſemel dulcedine munerum cupiditates ſolvit, ſubito pravus, par, ſimiliſque cæteris, in concupiſcenda pecunia, non modum, non terminum noverat. ut ſua tegeret, aliena vitia diſſimulabat: quorum licentiæ Proceres fiduciam inſuper præferebant. Quippe muliercularum ingenia edocti, aſſentationum, & adulationum illecebris Gubernatricis animum adeò devinxerant ſibi; ut ſi quid Præſes Viglius ſecreto ſuaſiſſet, protinus ipſa referret ad Concilium Status: ſine quo nihil agi, nihil adminiſtrari permitteret. Hinc omnia ad Proceres vergere. preces, & libellos illi excipiebant,

bant, magiſtratus, honores, officia mandabant; Nemo in gubernaculo minus quam Gubernatrix poterat. Neque adhuc tamen aliud, quam condicionis ſuæ ſtatum venalem, atque inſolentem fecerant. Poſteà id quoque acceſſit, ut magiſtratuum officia, hoc eſt; forum & jus, legum & tribunalium munia ad ſe revocarent. Iam primum apud illos privatorum negotia tractabantur. Si quis de juſtitia cauſæ apud magiſtratus diffideret, prætextu boni publici evocabat in Concilium Status. Iam vocatis in controverſiam Gorcomio, Worcomio Saliniſque Burgundicis, per modica, & crebra damna lacerabant patrimonium Regis, & judicia in quæſtu habebant. Hinc fluxa magiſtratuum auctoritas, priſcam ſeveritatem, & innocentiam retinentium, & quod eſt pernitioſiſſimum, jacebat Provincialium Conciliorum preſſa, atque contempta reverentia, & ſub pedibus ſacroſancta poteſtas. Nobilitas veluti frænis exoluta, ad omnia contumax. nullum in legibus auxilium; cum vi, & armis reſiſteretur lictoribus, & imperia magiſtratuum ignava redderentur. Idque Ordines provinciarum ęgrè toleravêre. & vndequaque querelæ in aulam confluxerãt. ſed delegati Ordinũ ingentibus onuſti promiſſis, & ſic remiſſi domũ, tamdiu in ſpe retenti ſunt, donec impetus ſpatio vaneſceret. Accedentibus inſuper

mini-

miniſtrorum nequitijs, per quorum veſtigia quærebatur favor Procerum, & tanquam internuncij reſponſa gentibus promebant. Nam & hi muneribus venales, quo plura emungerent, incredibili tædio laſſabant patientiam exigentium in aula ultionem. Sic atrociſſima quæque facinora impunè graſſabantur. creſcentibus ſemper vitijs, dilato ſemel remedio. Domus rapinis afflictæ, ſpoliata delubra, expilata monaſteria, in omnes audacia, denique terror urbibus intentabatur. Quæ & ipſa maximè onerabant famam Procerum tanquam facinus impetrantium. qui ſontibus faciles, ad indulgentiam prompti, & ad omnia connivendo, cauſam ſuſpicionibus dederant. Crebræ nunc querelæ, nunc calumniæ de ſacerdotibus percipiebantur. alijs divitias, aliis diſſolutionem morum infami licentia traducentibus. & ſic majeſtatem religionis in miniſtrorum ſordibus contemnebant. Fuêre etiam, qui cenſerent adimendam gladij poteſtatem huic Ordini, quem ſacrorum integritas à profanis curis ſecreviſſet. Prorſus immemores, quod eorum majores profuſa liberalitate extuliſſent eccleſiam in tantum faſtigium. Fortè autem Præpoſitus Brugenſis vacuam dignitatem per mortem fecerat. Neque acceſſio Præpoſituræ quamvis pridem deſtinata, Epiſcopo ante permiſſa eſt, quam Laicæ juriſdictionis inſignia ejuraſſet.
magnâ

magnâ cum indignatione ecclesiaſtici ſtatus, cujus hæc prima injuria noſcitabatur. Præſes Viglius iratior fremebat, quod inutili novatione majeſtatem religionis proijcerent. Sed conſilia ejus ſuſpecta erant. quaſi idem timeret, qui idem eſſe cœperat, hoc eſt, Præpoſituram Bavonianam adeptus fuerat, lato imperio, tituliſque amictam.

Itaque in tanta morum vecordia, nihil facilius erat, quam hæreſim perrumpere. cum languerent judicia, non lex, non metus conciliabula retineret. Inquiſitorum ſeveritas, ante arrogans, atque implacabilis, in faſtidium, riſumque venerat. doctis reis, ſpiritum quem ſupplicio debebant, favore, ambitu, & ad ultimum pecunia redimere. Pro quibus Auriacus, & Hornanus non raro intercedebant. innixus uterque uxorum conſcientiæ; quas in Germania genitas, ac Lutheranis imbutas ſacris, patrius ritus non deſeruerat. Pleriſque mirantibus, & inter arcana imperij numerantibus, ne matrimonijs aliarum gentium, aut rituum, purpurati miſcerentur. Qua in re quoque ab initio adverſarium Auriacus Granvellanum habuerat: nempe vaticinantem, quod aliquando potentia affinium, ad impotentiam abuteretur. Henricus Brederodius, & Florentius Pallantius Culenburgi comes ſubinde etiam damnatis aderant; & ſi poſſent, ſupplicio eximebant. audaces & turbulenti

bulenti homines: ac tunc quidem uxorum auſpicijs ad alios ritus tranſgreſſi, metuebant legum vindictam. Nam quantum in ſe liceret, multorum exitus, paupertas, exilia oſtenderant. Hinc ſermo, & initium cœpit de mitigandis legibus. Quę res exinde perpetuis contentionibus agitata fuit: donec religioni, & reipublicæ, nec minus diverſo tempore, ſuis quoque auctoribus exitium attulerit. Non deerant qui aperte jam dicerent, haut aliud ſupereſſe remedium in corrupto, & ad diſcordias vergente populo; quam ſi contagio mollius haberetur, & lentus uſus pervicaciam frangeret, quam ignis, ferrumque debellare non poterat. Sine dubio malitia creverat. ita tamē ut nō & multi ſupplicijs abſumerētur, ac maxime quorum promptitudo flagitij miſericordiam exceſſerat. At hi contumaces adverſus tormenta, nulliuſque ſceleris extra novitatem comperti, tanquam innocentes perire videbantur. unde miſeratio in vulgum, quaſi non utilitate publica; ſed in ſævitiam legum vltricibus flammis ſanguinem profunderent. Antverpiæ verò, & tumultus exortus eſt. levis, & modicus; qui tamen intra minas non conſiſteret. Chriſtofferum Smetium ex Carmelitarum ordine ad ſectariorum miniſteria tranſgreſſum, leges ad ignem protraxerant. Fanatica multitudo ad ſpectaculum collecta, primo ut in turba, licentius fremere; pſalmis & blaſ-

phe-

phemiis inſultare, ferociuſque agere. Iamque quod in ejuſmodi audacia ultimum eſſe ſolet, ſaxis; fuſtibuſque erumpens, præſenti, metu mortis lictorem exterruit. Ac ille reum rerum capitalium transſegit ferro, fugaque ſe furentibus eripuit. Sed ne tunc veſania ſtetit, poſtquàm deſiiſſet eſſe pro quo certaret. irruptione in curiam facta, ultionem quam à lictore non poterat, à judice exegit. Magiſtratus foro pellitur. armati per urbem vagabantur. & egentiſſimus quiſque ex plebe circumſpectare direptionis initium. ſceleratum prorſus ſpectaculum. clauſæ toto biduo officinæ, formam captæ urbis faciebant. Neque hæc ſeditio Proceribus diſplicuit. Leges in faſtidium venerant. quas, ut magis inviſas populo redderent; Hiſpanicæ Inquiſitionis cognomentum indiderant. Nec minus interim de temperamento frequens inter ſe conſilium habebant, & jam Gubernatricis animum explorare cœperant. Sed privata curia ex adverſo nitebatur. hactenus ſana, conſtans, innocentia, & ſanctitate morum eximia. Hujus auctoritas in leges plurimum valebat. & proinde hac incolumi ſperare Proceres mutationem non poterant. Ludovicus Naſſovius ſuaſerat Auriaco fratri, ut homines aliquot ſuæ factionis Privatæ insereret curiæ, & adverſariorum vires accideret. Et eundem Naſſovium in Belgio verſatum ad concitan-

das diſcordias, poſt ipſas diſcordias demum ſenſimus. fax, & turbo ſui ſæculi. ſine lare, ſine bonis, ſine familia, omnem ſpem, fortunam, conſilium in turbidis habebat. Sectariorum partes in Gallia amplexus, bonorum ſuſpicionem in Belgio non evaſit: tanquam & hic ſeditionis ſemina ſereret, ut ſemper eſſet, ſi bellum condicionibus in Gallia poneretur, ubi inter armatos vivere poſſet.

Eodem tempore Georgius Caſſander, & Franciſcus Balduinus, magna ſtudiorum fama celebrabantur. Et Caſſandrum quidem Hornanus, Ludovicus Naſſovius Balduinum in arbitros religionis obtulerant. ſimul utrumq; excivêre ſedibus. ſed Caſſandrum umbratica vanitas, & rudes aulæ mores, ſtatim unde venerat in Germaniam rejecêre. Balduinus natione Atrebas, in adoleſcentia hæreſis crimine poſtulatus, & poſt fugam proſcriptus, ad Calvinum decurrit. Eodem uſurus doctore, quem auctorem novitatis habuerat. cui ſe celeriter liberalitate ingenii inſinuavit. Erat enim formæ veneratione, & eloquentia inſignis. ſed Sanctorum Patrum lectione crebrò otium inſumens, & exinde magiſtro ſuo diſcors, reconciliatus eſt Romanæ eccleſiæ. Vnde ſe Iuriſprudentiæ ſtudio totum applicuit, liberalium artium manſuetudinem, & conſortia admiſcens. Vtroque genere

nere

nere diſciplinæ ad famam provectus, Heidelbergæ profiteri cœpit. & ibi Ludovico Naſſovio imprimis innotuit. Poſt illuſtribus Galliæ familijs, eruditionis, geniique beneficio immerſus; ut in Belgium venit, magnam ſui exſpectationem omnibus fecit. ſolers animo, obſequendi gratiâ, & civili congreſſu, nec minus officij comitate, ad ingenia principum vitam inſtruxerat. Nec enim novorum hominum deliramenta ſectàbatur, & rurſus in religione ſcrupulum oderat. Humaniúſque credebat, iniquitati temporum cedere, pietatiſque integritatem in paucis violare, quam vim adferre turbatis conſcientijs, quas in contaminatis hominibus nulla unquam ſupplicia eluunt. Itaque Auriacus ad ſe accitum promiſſis onerat. & ad profeſſionẽ publicam in Lovanienſi, vel Duacenſi Academiâ deſtinat. Mox futurum ſpondens, ut favore proprij nominis, ſuoque, & magnatum ſuffragio accerſeretur in Privatum Concilium. Rebus ſic compoſitis tanquam brevi rediturum à ſe dimittens muneribus honoravit. in ſpem adductus, religionis arbitria ſuſcipi poſſe, ſi vir tantus cum Viglio, Maſioque, & Hopero ęquatâ dignitate componeretur. Nam & Barlaimontium per Gaſparum Scetum ſollicitabat in ſocietatem conſilij; peculiaria quoque in ipſũ officia ſua repromittens, ſi adverſus Hiſpanicę Inquiſitionis triſtitiã unà conſurgeret.

Quippe repulſo Granvellano hunc jam titulum factionibus prætexuerant. Cæterum Barlaimontius vir ſanctus, & innocens, virtute, & prudentia eximius, Granvellani partibus ſe junxerat. Ejus abſceſſu diſcordiis, odioque relictus, fidem & conſtantiam nulla tempeſtate libatas ad ultimum Regi ſervavit. Ex alia parte Balduinus tempeſtiva pœnitentia conſilium ſuum damnavit. ſtultum ratus, pro ſecuris, & præſentibus, incerta & præcipitia eligere. & ut quiſque ei amicus, ita & reditum diſſuadebat; dedecus, atque diſcrimen oſtentans, ſi non reſolveret leges, in quarum contumaciam duraret Rex Philippus. Non omiſit Ludovicus Naſſovius crebris eum nuntiis admonere promiſſi, & imminentium honorum blanditiis allicere: ſed ille in Gallia Borboneis, Guiſeiſque juxta acceptus, & inde majora ſibi præmia ſpondens; laborabat inter diſſidentes finire diſcordiam, gravem paci, graviorem dominantibus, in quorum perniciem haut dubiè eruperat, Ergo Auriacus ſpe. ſua fruſtratus, conſilium mutavit. faciliuſque quæ vellet perfici poſſe credens, ſi nullis curiarum frænis retineretur; Privatum Concilium cum Financiis expungere ſtatuit, & ad ſuam curiam utriuſque munia transferre. Parva res erat prima ſpecie: ſed ſub titulo minus atroci reipublicæ vires, petebantur. Proinde ut ad

eadem

eadem volenda Proceres impelleret, crebris ſermonibus inceſſebat; *Conſiliarij titulum penes ſe, penes alios vim & poteſtatem eſſe. interim ſi accideret triſtius aliquid, ſi flagitaret multorum annorum ſtipendia ſeditioſus miles, ſi hæreticorum tumultus ingrueret, reddendam ſibi rationem; qui non legibus, non ærario præeſſent: ſed in hoc duntaxat haberentur, ut ſpecioſâ dignitatis umbrâ, nova ſemper tributa extorquerent à populo. Pares nempe ſe toti reipublicæ. curæque ſufficere, quæ fruſtra in plures ſpargeretur. Revocanda eſſe Privatæ curiæ, Finantiarumque officia ad Concilium Status, ut unius reipublicæ una tantum eſſet veluti anima, concorſque ſententia.* Multis æqua ſentire videbatur, quò hæc pertinerent non ſatis adhuc animadvertentibus. Concilii formam concepit, ut duodecim primorum gentium equites in Senatum ſublegerentur; judicia Mechliniam rejicerent; gratiam, abolitiones, & ejuſmodi, Præſidi cum aſſeſſoribus permitterent; Ærarium ipſi regerent; minores curas delegatis committerent. Sed hæc conſilia etiam ſuis auctoribus ardua videbantur. Nec enim ſuppetebat, quo pacto perſuaderent Regi, inter tot obtrectatores, qui potentiam Procerum antè exoſam, timere inciperent. Itaque diu ſecum expendentes, centuriones clam ſubornant, qui expoſcerent in aulâ ſtipendium obæratis militibus; & ſi differrentur ſeditio-

nem in promptu aſſererent. Fortè & libelli curiæ oblati, torpedinem juſtitię, & inde diſcrimen, in vaſta hæreticorum frequentia querebantur. Ergo in tot malorum remedium, Gubernatrix contraxit Proceres in Concilium. Omnes uno ore dixêre ſuffragium? Legatus in Hiſpaniam decerneretur, qui indicaret hæc Regi, & levamentum peteret. Ignarus adhuc Viglius quid Proceres machinarentur, & melioribus conſiliis dirigens fata reipublicæ, loco ſententiæ dicebat: *Sectarios latè corripuiſſe provincias; ſed non eſſe deſperatum remedium, neque auctoritatem imperij omninò projectam. Profectò ſi florerent in republica leges; ſi pro modo flagitij magiſtratus animadverterent, minori negotio debacchantium illam colluviem tolli poſſe, quàm ſurrexerit. nunc verò nullum in magiſtratibus præſidium; & hinc ſcelera impunè graſſari, & ab uno ad aliud, ſine retinaculo tranſitum facere. ſua tantùm quiſque impleret officia, atque uterentur remedio à majoribus reperto; haut dubiè ſupplantaturos partem illam vulgi, & modicam reſpectu cæterorum, & planè timidam. Non unius quidem anni negotium eſſe, nec tot flagitia ſimul poſſe erui: quemadmodum nec uno gradu iſtos homines innocentia deſtituit. tempore opus eſſe. Vitia publica, ut ſenſim adulta, ita & ſenſim corrigenda. ab unitate auſpicandum; ut ad ſummam venias. neminem inde cœpiſſe, quò incredibile eſt perveniſſe. eſſe in procinctu Tridentinum Concilium:*

lium: ne afflicti ſacerdotum mores deſiderium ſuum deterrerent. Addebat deinde. *Haut aliundè proteri miniſtros juſtitiæ, quàm quòd plerique Satrapæ inſolentiores, omnem reverentiam, & obſequium erga magiſtratus exuerent. Unde in cæteros impunitatis ſpes. liberiuſque vitia gliſcere quæ primorum exemplo aluntur. Languentem juſtitiæ manum ad nervos revocare in expedito eſſe volentibus. nec ob id accerſenda procul regis conſilia. ſi provinciarum rectores præſidium militare lictoribus ſuccenturiarent; ſi abolitiones, ſi indulgentiæ, hactenus promiſcuæ, intrà modum legeſque coercerentur, mox redituram magiſtratibus reverentiam ſuam. Exhauſti ærarij nullam in miniſtris culpam. Bello Gallico Regis opes attritas, aliter recreari non poſſe, quàm ſi vel Hiſpania, vel provinciæ novis tributis ſubvenerint. quæ autem hic extorqueat nemo, niſi ſub oculis principis. cujus etiam maturam præſentiam tot ſimul reipublicæ vulnera implorarent. Neſcire ergo ſe quò pertineret deſtinare legatos in Hiſpaniam. quaſi verò hæc hodie nova eſſent, & non pridem audita Regi. Si tamen decernere perſeverarent, non adverſari ſe quidem, ſi in hoc fieret, uti Rex Philippus acceleraret reditum in provincias.* Sedit ergo ſententia quæ legatum mitteret. Omnium conſenſu Egmondanus aſſumptus eſt. Erat enim propter militarem gloriam Regi acceptus; adhæc inſigni corporis habitu, cujus apud principes ſe-

 rè exi-

re eximia eſt veneratio. Mandata quæ perferrentur in codicillos Viglius redegit. poſtero die in curiâ recitavit. Pauca omnino erant. Sectariorum multitudinem, juſtitiæ contemptum, & ærarij inopiam querebatur magis, quam exprimebat. Denique orandum Regem, ut occurſurus tot malis feſtinaret in provincias. Pleriſque probantibus quod facundiæ legati plura reſervarentur, Auriacus ad occaſionem intentus, meditato impetu in hæc verba detonuit. *Quid adhuc diſſimulare convenit? ſine ambage nuntiandum eſt Regi, hoc in ſtatu ſalvam ſtare non poſſe rempublicam. Multitudo ex magnâ parte à religione majorum defecit. nec pares ſunt magiſtratus tanto incendio. proprio vitio provinciæ laborant, propter ſacerdotum mores ſordibus maculatos. fruſtra contagio arcetur, cujus cauſa in viſceribus alitur. Quid edictorum ſeveritas hactenus profecit, niſi ut atrocior ſuccederet Inquiſitio? neque hæc ipſa coërcendis flagitiis ſatis valida. mitioribus remedijs eluendæ ſunt hæ maculæ. Oſtentata tormenta ingenia exaſperant. ex unius cineribus mille renaſcuntur. malè id cogitur ad quod perſuadendo pervenire oportet. acrius ſtimulat qui conſcientijs vim adfert. & intempeſtiva ſunt remedia quibus delicta magis accendimus. imitandi ſunt periti medici, qui interdum plus quiete, quàm movendo proficiunt. honeſtè cedit, qui tempori cedit; hoc eſt, neceſſitatem æſtimat. Nemo mihi priorum ſæculo-*

ſæculorum innocentiam objiciat. Idem genius hodierna ingenia non conjungit. Neque olim pœnarũ metus, ſed ſui mores quemque continuêre. Ne irritamenta quidem eadem ſectis naſcentibus; cum adhuc intra paucorum, viliumque conſcientiam concluderentur. totæ hodiè regiones huic diſciplinæ accedunt. ut mirum adeo videri non debeat, ſi pleriſque Belgis impetus iſte novitatis impoſuerit. qui ut frangatur, relinquendus eſt ſibi, in pingui, inertique licentiâ, ne ad inſaniora adigatur neceſſitate. Vidimus quantum turbæ Valencenis, Tornaci, & Antverpiæ accenderit. quid futurum ſi plures ſimul urbes reverentiam exuant? Incertum eſt remedium quod pollicetur nobis Tridentinum Concilium. & ut vanum eſſe credamus, Germani non recipiunt. Exemplo eorum mitius vivendum eſt cum ſectariis; quos ne catholici illic principes cruciatibus aſperant. ſi crederem ad conſcientias hominum valere ſupplicium, ſuaderem exquiſitiorem quamque crudelitatem. ſed cum per tot annos igne, ferroque nihil profectum videam; utilius judico detrahere aliquid horrori legum, quã palam facere impares eas eſſe flagitiis. Priſcorum temporum ſectas gladius non delevit. eruditione, & eloquentiâ, vitaque exemplo revocati ſunt errones illi ad eccleſiam. His armis hominum animis vim inferimus. religio imperium deſpicit. nemo cogi poteſt, ut credat invitus. Et hæc ſolidiora pacis ſunt conſilia; quæ tamen Privatæ Curiæ ſenatores non recipiunt. malunt omnia flagrare

 incendio,

incendio, ut in turbidis undis largius piſcentur. Vnde enim juſtitiæ iſta corruptela, niſi ab ingentibus illorum vitiis, inſatiabili aviditate cuncta proſtituentium? Non ſuperarent tot divitiæ iſtis hominibus è ſcholaſtico ſquallore in Concilium accitis, ſi muneribus nihil concederent. Scimus quo conducti ſint ſtipendio, nec illud par eſſe, quod luxum, & pompam, & tam infames ſumptus toleret. Vtinam tam modeſtè peccarent ut negari flagitia poſſent. Nunc ſi populo credimus, non aliter rectius quàm auro tentantur. nec quidquam tam ſanctè indulgent, ut non accipiant. ſed ut promiſcuè omnes avaritiæ non inſimulem: accuſare certamina, invidiam, ſimultates poſſum, & privati odij ſtimulos, quibus adverſandi libidine invicem ſe laceſſunt, & miſerorum calamitatibus injuriæ ſuæ litant. Quis probet intempeſtivam Cancellarij Brabantiæ jurgandi licentiam, & exerceri ſolitas cum Maſio contentiones? dicerem erupturas in publicam perniciem, niſi quis crederet à me malignius prolata, ad conflandam invidiam. Interim ſcimus quàm turbida ſint conſilia eorum, quibus affectus officit. Non eſt igitur quòd in diſcrimen vocent innocentiam Procerum. quaſi ſcilicet Gubernatores, ad infamis cujuſque lictoris libidinem centurias militum ſubminiſtrare debeant. Ponant illi ſenatores modum animo ſuo. ne tam proni ſint ad indulgentias, quas cùm à nobis non impetraverint rei, in iſta curia ſtatim redimunt. Hoc eſt quod rempublicam funditus trahit. Nemo ad re-

mittenda

mittenda ſcelera facilis eſſe poteſt, quin ſemper aliquid adjiciat malo publico. Nunquam mihi placuit, in tot Concilia curas imperij, & arcana diſtrahi. Sufficit omnibus Concilium Status. & hoc ipſum Proceres non rarò inter ſe ſecretò muſſitarunt: ideóque nunc repeto, ut omnes intelligant, haut aliter tot malorum finem haberi poſſe, quàm ſi Privatæ curiæ, & Finantiarum officia, in Proceres transferat Rex Philippus: Conciliumque unum, veluti unum corpus, ex omnibus faciat. Poſtulandum hoc eſt ab eo diſertis verbis, nullum alioqui fructum legatio habitura eſt. Tum conceptam à ſe formulam depromens, in intempeſtam noctem ſermonem protraxit. Laſſa Gubernatrix & attonita ad cœnam diſceſſit, atque in poſterum diem Concilium diſtulit. Ad hanc orationem Viglius diriguit. In ſe potiſſimum jaculatam viderat, & fundamẽta imperii quati ſenſerat. Ergo anxius animo, ſecreta æſtimatione volvebat, quid poſtridiè reſpõſurus eſſet calumniis. Inter curam & meditationes inſomnem noctem protraxit. Surgente die habitum corporis componens, rotantibus oculis linqui animo cœpit. nerviſque in ſtuporem actis, totum corpus ſenſus deſtituit. Exſpiranti ſimilem miniſter invenit. cùm nec ſatis compotem mentis amici renunciarent, in ejus locum ad Concilium Status Ioachimus Hoperus accitus fuit. Vir antiquus, & gravis, ſanctitate morum, &

eloquen-

eloquentia excellens. Quædam de abroganda Inquiſitione, derogandiſque legibus, & confuſione Curiarum mandatis adjecit; non tam volente Gubernatrice, quàm non prohibente. Poſt Calend. Ianu. digredientem Egmondanum Viglius oravit, ut vacationem ſibi à Rege peteret. Ægritudinem animi in contemplatione doloris detenti, & fatigatum laboribus corpus prætendens: re vera apud amicos privatæ vitæ deſiderium teſtabatur; *Perveniſſe ſe ad extremum faſtigij. decidere poſſe, progredi verò non poſſe. tempus eſſe ſubducere cervicem jugo tritam, & eripere ſe fortunæ faſtidio. Raro potentiam diuturnam. nec eodem ſtatu fortunam conſiſtere; quæ poſt ſatietatem, ferè deſævit in eos, quos propiore amicitiæ gradu Principibus admovit. Poſſe reliquum ætatis ſapientiæ concedi; quod in republica per indignationem, & diſcordias tranſmittendum ſibi foret proceribus inviſo; non aliqua ſua culpa: ſed quia flagitiorum impatiens, ſuaderet optima. Proſpectare imminentes ſeditiones, per nimium magnatum in ſcelus conſenſum; per laceratam ſuperſtitionibus regionem, legibuſque parere neſciam. & ni benignius aliquod aſtrum adfulſerit, undaturam brevi civili ſanguine. & hæc omnia privata vita ſe vitare.*

Intereà Egmondanum in Hiſpania magno honore, doniſque Rex coluit. Ea tamen quæ in Belgio agitarentur triſtior accepit.

Quem cum Alexandro Farneſio Gubernatricis

natricis filio à ſe dimittens, perferenda mandata dedit in hanc ſententiam. *Gratiſſimis auribus legationem excepi. ex his quæ deferebantur, cognoſco ſollicitudinem tuam. ſalutem publicam fidei tuæ diligenter commendo. Propter impendentem Turcicorum armorum neceſſitatem arctius in Hiſpania detineor. nec referre pedem inde poſſum, niſi ut fugitivo ſimilis videar, ac deſperare de ſucceſſu victoriæ. ut proximo anno veniam, ſumma ope nitemur. Deſtino interim ad te ingentem vim pecuniæ, ut nominibus meis æs alienum exolvas. De remedio juſtitiæ vos videritis, & integrum ad me negotium referte. Cæterum religionis cauſam perfunctoriam non exiſtimo. multa ſimul in contemplationem veniunt. quæ hoc amplius curam intendunt meam, quò propiori vinculo obſtricta ſunt faſtigia, cæteris in rebus in eo ſtant conſilia mea ut eligere poſſim. hujus longè alia eſt condicio. Rex per leges eſſe non poſſum, niſi & catholicus; nec proinde alius quàm catholicis imperare. Equidem ſpiritu nihil carius habeo ejus tamẽ naufragium longè vilius religione duco. Imò potius millies moriar (ſi per naturam liceat) quàm ut in hac re mutationem admittam. Itaque tres epiſcopos, cum Theologis, ac conſiliariis aliquot vocabis in concilium. memẽto viros eligas, fama conſpicuos, nec deteriores ingeniis. Inter eos unum tibi Rythovium præcipio. de cæteris ipſa melius deſpicies. Quo pacto optima præcipi poſſint conſtituere eos jubeo. ne plebeia ingenia inopia doctrinæ, poſthac trahantur in* MDLXV. *Sty'o veteri.*

errores

errores animi. contaminati verò ſanitatem debeant melioribus diſciplinis. Deinde quis ordo ſervandus in ſcholis; quâ ratione juventus formanda quàm optimis ſtudiis. Multi enim inſtitutionis vitio degenerant à ſenſu majorum, & falſas ſibi perſuaſiones induunt. Diſcutient denique an priſtinæ legum pœnæ mitigari debeant. Nam ut relictum ſibi ſcelus, ſine metu licentiam exerceat, mihi non eſt animus. Pœnam aliquam ſanciri volo: & quidem validam, ad frænandam iſtorum hominum amentiam. Nam ut inulti, & ſecuri degant, nec condicio publicæ tranquillitatis, nec divini cultus miniſterium poſtulat. Quamvis interim oſtentata ſupplicia nec mihi ſatis videantur conducere rationibus temporum. quia damnatos audio latantium more canentes, atque invicem ſe adhortantes, ultimam neceſſitatem excipere. Hæc ergo ſummâ agentur diligentiâ, prout magnitudo rerum poſtulat. ut ſi nos intentos viderint boni, reſumant animum: mali verò deſpondeant. integra tamen omnia mihi ſerva.

Proceres, epiſcopi & conſiliarÿ conveniunt.

Hæc relationis ſumma erat. quam III. Non. Maii Gubernatrici exhibuit. pronúmque Regis in Proceres affectum, ſincerúmque gaudium teſtabatur quod eâ legatione perceperat. Dein agitatum quos ad exequendam Regis voluntatem adhiberent in concilium. Ex epiſcopis ſupra Rythovium, in Namurcenſem & Audomarenſem conſenſum eſt. His adjuncti Iacobus Martins Flandriæ, Hippolitus Perſin Vltrajectenſium præſides, Antonius

Antonius Meulenare conſiliarius Mechlinienſis, Iodocus Tiletanus Theologiæ, Wilmarus Bernarts Canonum, Profeſſores. Viri eruditione illius temporis exculti, ac divini humanique juris ſcientia præter cæteros inſignes. IV. Cal. Iun. in aulam convenêre. ſed ne rei quæ agitaretur ſuſpicionem populo facerent, quæſitus eſt color. Concilium Tridentinum retractaturi fingebantur. Primâ die facilis & expedita deliberatio. Quærebatur de rectâ inſtitutione fidei; de excutiendis ſacerdotum ingeniis, non irritata vetuſtate ad ignaviam prolapſis. ſed in eam partem Concilium Tridentinum abundè proſpexerat. ſaluberrima eccleſiæ reperta, Chriſtianiſque principibus ferè placita, ſine ſcelere verti non poſſe. dandam operam ut in mores venirent. Et in hanc ſententiam facta eſt diſceſſio. Sequens cognitio longâ contentione, variiſque orationibus agitata fuit. Epiſcopi contumaciter intercedebant pro legibus, quarum utilitatem prioris temporis innocentia ſanxerat. Proceres è diverſo, *quondam placuiſſe* dicebant *acriora remedia, temporibus ſic poſtulantibus. aliā ætatem, alios mores requirere. ut annorum vices, ita & vitiorum eſſe. Veteres ſæculi ſui innocentiam: ſe præſentis ævi genium intelligere. in republicâ idem ſemper ſpectare oportere; non idem ſemper convenire. legum oportunitates non uno*

ſtatu

ſtatu conſiſtere. mutari ſolere pro temporum moribus, atque utilitatum præſentium rationibus inſervire. Non eſſe laudatam in unâ ſententiâ perpetuam permanſionem. Nautas aliquando non aliter, quam flectendo in portum pervenire. cum homines non poſſunt, flecti debere leges, quas mortales, & temporibus aptas prudentia condidiſſet. Eas quidem ſalubres olim, ſatiſque validas fuiſſe ut pernitioſa excluderent. vitijs uſqueadeo non ferventibus; cum malorum initia adhuc in poteſtate forent: nunc tamen impares eſſe ad exſtirpandum virus quod tot ſimul gentes corripuit. adeo facilius excludi vitia, quam ejici. Sic diffiſſum eſt negotium. Auriacus verò poſtridie juſſu Gubernatricis præſentis temporis calamitatem expoſuit. *Nec immerito,* inquit, *commoveor nomine reipublicæ; quam circum, intraque ſectarij laceſſunt, & penetralia ejus crebris quatiunt motibus. Remedia iſta languentis ævi modum excedunt. niſi ſpõte in Labyrinthum currere placet, unde ſera nos pœnitentia ſine pudore, & damno non eripiat. ſi neſcitis, atrociſsima religionis ſunt diſsidia. In Gallis præſens habemus exemplum. nunc in ſe acrius, quam in nos olim incurrerunt. tam vaſtum regnum ita ſeditione diſtractum eſt, ut videatur aliter componi non poſſe, quàm alterius partis exitio. Quid ſi ſectarij noſtri, quod ſuis nequeunt conſequi viribus, excidio patriæ quærant, æmulaſque gentes ſpecie auxilij accerſant in laceratum diſcordiis imperium? acerrimus morſus*

ſus eſt irritata neceſſitatis. Neque ignoro adferri multa poſſe, quæ à derogandis legibus nos abſterreant. Nam nec ipſe leges temerè vertendas judico; ſi pares erunt flagitiis; ſi conditio ſæculi inutiles non fecit; ſi tempora aliud non deſiderent. Nunc etiam horrorem illarum judices averſantur, & ad rigorem calculos non porrigunt. Et quid obſecro profectum tam exquiſitis ſuppliciis? Carcerem, laqueos, cruciatus homines iſti ridendo excipiunt. adverſus terribiles flammarum apparatus rectos oculos tenent. nemo tot vexatus tormentis pœnitentiæ veſtigia exhibuit. Et ſi verum volumus, continuis ſpectaculis animatur conſtantia. unius exitium, plurium eſt illecebra. Adhuc verendum ne laceſſita patientia exeat in furorem, & ad armorum neceſſitatem deſperatio traducatur.

Hæc & ſimilia Auriacus. Sed epiſcopi in contrarium arguebant: *Sectarios nullâ flecti clementiâ. patientiam noſtram contemptim pro imbecillitate accipere. Diverſum cæteris mortalibus illud eſſe genus hominum. reliqua ſcelera intra conſcientiam latere. hoc unum non ante quieſcere, quàm regnum occupaverit. ferro opus ut exſcindatur tabes, priuſquam in plures ſerpat. nundum eo gradu conſiſtere, unde dejici non poſſit. ſed ne quid damni coërcitio in rempublicam infundat, pœnarum gradus ſtatui poſſe. Doctoribus, Miniſtris, relapſis, contumacibus ultima ponantur ſupplicia. pœnitentiâ flexi, exutis bonis provinciâ cedant. verberibus & exilio plectatur nequitia, que non ex alto proceſſit; ſed animorum ſimplicitatem occupauit. In omni denique animadver-*

Epiſcopi certant pro legibus.

ſione dignitatis, ſexus, ætatis rationem judices habeant. Si publicum exemplum non permiſerit iracundia temporis, integrum eis ſit repetitis calculis condemnatos ad triremes abjicere. Hæc ſecreto mandari judicibus poſſe, ut ipſi cognoſcant neque gratia aliquid concedi, neque inexorabiles pœnas conſtitui. Cùm ferveſcerent ſtudia partium, his pro legibus, illis contra contumaciter nitentibus, juſſi ſunt epiſcopi in codicillos referre ſententiam ſuam. Proceres autem ut ſubſcriberent perſuaderi non poterant. Rogati verò torpedini juſtitiæ remedium quærerent, variis dilationibus relationem fruſtrati, ſpatio tandem langueſcere paſſi ſunt: ut ferè in republicâ ſolent faſtidita negotia. Odio præſentium, & ne ſine cauſa mutationem legum poſtulaſſe crederentur, turbari cuncta malebant. Et nunquam poſteà de juſtitiâ quæſitum.

Inter quæ ſuperveniunt à rege epiſtolæ. Concilii Tridentini publicationem mandantes, cum paucorum Anabaptiſtarum ſupplicio; quorum exitium non auſa Gubernatrix, ad Philippum detulerat. Tunc demùm recruduit ira Procerum. Auſuſque eſt Auriacus Egmondanum inſimulare, blanditiis captum, nihil præter inanem promiſſorum pompam ex Hiſpania retuliſſe. Et ille non obſcurè arguebat inconſtantiam Philippi Regis, nec verbis ejus fidem conſtare. Sed Gubernatrix cuncta in mollius flectebat, &

ad ro-

ad roganda Concilii Tridentini decreta cogebat Proceres in curiam.

Tridentum in Venetiarum finibus, inter montium amplexus, modicâ planitie ad Atheſim accumbit. Triſtis ſcopulis, & horrida regio. immitibuſque damnata frigoribus, ſed amœna ædificiis civitas, Italicis ſicariis quaſi ad aſylum ſeponitur. In hac œcumenicum Concilium magnâ frequentiâ celebratum, ex loci vocabulo nomen accepit. Nam cùm Martinus Lutherus ſacerdotum odio ferox, laceſſeret paſſim tranquillitatem eccleſiæ: Carolus Cæſar in hoc totus incubuit, ut diſſidentes Germanias generali aliquo Concilio revocaret ad pacem. Leonem tamen, & Adrianum, & Clementem Pontifices nequicquam ſollicitavit. Cæterùm graveſcentibus indies malis, deſideratas diu curas Paulus Tertius ſalutaribus auſpiciis aggreſſus eſt. ac primùm Mantuæ, deinde Vicentiæ, ad extremum Tridenti conventum indixit. Huic rei non alia civitas magis idonea, inter Germanos, Italoſque media, ab Hiſpanis, Galliſque haut procul ſejungitur. Sed cum nunc commiſſi inter ſe bello principes Chriſtiani, nunc aliæ, atque aliæ cauſæ, & ſuſpiciones, tàm ſanctum negotium interrumperent: Pius Quartus VII. Cal. Febr. MIↃLXIII. finem impoſuit, ejuſque publicationem Chriſtianis Principibus paſſim cõmendavit. Tranſ-

Concilium Tridentinum promulgari jubetur.

miſſum ergo in Belgium à Philippo Rege, Proceribus examinãdum traditur. Nec ea res minori acta eſt certamine. Duæ ſententiæ ſenatum diſtrahebant. altera ſuadebat rogationem, quæ ubi mandaretur à Rege ſine ſcelere differri non poſſet. altera patriarum legum reverentiam opponebat. Quo enim animo laturum populum, inſtituta majorum, & privilegia inaudito ſibi eripi? ſcribendum ante ad epiſcopos; ſcribendum ad provinciarũ rectores, ut iis ſaltem conſentientibus nova illa decreta ferantur. Et hoc ultimum Gubernatrici non diſplicuit. ſtatimque miſit per provincias. Reſponſum eſt ab epiſcopis, cæteriſque Tridentinum Concilium publicari ita poſſe, ut regalibus, privilegiis, juriſdictionibus, indultis, nominationibus, viſitationibus, patronis, pauperumque & eccleſiæ bonis non deroget. Hinc inter Proceres magna opinionum circa ipſam promulgationem differentia. alii ſub formula; alii ſine exceptione faciendam ſuadebant. Digna res viſa de qua conſuleretur Rex Philippus. Et ille quidem promulgationem ſine exceptione mandavit; cætera ſe curaturum affirmans. Itaque Gubernatrix XI. Cal. Iul. uno exemplo ſcripſit ad archiepiſcopos in hanc ſententiam. *Publicationem Concilii Tridentini Rex in ſe ſuſcepit. Idem mihi injunxit, ut in Belgio quamprimùm perficerem. A vobis peto ne tam ſalutare differatis negotium. Si manu*

militari

militari eſt opus, exigite à rectoribus provinciarum, niſi eligatis à me accipere. ſed ne quis privilegiorum, aut conſtitutorum, vel alio aliquo prætextu excuſationem obtendat: voluntas Regis eſt, ſua cuique jura interim ſalva, atque inviolata relinquere. Primus omnium archiepiſcopus Cameracenſis, nec ſine contentione vulgavit. Eandem enim regionem necdum contagio latè infecerat. Poſt multum demùm temporis Mechlinienſis ægrius obtinuit. Ultrajectino pertinaciùs contradictum. Canonici inſolitam ſeveritatem aſpernabantur. ſpernendi morum, & licentiæ aſſueti, cum archiepiſcopo crebrò intendebant certamen, cujus frugalitatem pro vitiis oderant. Friſiorum civitates misêre legatos in curiam. Opponentibus majorum mores, & conſtituta, reſponſum fuit, nihil adferri cur morarentur deſiderium Regis, quod cæteræ provinciæ tam promptè abſolverant. Nec eoſdem nunc ſcrupulos ſibi primùm moveri. plures provincias idem agitaſſe: ſed manere jura ſua cunctis integra, quoad diſquiſierit Rex, quid de his fieri placeat. Non movebant hæc Friſios, obſtinatos adverſus imperium. multiſque contradictionibus auctoritatem Gubernatricis deſtructam, ſequens motus languentem extinxit.

Cæterùm Rex Philippus, epiſcoporum, & theologorum, aliorumque ſententiam pridem acceperat. diuque penſatis omnibus, & *Reſponſũ Regis ad epiſcoporum ſententiam.*

habito ſæpius conſilio, tandem in hunc modum reſcripſit Gubernatrici. *In quo rerum articulo confli͏ctetur religio, ex te accepi. vim legum remittere non convenit. Quis ignorat quin facturus ſim peſſimo publico, ſi creſcentibus ſceleribus pœnas detraxero? Horum ultione nihil cordi magis habeo. ut judices admoneas officii, fidei committo tuæ. ſine publico exitio ſegnes eſſe non poſſunt. Et certè qui tanti mali cauſam propius quæret, illorum ignaviæ meritò imputet. Nimium manſueti in ſontes fuêre. quod illi miſericordiam, ego crudelitatem eſſe cenſeo. Proinde ſi qui tibi poſthac meticuloſi videbuntur, licet ad me ſcribas. ego vero animoſiores ſubſtituam. Non deerunt in tam vaſtâ regione, qui officium colant, numinumque cultum vindicent. Inquiſitionem ſupervacuam non duco. tolli non poteſt, niſi ut divina ſimul, & humana jura violentur. Neque ego jam nova incipio. Cæſarea majeſtas quæſtionem eam induxit. utor ergo proviſis olim remediis. Cui enim non conſtat, longè triſtiora exſpectanda eſſe, ſi ſecurum iter relinquamus flagitiis? occupandi ſunt hæretici, priuſquàm ab illis occupemur. Quantò intentius nos agemus, tanto illis animus futurus eſt infirmior. Supplicii acerbitas bene vivendi diſciplina eſt. Primò ſtatim tempore, volo Anabaptiſtas in vinculis habitos ultimo tradi ſupplicio. jamdiu extinctos eſſe oportuit. Nec Egmondano cum ad me venit fidem dedi, interim eos me ſine noxâ habiturum. Referenti quippe ſectarios magno gaudio tormenta excipere; videret igitur, reſpondi, an publicè non conduceret, ſecretò ſontibus eripere ſpiritum.*

tum. De cætero quod ad eam rem attinet, epiſcoporum judicium ſequar. Rectè illi cenſent inſanabiles eſſe miſericordia hæreticorum animos. ita altè contumaciam perbibêre, ut niſi cum anima ſuperſtitionem exuant. Fortius itaque inurendum eſt aliquid. ſolida malitia, ſolida remedia poſtulat. In communi periculo optimum miſericordiæ genus eſt, occidere. Si exempla non admittimus, qui conſuli poterit ne peccetur? Inquiſitores præter me intueri neminem volo. Laceſſant ſcelus ſecuri. ſatis eſt mihi, ſi ſcandalum declinaverint. Ego iræ populi me offeram; locumque inveniam deſperata victoria. Codicillos epiſcoporum una remiſit, adjectis ad marginem notis, ut magis eluceret, quæ culpanda, quæ probanda credidiſſet. De curiarum confuſione mentionem non fecit. Ducem tamen Arſchotanum extulit in concilium Status. tenacem religionis, & æmulatione familiæ Naſſoviis pridem infeſtum noverat; & ſi priſtina recrudeſcerent odia, ſecuritatem ſibi promittebat ex diſcordia Procerum, rarò noxia principibus, quoties ipſi partibus non acceſſerint. Accepta à Viglio ætatis excuſatione, Carolum Tiſſenacquium ſuffecit; prudentiam, bonaſque artes in viro ſecutus. Joachimum Hoperum Tiſſenacquio ſubſtituit.

Vbi hæc fama manavit in publicum, ſumma populi turbatio fuit. Hiſpanicæ Inquiſitionis auſpicium litteræ Regis mandare ferebantur. Et pridem Inquiſitionis nomen in

horrorem ceſſerat, cui atrociſſima quæq; malignitas affinxerat. Criminabantur Proceres Philippum Regem à Granvellano obſeſſum; inter gentem Belgis æmulam, atque infenſam cogitare ſervitutem provinciarum omnium, & in præludium ejus Inquiſitionem præmittere. Quæ cuncta clientes licentius ſpargebant in populum. Nec crebrior alius ſermo per circulos, & convivia, quàm, *velamentum quæri ad perdendam innocentiam. juriſdictiones, & imperia hominibus concedi, qui non jure, non legibus agerent: ſed per vana, per calumnias, per nebulas ſuſpicionum graſſarentur in familias divitum. ademptum jam cuique commercium ſermonis, paratis ſemper delatoribus, qui in foro, in conviviis, in domibus, & undique uniuſcujuſque verba, nutumque exciperent. neminem fore inſontem, qui inimicum inveniet auſurum accuſare. tantam nulli potentiam, in quem ſuperciliosa illa auctoritas non arrogaret imperium. nihil faſcibus concedere, nihil ſceptris deferre. Carolum Cæſarem criminationibus notatum, quòd cum Lutheranis in Germania mitius vixiſſet. Parari in Germania exercitus, qui inviſum Belgis tribunal per vim ſtabiliant. Alfonſum de Canto, carcerem, vincula, compedes Bruxellis inſtruere. His rebus iter ſibi moliri ad vertenda privilegia; ad extorquendam libertatem, Dominantibus ſemper inviſam.* Mera ſine dubio inſomnia erant. plebs tamen promiſcuè credebat, querebaturque; ſine veri, aut falſi diſcrimine; ut quemque metus,

dolor,

dolor, indignatio, conſcientia impulerat. Hinc nefariæ voces, & turbulenti ſermones, qui intra paucorum conſcientiam ante occulti, tunc primum ſoluto metu vagabantur. Libertatem ejuſmodi loquendi protervia Procerum aperuerat.

Forte eâ tempeſtate inciderant Montignæi nuptiæ. Multi ex magnatibus ad ſolemnia convenerant. Incaleſcentes mero in Inquiſitionem, & edicta atrociter perorabant; nec maledictis abſtinebant in Regem. adeò ut quidam obteſtarentur ſacramento, ni leges flecteret ſuas, ab invito ſe libertatem experituros. Quæ vox ab aſtantibus excepta, & inde repens in vulgus, nihil modeſtiæ reliquum fecit. Poſiti ad valvas Procerum palam libelli; parentes, patroni, protectores novæ religionis appellabantur; & ſi animus ſit pro libertate conſurgere, promittebant non defore populum. Quidam etiam mimographorum, & id genus ludicra carmina in ſacerdotes, & epiſcopos ſpargebant; ſimul in Romanum Pontificem exonerabant virus inſanientis ingenij. Nec quidquam eorum latebat Gubernatricem: ſed de imperio Regis ſolicita, à primoribus civitatum ſecretò quærebat, an ſupra remedium malitia conſiſteret. Pleriſque omnibus conſiſtere negantibus; Privatum Concilium cum Proceribus in curiam contraxit, rogatura auxilium. Anceps deliberatio

 fuit,

fuit, hinc Inquiſitionis invidiam, inde obfirmatum Regis imperium reputantibus. Sententia Viglij litterarum regiarum publicationem differendam eſſe ferebat; quo in ſtatu reſpublica eſſet oſtendens. importuniora remedia illa priſtinis malis. Monendos potius Inquiſitores, ne judicia, quæ in hæreſim habent, ultra ſolitum intendant, vel ad aliena traducant delicta, & ſine duritie poteſtatem exerceant; Huic mox conſilio Auriacum adverſarium expertus eſt. Liquidum Regis imperium ſine contumaciæ ſcelere protrahi non poſſe. interim rem eſſe altam, plenamque periculi. quomodo tamen excuſaturos, quod tot protelationibus deliberatam ejus voluntatem fruſtrarentur? Agedum, inquit Viglius, ego totam Regis iram in me ſuſcipio. ſervata reipublicæ tranquillitas nos abſolvet. Et videbatur Gubernatrix inclinatura in hanc ſententiam; cum Auriacus irato ſimilis, intonare cœpit; perfectum hactenus, ne quid amplius à ſe deſideraretur. nihil litteris, nihil legationibus profectum. quid ergo exſpectarent? niſi parêre omnino nollent Regi, ut omnem ipſi invidiam in Proceres reijcerent. Incerta conſilij Gubernatrix, atque huc, illuc ex cujuſque ſententiâ fluctuans, acceſſit tandem triſtiora ſuadentibus. quanquam irati populi inſaniam & impendentia pericula ſatis proſpiceret: omnem tamen fiduciam

in

n proceribus reponebat. Sed illi econtra maturabant exitium publicum. ut funeſtus rerum exitus probaret, conſilium quod ipſi tradidiſſent Regi, fuiſſe optimum. Lætus ergo Auriacus, atque renidens, proxime ſibi aſſidenti ſuſurravit in aurem, viſuros ſe propediem ingentem tragœdiam.

Sed locus admonet, ut de initijs, & progreſſu Inquiſitionis pauca diſſeram; quibuſque cauſis ad hanc legum acerbitatem perventum ſit. Hiſpania à Romanis ſubacta, frigente jam imperio, Alanis, Vandaliſque Galliâ pulſis refugium dedit. Quos cum & illic Gottorum arma perſequerentur, Genſerico, & Gunthario ducibus trajecêre in Africam. Gotti vero tanquam non ſibi, ſed Hiſpanis ipſis viciſſent, priſtinis incolis coadunantur, & ex varijs gentibus vnum veluti corpus, & Chriſtianum populum conſtituunt. Poſt multum temporis Rodericus Rex nobiliſſimæ filiæ ſtuprum intulit. Julianus comes puellæ pater, in ultionem ſceleris Alanos, Vandaloſque rurſus accerſit in Hiſpaniam. Qui permixtis ſibi Iudæis, ac Saracenis, ingentique variarum gentium colluvie, oppoſita Africæ littora populis inundant. Hiſpanos congredi auſos, varijs cladibus afficiunt. Poſtremo ad internecionem cæſos, & in Aſturiæ compulſos ſaltus, pro victis relinquunt. Inde Barbari jam ſecuri, & ſibi quiſque regnum

Initium Inquiſitionis.

occu-

occupantes, in diverſa diſtrahuntur imperia. ſed nec infelicis exercitus reliquiæ in horridis ſuis montibus diu quievêre. Pelagium quendam regio ortum ſanguine, ducem aſſumunt. Cujus fiducia cum Barbaris conferre manus auſi, & interdum victores, ſubegêre primum finitimos. deinde alium poſt alium Regem aggreſſi, dum cum ſingulis pugnant, magnorum incrementorum fundamenta collocant. Sed nihil adhuc quam ſceptrum victis ademerant; tributo contenti, quod capitatim pendere ſolebant barbari. Cæterum Chriſtianis cum Saraceno non ſatis conveniebat, crebras iras exercentibus diſcordia religionis. Et barbari fere potentiores erant, quam ut timeri non poſſent. Itaque Ferdinandus, & Iſabella ſemel & in perpetuum ſecuritati conſulere volentes dimittunt per regna præcones qui juberent omnes excedere regno, aut Chriſtiano ritu imbui. Plures Mauri pene octo jam ſæculis Hiſpaniæ incubantes, redditi ſunt Africæ ſuæ. multos tamen natalis ſoli dulcedo retinuit. Qui ne ſimulata religione inter Chriſtianos profani viverent, Ferdinandus atrocibus deterruit legibus, & ad eoſdem perſequendos Inquiſitores inſtituit. Sed ut poteſtatem illam ſanctiorem efficeret, Dominicanæ familiæ peculiarem fecit. non habentibus tribunal erexit. leges, & cæremonias in eam rem utiliter reperit, & ad terrorem

omnia

omnia instruxit. Damnati tanquam piaculares victimæ ad ſupplicia protrahuntur. ſolemni pompa ſacerdotes præeunt, ſacrum canentes carmen. Pone ſacerdotes reus ſequitur, croceo amiculo velatus, quod nigrantia geniorum ſimulacra, circumquaque interſtingunt. mitram è papyro capite ſuſtinet, in modum turbinis ſurgentem; in cujus apice humana eminet ſpecies, lambentibus flammis terribilis, quam circumvolantes geniorum figuræ horribiliorem efficiunt. pila ori inſerta vocem impedit. Sequuntur hunc Abbates, & canonici pontificali cultu adornati. Poſt quos præſides, gubernatores, magiſtratus, & tota nobilitas. Crederes funus ad cremandum efferri. Et hæc eſt illa Inquiſitio, ad cujus nomen Belgæ adeo exhorruerant. Multitudini utcumque formidabilis, cujus animos nihil magis quam rerum umbræ, atque oculis ſubjecta terriculamenta penetrant: tamen nihil in ſe habet, quod prudentiores deterreat. Cæterum vetuſtiſſimi Belgarum inter ſectas quoque iactati fuere. adeoque hæreſis anno DCCXII furialibus facibus Gandavenſes armavit in mutuum exitium. Eam tamen non ferro, non metu legum, aut ſanguine: ſed morum diſciplina extinctam comperio. Exin continua pax, ac durata in Romanam ſedem fides, & longa ſecuritas eccleſiæ. cujus tranquillitatem

anno

anno MCCCCXLIV homo plebejus Duaci ſollicitare auſus, petitis ab Archiepiſcopo judicibus, violatæ religionis pœnas primus exolvit. Vrbanis magiſtratibus inſolitam ſibi quæſtionem exercere non audentibus. Quippe canoniſtarum ſuffragia Pontificio foro peculiarem fecerant. At poſteaquam Martinus Lutherus tentare publicam animorum pacem, & in Chriſtianorum exitium creſcere cœpit: religionis inclinationem excepêre leges & judicia , ad extinguendam tabem compoſita. Ac imprimis Leo Decimus Pontifex maximus in contumacem Lutherum atrociſſime detonuit. nec contentus cenſura eccleſiæ; inſuper Hieronimum Alexandrum Præpoſitum S. Ioannis Leodienſis, Protonotarium, ac bibliothecarium apoſtolicum legavit ad Carolum imperatorem, audacis inſaniæ ultionem provocans. Et quidem Cæſar habitis Wormatiæ comitijs imperij, poſtquam Lutherum publica fide interpoſita eo accitum, fatentemque palàm ſcelus, fruſtra ſollicitaſſet ad palinodiam, illic unde venerat ſecure redditum, ſeveriſſimis ſanctionibus proſcripſit. Legeſque has omnium primas poſtr. Non. Maij MIↃXXI in ſectarios vibravit.

I. *Ne cum Martino Luthero hoſpitij, vel commercij jura miſceto.*

II. *Quiſquis eum habuerit in poteſtate, plectito, aut vinctum Cæſari tranſmittito.*

III. *Illicitis*

III. *Illicitis ejus commentis ne adhæreto; adhærentes cum eccleſia in gratiã redeunto, aut legibus plectuntor.*
IV. *Damnatorum bona fiſco, judici, delatori, addicuntor pro æqualibus partibus.*
V. *Famoſos, vetitoſque libellos, ſeu probroſas imagines ne parato. paratos exurito.*
VI. *Typographi quæ ad religionẽ pertinent ſine cenſura Ordinariorum ne excudunto. in cæteris à Cæſare facultatem poſtulanto.*

Cæterum prævaleſcente impetu novitatis, ſucceſſit inquiſitio; & ipſa ſuis armata legibus. quam primus omnium Franciſcus Hulſtius Brabantiæ Conſiliarius anno MIↃXXII in Belgio exercuit. Iacobus Laurentius Mechlinienſium Præſes ei præerat. viri boni, induſtria validi, moribuſque inſontes, apud Cæſarem tot virtutibus commendari promeruerant. Cæterum pleriſque hanc poteſtatem Pontificio foro peculiarem eſſe contendentibus; Adrianus Sextus diplomate firmavit. theologos tamen aliquot in aſſeſſores Hulſtio attribuit. Ei poſtea Clemens Pontifex juriſdictionem ademit, Cardinale à Marca epiſcopo Leodienſi ſuccedere juſſo. Nec à Marca tot ſimul curis par eſſe poterat. Itaque precibus Cæſaris Pontifex indulgens, anno MIↃXXVII tres quæſitores Belgio aſſignat. Præpoſitum canonicorum regularium Aſprenſium Flandriæ impoſuit. Prępoſitum Scholarium Montenſium Hannoniæ, atque adiacentibus provin-

vinciis. Iacobus de Montibus Decanus Lovanienſis ſevero atque implacabili ingenio erat eoque accommodatior vitiis temporum, Brabantiæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Friſiæ, præfectus eſt. Multis ille vecordiam doctrina excuſſit. plures flagitium ſupplicio finiêre. Poſt ejus mortem, cæteros ut functione illa indignos, amotos accepimus. Ergo Paulus Tertius Pontifex anno MIↃXXXIII Ruardum Tapperũ theologum atque decanum, Michaëlemque Drachium, I.C. & utrumque profeſſores Lovanienſes ſubſtituit. In quorum locum Pius Pontifex anno MIↃLX Iodocum Tiletanum Præpoſitum Wallecourtij, necnon Michaelem Bajum canonicum, theologos Lovanienſes inſtituit. Quibus Cæſar prid. Cal. Iul. MIↃL. quærendi leges præſcripſit in hanc formulam.

Inquiſitores, & delegati, adſcito tabellione commiſſas ſibi viſitabunt provincias impendio publico. A magiſtratibus, viriſque piis, & integris diligenter quærent in hæreticos, aut non perfunctoriè ſuſpectos. Qui damnatos habeant libros, qui legant, qui conventicula in quibus de religione & ſcripturis tractetur, foveant. qui hæreticorum fautores, qui receptatores. Tabelliones, ſcriptis elogia mandent atque cuſtodiant.

Fidem teſtium haut aliter explorent, quam juriſjurandi religione obſtrictam. illos interim ſerio admoneant, ne vel invidia, vel odio, vel alio pravo affectu quemquam inſimulent.

Qui eâ lege detulerit, ut nomen ejus non inſeratur elogio; ne admittatur in teſtimonium.

Ea quæ deferentur occulta maneant. Nomina *denuntiatorum, aut teſtimonia, haut aliter* Inquiſitores *publicent, quàm ſi adverſus reos judicium experti fuerint.*

Delatores interim indifferenter audiant. Cum ſinceram fuiſſe delationem conſtabit ex aliorum teſtimoniis, delatum vocent in jus, ſine reſpectu nullitatis prioris denuntiationis.

Si quis invidia, vel odio, aut pravo animi affectu falsò deferat; judicibus & magiſtratibus, aut ſupremis curiis plectendus tradatur.

Quiſquis ad Inquiſitores *vocabitur, venire debebit; cujuſcumque tandem auctoritatis, vel condicionis; ſive præſides, ſive conſiliarii* Provinciales, *aut magiſtratus, aut conſules, vel ſenatores.* Eoſdem *ad juramentum compellent, dicturos ſe ex animi ſententia, quæ vel ſcient, vel rogabuntur; utrum ne cognoſcant hæreticorum quempiam, aut vehementer ſuſpectum.*

Qui teſtimonium invitus dixerit; aut omnino perhibere detrectaverit, ab Inquiſitoribus *admonebitur. Si admonitus non paruerit, tanquam fautor rapietur in judicium; aut arbitraria plectetur pœna.*

Et ſi in priſtina contumacia laicus perſeveraverit, ex edicto tanquam fautor hæreticorum plectetur, adverſus eccleſiaſticos jure agetur.

Præſides, *conſiliarii, judices, prætores, vaſalli, & generaliter quicumque officiales, magiſtratus & ſubditi,* Inquiſitoribus, *tabellionibus, aliiſque miniſtris auxi-*

lium præſtent. tutos eos ab injuria reddant. contumeliam inferre auſos pœnis coërceant. Si quis neglexerit, aut diſſimulaverit, ut fautor plectetur.

Hi, quos liquebit eſſe hæreticos, aut in edicta peccaſſe, vel qui duorum teſtimonio, vel alioquin legitimè ejuſdem criminis convicti fuerint, comprehenſi compingentur in carcerem. Iudices & officiales eam in rem præſtent operam ſuam. inviti, & negligentes pœnâ fautorum plectantur.

Inquiſitores à Cæſare litteras accipiant ad compellendos judices, & magiſtratus in auxilium. Nam & Cæſar ſupremis, ac Provincialibus Curiis mandaturus eſt, ut de invitis, & negligentibus pœnam ſumant, vel in eos ſe animadverſurum. Eccleſiaſtici, ab Inquiſitoribus comprehenſi, condantur in carcerem Concilii Provincialis, aut ordinarii. adverſus quos agatur ſine ſtrepitu, aut forma judicii. Lite inſtructâ è Concilio Cæſareo nonnulli adſciſcantur ad ferendam ſententiam.

Quiſquis ab Inquiſitoribus in hoc eligetur, de cauſa cognoſcere debet, & ad abſolutionem, vel condemnationem rei ſuffragium promere.

Concilium quoq; Provinciale cognoſcere, & pronuntiare cogatur, ſi ab Inquiſitoribus interpellatum fuerit.

Si quis gravabitur, aut omnino detrectaverit conferre operam ſuam, debebunt hoc ipſum Inquiſitores denuntiare Gubernatrici, aut privato Concilio. Si Inquiſitores adſcito ſibi Conſiliario aliquo degradandum eſſe reum pronuntiaverint, laicus judex ſine mora de degradato ſumat ſupplicium.

Si ex elogio appareat laicum edicta tranſgreſſum eſſe; Inquiſitores negotium conferant cum conſiliario Cæſareo. ex cujus relatione Provinciale Concilium in ſontem ſecundum edictum animadvertet.

Sed ne interim Inquiſitores incurrant periculum irregularitatis, veniam exſpectabunt à ſede Apoſtolicâ.

Intereà ad conficiendum elogium, Conſiliarium ſibi adſciſcant. qui, ſi in edicta peccatum videat, magiſtratibus regionis, aut Provinciali curia, & procuratori Generali elogium communicare debet, ut adverſus ſontes litem inſtituant.

Si laicus ex elogio ſuſpectus appareat, in edicta tamen peccaſſe non probetur: tunc Inquiſitores adſcito Conſiliario, vel perito aliquo à Provinciali curia delegato, de cauſa cognoſcent.

Similiter ſi lite coram laico inſtituta, in edicta peccatum eſſe non liqueat; reus tamen aut ſuſpectus, aut jure communi plectendus videatur: utique judex reum abſolvet ab inſtantia: ad Inquiſitorem tamen tranſmittet, ut cognoſcat ille, an ex integro in jus vocari debeat.

Provincialibus autem curiis mandat Cæſar ſub pœna indignationis, ne Inquiſitoribus impedimentum faceſſant. & ſi cõtroverſia inter eos oriatur Gubernatrici denuntient.

Officiales, & Ordinarii moleſtiam Inquiſitori non exhibeant: alioquin eccleſiaſticis cenſuris deterreat eos Inquiſitor, aut Gubernatricis opem imploret. illa vero ſubſidio erit Inquiſitoribus, cavebitque ne tam ſanctum differatur negotium.

Sed nec è contra Inquiſitor, Officialis, aut Ordinarii juriſdictionem perturbet.

Cùm alterius provinciæ incola ad Inquiſitorem deferentur; elogium ille tranſmittet ad Inquiſitorem domicilii, ut de crimine cognoſcat.

Inquiſitores quoque paſtorum mores expendant, an viri boni, & ſinceri, an catholici ſint. ſi qui mercenarii deſerto monachorum habitu paſtoralia ſubierint officia, ſubmovebit eos Inquiſitor; quamvis eccleſiaſtici judicis conſenſu rationem vivendi, cultumque mutaverint.

Paſtores palam foventes concubinam, aut qui cæteris ſcandalo fuerint; item indoctos, & inidoneos, epiſcopi, & Officiales, ex relatione Inquiſitorum ſubmoveant, dignioreſque ſubſtituant. ſalvo jure colationis, & præſentationis. Si epiſcopi, aut Officiales parere detrectaverint, Inquiſitor imploret Gubernatricis auxilium.

In ludimagiſtris famam, & mores obſervet. ſimul quid juventuti prælegant. ſi quid emendandum duxerit, denuntiet iis qui ſubrogandi jus habent; ut vel ipſi corrigant, vel ſi videbitur ludimagiſtrum dimittant. Qui ſi hoc ipſum facere gravabuntur, Gubernatrici denuntiet. Inquiſitor denique in libros inquiret, ne damnati, aut ſuſpecti excudantur vel diſtrahantur. item in mores, & familiaritates typographorum, & bibliopolarum. ſi quid corrigendum erit, ſtatim emendet, ex magiſtratus aut curia Provincialis ſuffragio.

Inprimis ea adhibenda eſt cura, ne pium hoc negotium

tium ex difficili reddatur impoſsibile; ſimul ne emungant, aut deglubant populum Inquiſitores. & antè omnia remedium adhibeant his, quæ ſine periculo religionis, aut detrimento reipublicæ ferri non poſſunt. perſuaſumque omnibus reddant, ſe non quæ ſua; ſed quæ Chriſti ſunt quærere. in hoc potiſsimùm intenti ut à Belgio contagionem arceant.

Inquiſitores eorumque miniſtri, ſtipendium à Cæſare accipiant.

Impenſas capturæ & carceris præſtabunt judices, qui manum reo injecerint, quas rationibus Cæſaris imputent.

Philippus Rex III Cal. Decemb. MIϽLV, ſicut antè diximus, imperium adeptus, hæc parentis ſui præſcripta diplomate corroboravit, & ſub titulo nominis ſui tulit ad populum. Sed medio tempore alia, atque alia edicta. gliſcentibus indies novis ſceleribus, quibus ſequentes leges obviam ibant. Primæ illæ Anno MIϽXXVI ultrà mulctam nihil inflixerant. quas An. MIϽXXIX tranſgredi capitale fuit. Mox MIϽXXXI, MIϽXXXIII. MIϽXL. MIϽXLIV. & MIϽXLV. variè auctas: dein MIϽXLVI intenſas; atque MIϽXLIX interpretatas, ad ultimum Cæſar III. Calend. Maji MIϽL in unum omnes corpus contraxit, & hanc tabulam populo propoſuit.

Libros Martini Lutheri, Ioannis Oecolampadij, Ulrici Zvvinglij, Martini Buceri, Ioannis Calvini, editioneſve ab univerſitate Lovanienſi proſcriptas, ne vulgato, ne diſtrahito, neve legito. Famo-

ſas, & probroſas in religionem imagines ne fingito. ficta ne retineto, ne diſtrahito. ſacras imagines ne violato, ſecretos cœtus ne agitato. à conciliabulis, & conventiculis abſtineto. Extra theologos ab univerſitate admiſſos, de ſcripturarum ſenſu ſermonem, controverſiamque nemo miſceto. Proferendi, diſſerendi, concionandi illicita jus non eſto. Qui ſecus faxit, perduellis eſto: ex die criminis inteſtabilis eſto. alienandi facultatem ne habeto.

Pœnarum gradus ſunto. pœnitentia ducti, ſi viri, gladio plectuntor. fœminæ in terram vivæ defodiuntor. contumaces igne cremantor. bona univerſorum in fiſcum rediguntor.

Domum ſciens ne aperito ſectariis. victum, & amictum ne adminiſtrato. ad Inquiſitores vel magiſtratus deferto. quod ſi quis earum rerum præſcriptum exceſſerit, noxia par cæteris eſto.

Qui imprudens hæreſim contraxerit, & innocenter habitam legitimè maledixerit, ſi de religione ſermonem ſparſerit, relapſus habetor.

Qui ſuſpicionibus diffamatus hæreſi maledixerit, aut ex ea cauſa pœnas dederit; amplexus illicita, etſi in edicta non peccaverit, relapſus habetor. Relapſi ultimo ſupplicio, cum publicatione bonorum puniuntor. Suſpecti vel ad pœnitentiam admiſſi, ad magiſtratus, dignitates, officia ne aſſumuntor.

Peregrini ad incolatum ſine teſtimonio parochi ne admittuntor, ſuſpecti habentor, in jus rapiuntor.

Patroni & magiſtratus territoriorum, flagitia ad laicum judicem ſpectantia animosè vindicanto. alio-

quin

quin imperio & juriſdictione privantor; arbitrariam mulctam incurrunto.

Inquiſitoribus cùm in jus vocant, aut in vincula ducunt ſubſidio ſunto. ſi ad perſequenda ea, quæ ad Inquiſitionem ſpectant, concurrere velint, admittuntor. Procuratores fiſci negligentibus, & diſſimulantibus dicam ſcribunto.

Archiepiſcopi, epiſcopi, archidiaconi, abbates, prælati, capitula, vicarii, Officiales, Pontificii judices, atque Inquiſitores in ſacerdotes hæreticos judicia exercento.

Ad perpetuos carceres damnati, vel ad palinodiam admiſſi, ſi præterea in edicta deliquerint, ſeditioſius egerint, aliudve turbulentum peccaſſint, magiſtratus publicationem bonorum perſequunto.

Hæreticum ad Inquiſitores, epiſcopos, vel parochos deferto. tranſgreſſorum edictorum ad magiſtratus. qui celaverit, fautor habetor, pœnâ vindicator.

Delator dimidium bonorum convicti auferto; ita tamen, ſi ultra centum libras Flandricas in bonis non habuerit. eorum quæ amplius centum in bonis fuerint, dimidium percipito.

Qui conciliabula, & conventicula indicaſſit, ſi particeps fuerit, impunitatem ejus rei habeto. ſi non fuerit, dimidium bonorum centenarii, decimamve eorum, qui centenario majores erunt, auferto.

Iudices provinciales de his delictis cognoſcunto. magiſtratus municipales ſi prævenerint, judicium exercento. bona tamen principali fiſco addicunto, deductis impenſis. ſalvo tamẽ jure XII. Cal. Decemb. MIↃXLIX vaſallis præſcripto.

Pœnas legum arbitrari, vel mitigare ſas non eſto. qui ſaxit, dignitate, & officio privator. ad magiſtratus, & honores inhabilis eſto. pœnam arbitrariam incurrito.

Fugitivi, & contumaces pro convictis habentor. qui pro fugitivis Imperatori ſupplicaverit, ad publica munera, ad honores, ad poſtulandum indignus eſto.

Artem typographicam ſine veniâ ne exerceto. nihil ſine facultate Ordinarii prælis committito. Qui ſecus faxit, & illicita impreſſerit, pœna ſectariorum plectitor: ſi licita; exilium, & quinquaginta libræ pœna ſunto. domini pro familia tenentor. famuli extra officinam heri ne imprimunto.

Facultatem imprimendi, niſi boni nominis, nemo impetrato. Qui facultatem impetraverit, juramentum præſtato, nihil extra provinciam, citrà cenſuram excuſurum. nomen, & domicilium, ſimul & compendium diplomatis libellis præfigito.

Ante diſtractionem librorum, Ordinariis aut vicariis exemplar tranſmittito. ſin ſecus, arbitraria pœna plectitor. Bibliopolæ ſine facultate ne ſunto. librorum non privilegiatorum quæſtum ne faciunto. Editiones extra provinciam excuſas ante cenſuram Ordinarii, aut vicarii ne proſtituunto. alioquin ſi illicita diſtraxerint capitale eſto. ſi licita XX. Caroli pœna ſunto.

Boni nominis bibliopolæ ſunto. in haſce leges juranto. extra civitates ne habitanto, neve diſtrahunto. inventarium licitorum, & illicitorum librorum in officina

officina habento, vel centum Carolis mulctantor. Magiſtratus municipales, cum eruditioribus bis quotannis officinam ſcrutantor. bibliopolæ magiſtratibus officinas aperiunto. præter bibliopolas nemo venundato.

Ludum litterarium ſine venia magiſtratus & parochi, vel eorum quibus hæc provincia mandata eſt, nemo aperito. noxa XII. Caroli ſunto. iteranti, pœna dupli, cum exilio. boni nominis profeſſores ſunto. libros ab univerſitate Lovanienſi præſcriptos juventuti prælegunto.

Harum legum æterna auctoritas eſto. ac ne in oblivionem veniant; ſingulis trimeſtribus publicantor. magiſtratus, ſi omiſerint decem Carolos fiſco præſtanto. ſecunda culpa duplo plectitor. tertia pœnis legum tenetor.

Ac ne tum quidem omiſſum, quin multa, & diverſa Antverpienſes quererentur. Terrebat illos præcipue quod cum inquinatis hominibus miſcere hoſpitium, & inire commercia vetabantur. Igitur Cæſar VII Cal. Octob. M I Ↄ L, leges ſuas ad ultimum interpretatus, hæreticos in fraudem legum tantum, alienandi jus non habere edixit; advenaſque paſſim hoſpitio ſuſcipi poſſe, ſi nihil irreligioſius, aut ſeditioſius dixerint, egerintve. Sic tandem ei rei pacem paravit, quoad ſequens temporum malignitas, rurſus in edicta conſurgeret.

Ergo ut iſtuc redeam, unde me neceſſitas paullo longius abduxit; poſteaquam litteræ,

Regiæ, (quas ſupra retulimus) à præcone vulgari, & in ſontes pœnæ revocari cœptæ; immanè, quantam feralis illa vox excitaverit facem. non jam ſolum territa plebes ſeditioſius fremere: ſed & omnis factio nobilium. totasque provincias murmur & inſania pervadere, hoc non eſſe regnum exercere, ſed tyrannidem, cum alijs mortem, alijs exilium, omnibus metum prætextu violatæ religionis intentet Rex Philippus; ut ſingulorum bonis re vera inhiet. non ſe adeo ſtolidos, ut ignorent, quæ ſint officia principis, quæ populi. debere ſe obſequium, cætera liberos ſolutoſque. Proinde ſi pergeret ille tentare, quæ extrema ſunt in ſervitute, inventurum qui armata opponent corpora ſua, bello honeſtius, quam lictorum manibus perituros. Hæc & ejuſmodi per cuneos, ac conventus promiſcue jactabantur. Nam plerique re vera credebant Hiſpanicæ Inquiſitionis adferri initium.

Eodem tempore Maria Portugalica Regis filio genita, in Belgium venit. Alexandro Farneſio Gubernatricis filio paullo ante deſponſa; & ad eandem accerſendam comes Manſveldius unà cum familia in Portugaliam conceſſerat. Nuptiarum dies pro magnitudine fortunæ apparatibus inſignis, multos mortales exciverat. Nam & pater Octavius magna Italorum iuvenum manu advenerat. ac ne ſtudio magnificentiæ Belgæ vincerentur, cultu ad

pom-

pompam exacto, haſtiles ludos ad invidiam inſtruxerant. Menſis November erat in hoc ultima dies S. Andreæ ſacer, magno honore aurei velleris equitibus colebatur. Quippe patronum eum majorum pietas huic Ordini præſcripſerat. Cum igitur ſolita ſacrificij ſolemnia ipſos proceres cum reliqua nobilitate corrogaſſent in templum; Præſes Viglius Ordinis Cancellarius pro concione exponere cœpit; *Splendidiſsimum hunc Ordinem, haut alia cauſa cœpiſſe originem, quam ut religionem & concordiam, maxima regni præſidia, Proceres alerent. Baſim, & fundamentum reipublicæ religionem eſſe. ſine illa humanarum rerum regimen ſtare non poſſe. tutelam ejus omnibus incumbere; ac inprimis Principibus viris, ad prodendum in vulgus exemplum. Ceteros mortales Regibus ſubijci. Reges autem Eccleſiæ. nec eam eſſe aliam quam Romanam; hoc eſt, Chriſti Eccleſiam, quæ à temporibus apoſtolorum continua ſerie ab nos deſcendens, Beatum Andream huic Ordini patronum dederit. Eundem, ſicuti memoria traditur, idolis ſacrificare juſſum, Ageæ proconſuli intrepide reſpondiſſe, ſe cottidie pretioſiſsimum corpus, ſanguinemque domini noſtri Ieſu Chriſti æterno patri in victimam offerre illam eſſe veterem hæreditatem eccleſiæ, ab ipſo Chriſto nobis teſtamento relictam. multos olim eccleſiam expertam hæreticos: neminem tamen hactenus inventum eſſe, qui in ſacrificium conſurgeret, tantique ſacramenti veritatem in quæſtionem revocaret. Hanc primum ætatem oppugnaſſe ſanctiſsimum myſterium. Nec habitura*

fuiſſe

fuiſſe commenta illa tot ſectatores, niſi acceſſiſſent ſtudia Principum, privatis reſpectibus cuncta novantium. Non Reges Angliæ, non Germaniæ principes amore divini cultus profeſſiones illas amplexos eſſe. alios, ut licentius indulgerent voluptatibus; alios, ut lautis ſacerdotum patrimoniis implerent ærarium acceſſiſſe huic diſciplinæ. Gallorum denique Proceres ambitione flagrantes, aulæque infenſos, quo factioni ſuæ vires, & in æmulos potentiam quærerent, præbuiſſe ſe tumultuantibus duces. breviter, ſi à principibus mutatæ religionis cauſam exigas, haut aliam reddituros, quam ut rationibus politicis, ad cujuſque affectum, pro larva ſerviret. Hinc vero tabem illam cepiſſe incrementum. quæ apud nos eo proclivius erui poſſit, quod intra obſcuriſſimorum hominum ingenia adhuc abſconderetur. Et hanc potiſſimum ſolicitudinem ad Proceres ſpectare, aurei velleris ſacramento obſtrictos.

A pleriſque effuſo riſu excepta eſt oratio; interrogantibus ecquas adhuc haberet aniles fabulas, qui modo de ſancto Andreâ vaniſſima commenta, ſomniaque recitaſſet. Quæ ex eo hic inſerui, ut corrupti ſæculi mores noſcitarentur. Quippe nobilitas in ſegnitiem, torporemque reſoluta, nec ut olim intenta ad martem, paſcebat animum peregrinationibus. Ac ſpecie ſtudiorum Genevam tranſiens, dum bonas artes, & civilia inveſtigare crederetur; pravos ritus, turbidoſque mores in patriam referebat. Hinc priſtinorum ſacrorum faſtidio laboravit. Numen denique

con-

contemnere cœpit. de quo ad ultimum nihil certi habuit.

Circa idem tempus, Svvartenburgius, Hollius & Weſterholtius Bruxellis agebant. Germani principes erant. Sed à ſenſu majorum abſtracti, laceſſebant ſubinde cavillis patientiam Procerum, & ſi in eum modum inceſſerentur, ferro ſe libertatem aſſerebant ulturos. furioſi turbines ad diſcutiendum compoſita, per quorum etiam amicitiam Belgæ fidentius ſcelera audebant. Et mox omnia in turbas vergere. Provinciarum Gubernatores concordi voce denuntiabant Gubernatrici, non velle ſe, & ſi maxime vellent, non poſſe tamen Inquiſitoribus adminiſtrare ſubſidium, aut invidioſiſſimarum legum exercitium admittere. ita induxiſſe in animum, ſi obſtinatius pergeret ipſa mandare, quæ communi officerent libertati, continuo ſe magiſtratu abdicaturos. Brabantiæ Ordines apud Provinciale Concilium (Cancellariam ipſi nominant) exponebant libello, non eſſe fas eccleſiaſticis in Brabantia incrementum accipere, aut extra priſtina tribunalia in jus vocare. eaſdem leges ſacramento Regis ſancitas eſſe, proterique, quoties contra ſolitos mores inferretur Inquiſitio. Proinde ut revocaretur mandatum, quo magiſtratus civitatum Inquiſitoribus adeſſe jubebantur, orare. Trepidante conſilijs Curia, conſultatio ad Gubernatricē rejicitur. Et illa

quidem

quidem attonita, primò, & ante omnia Inquiſitorum Lovanienſium ſententiam exploravit. cum illi neſcio quid inordinatum promiſiſſent; Brabanticæ Curiæ ſenatores ; cum Privata Curia, atque una Proceres in conſilium adhibuit. Tres fuere ſententiæ. Prima Cancellariæ, & illa obſcurior. ſingulis non ſatis adhuc audentibus invidiæ ſe offerre. Pòſt apertius ſuffragari juſſi, Inquiſitionem hactenus Brabantis inſolitam pronuntiant. edictis, & legibus non inuſitato ejuſmodi remedio compellendos eſſe hæreticos ad officium. Privata Curia cenſebat Brabantos Inquiſitioni obnoxios. Sed Proceres ſtatim Cancellariæ aſſentiebantur : poſteriorem ſententiam ut duram rigidamque reprehendentes, alteram illam laudabant, tanquam moderatam, aptamque tempori ; & quod equum eſſet credere, cum de interpretatione legum quæreretur, leges ipſas tractantibus. Orta ergo eſt & tertia ſententia. Nam cum cæteræ curiæ hoc amplius decernerent, referendum eſſe de toto negotio ad Regem ; Proceres econtra vociferabantur, *Non eſſe nunc tempus reſpiciendi ad tam ſerum auxilium. Imo confeſtim, & ſine mora pronuntiandum pro legibus patrijs, in quarum juſtitiam plurium ſuffragia conſentirent. nihil enim Ordines arbitraturos, quam negotium extrahi, ut tempore evaneſcat.* Et ſine mora Gubernatrix Proceribus acceſſit. cujus imprudentiā

con-

conſilij, ſequentium malorum eventus explicuit. Mox quippe cæteræ provinciæ idem poſtulantes, non exſpectato Gubernatricis imperio univerſis Inquiſitoribus adimebant juriſdictionis miniſterium. Inquiſitores vero paullo ante à Gubernatrice ad conſtantiam ſeveritatis animati, jamque attoniti, incertique quid agerent, vanis querimonijs in aula exprobrabant, compelli ſe ad intenſionem officij, cujus poteſtas à magiſtratibus deſtituta, ſine auctoritate, & formidine, imo vana, & ridicula relinqueretur. ſimul omnes parati Inquiſitionis munia deponere; nihil aliud retulere quam verba, & voces, & adulatoria aulicorum faſtidia. ambiguâ ſemper Gubernatrice, reliquiſque occultè adverſis.

Quæ res vivendi licentiam palam ſolvit, populi mores, ſtudiaque labefactavit. At nihil æque publicam acceleravit calamitatē, quam turbulenta colloquia, quibus per multos hoſce dies, non ſolum otioſa, ſegniſque multitudo maledicis ſermonibus traducebat Regem: ſed & nobiliſſimi paſſim viri. quem ego morbum pernitioſiſſimum judico, quando à capite diffunditur. Ergo ex omni parte ſeditionis materia quærebatur. multis haut obſcure frementibus, vindicandam eſſe ferro libertatem. Atque omnia prorſus audaciæ opportuna dicebant. *Nullum in Belgio peregrinum exercitum. veteranos alieno ære oppreſſos, perinde querulos.*

quibus

quibus in pace nulla ſpes reliqua. cauſam, & initium ad flagitanda per ſeditionem ſtipendia circumſpectare. nec à Gubernatrice ad expeditionē exciri poſſe, promiſsis toties fruſtratos. Quid tamē ſi excirentur? nullum ex iis metum. qui non integram fidem adferrent, plerisq; centurionibus Inquiſitionem deteſtantibus: caeteroſque facile conſenſuros in ſcelus, cum Proceres, cum tribunos, cū duces in partibus viderint. Tardum eſſe peregrinos elicere exercitus. ſed nec illos ſine ſtipēdio vexilla ſervaturos.

Exordiū conjurationis nobilium.

Hos & ejuſmodi ſermones pronis auribus plerique accipiebant, expendebantque. nam & opes reipublicæ accíſas noverant, vulgatis, paſſim arcanis imperij. Hinc audacia, atroxque conſilium, & fiducia rerum novandarum. jam primum nimia licentia, dein conſcientia labentis aulæ, & quod negari non poteſt, novitatibus oblectatæ; cujus mores, & ingenium omnis fere regio induerat.

Primum conjurationis conſilium Bruxellæ fuit. ſex nobiles ad cœnam convenerant. interque pocula increpantes ignaviam Procerum, quòd toties de abroganda Inquiſitione conſultando perdidiſſent operam; atque inde indignitas animos acueret, triſtiſſimum facinus exorſi ſunt. ferendum utcumque erat, etſi non æquo animo, ſi ſaltem plebei homines tanto ſceleri præbuiſſent initium. ſex aurati equites conjuravere in perniciem publicam, & pacem Belgarum, ſtatumque concuſſere. nec enim plures in exordio fuiſſe memorātur.

ut

ut jure miretur poſteritas, à tam paucis cœptum, quod tot millium ſanguis, nec adhuc ſatis expavit. temulenti per inſolentiam, atque laſciviam ſuſcepêre nefanda conſilia; ut pari audaciâ jam ſobrij, nec minus vecordes exequerentur. Seu compromiſſum, aut compactum, ſeu ſocietas (quæ inter malos nulla eſſe poteſt) ſive potius conjuratio, ſeu quoquo nomine hoc ipſum quod egerunt, appellandum ſit, fide invicem datâ acceptâque, ſubſcripſêre certæ formulæ. De nominibus auctorum omnium non convenit. Quædam ætas obliteravit, atque odium partium. ego quoque conſultò nonnullis parco, quorum veſtigia per annales diſſipata invenio. non quod poſterorũ magnitudinem in majorum maculis, pudendiſque imaginibus, offendere metuam. nam quomodocumque hæc ſcripſero, ſcio mihi imminere invidiam. nolo tamen erubeſcant illi, quos jam faſtigijs admotos video. quidam enim hodie eâ laborant intemperie animi, ut majorum ſive errorem, ſive fatalem vecordiam exprobrare non timeant liberis innocentibus. Inimica res tranquillitati publicæ, multiſque gentibus civili ſanguine per factiones expiata. Ego virtutes, & vitia temporum tradere conſtitui: nemini vero ruborem exprimere. Cæterum Philippum Marnixium Sanctæ-aldogundum legem fœderis in hunc ſenſum dictaſſe comperio.

Formula conjurationis.

Satis conſtat, quoſdam perverſos, callidoſque homines, inſatiabili avaritiæ, intolerabilique ambitioni, & ſuperbiæ ſuæ inſervientes, ſub falſâ religionis umbra, ſub publicæ tranquillitatis prætextu, perduxiſſe eo Regem; ut conatus ille ſit, contra bonorum ſuffragia, contra ſacroſanctum Deoque & hominibus dictum ſacramentum, pernitioſiſſimam Inquiſitionem per vim inferre. rem gentibus abominandam, diviniſque, & humanis legibus contrariam. infandam ejus crudelitatem, nulla infidelium barbaries, nulla tyrannorum ſævitia exæquat. nec ob aliud reperta eſt, quam in contemptum divini nominis, & exitium publicum. Siquidem jurisdictionem omnem Inquiſitoribus trãſcribit. cæteros in ſervitutem redigit. civium omnium capita in diſcrimen adducit. Nemo enim inſons futurus eſt, quiſquis vel ſacerdotem, vel Hiſpanum inimicum ſibi inveniet, vel ſcurram aliquẽ in caput ſuum ſubornatum. Nam dicendæ cauſæ poteſtas, omniſque defenſio reis adimitur. Hæc ergo revocamus ad animum. & officij noſtri ducimus imminentibus ſuccurrere malis, corporaque & facultates noſtras prædæ eripere: ne prætextu violatæ religionis innocentium ſanguine calumnia paſcatur. Itaque pulcherrimum facinus contractâ ſocietate aggreſſi ſumus. graviſſimiſque obſecrationibus obſtringimus mutua capita, nullam nos Inquiſitionem in Belgio paſſuros, nec ullam rem quæ eo pertineat, quoquo titulo adumbratam; ſive Inquiſitio, ſive viſitatio, aut edictum, ſeu quocum-

que

que alio nomine appelletur. ſed econtra ſublaturos, atque eradicaturos eam funditus, tanquam fontem confuſionis, & injuſtitiæ. Obteſtamur interim haut alio hæc reſpicere, quam ad honorem gloriamque divini cultus, & amplitudinem Regis, ac ſalutem publicam. ut ſalubri aliquâ ratione popularibus diſcordiis obviare liceat. Proinde Deum in teſtem accipimus, non commiſſuros, ut Inquiſitio, vel edicta noſtrorum quempiam laceſſant. cæteroqui corpus, & bona oblaturos in ultionem. ſed nec ullus color, aut occaſio, nullus titulus, aut cauſa, ad excuſationem proficiet, quo minus ad auxilium quiſque confluere debeat, etiamſi rebellionis crimen contractum obtendat. Nec enim rebelles dici poſſunt, qui gloriam quærunt divini nominis, Regiſque majeſtatem tuentur, & ſalutem publicam; qui bonorum curam gerunt, uxoremque, & liberos, & familiam vindicant ab injuriâ; in quorum tutelam Deus, & natura universos obſtrinxit. Interea ut ſancta hæc ſocietas inconcuſſa ſemper, & inviolata permaneat, fidem invicem præſtamus, ea nos acturos, ratumque habituros, quæ ſtatuentur ex communi conſilio, vel ex ſuffragio illorum quibus ea cura mandata fuerit. Creatorem cœli, & terræ, mentium ſcrutatorem, in teſtem accipimus noſtrarum actionum; ſanctiſſimumque ejus nomen invocamus, precamurque ſuppliciter, ne cœpta hæc noſtra ſucceſſus deſtituat. utque per gratiam S. Spiritus ad honorem ſanctiſſimi nominis ſui, publicamque

tranquillitatem, & animarum noſtrarum ſalutem dirigere velit. Amen.

Ipſa ferè retuli verba, ſicut erant incompta, atque acerba, quantum Latino ſermone aſſequi licuit. Primus deinde Marnixius ſubſcripſit; & ſi fallat, iratum Deum, hominesque invocat. Cæteri deinde idem faciunt. Hæc enim erat teſſera conjurationis. Cæterum ut furori pararent vires, itum inde per provincias. amicos, propinquos, neceſſarios, familiares, notos atque ignotos, bonos ac malos, in idem facinus concitant. Multi levis animi vitio eaſdem partes amplexi ſunt: pauci conſilio. catholici, an hæretici, nullo diſcrimine. Toti dies comeſſationibus tranſigebantur; & ut quemque in contubernium attraxerant, obviam ei ire, prenſare, amplecti, onerare poculis, præire ſacramentum, dextram chartæ ad ſignandum adducere, dubitantibus exprobrare vecordiam, minis cogere. ſic paſſim, latéque nomina data. & à plerisque tanta ſecuritate, ut ne ſcirent quidem quid ſubſcriberent, atque interim pigeret exquirere. poſtridiè verò cum animo ſuo reputantibus magnitudinem facinoris, non patebat regreſſus ad pœnitentiam. Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Megemus, Bergenſis & prætereà multi ejuſdem Ordinis, ut auctores, vel participes conjurationis jactabantur, quorum ſigna quoque falsò codicillis impreſſerant.

ſerant. hac arte centuriones potiſſimum, & ſigniferi in ſcelus obſtricti ſunt. in quibus tamen plus amentiæ, quàm ſceleris fuit. Scio quoque Henricum Brederodium, in Ordinariæ turmæ ſigniferum ſtrinxiſſe ferrum, quod ſacramentum accipere detrectaret.

Primum colloquium factioſis Bredæ fuit. Sub Id. Mart. non uno prætextu cum Hornano, ad Auriacum diverterant, ſecretum inituri conſilium. Forte autem Swartenburgius, Hollius, & Weſterholtius in Germaniam recedebant. Hoochſtratanus ſolemne viaticum abituris inſtruxerat, in Hoochſtratenſi prætorio ſuo, frequenteſque conjuratos convivio adhibuit. Egmondanus, & Megemus eòdem veniebant. Cùm multo incaleſcerent mero, trecentos, & ampliùs nobiliſſimos viros conjuraſſe in Inquiſitionem & edicta Auriacus memoravit, vireſque illorum non immodicè æſtimare cœpit. Megemus novitatem conſilii admiratus; quid? inquit, tam pauci in perniciem publicam? ita me Deus, ducenta florenorum millia permiſerit mihi Rex, ſcurris ego illis caput imminuam. Vt facilè appareret abhorrere eum à furioſis conſiliis. Sublata jam menſa Auriacus ſolicita manu Egmondanum protraxit in ſecretum, totamque ſcenam conjurationis aperuit. quacumque tandem mente, Egmondanus inde cum Megemo Bruxellam iter inſtituit. Promptius

hinc agitatum inter temulentos de ſummâ conjurationis. Auriacum, & Hornanum arbitros fecerant amentiæ ſuæ. magna nomina,&momentum partium.Publicis enim conſilijs incumbebant. Quærebatur potiſſimum inermes, an armati; oratione, an libello ſententiam exponerent. vicit mitior ratio, ut inermes, & libello; tanquam jus, forumque reſpicerent. In dictando libello non unus aliquis conſenſus, ſæpius in aliam atque aliam verterunt formam. Sunt qui Hiſpanicè conſcriptum velint. quos ego falli exiſtimo. De Gallico idiomate plures mecum conſentiunt. quod & publica exemplaria promiſcuè præferunt. apud omnes tamen in hanc ſententiam fuiſſe invenio.

Celſitudini Parmenſi.

Libellus à conjuratis Gubernatrici oblatus.

Belgas venerationi principis ſui religioſius ſemper fuiſſe deditos, nullus eſt terrarum angulus qui ignoret. hanc in primis gloriam nobilibus peculiarem genius fecit, fortunarum ſuarum, vitæque prodigis pro ſalute Principis. Proinde nihil prius nobis fuit, quam ne, majorum veſtigijs inhærentes, vinceremur obſequio. Movemur enim cauſâ reipublicæ. Aliquantillum invidiæ ſubire eligimus, quam intempeſtivo peccare ſilentio, & ad præſens omittere, quæ ad communem incolumitatem pertinent. Quantum ſummæ rerum collaturi ſimus, tempus aperiet. nullum majus à nobis obſequium exſpe-

exſpectari poteſt. Quamvis ergo nemo dubitet, haut perperam feciſſe Regem, quòd ſervari juſſerit leges, quas rectiùs forte conſiliis Cæſar edixit: tamen habenda eſt ratio temporis. ejus condicio, alia atque alia remedia exigit. Eædem illæ leges, ultra priſcum rigorem exercitatæ, multorum motuum hactenus cauſa fuêre. Quas cùm nuperis ſuis litteris Rex non mitigaverit; ſed econtra exerceri eas acrius juſſerit: timemus ſanè, ne ingraveſcentia mala in tumultus exeant, quos funeſta terrarum vaſtatio excipiat. multa cottidiè indicia ſeditionis erumpunt. Iamdiu exſpectavimus, ut Proceres, Ordineſve provinciarum hanc in ſe curam transferrent, atque imminentium calamitatum radicem exſcinderent: ſed cùm hoc illi graventur officium, & in procinctu ſtet pernicies, ac ruina publica: unuſquiſque noſtrum muneris ſui eſſe credidit, exolvere ſe ſacramento, atque impendentis tempeſtatis periculum avertere. Satis quippe confidimus æqui, bonique conſulturum Regem hæc monita. Maximè enim noſtra intereſt. Quoniam ruri agentes, & populationibus expoſiti, omnium proximi habemur, in quos tumultuantium rabies feratur. Adhæc ſi rigorem illum ſemel admittimus, quem deinceps innocentem Rex habiturus eſt? non deerunt certè, qui improba præmij ſpe invitabuntur ad calumniam: qui prætextu violatæ religionis, periculum ſingulis intentent. quippe accuſatis nullum relictum eſt refugium, quàm clementia, & diſſimulatio judicis, in cujus miſericordiâ omnium

 vita

vita opeſque ſita ſunt. Oramus ergo ut obviam eas: & pro magnitudine cauſa mittas ocyus ad Regem; ut videat, ne quid detrimenti reſpublica accipiat. Salva illa ſtare non poteſt, niſi mala hac, edictorum abrogatione antevertat, & perire leges malit, quàm rempublicam. Quamvis denique neceſſitas temporis edicta non rejiceret: juſtitia tamen, & æquitas abrogari poſtulant. Hujus conſilij rationem reddemus vobis, quotieſcumque Rex à nobis exegerit. Sed ne officia hac noſtra inimicorum acerbitas in deteriorem partem interpretetur; tanquam contendamus dominantibus præſcribere leges, aut Majeſtati frænum injicere; Placebit Regi refringere leges generalium Ordinum conſenſu, & ultionem flagitiorum ſic exigere. Rogamus tamen Celſitudinem tuam, ut dum exſpectas voluntatem Regis, exercitium interim legum, & Inquiſitionis ſuſpendas. Quod officij fuit noſtri, exegimus, impendentium calamitatum indicia non ſuppreſſimus, ne, ſi quid evenerit triſtius, imputari nobis debeat. Proindè Deum, & Regem, & Celſitudinem tuam, ipſum denique Concilium Status, propriámque conſcientiam in teſtes accipimus præſentis obſequij. in quo haut alios nos geſſimus, quàm fidos clientes, & miniſtros convenit. Ideóque inſtamus quàm maximè, ut maturè ſubvenias. Offerendi partes Brederodius popoſcit. priſcis Hollandiæ comitibus ſtirpis ſuæ auctoribus ferox, atque ore tenus facundus, perindè audax, atque factioſus, & ad flagitium

prom-

promptiſſimus habebatur. Bruxellæ ad Calendas proximas adeſſe omnes juſſi.

Nihil adhuc de conjuratione in apertum eruperat. Primus Gubernatrici indicium Megemus fecit. ita tamen, ut nec totam aperiret tragœdiæ ſpeciem. Imminere periculum reipublicæ, flagitio trecentorum nobilium, libertatem religionis petentium; quam fœdere inter ſe per jusjurandum icto, viribuſque externis ſubnixi, mox armati poſtulatum venirent. Vnde id accepiſſet, quamvis rogatus, non adjecit. externum ſibi nobilem retuliſſe ſimulans, cujus nomine abſtineret, ſacramento pietatis obſtrictus. Quippe Megemus, cætera egregius, & in paucis Gubernatrici poſtea charus, rigorem legum, atque Inquiſitionem juxtà oderat. rarò hominibus tanta virtutum inſita conſtantia, ut meliora ſemper ſuadeant exuti affectibus. ſupra mortales credendus eſt, qui amicitia, vel odio, animique contumacia aliquando non peccat. optimus tamen ille eſt, qui minus peccat. Paullò poſt Egmondanus fœderis exemplar Gubernatrici exhibuit. Nomina conjuratorum, nec omnium prodidit. Secutæ mox ſunt ab Auriaco atrociores epiſtolæ; parari exercitum, duces, & centuriones legionibus aſſignatos, viginti hominum millia brevi in procinctu fore, colorem quæri diſcordiis, denique mutationem principis in ſermone haberi. Ea ſe deferre

quæ audierit. quamvis gravia, & incredibilia, non omnia tamen ex falſo conſtare. Hæc ab illo ficta, & ad ſimulationem magnarum virium compoſita dicuntur, ut amoliretur ſuſpicionem conſcientiæ, ſimul & Gubernatrici trepidationem injiceret. Quæ interim attonita, ſtupentique ſimilis, & jam magis, magiſque pavida, reputanſque ſecũ quid faceret, quid primum aggrederetur, concilium Procerum quos caſus obtulerat, atque eorum quos maximè ducebat idoneos properè contraxit. variantibus ſententijs, prope in altercationem res venit. Megemus clamabat; *non eſſe jam tempus certare otioſis opinionibus, & conſultando dies perdere. aut delectum, bellúmque habendum eſſe; aut vulgandam religionis libertatem. Sed cùm neutrum horum fieri poſsit inconſulto Rege, & imminentis periculi magnitudo intervallum non poſtulet: quod reliquum eſſet, parendum neceſsitati; hoc eſt, Inquiſitionem abrogandam, atque aliquid laxamenti dandum legibus, impunitate contracti ſceleris factioſis promiſſa.* Et huic Egmondanus verbo aſſenſus eſt: fremente Barlaimontio, *vanos eſſe rumores, & ad terrorem de induſtria compoſitos. fieri non poſſe, ut ſtrepitum tanti exercitus velocitas famæ non præveniat. cur metuerent paucorum colluviem, ex ſeditioſis aliquot pendentem capitibus? momento temporis diſsipari poſſe, cõſpirantibus in unum Proceribus. Et ſi ſe audirent,*

extem-

extemplo inſignem aliquem ducem obtorto collo arriperent. uno, atque altero percuſſo, quieturos cæteros. & hoc maximè pertinere ad exemplum. Non placere ſibi abolitionem concedi, ubi nec rei, nec crimina proderentur. hoc non eſſe ſcelera tollere; ſed provocare: non componere ſeditionem; ſed irritare, & ſpe impunitatis, illecebram peccandi porrigere. Gubernatrix ad frequentius Concilium, quod intrà paucos dies habitura erat, rem ex integro diſtulit. variiſque interim cogitationibus diſtracta, potens ſui non erat. incautus ad credendum pavor, conſtantiam abſtulerat. quidquid in triſtiorem partem metus ſuggeſſerat, ſecretâ æſtimatione librabat. colligeret copias? alieno ære demerſum ærarium. nervum belli pecuniam eſſe. ſed cui alas, cui centurias, cui legiones, cui denique exercitum crederet, intimis aulæ ſuſpectis? conclamatum fore de religione, ſilentibus inter arma legibus; & ſic bello amiſſuram, propter quod bellum gereret.

Erumpens in publicum conjuratio, populum exſpectatione eventus detentum, variè affecit. prudentiſſimus quiſque nec probare: nec tamen aliud quàm tentationem credere mitigandarum legum, quæ publicè exoſæ, multis quoque familiis funeſtæ, atque exitioſæ timebantur. Longè alius vulgo ſenſus erat. ſeditioſiſſimus quiſque increpare pervi-

caciam

caciam Regis ducebat egregium. extitiſſe viros, qui aſſertum irent libertatem; qui jura, & leges tuerentur. irent nunc Inquiſitores; citarent armatos; nunc torquerent; nunc urerent. victam eſſe tandem, verſamque in furorem patientiam læſam. Cæterum acerrima ſeditionum materies fuit, quod Erycius Brunſwicenſium dux traderetur compoſuiſſe legiones, & eaſdem à Rege conductas, extruendarum arcium, & Inquiſitionis firmandæ causâ; rectáque iter in Belgium dirigere. Nec de legionibus dubitabatur, quas nulla probabili cauſa Brunſvvicenſis conſcripſerat. & quorſum tenderent nemo ſciebat. Nam & vicinorum Principum ſecuritatem concuſſit, inſidias atque arma metuentium. Quod inter cæteros mortales invidia, id in principibus pro virtute eſt, ſuſpicio alienæ potentiæ. Clivia erat, qua Brunſvvicenſibus in Belgium venturis tranſitus erat. Cæterùm dux ejuſdem regionis profecturus Auguſtam Vindelicorum ad comitia imperii, omnes eos, qui fide clientelæ, aut obſequio ejus tenebantur, arma, & equos parare, atque ad claſſicum intentos conſidere domi juſſerat. Hinc fama ſine auctore exierat, conſenſiſſe eum in conjuratorum facinus. Crebris litteris Brunſvvicenſem Gubernatrix admonuit, ut ab armis falſo Regis titulo ſumptis, decederet. & cum proprio nomine impetrare non poſſet, aucto-
ritatem

ritatem Cæſaris nequicquam imploravit. Nec ideo tamen mitigatus eſt populus, cuicumq; famæ credulus. Itaq; varijs criminationibus inceſſebat Gubernatricem, ut fallacem & callidam, vanis & inanibus promiſſis, hominibus illudere. ſparſa quoque Antverpiæ ſcedia, ſeditioſis referta carminibus. incitamenta diſcordiæ, in urbe fœcundâ rumoribus, quibus plebs totis illis diebus perquàm dedita erat. ſed magiſtratus imprimis ad lectionem inhorruit. confeſtim igitur, & ſine morâ in libellorum auctores quæſtionem exercuit, ingentia præmia decernens, ſi quis indicaſſet. vigilias quoque diurnas, nocturnaſque intenſiùs habuit. ſtationeſque per urbem diſponit, nec mortalium cuiquam fidere juſſit. Ergo hinc, inde, & undique atroces nuncij deferebantur in regiam. Antverpienſes ut non apertâ conſenſione; ità viritim deſcendiſſe in conjuratorum facinus, mandatumque multitudini ut imparatam occuparet urbem, & ſi forte arma moverentur à Gubernatrice, ne pecuniam, vel quid aliud, ad uſum belli exportari permitterent. Adhæc Gallos, Angloſque pepegiſſe, non defuturos ſe conjuratis, ſi Gubernatrix ad arma ſpectare cœperit. Et illa quidem de Gallis omnino ſecura non erat. Quippe Hugenotti (Gallicis hæreticis hoc nomen fecit ſectæ genius) magnis copijs

Caletum

Caletum intraverant. Zeelandicas moliri inſulas, & ob hoc ipſum inſtruere claſſem ferebantur. ſed artem fuiſſe poſtea apparuit. Exoneraturus Gallias ſuas Rex, ſeditioſiſſimam hominum fæcem in Floridas inſulas jure colonorum ignaram traduxit. Saluberrimo more, & ferè uſitato magnis imperiis; ut repurgato populo domi tranquillitas, apud victos munimenta pararentur. Relatum eſt prætereà, Auriaco, & Hornano intercedere cum Conjuratis privata conſilia. Dies appetebat ſolemni Procerum conventui indictus. Nec Gubernatrix dubitavit, Auriacum, & Hornanum litteris in ſenatum perlicere. Nam ſi per omnia ſpreti forent, cauſam offenſæ crederentur accepiſſe. & jam de conjuratione placidiora omnia acceperat. Vterque quoque abeſſe non ſuſtinuit. Itaque VI. Cal. April. præter eos, in curiam quoque ex optimatum numero convenere Egmondanus, Arſchotanus, Bergenſis, Megemus, Arenbergius, Hoochſtratanus, Lignius, Montignæus, Barlaimontius, & Hachicourtius. Privatæ curiæ ſenatores, unà cum Bruxellio pariter adſciti ſunt. Multis diebus aſſidui in eo fuerunt, quid ſtatuerent de Inquiſitione & edictis; in hanc, aut illam partem ſuffragia variantes. Multi pro legibus ſtabant. Plures mediam ſententiam eligebant. Alii leges omnino deteſtabantur. E quibus Auriacus ita diſſeruit. *Vtinam in*

prin-

principio credidiſſes nobis. ſuaſeramus ſi morbi ſævitiam ponere velles, uterêre potius aliis artibus, iiſque mitioribus, quàm metu mortis contaminatos in deſperationem adduceres. Omnes ut vides ejuſdem animi ſumus. religionem Catholicam ſalvam volumus. & ſi integritas ejus ſine ope Inquiſitionis retineri non poſſit; agedum digna hac eſt, cui fortunas impendamus, & ſpiritum. ſed ut modò audiſti, longè nobis diverſa ſententia eſt, tolli ergo debet tot malorum ſeges atque materia, ut nos periculo liberet. Inquiſitionem tamen rectè diſtinxit, quiſquis paullo ante duo ejus genera conſtituit; Papalem, & Epiſcopalem. priorem illam quia poſſumus, habere deſinamus: alteram enim omnino non poſſumus; niſi ut epiſcopos exterminemus ſedibus, quorum eſſe munus nemo ignorat, in cujuſque mores, & genium, vitiaque inquirere. Et hoc ipſum, quidquid eſt, Inquiſitio eſt. Neque tamen illa eſt, quam nefaria voce perſtringit populus. Papalis illa, ſeu Romana, ſive Hiſpanica, ſeu quovis alio nomine dicta, illa tamen ſola in faſtidium venit, queſtuſque, & odia hominum prope in tumultum concitat. Quid igitur ea opus eſt nobis, quam multis gentibus deeſſe video? Priſtinus rerum ſtatus, pleriſque Galliæ, & Germaniæ populis nihil ad conſtantiam obfuit. ſatis erit mea ſententia, ſi paſtores curam intendant, ſi epiſcopi officium impleant ſuum. Nam & ſalva Regis pace, Papalem adimi poſſe ſat conjicio. Ille enim cùm ad te ſcriberet, nihil ſe ex vetere more mutare

velle

velle adjecit. Ante Lutheri ortum Inquiſitionem Papalem nemo noverat. Imperatoria Majeſtas primus induxit. at cum otiaretur Eccleſia, cum torperent epiſcopi, cum ſorderent ſacerdotum mores; breviter, cum tempora exigerent. Neſcio tamen; utiliuſne Cæſar, an periculoſius fecerit, quod leges publicas, hoc eſt; fundamenta reipublicæ concuſſerit. Interim alia eſt hodiè imperij facies, alius dignitatum aſpectus, alius rerum ordo. Provincias aſpicite, tot epiſcopis, quot opulentis fere civitatibus inſtructas. Ecquid mirum, ſi ad ſæculi noſtri genium remedia exigimus? Medici non niſi ægrè ad triſtiora recurrunt. omnia prius experiuntur, antequam ad uſtionem veniant. nondum deplorata res eſt, & conſumpta remedia. Periculosè ſtatus bene conſtituti leges vertuntur. Imitandi ſunt periti medici, qui acerbiora medicamenta ſuavi temperant mixturâ, & ſtomacho nauſeantis accommodant. lenitate, non rigore opus eſt nobis. videmus faſtidium populi. mitigandum hoc eſt, ne (quod abominor) in ſeditionem exeat. Quod ad me igitur attinet, magnopere cenſerem, hoc eſſe tempus, quo Inquiſitionis exercitium differre oporteat. quod ſine cujuſquam fraude facere licet. Inquiſitores ab hodierno Pontifice diploma non habent, ſine quo hactenus illorum nemo juriſdictionem incepit. & ipſi quoque fato Pontificis, mandatum ſuum extingui exiſtimant. hæc de Inquiſitione, mea, nec (ut vides) ſola ſententia eſt. De edictis vero quid

judi-

judicem, jam antè multa audiſti, & plura nunc in contemplationem veniunt. Nihilominus Viglius perveniendum putat ad gladios. aliter ſectarios, ait, tolli non poſſe. Et ut verum fatear, ea ſententia olim plurium fuit. ſed ego illam conditioni temporum, non prudentiæ imputo. Vſu rerum compertum eſt, exquiſitiorem quamque crudelitatem, magis eſſe ſectarum illecebram. Nam qui novæ religioni accedunt, ita plerumque affecti ſunt, ut à Deo traductam putent fidem ſuam, atque unam præſenti morti pervicaciam anteponant. Proximis annis multi profeſſiones illas amplexi ſunt, haud alio vitio, quàm quod in perituris conſtantiam mortis attoniti admirarentur. Rectè eos credere debere ducebant, qui ob hoc ipſum quod crederent, corpora ſua, (quæ utique non oderant) ſuppliciis offerrent in pignus, & infanda tormenta læti exciperent. Hoc in Gallia, hoc in Anglia, hoc apud nos denique crudelitas profecit, ut plures de novo reos faceret. Primi quoque Chriſtiani jactare ſolebant ſanguinem martyrum, ſemen eſſe Eccleſiæ. Proinde Iulianus Imperator, ut eos ſibi inviſos funditus erueret, mitius habuit. & ſanè plures ille pace, & otio à fide abſtraxit, quàm priores illi ferro, & ſanguine. Non eſt gladio jus in animum. Iudæorum pervicaciam nullus unquam Regum excuſſit. Animi viribus debellandus eſt animus. Quàm atrociter hæreſis Græcorum concuſſit imperium? ferè tamen Cæſares exilio contenti fuere. Nec Conſtantinus ab Ario, Conſtantius ab Ætio, Theodoſius à Ne-

ſtorio graviora exegit ſupplicia. & hic tamen triſtiſſimas pœnas legibus ſanxerat, ut terreret noxios, quorum interim nemo gladio periit. ubi jam ſunt Ariani, quos non unum regnum, non unum imperium, fere dicam, non unus capiebat orbis? ſecura ſegnities, & non irritata vetuſtas univerſos extinxit. Omnis hæreſis hoc in ſe habet, ut exoriens tollat ſupercilium: ſimul vero atque exuta novitas eſt, ſibi relicta, & nullo cogente ſponte excidat. Contenti ſimus pœnis, quibus tanti Imperatores fregere flagitia. nunquam tutius quàm per exempla progredimur. Nova & inexperta cum periculo incipiuntur. Carolus Cæſar anno M I Ↄ L. ſolicitantibus provinciis de rigore legum quædam detraxit, ſicut Rex Philippus proximè meditabatur. benignitatem ejus Epiſcopi deterruere. an rectis conſiliis, ipſi viderint. Ego interim leges pro moribus temporum flectendas judico. vincemus ſcelera, ſi non vicerint. Nam ut omnino eſſe deſinant, vix equidem fieri poſſe exiſtimo. Naſcituras ſemper hæreſes Apoſtolus prædixit. Demus verò leges illas optimas eſſe: quid jam tamen proficient? In plures contagio ſerpſit, quàm citari poſſint ſingulorum nomina. quid ſi, dùm intentos jugulo ſuo viderint enſes, ad inſaniora neceſſitate adigantur? Ex parva ſcintilla magnum ſæpe ortum eſt incendium. Haut aliis initiis Galli in ſeditiones ſeceſſere; cum quibus conjuratos intelligo ſociare conſilia. Placandi ergo aliqua ratione ſunt nobis, ſi pacem retinere volumus. Quod impræſentiarum

tiarum dedi, tutum eſt conſilium. quæ vobis optima videbuntur Deus ſecundet. Nemini mirum videri debet, tantam in illo principe eluxiſſe cognitionem philoſophiæ. Ex Balduini colloquiis hauſerat. His ille artibus rempublicam componere ſuſceperat. Libratis ergo hinc, inde rationibus, media placuit via, hoc eſt; derogare aliquid legibus, quas nec ſalva pace retinere poterant, nec ſalva religione abrogare. Dein conjuratis reſpondendum eſſe cenſebant, quód Inquiſitionem non habentibus, nullam inferrent: habentibus, interim exercitium ejus mollirent, quoad de voluntate Regis redderentur certiores. moderationem legum Gubernatrici & Proceribus curæ fore; nec laturos alias, quàm quas conſenſus Ordinum comprobaſſet communi ſuffragio. Nec mora Gubernatrix Privatam curiam, primo quoquo tempore novi edicti formulam componere juſſit.

Dum hæc aguntur, rumor curiam penetrat, veniſſe in urbem conjuratos. Brederodius cum paucis appulerat. cæteri poſtridie ſucceſſuri ferebantur. Et hoc nuncians alius ſupervenit, Rogare gubernatrix cœpit, quid auctores ſibi fierent, utrum appropinquanti multitudini occluderet portas urbis, an potius in tutum ſecedens furentibus ſe eriperet. Egmondani ſententia abhorrebat à fuga, vio-

landiſque ijs, qui ad tribunal decurrerent. Quem intuens Barlaimontius, quin imò inquit, compleamus curiam armatis, & univerſis trucidatis tam effuſam vindicemus licentiam. Auriacus negabat ſe commiſſurum, ut inſtar barbaricæ feritatis damnaret, quos nondum conſtaret eſſe reos. multos eorum ſanguine, vel affinitate ſibi permixtos. ſi ſupplices venirent, quare non liceret his, quod promiſcuè omnibus licet? ſi inermes, nihil eſſe quod formidarent. Quidam cenſebant occultè hortandos conjuratos, ut ſinguli, & ſine turbâ venirent in oppidum, vel provinciarum rectoribus libellos porrigerent.

Conjurati in curiam prodeunt. Non intererat Conjuratorum quid decerneretur. cogi ad obſequium non poterant. In urbem recepti, Nonis April. progrediuntur in curiam. bini ac bini longo ordine procedebant. Diceres pompam funebrem ducere. De numero ſcriptores non conſentiunt. trecentos fuiſſe multi tradidere. plures alii, pauciores nonnulli conſtituunt. Ego in litteris Gubernatricis ducentos invenio. Egregium agmen ſplendidorum equitum, neç inania nomina præferentium. Eminebant inter illos Ludovicus Naſſovius cum Brederodio, ſyrma claudentes; altiſque ſpiritibus inflati, & non vulgari ſpecie, omnium oculos in ſe attraxerant. Ingens turba denſis

ruebat

tuebat agminibus in ſpectaculum, exſpectatione ſuſpenſa. Pauci ex plebe hoc conſpectu movebantur. Ignari adhuc quantum feralis illa vecordia conflaret incendium; cujus calamitas maxima ex parte in ſe redundaret. Frequens eo die Concilium advocatum erat. admiſſiſque in conſpectum conjuratis Brederodius uno genu procumbebat in terram, vultuque elato, poſt officioſæ dimiſſionis venerationem hæc verba locutus eſt: *Domina, Nobiles hi, quorum numerum vides, graviſſimis de rebus, & ad ſalutem publicam pertinentibus, ad te libellum adferunt. plures idem facturi erant. ſed ſua cuique ratio adeſſe non patitur. Providere tibi placeat, quæ putabis in commune conducere; atque æqui boniq; hæc conſulere.* Dein porrexit libellum, &; *cæterum, Domina*, inquit, *quidam actis noſtris obtrectare auſi, egêre negotium calumniæ. turbas, ſeditiones, & quod atrocius eſt, mutationem ſtatus moliri nos differunt; fœderaque cum alienigenis contrahere. Indigna prorſus animo noſtro cogitatio & ſacramento adverſa. Rogamus ergo delatores renunties; & ad quos tãtum pertineat facinus, ut perveſtigato ſcelere debitas pœnas à noxiis exigas.* Gubernatrix accepto libello ad Concilium relaturam ſe dixit, juſſitq; in veſperam opperiri reſponſum. Dein marginibus libelli ex procerum conſilio adſcripſit; *Legatos ſe miſſuram ad regem. in ingenio ac benignitate ejus fiduciam ponerent. ſe quoque interpoſituram officii ſui*

Oratio conjuratorum libellum offerentium.

miniſterium. De mitigandis edictis jam multo ante cum Proceribus egiſſe: & in promptu eſſe formulam, quam deſtinaret Regi. pro certo haberent non diſplicituram eam provinciis. ſcire utique & ipſos, quàm in poteſtate ſua non eſſet, intermittere Inquiſitionis, legumque munia, vel provincias ex ea parte exleges relinquere. contentos eſſe debere, quod de poſtulatis eorũ ad Regem ſcriberet. Daturamque operam, dum reſponſum opperiunt, ut Inquiſitores, & magiſtratus providentius, modeſtiuſque ſe gerant, nec querela cauſam cuiquam præbeant. Eos quoque ſe mores ab illis exſpectare. Conſiderent itaque, Inquiſitionem ſe non illaturam his provinciis, quibus hactenus inſolita fuerit. & hoc eſſe, quod Brabantis nuper reſcripſerit. ad quæ impetranda eo proclivius operam, curamque impenderet ſuam, quod ab omni mutatione religionis alienos eos intelligeret. Tenebrante veſpera conjurati revertuntur in curiam. recepto libello, reſcriptũ tumultuantibus magnopere diſplicuit. Et certè exſpectatione minora conſecuti fuerant. Itaque preces repetere ſtatuunt. Et quoniam fatalis quædam amẽtia pervagabatur provincias, multi cottidiè deficiebant ad illos. & qui prius ſociaverant conſilia, plures jam aderant. Culenburgius quoq; ſimul intervenit, magna nobilium juvenum manu ſtipatus. VII Idu. Apr. eâdem pompâ rurſus iter in curiam dirigunt. Admiſſi in conſpectum, *magnas*, inquit Brederodius, *debemus tibi gratias, Domina, quod*

de

le his quæ fecimus rectè ſentias, nec protelationibus ullis reſponſum moreris. cæterùm ſi ambiguam voluntatem tuam, nonnihil liquidiorem effeceris, nihil eſt, quod debeamus amplius optare. Nam Inquiſitionis, legumque arbitrium, non eſſe tuæ poteſtatis, longè antè cognovimus. Interim tamen, dum deſideria noſtra perferuntur ad Regē, ſine cunctatione concedere potes, ne Iudices, vel Inquiſitores ſuppliciis quemquam conficiant. Leges quas ex ſuffragio Ordinum laturus eſt Rex; non tantum ſumma fide cuſtodiemus: ſed & omni ope nitemur, ut eadem ſanctitate ab aliis colantur. Si quos noſtrorum ſeditionis noxa, contactos exiſtimes, per nos licet ſupplicia expetas. Hæc coram teſtari voluimus, ne ſi quid fortè acciderit triſtius, nobis imputes. cùm fidem non habueris inſtantis periculi diſcrimen denuntiantibus. Oramus itaque ut cuncta referas ad rempublicam. pro qua & corpora noſtra offerimus, nec recuſamus occumbere. Ad ea Gubernatrix, reſcripto contentos eſſe juſſit. majora impræſentiarum præſtare non poſſe. Exaratas eſſe litteras, quas magiſtratibus, Inquiſitoribuſque tranſmitteret. Has deinde recitari eis curat. monuitque ut litarent modeſtiæ, nec quemquam ultra in ſocietatem admitterent. Curia egrediens circumfuſos rogabat Proceres, nunquid ſibi iratiores viderentur Conjurati. Quid? inquit Barlaimontius; ſecuram ego te efficio. non eſt, quod Geuſios illos extimeſcas. Quæ vox

ab aſtantibus excepta, cauſam nomini fecit, ut dicemus poſtea. Multi variant in tempore, & ante oblationem libelli vocem illam emiſſam affirmant. Nec refert quando. de facto non ambigitur. Conjurati autem blandis vocibus caſtigati, coibant ad epulas, quas Florentius Pallas Culenburgij comes univerſis inſtruxerat. Multi ſe omnis ordinis applicuêre convivio. Adulta jam cœna poculis certare incipiunt. ſtrepituque confuſo perſonabat triclinium, & in diverſa trahebatur alacritas. Ex his bacchantium neſcio quis, & ipſe inſigniter madidus, Geuſios ſe per amaritudinem cavilli appellatos proclamat arreptoq; protenus ingenti ſcypho, Geuſiis libavit. exhauſto eo ad umbilicum perpetuo ſpiritu, eià vivat Rex, vivant Geuſii vociferari cœpit. ſed & eadem lege circumferri craterem, & ſingulos hauſtus pari clamore proſequi juſſit. Omnes incaluerant mero. tam miniſtri, quàm convivæ in furorem ſolvebantur. non clamoribus, non poculis temperabant. Ita res in ſerium verſa eſt. Et inde nominis originem ſecta invenit, quæ initio ſui modica: nunc Regis ſui vires, & imperium quaſſare non timuit. Scurras, & mendicos Belgæ *Geuſen* appellant. ductam à Gothis vocem plerique conjiciunt; quorum barbaries latrocinantibus ſimilis, nomen gentis poſteris ignominioſum

nioſum fecit. Nos hæc curioſis ingeniis ſcru-tanda relinquimus. Igitur in hunc modum bacchantibus, Hoochſtracanus ſupervenit à Gubernatrice. Explorare juſſus erat, an in fide ſe manſuros polliceri vellent. Sed à lymphantibus intrò abripitur. credebat ludicrum agi. verticibus capitis alternatim obverſos imponebant galeros, manticam circumſtantes quam Brederodius è lacunari ſuſpenderat. perque vicem in ſedem tollebantur. ubi inter ſolemnem aliorum vociferationem exſiccato ſcypho, per panem, ſalemque, & manticam, in conſtantiam fœderis ſacramentum præſtabant. Poſtero die ebrietate excuſſâ nihil ſaniores, abradi mentum jubent. ſubcineritios cultus ſibi induunt, ligneaſque ſcutellas de circulo galeri ſuſpendunt. prorſus, ne quid differrent à mendicis, quorum nomen aſſumſerant, habitumque, & mores imitabantur. Aureum numiſma de collo demittunt. duraturi fœderis teſſera erat. ſine qua ſuorum quemquam prodire in publicum nefas ſanxerant. In uno latere Philippi Regis imago eminebat, vibrantibus oculis animata, criſpiſque labris, & in tumorem ſurgentibus, ut Auſtriacum agnoſceres. Extremitates vero percurrebat hæc inſcriptio Fideles Regi. Alteram faciem duæ aſperabant manus, impli-

catis inter ſe pectinatim digitis porrectæ, tanquam in fœdus concurrerent, exprimentes fidei ſignum. De pollicibus pera dimittebatur, pendentibus funiculis conſtricta. in ambitu ejus eminentibus litteris cælatum erat, VSQVE AD MANTICAM. Inde duos ex ſuorum numero, in eum modum excultos, ad Gubernatricem adornant. Neceſſitatem fœderis excuſatum ibant, in quod publico ſe compendio adactos, nihil adverſus numen, Regemque decretum dicerent. proinde ut aperta profeſſione placere ſibi teſtaretur, inſtanter petebant. Ad tam perplexæ interrogationis inſidias; Ego, reſpondit Gubernatrix, hujus utique cauſæ iudex non ſum. tempora nos erudient, utrum recte, an perperam feceritis. Satis oſtendens, promptam tantæ turbæ laſciviam admodum ſibi gravem eſſe. Et hoc ipſum quoque Conjurati ſenſerant. Duodecim igitur præfectos conſtituunt. Eos vulgus per cavillum, ex numeri ſimilitudine, Apoſtolos vocabat. Cæteris domum remiſſis, ſoli illi ad ſolicitandam promiſſorum fidem Bruxellis relinquuntur.

Inter quæ privata curia novi edicti tabulam Gubernatrici repræſentavit. illa vero excutiendam tradidit Proecerum Concilio. Auriacus cum ſuis, ita legibus illis aſſenſus

eſt, ſi

eſt, ſi extemplo ferrentur. Privata curia in contrarium incubuit, & Gubernatricem traxit in ſententiam ſuam, auctoritate Regis opus eſſe dictitantem. Hinc inter eos orta contentio eſt. Et Auriacus ingenté iram concipiens animo; intelligo, inquit, ſuſpecta eſſe concilia mea. Neque Regi opus eſt amicis, quorum damnat fidem: neque mihi glorioſum pro faſtidiente principe certare obſequio. Ego me deinceps reipublicæ ſubtraham. Nec diverſa ab his Hornanus dixit. Egmondanus vero, ex medicorum præſcripto Bajas ſe Aquiſgranenſes petere juſſum obtendens, paucorum menſium rogabat inducias. Hanc rem Gubernatrix graviter tulit. inter tot pericula, querebatur ſe deſtitui. Precibus deinde Auriacum aggreſſa, & ſi nec meo, inquit, nec reipublicæ nomine movearis; ſaltem ne ſuſpicionem conſcientiæ vulgo facias. Ludovicus Naſſovius ac Brederodius foverũt apud te jura hoſpitij. & hoc palam, atque in ore eſt omni populo. Quid igitur exiſtimabit cum te quoque hinc proreptum, & contumacius abſtinere curia viderit? nonne ut princeps conjurationis habearis, aut particeps? Ad ultimum abire perſeverantes verbis terret, culpæ eos ſubſtituens, ſi quid detrimenti infunderetur reipublicæ. deinde iterum ad preces converſa ut manerent expreſſit. Poſt hæc Bergenſem,

ſem, & Montignæum in Hiſpaniam decernit. Acceptum utrumque conjuratis noverat, Inquiſitioni, legibuſque juxtà infenſum. ſed ne vacua rectoribus gubernaeula relinquerent. In loeum Bergenſis, Philippum à Sancto-aldegonda Noircarmij dominum Hannoniæ Valenceniſque ad tempus ſuffecit. Eadem lege Ioanni Caſteleto Mailbaſij domino Tornacum attribuit. Novi quoque edicti exempla diſtribuit rectoribus provinciarum, tradenda Ordinibus. Ejus forma talis erat. *Religionem, quam catholicam ne doceto. functionem Miniſterij nemo exerceto. noxios libros ne conſcribito. domum conventiculis ne aperito: turbas ne concitato. catholicos ne offendito. Qui horum quid faxit, & pœnitens fuerit, gladio plectitor; ſi contumax, laqueo extinguitor. bona damnatorum eatenus publicantor, quatenus per leges municipales licet.*

Qui hæreſim contraxerit, & horum nihil fecerit, ſi coram epiſcopo renuntiaverit, fraudi ei non eſto. ſi non renuntiaverit, relegator. bonis interim fruitor, alienandi, aut teſtandi facultatem ne habeto. catholici inteſtatis ſuccedunto. Si proſcriptus publicam vel religionis tranquillitatem turbarit, bona amittito.

Anabaptiſtæ pœnitentes, & alterius noxæ non comperti, arbitrio judicis, citra mortem puniuntor. contumaces exilio boniſque amiſſis coërcentor.

Relapſi

Relapſi qui non maledixerint, publicatis bonis provincijs cedunto. qui maledixerint, ultimo afficiuntor ſupplicio. Anabaptiſtæ relapſi ſine diſcrimine damnantor ad laqueos.

Qui dolo malo ſeditioſos, aut contaminatos libellos ſæpius excuderit, pœna Miniſtrorum tenetor. ſi rarius, exilio plectitor, & arbitrio judicis. Qui duntaxat lucri cauſa fecerit, extra ordinem coërcetor.

Diſputationem ſeductionis cauſa frequentius inſtituere capitale eſto. Rarius, animique gratia, arbitraria pœna.

Qui vetitos legerit libros; qui legendos alteri exhibuerit; qui vetitas imagines pinxerit; ſtatuas finxerit; aut horum aliquid habuerit; qui interfuerit ſectariorum conventiculis, pro conditione criminis, & perſona plectitor, judicis arbitrio.

Qui illicita conventicula prodiderit, ſi particeps fuerit, impunitatem habeto: ſi non fuerit, dimidium bonorum, quoties non exceſſerint ſexcentos florenos, auferto: quoties exceſſerint, quartam partem percipito.

Peregrini in urbes vicoſque, ſine paſtoris, aut Magiſtratus teſtimonio ne admittuntor. hæc lex tamen peregrinos mercatores non teneat, ſi modeſte ſe, ac ſine cujuſquam offenſa geſſerint.

Regij judices, inferioreſve magiſtratus, & vaſalli in reos animadvertunto. ſin ſecus; honoribus, muneribus, feudo privantor.

Magiſtratibus, & territoriorum patronis, revocandi domum jus non eſto.

Si cui

Si cui noxa indulta fuerit; ad honores, & magiſtratus inhabilis eſto.

Qui ſuſpecti pronuntiati erunt, reſtitutionemque impetraverint, ad munera & honores admittuntor.

Quamvis extra territorium relegare non liceat, quiſquis tamen ob hæreſim proſcriptus fuerit, univerſis provinciis cedito.

In typographos, bibliopolas & ludimagiſtros haut diverſa à ſuperioribus legibus ſtatuebantur. Vnus menſis deliberandi cauſa datus eſt magiſtratibus. poſt illum ſententiam remittere jubebantur. Prolixiuſque ſpatium Gubernatrix indulſerat; quod interim aut ſcripturum putabat Regem, an ratas haberet leges, aut quoquo modo factioſorum vecordiam repreſſurum.

Hinc de ipſa conjuratione in circulis, & cœtibus plurimus ſermo. triſtis, aut lætus, prout cuique fides, aut ingenium erat. Fuere qui ad portentum, omenque referrent, quod Conjuratos in curiam prodeuntes claudus duxerit. Alij initia, cauſaſque Gallici motus expendentes, præſentibus rebus conferebant. Edicta, & quæſtiones ſub Carolo Imperatore, ac Philippo ejus filio, juxta ac ſub Franciſco, atque Henrico Galliæ regibus exitioſas multis, in quorum corpus,

pus, bonaque, ignis & haſta ſævierat. Neutiquam tamen fregiſſe flagitium, quod intra paucorum conſcientiam nihilominus cohibuere. Nec ut impares radicem exſcindere: ſed mutuis cladibus intenti, ſubtraxerant curam legibus, inter arma invalidis; quibus etiam temporibus, utpote turbulentis, fœda omnia adfluxerant. Nulla tamen adhuc formido ex ſectarijs. Donec inde exceſſu Henrici; hinc Philippo in Hiſpaniam abſtracto, inter Optimates utrobique ſuperveniret ambitio, vetus aulæ malum. Ambitionem Procerum invidia excepit, & factionum atrocitas. Flagrantibus in Gallia odijs adverſus Cardinalem Lotharingum, in Belgio adverſus Cardinalem Granvellanum. quorum alter ſub Catharina, & Franciſco filio, alter ſub Margareta Gubernatrice rerum potiebantur, atque omnia poterant. Poſtquam Cardinalibus utrobique adempta eſt poteſtas, manſere tamen odia partium. multaque ſectarijs indulta fuere, fœdâ edictorum inconſtantiâ. dum per alterius Regis continuam pueritiam; alterius contumacem abſentiam, ſana conſilia exſcindendæ contagionis, tanquam à Cardinalibus profecta, factioſorum invidia eluduntur; hoc ipſum indignantium aliquos eſſe qui vellent corrigere. Ad ultimum aucto morbo, Admirallium, & Brederodium,

hunc

hunc Gubernatricis , illum Regis ſui genibus advolutum , & utrumque favore Procerum , ſtudiiſque nobilitatis ſubnixum , poſtulaſſe libertatem religionis. Nec in Gallia prius quieviſſe tumultuantium ingenia , turbulentiſſimo ſectæ genio accenſa , quàm ſigna attollerentur in Regem , & in uno regno alium, atque alium populum facerent. Nihil ergo mitius exſpectandum in Belgis , agitatis eodem illo peſtilentiſſimo ſydere. Leni ad omnia Gubernatrice , & incautâ ad imbuendum conſilia , quæ velut non ex arte fallax quorundam familiaritas inſinuat. Cum econtra Catharina , gravis regno mater, Italicis artibus cuncta corrumperet.

NICOLAI BURGUNDI HISTORIÆ BELGICÆ

LIBER III.

Anno MIↃLXV Stylo veteri.

PRINCIPIO anni nihil prius quàm de legibus actum. ingrata res conjuratis, qui generalia Ordinum comitia optaverant. haud dubiè ut leges, quas detrectaverant accipere, Principi ponerent. Cæterùm Gubernatrix à ſingulis provinciis ſingula ſuffragia requirebat. Sufficere rata quoquo modo auctoritas Ordinum accederet. Generalia utique comitia, ut pernitioſa dominantibus, aſpernaturum eſſe Regem, & ſi forte indicerentur, ſententiam ſingulorum prænoverat. Sed nec eadem mens provinciis, nec reſcribendi cura omnibus fuit. Luxenburgenſes, & Namurcenſes ſine ſcrupulo conſentiebant in leges. Arteſię Ordines id modò cautum volebant, ut pœnâ talionis calumniatores obſtringeret Hannones. hoc amplius exegerant, ut publicationi bonorum ſurrogaretur arbitraria pœna. Obſtinati in patriarum conſuetudinum reverentiam, vindicabant priſtinos mores, qui confi-

ſcationi hactenus locum non fecerant. Flandri ita legibus ſunt aſſenſi, ſi eccleſiaſticorum quæſtionibus profani non tenerentur. revocandi domum jus eſſet. munia Inquiſitionis ceſſarent. coram Paſtore, & magiſtratu fas eſſet hæreſi maledicere. Brabantię Ordines Bruxellam evocati, poſtquam ea quæ de edictis proponerentur accepiſſent, relaturos ſe ad populum reſponderant. Iudicium populi Gubernatrici ſuſpectum erat. primoréſque maximè monere cœpit, *ne tam periculoſam rem ſubjicerent ſuffragio plebis, yſdem vitiis contacta, quæ pararent ulciſci. pro comperto ſe habere, ſeditioſiſſimum quemque interceſſurum decreto; quod fruſtrari tamen non debeant, niſi patriæ exitioſi eſſe vellent, ipſam denique Majeſtatem offendi concuperent. Memoréſque eſſe debere, cuncta ad populum vocando, auctoritatem primorum reſolvi.* Facilè perſuaſum eſt Ordinibus. Cæterùm hi multitudini imponere non poterant, adimi ſibi privilegia muſſitanti. ſi Ordines rogarentur, cur plebem excluderent? ſine calculo ejus conſenſum Ordinum ſolemnem non eſſe. tertium in civitatibus membrum multitudinem conſtituere. Vt nemo adhuc aliquis apertè; ita multi privatim Gubernatricem criminabantur. fixiſque palàm ſcediis conſenſum Ordinum invidiosè proſcribebant, tanquàm minus legitimum. res ſanè ad accendendas ſeditiones temporibus noſtris & uſitata ſem-

ta ſemper, & ſemper vetita, nunquam ſatis punita. Vnde præcipuè indignatio, ſeditioſæque voces, & turbulenta colloquia, in diſcordibus animis, & ob remiſſa legum fræna promiſcuam licentiam uſurpantibus. Cæteræ igitur provinciæ in recenſendis legibus marcebant. Neque interim legatio diutius differri poterat. Montignæus, & Bergenſis formulam edicti, ſimul & ſupradictarum provinciarum cenſuram accipiunt, ac primo quoquo tempore in Hiſpaniam deferre jubentur. In mandatis inſuper hæc habebant. De Inquiſitione, & edictis ſententiam promere feſtinaret Rex Philippus. Concilium Status revocaret in eum modum, quem præteritâ legatione Egmondanus propoſuerat. Præteritarum rerum oblivionem concederet, & hoc pacto diffidentiæ occurreret, quæ aliâ ratione ablui non poſſet ex animis fœderatorum, peccaſſe timentium.

Inter quæ ab epiſcopo Leodienſi ſuperveniunt legati, ademptum ſibi territorium repetentes. Diu erat, quod hoc ipſum apud ſummum Pontificem contenderat frequentibus libellis. In comitiis quoque Auguſtanis multa nequicquam quæſtus fuerat. Tunc verò, cum hic omnia nutarent diſcordiis, facilior ſpes promittebatur. Et ne non tempore uteretur, juriſdictionem in Campiniâ exercere vi cœpit, intempeſtiviſque tribunalibus religio-

 nihil-

nisi ludere. Eâ tempeſtate epiſcopatum Silvæducenſem obtinebat Sonnius, de quo ante habita mentio eſt. In hunc ſibi reſiſtentem eccleſiaſticis cenſuris intemperanter Leodienſis invehitur, minaceſque libellos portis civitatis, templorumque affigit, ut in omnium oculis proſcriptus Sonnius excuteretur è cathedra. Iuſtâne ira Leodienſem impulerit longum eſſet inquirere. Non habuit ſanè rationem temporum. Alienam dignitatem proſcribendo, ſeque pariter, & authoritatem ſuam deſtruebat, intempeſtivis diſcordijs.

Exinde civitates Culenburgio obnoxias, ſtudia novitatis apertâ profeſſione induiſſe nunciatur Gubernatrici. Super hæc Egmondanus, & Raſſegemius majore terrore ſolicitudinem ejus perculerant. Gallos diſſimulato habitu miſceri paſſim Belgis, munitiſſimaque oppida ignotos luſtrare. Nec ex ficto omnia erant. Nam etſi è Galliâ quieta cuncta adferrentur, ſuſpecta tamen erat gentilis levitas. paventibuſque ſolicitudo ſubiecerat, nihil nefas eſſe regibus. omnem rationem augendi regnum, honeſtam. nulli tantas opes, ut cupiditatem expleant. non deeſſe ſpeciem æquitatis bellum concupiſcentibus, majorum jurgijs nunquam ſatis fidâ pace ſopitis. At non idem conſultioribus videbatur, molliora augurantibus de illo rege, Optimatum factionibus

bus colliſo; neque externa arma laceſſituro, quæ domi timeat. Satis tamen conſtabat machinas illas admoveri à magnatibus Gallicis, pari diſcordiâ Belgas inter ſe committere molientibus, ut ſi à Rege ſuo ipſi premerentur, hic haberent unde accerſerent auxilium. Gubernatrix interea improviſo territa malo, in diverſas cogitationes abripitur. Neque enim à domeſticis turbis ſecura erat. Præſidiarij propriâ indigentiâ, & ſuper hæc, ejuſdem anni caritate annonæ preſſi, paſſim deſtituebant vexilla. alij in monaſteria, villaſque petulanti licentia ferebantur. ibi quiſque pro libidine ſumebat hoſpitium. Hinc ergo metus, ne militares animi deſperatione accenſi, apertâ conſenſione ad conjuratos deficerent. Quippe conjurati, non ſatis bonâ fide pacati abſceſſerant. Manebat pleroſque conſcientia ſceleris. & quaſi aliorum ſcelere abſolverentur, multitudinem provocare adorſi ſunt ad libertatem religionis, ut reipublicæ libello conſuluiſſe crederentur, & per confuſionem Status, ea quæ volebant exprimerent.

Itaque jam Miniſtri, jam fœda cuncta, tanquam in ſentinam in provincias confluebant. Boni malis, dubij integris permixti, invicem corrumpebant, corrumpebanturque. ſeditioſiſſimi quique ſupercilium attollere; mox creſcente licentiâ, novarum rerum ſtudia proferre; adeòque procaciter, ut quidã Al-

denardæ ſacrificanti ſacerdoti hoſtiam ſubtraxerit. Ille quidem atrocitatem audaciæ flammis expiavit. Sed ad eum modum cætera corrigi non poterant. Prætori Flandriæ nocturnis cœtibus comprimendis, octoginta ſatellites ſtatuuntur. Parem numerum Brabantiæ prætor conſcripſit. & quaſi parvus hic numerus eſſet, ducenti equites utrique adduntur. Impar adhuc manus vecordiæ multitudinis, quæ armorum præſidio concionandi jura ſibi aſſerebat, contumaciam ſuam prætorum viribus conferens. In civitatibus, ut multi boni, integrique, ita dubii, metuenteſque, quiſnam exitus foret, contrarias partes foviſſe noluerant. Egentiſſimus quiſque ex plebe conjuratis adhærebat; ſi forte caſus daretur, ad ſpolium accurſurus. Sparſaque in agris nobilitas, ubi pro Inquiſitione, & edictis ſtare crederetur, ædes ſuas exponebat injuriæ. Sic ergo, ubi nihil uſquam ſincerum, aut tutum, frequentari libere conventicula cœpêre. Inquiſitionem & edicta uſus rejecerat. non tam volente Gubernatrice, quàm quòd crederetur voluiſſe. Supremis provinciarum conciliis, atque rectoribus in eam ſententiam ſcripſerat; *Dari operam volo, ut Inquiſitores, judiceſque prudentius ſe, modeſtiuſque gerant, nec querelæ cuiquam locum faciant. Si quos ſeditionis, aut ſcandali crimine judicetis contactos, cauſam eorum ad me remittite.* Hæc ſectarii haut aliter

accipie-

accipiebant, quàm ſi legum fræna reſolviſſet. Quædam Procurator Generalis Flandriæ, quędam Audenburgenſes conventicula diſſipavêre, & trecentorum aureorum præmio exculti ſunt. Sed ad plectendum vires deerant. auctoritate Gubernatricis in riſum verſâ. quæ inter contumaces, metúque ſolutos, omne decus majeſtatis amiſerat. Ne tamen ipſa connivere videretur flagitiis, atroci edicto in conciones detonuit. Miniſtris, receptatoribuſque mortem indixit. inermes auditores arbitrariâ pœnâ: armatos autem exilio plecti juſſit. Miniſtrum comprehendentibus trecentorum aureorum mercedem conſtituit. Sed nunquam magis patuit quàm ſit vanum ſine viribus imperium. Miſerabilis reipublicæ, miſerabilior facies. Vrbes, pagos, tantúmque non totas provincias ſectarii inſederant. Noviſque legibus nihil ampliùs profectum, quàm ut conſtarét impares eas eſſe flagitiis.

Duæ ſententiæ Gubernatricem deſtinebant. Alii conſcribendum cenſebant exercitum. Temperandum pluribus videbatur. Nam ſi moderatio legum maturè ſuccederet, cuncta ad pacem ſponte reditura. Igitur legati ſtimulantur ad iter. Sed fortuna in omnibus maligna remoram injecit. Bergenſis in areâ curiæ inter ludentes obambulans, palmulæ ictu in crure percuſſus eſt. Quorum-

dam ſuperſtitio hoc ipſum in deterius omen accepit. Ille interim nihil deterritus, vulnere tamen retardabatur. Et Montignæus ut ſine comite præcederet, exorari vix poterat. Interim Prætori Flandriæ trecenti quinquaginta pedites rurſus adjecti. In quatuor agmina dividere copias, atque in diverſa jubetur contendere. Sed nullum jam præſidium ſat firmum videbatur adverſus furentem multitudinem. Pleriſque etiam fortunam tentantibus, haut proſperè ceſſerat. Ergo undique atroces nuncii; Zeelandos, Aldenardenſes, Valencenenſes, Tornacenſes, & Antverpienſes illicitis cœtibus amplius reſiſtere non poſſe. Gubernatrix tot ſimul malis confuſa, adhibitis in conſilium Proceribus rurſus quærebat, an efferatæ audaciæ opponeret armatos. Auriacus, Hornanus, & qui præterea ejuſdem factionis erant; nihildum movendum cenſebant. niſi amaret claſſicum dare, ad cujus ſtrepitum inſani, urbes, pagos, & monaſteria diriperent, atque inde deficerent ad Gallos; accerſitiſque in provincias peregrinis exercitibus, excidio patriæ efficerent, quod viribus ſuis nequirent conſequi. Roganti, quid igitur facto opus? vox eorum fuit, poſtulatis legatorum aſſentiretur Rex Philippus; exarmaturos ipſos protenus licentiam populi, pacemque reddituros provincijs. cæteroqui pro Inquiſitione, & edictis arma non ſumpturos.

Viglius

Viglius facilè quid vellent intellexit. ſtimuliſque iræ ſenſim concedens; *Videre ſe* dixit, *ſcienter, uolenterque rempublicam deſtitui. quid enim de Inquiſitione, & edictis tantoperè ipſi ſolicitarentur? permitterent hoc Regi, & ſuum quiſque impleret officium. Vellent ne ergo Principi dare leges? vel per immodeſtiam extorquere, ut vel invitus concedat in eorum libidinem? Meminiſſe debere, totam hanc tragœdiam, ab intempeſtivâ principalium litterarum publicatione, initium, cauſamque ducere. cujus rei Proceres reluctantibus ſibi auctores fuerint. Si gladio aſſeri ſerenitas poſſit, uterentur occaſione. Reddendam ſibi rationem prætermiſſi officij, ni præcipitata conſilia maturè corrigerent. quod in illorum eſſe poteſtate, etiam ex propriâ confeſſione ſe accipere. Quos enim juſtius arma oppoſituros, quam qui provincijs præpoſiti, mandatum Gubernatricis acciperent? Multa quæ pertimeſcerent in melius ceſſura. Populum mobili impetu ferri. Terrorem circumfuſi exercitus ſtatim tela excuſſurum è manibus. Seditionis principia formidoloſiora eſſe, quam remedia. Gallorum auxilia nullos jactantius ſpondere, quam quorum intereſſet ea venire. Quis autem promittet non aliquando deinde ſucceſſura, ad turbandum ſtatum, quaquâ ratione compoſitum; ſi Belgas contra ignavos aſpexerint? Arma armis retunderent. Levia adhuc eſſe, & vana fortaſſe indicia, quæ de Gallorũ machinis ſpargerentur. Nec ſe præterea quidquam de*

apparatu audiviſſe. An Inquiſitionem, & edicta extremum putarent, quod poſtulaturi eſſent ſectarij? Nihil minus quieturum populum ſibi relictum; prius quam libertatem religionis adeptus fuerit. ad quem ſcopum duntaxat collinearet tanta licentia. His auditis Proceres pejus accenſi ſunt. Non temperavit iræ Hornanus, cujus ſatis potens non erat. Flagrantique eum intuens vultu; *Nos ergo*, inquit, *Vigli tibi videmur, qui irati populi inſaniam in tumultus avertimus? quid iſtæc ſibi vult oratio? Litteras Regias publicari ſuaſimus; quia princeps juſſerat. Mandatis ejus morem gerere officij noſtri fuit, cujus tu tam intemperanter rationem exigis. Si non paruiſſemus, tunc merito ſceleris nos arguere poteras. nunc quia paruimus, cur nobis invidiam facis? Quare eâdem operâ non culpas Regem quod litteras miſerit? ille, ſi dicere licet, hujus culpæ auctor fuit. Si intelligere vellet, multum nobis deberet. Ex eo enim ſcire inciperet, quam ſtolidè Hiſpanorum conſiliis totus adhæreat. Hæc tibi gens Vigli, ante omnes culpanda fuerat. Nemo alius litteras compoſuit. Ego totam culpam transfero in illos homines, qui haut aliter Belgis, quam Mediolanenſibus, Siculiſque, & Neapolitanis dominari præſumunt. Satis video, quod veſtrorum ingratiis hîc ſumus. Vt nempe Granuellaniſtæ ſecure occupetis rempublicam, & Hiſpanis poſſidendam per manus tradatis.* Plura dicturus erat, & fortaſſe atrociora prſteritis. Sed ex

omni

omni parte oriebatur fremitus, ardentibus Procerum animis, paſſimque Viglium contumelijs, & invidiâ onerantibus. Nihil ergo in commune conſulebatur. cum Gubernatrix ad tot clamores perplexa, curiâ exceſſit, ſenatum dimittens, molliquе ſermone adhortans ad concordiam.

Dicant alij quidquid volent, mihi ſemper tumultuum horum cauſa fuiſſe videtur, ambitio, & invidia Procerum, per tot trophæa pro nobilitate ſuâ magnos ſpiritus gerentium. Primò quidem Granvellanum provincijs extruſêre, tanquam principalibus illudentem curis, Proceresque calcantem recenti potentiâ. Cujus abſceſſu gubernaculi viribus ad illos tranſlatis; cum nec Rex in omnibus libidini eorum morem gereret, & hi econtra deterreri illum potiſſimum arbitrarentur Hiſpanorum conſilio: hoc ipſum maximè indignabantur, aliquos eſſe, qui poſſent contradicere. Hinc ad omnia principi diſcordes, irati, & contumaces. atque ut optimum videretur conſilium quod attuliſſent ipſi; durabant in exitium reipublicæ; & hanc perire malebant, quam mutare ſententiam. Mehercule verò, nihil ego populari invidiæ non attribuo. Novis tamẽ epiſcopatibus, & Inquiſitioni, & edictis, quibus tũ maxime iraſcebantur, cuncta non imputo. Altiores cauſę ſtimulabant Proceres in facinus.

Furor,

Miniſtrum, *Hermannum* Strickerium, haut abſurdum *corporis habitu*, ingenio vanum, & tumidum, *vultu arroganti*, facundiâ præcipuum, auræque popularis captatorem; dignum planè qui non degeneraret à majorum cæremonijs, niſi egregias naturæ dotes turbidiſſimis moribus corrupiſſet, ut poſtea dicemus. Fuit hic Swollæ in Tranſiſlania genitus, parentibus ultimæ ſortis. Inde autem legibus pulſus, famam quam per modeſtiam profeſſionis (fuit enim monachus) conſequi non poterat, ſacrorum novitatibus Aldenardæ ſolicitare cœpit. Primuſque omnium ad publicas contiones multitudinem provocavit. Inſolita res erat. Ruebatque ex proximis civitatibus, atque vicis, & undique populus, cognoſcendi avidus, & tum maximè, quia prohibebatur. Nec ſolum quibus corrupta fides erat; ſed, pleroſque etiam innoxios curioſitas attraxerat. Numerum referre vix auſim. Septem millia interfuiſſe traduntur. Sed in tam confuſâ multitudine, juſtum calculum iniri nõ potuiſſe crediderim potius, quam temerè aſſeveraverim. Iudicium ſcriptorum ſequor, quando aliter de veritate non conſtat. Ergo omnes ad ſermonẽ erexerant aures. Quidquid fere ſpatij ſeptis claudebatur, multitudo impleverat. Cornelius Croëſenius Gentbruggẽſis prętor non dubitavit, quin primo impetu cõcio pro-

teri

teri poſſet. Itaque rem auſus ingentem, contemptim in eos concitat equum, alterâ manu ſtrictum tenens gladium, alterâ ſclopo armatus. Per cuneos populi receptus, ad comprehendendum Miniſtrum deferebatur. Sed hic tumultu audito in proximam ſe proripuerat ſilvam. ſatis gnarus unum ſe potiſſimum peti. Multitudini ferè arma deerant, & ſtatim furor invenit. Denſo ſaxorum nimbo aërem condidit. Croëſenium eminùs, cominùs petebant tot jactus. & ille ad omnes ictus expoſitus, plura jam vulnera capite exceperat. Cum non furibundus ut ante; ſed ſupplex, ac fugam circumſpectans, projecit arma, & præſenti morti non perfunctoriè caſtigatus, ſe ſubtraxit. Hinc ſectarijs fiducia crevit. & quia auſpicia proſperè ceſſerant, alacriori animo X. Calend. Auguſt. ſolemnia repetunt. Ingens compitum, ſive paſcuum erat. haut procul Gandavo Perſellinâ expoſitum portâ. Aloſtum S. Petri vulgo dicitur. Ibi vehiculis inter ſe junctis, caſtrorum ſpeciem fecerant. Aditus omnes, vigiles inſederāt. alij haſtam, alij ſecurim, multi ſclopum habebant. In principijs ſtabant bibliopolæ, illicitos libellos accepto pretio diſtribuentes intrantibus. Diſpoſiti per viam, qui ignaros deducerent. & ut quemque caſus obtulerat, invitabant ad ſacrū. Sublimē in medio compiti excitaverant ſuggeſtū, ſubitarijs aſſeribus inſtar

ſcenæ

ſcenæ currui impoſitis. In hunc ſublatus Miniſter Hermannus, quæ ad ſuperſtitionem pertinerent elatâ voce docebat. Ingens agmen ſtipaverat latera. Quos nullo jam metu ſua quemque libido attraxerat. Concione peractâ, virorum fæminarumque cantus oritur, ſuo more identidem carmen ſonantium. Poſt quæ pelui aquam inferunt, quam è proximo hauſerant flumine, & oblatum infantem, non ritibus, non cæremonijs majorum adhibitis; ſed ut erat in profanâ veſte Miniſter babtizat. Magna pars civium Gandavenſium exceſſerat portis, quos fere omnes poſteà Albanus conquiſitos, aut morte aut exilio mulctavit. Biduum ibi ſuperſtitionibus datum. Inde verò Deinſam movere, tertio fere lapide recedentem à compito. Poſt Eeckloam, & in Brugarum confinia; hinc aliò, atque aliò tranſeuntes, totam Flandriam orientalem concionabundi peragrabantur.

Iiſdem diebus Magiſter Petrus Dathenus Poperingenſes in regione Flandriæ occidentali majori furore compleverat. Fuerat ille ejuſdem civitatis quondam monachus. Rejectoque cucullo defecerat ad Palatinum. quò ferè eâ tempeſtate perfugere conſueverant delira ingenia, & fœda omnia. Mox factionum atrocitate tranquillitatem provinciarum libante, Poperingam redijt, & inter ſectarios principatum facilè obtinuit, facundiâ pollens,

quam

quam longo uſu exercuerat. Quindecim millia ad concionem pertraxit, quam tunc primùm publicè erat habiturus. Quantò major multitudo, tantò violentior. Nec enim pari quàm Aldenardenſes modeſtia, novitatem ſuam licentiæ conſecravit. Duo Anabaptiſtæ Armentarii tenebantur in vinculis, quorum ſupplicium idoneis temporibus reſervabatur. Protenus ergo ſectarii magiſtratuí denunciari jubet, reſolveret captivos, & ſi differret, armis ſe repetituros. Nec ſegnius quàm minati fuerant, fecerunt. Nemo venientes prohibere ſuſtinuit, audacia multitudinis in metum creſcente. Fractæ ſunt carceris fores. captivi ex cuſtodia educti. patratoque facinore dimiſſi domum ſectarii, paulliſper quievere.

Valencenenſes vetus malum ſtupore morientium legum licentius aluerant. Primores civitatis externus timor maximè intentos habebat. Cæterum concionandi libidini pares eſſe non poterant. Viam licentiæ Conjurati aperuerant. Accedebat & metus, ne ſi intempeſtivis quæſtionibus aſperaretur populus, deſperatione adactus ad Gallos reſpiceret. Hinc ſectarii ad inſaniora progreſſi ſunt. Promiſcuam religionis libertatem, oblato magiſtratibus libello ſuperbè flagitare cœpere. Anxii Primores tantis malis, Gubernatricem extemplo certiorem faciunt, quid de his fieri

vellet. Illa quidem attonita, nihil amplius quàm leges exerceri juſſit. Vanum prorſus ſine viribus ſolatium. Potentior legibus vis erat. Sine metu ſeditionis ſupplicia exerceri non poterant. Igitur cùm in tanta licentia intutum videretur iram multitudinis quæſtionibus provocare: ſectarii quod nequierant precibus, per vim occupare conſtituunt. A Conjuratis denique ſecreto adhortabantur. Nec ceſſabant Miniſtri fatigare clamoribus; *Macte animo, jam tempus appetere, quo euangelium proferrent in publicum. Quid ultra ſuppliciorum metu retinerentur? Vanam eſſe iram magiſtratuum, in conſenſu multitudinis. Inania dignitatum nomina ne paveſcerent, quarum tota poteſtas conſiſteret in obedientia parentium. Increpare fœderatos illorum ignaviam. Vires ſuas periclitaturis promittere. Flandros nuper eadem auſos; & impune ceſſiſſe. Turpe ſibi eſſe, quod à reliquis nationibus ardore vincerentur. Antverpienſes, & Tornacenſes idem velle: ſed initium erumpendi circumſpicere.* Non erat opus tanta facundia. Is habitus animorum fuit, ut facinus omnes vellent, nemo tamen auderet incipere. Mittunt igitur ad Antverpienſes & Tornacenſes, qui communicarent conſilia. Quippe tres hæ civitates communi fere conſenſu regebantur. Plebs utrobique ab Optimatibus diſſentiebat. Primores obſequium fidemque colebant. Multitudo fere novitatibus acceſſerat.

Secta-

Sectarios Tornacenſes continenter agitabat Ambroſius Willius, homo Gallus, & delata ſibi Miniſterii prærogativa ferox. Senatus enim quoſdam ſectariorum in cuſtodia retinebat. Ad eos vi armiſque eximendos non ſemel Willius multitudinis aures incaſsùm verberaverat. Sed cùm clamore & queſtu nihil proficeret, conſcripſit tabellas in hanc ſummam: *Captivos extemplo dimitterent, ac deſinerent terrere edictis, quos ſcirent armatâ manu ultionem petituros.* Hos ille codicillos projecit in concionem, plenuſque irarum ad ſenatum protinus deferri juſſit. Audax protervia Primores exterruit. Ac nemini dubium erat, quin gravioris ſceleris fiduciam præferret. Itaque præcipuos plebis in curiam vocatos, hortantur ad tuendam armis rempublicam. Milites præterea quinquaginta paullò ante conſcripſerant publico ære merituros. Eos quoque ad ſignum intentos eſſe jubent. Sed nec hi perſuaderi poterant, ut in parentes & propinquos arma ſtringerent. & plurima plebs novitatibus gaudebat. Optimates igitur altiora metuentes, intempeſta nocte captivos in arcem traducunt. Præerat arci Joannes Caſteletus Molbaiſii Dominus, fiduciariâ præfecturâ Montignæo ſuffectus, fidus Gubernatrici; nec religione deterior. Senatus ei militem omnem ad cuſtodiam arcis attribuit.

Galli erant qui potiſſimum timebantur. Nam proditioni arcis imminere incertus rumor attulerat. Willium denique ſæpe palam jactaſſe conſtabat, religionem ſuam in anxio ſemper fore, niſi gubernacula reipublicæ à patribus transferrẽt ad populum, traditurũ deinde Gallis civitatis imperiũ. Sed ne urbs ſine cuſtodia relinqueretur, Senatus à Gubernatrice præſidium militare petere conſtituit. Huic mox decreto ira multitudinis ſe oppoſuit. Nicolaus Taſſinus vir plebeius, opibus potens, juxta factioſus, plebis animos ad ſeditionem erexerat. Magna verborum contentione certatum eſt inter patres & plebem. Miſeria enim temporis, etiam humillimis in magiſtratus licentiam fecerat. Dicebant patres, decretum revocari non poſſe, niſi ab externis hoſtibus, ſeditionibus, & concionibus tutam vellent præſtare urbem, & in hoc idonei fidejuſſores traderentur. Sectarii econtra publicum ſibi templum in civitate dari petebant. Eoque negato, Valencenenſibus junguntur, & in publicas conciones prorumpere conſtituunt.

Vtriſque populis dicta eſt dies. VIII. Id. Jul. in ſuburbiis ſuæ quiſque civitatis ſolemniorum auſpicia incipere ſtatuit. Deſtinata luce appetente, non ex civitatibus modò, ſed ex vicis, pagiſque, omnis generis mortales accurrebant ad ſacrum. Viri armati ibant, fœmi-

fœminæ parvos trahebant liberos. Non alias unquam major turba in unum confluxerat. Circiter quinque millia Valencenis numerata ſunt. Ampliorem paullò numerum Tornacenſes expleverant. Hic quoque turbidus ille Willius inſanè furebat; armis ſe perſecuturum injuriam vociferans, ſi Inſulenſes non abſtinerent à probris, civibuſque conſcientia ſibi obſtrictis, infeſti eſſe non deſinerent.

Siquidem Inſulenſes novitatibus ut plurimum adverſi, quoſcumque ex agrariis concionibus redire conſpexerant, petulantibus verberabant contumeliis, & in publico ludibrio habebant. Non aliam magis urbem, procellis temporum expoſitam, reverentia Majeſtatis in fide continuit. Adjuvantibus rectorum ingeniis, pro majorum pietate conſtantibus. cum econtra Montignæus, & Bergenſis nimia diſſimulatione, Valencenenſibus, atque Tornacenſibus plus æquo indulſiſſent. Ad primum ſectariorum motum Gilbertus D'Oignii Tornacenſis epiſcopus, huc ſe recepit. Quò pridem ea quæ ad ſacra pertinerent, captatis temporibus convexerat. Fidiſſimi civium in præſidio erant, à magiſtratibus nuper in ſacramentum accepti; quibus præerat Giſlenus Hayninus Brencii dominus. Maximilianus Vilainius Raſſegemii dominus, arcem inſedebat, non contemnendo præſidio. Quippe mortuo Courririi domino,

 fidu-

fiduciariam Inſulenſium præfecturam acceperat. in paucis Gubernatrici charus, & qui per hæc bella incorruptam ſemper fidem Regi ſervavit. Comes Reuſius cum Ordinariorum equitum turma in proximis excubabat vicis, laturus opem periclitantibus. Namque Gubernatrix pervagante jam provincias incendio, Arſchotanum, & Reuſium, ſimul comitem Boſſuium, atque Barlaimontium, Ordinarias, quibus præerant turmas, adornare juſſerat. Horum fides minimè timebatur. Cum turbulentis conſilia non miſcuerant. In hoc quidem turbine, multi Inſulenſium novitatibus capiebantur. Nemo tamen civitatis conſpectum concionibus fœdare ſuſtinuit. Numinibus operaturi plerumque ſecedebant in Saillium pagum, primo lapide diſtantem ab oppido. Ingentem ſecum habebant agricolarum manum, & ipſam quidem armatam; ſed vecordia ferociorem. Pro fide ſe morituros, ſacramentum invicem dederant. Cognitaque pervicacia nemo eos laceſſere ſuſtinuit. Sciebat quippe Raſſegemius in eo ſtare victoriam, ſi tutam à flagitiis præſtaret urbem, quando aliter inſaniæ occurri non poterat.

Antverpia non ſolum Belgicarum urbium domina; ſed cum præcipuis orbis terrarum civitatibus certare auſa, ea certè tempeſtate commerciis parem non noverat. Com-

mune Chriſtianorum emporium Mercurius fecerat. In ripa Scaldis poſita, procumbit in planitie; ſed in longum porrecta, non recedit à flumine laborante ſuas undas miſcere Oceano. Nihil ergo portu commodius, neque enim ita recedit à mari, ut continuo velo benignitatem ejus totam non admittat: neque ita proximus, ut refluentis æſtus fœtorem percipiat. Plurimum naturæ debet; non minora tamen induſtriæ, omnium quæ in Belgio ſunt civitatum, quæſito decore pulcherrima. Altitudo ædificiorum, & ornamenta, prioris ſæculi ſimplicitatem proſcribunt. Nunc civilibus deſolata bellis, ſibique longè diſſimilis, ſpirat adhuc tamen ad æmularum invidiam, & priſcam magnitudinem in reliquiis oſtentat. documento futura, magnas urbes, & vaſta imperia, mortalia eſſe, & ſuo quęque tempore naſci, florere, ſeneſcere, ac tandem occidere. Haut adeò nuper Brugæ, Flandrorum civitas, de culmine tantæ felicitatis exciderat. Cujus occaſu Antverpia crevit. Sed de cauſis ejus mihi pauca dicere eſt animus. Brugarum enim magnitudinem nemo meminiſſet, niſi hiſtoriæ oſtenderent caduca veſtigia. Diu eſt, quòd hæc urbs cum fortuna luctatur. Sed magnæ civitates difficilè reſurgunt, cùm ſemel de faſtigio deciderint. fatiſcentibus per ſenectutem legibus, ſenſimque degenerantibus à ſuo

principio : potentiam deinde ad interitum trahentibus, non iiſdem amplius fundamentis ſubnixam. Priſcis temporibus vigebant in Flandria bonæ artes, nullique ad eam rem acriores habebantur. juvantibus potiſſimum legibus, ignaviæ infeſtis, otiumq; ſeveriſſimè mulctantibus. Cottidiano quæſtu cives alebantur. Sed ne ſecordiæ amore de induſtria aliquid remitterent ; annuamque prædiorum penſionem otioſi exſpectare, quàm ſuis laboribus vivere mallent; vulgo fas non erat extra pomœria fundos acquirere. Juri quoque civitatis renuntiare nemo poterat, niſi decimam facultatum ſuarum partem reipublicæ relinqueret. Adhæc diligentiſſimè cautum erat, ut defunctorum facultates pro æquali portione ad hæredes tranſirent. Quibus maximè rebus effectum eſt, ut liberi paternis artibus inſtituti, ad induſtriam, virtutis fœcundiſſimam matrem, acuèrentur. Hinc artificum vis ingens, & frugalis opulentia, nullo luxu, aut mollitie fracta. Lanaria, lineariaque opificia utplurimum colebant. eaſdemque merces toto ſpargebant orbe, ad uſum mortalium, hoc tunc cultu maximè gaudentium. Orientem, occidentem & quidquid terrarum mari, quidquid inſularum, urbiumque oceano alluitur, claſſibus luſtrabant. Namque antehac Hollandi, & Zeelandi civilibus diſcordiis dediti, urbes tantum ſuas, portuſq; noverant.

Lon-

Longinqua maria diſſitaſque Oceano regiones, magis auribus, quam experimento percepherant. Gloriam navalem Flandris concedebant: appellentibus ad eos Italis, Hiſpanis, Anglis, Germanis & quantum regionum pelago prætenditur. His diſciplinis populus ille ſurrexit in ſumma. Donec mutatis per diverſiſſimas leges animorum affectibus, ſenſim fortuna ſe remitteret. Acceſſit deinde peſtilens ſydus civilium armorum, magnis imperijs præſentiſſima pernicies. Res tamen Brugenſium Maximilianus princeps ante omnes maxime afflixit. Mortua enim uxore Maria, ille ſe avelli non ſuſtinebat à filio in fortunam principatus genito; quem Gandavenſes tenebant in poteſtate, Ordinibus Flandriæ tutelam ejus ad ſe trahentibus. Et hinc princeps populo diſcors, crebriſque expeditionibus non ſatis domito pacem dedit. Cujus fiducia Brugis exiſtens, captivus à ſuis efficitur. Nec multo poſt dimiſſus, atque indignitate accenſus, ad ultionē majeſtatis ſurrexit, multarum provinciarum accurſu, & viribus. Pater quoque Fredericus Imperator ad auxilium venit. Qui ut facilius rebellium contumaciam frangeret; Teutonicis civitatibus Flandrorum commercio interdixit. Et hoc eſt, quod fatiſcentem jam Brugenſium fortunam ad interitum traxit. Nam portu Sluſano à Clivienſi inſeſſo, obſtructoque ne qua navis poſſet ap-

vix diurno quæſtu famem propulſantibus, rudis facundia, & inepta vanitas, faſtuſque in ſcripturas, prærogativam ſacrorum detulerat. Patentia campi junctis vehiculis inter ſe committebant. Poſt quæ latebant armati, propulſaturi Brabantiæ prætorẽ, in vicinia agentem cum militibus, ut incautos exciperet. reliqua multitudo in duos cuneos collecta ſermonibus vacabat, Miniſtris vocem intendentibus ut ab omnibus poſſent audiri. Ab hoc ſacro rediverunt in urbem. Perculſis cæterorum civium animis, ſponteque furori cedentibus. Senatus conſilij inops nequicquã reluctabatur. cui præter ſanam plebis mentem nihil deerat. Forte tum Megemus in urbe agebat, paucorum dierum moram trahens, ſpeculaturus Brederodij conſilia. Hinc ſuſpicionem vulgo fecit, de inducendis præſidiarijs cum primoribus conſultare. Verane ea fuerint, an incerto rumore conficta parum affirmatur. Magnus certe motus exortus eſt. Tantoque diſcrimine nutavit civitas, ut mercatorum præcipui atrocius aliquid metuentes, de fuga cogitarent, reſque ſuas convaſare inciperent, donec ſenatus edicto intercesſit, præſentiam Gubernatricis rurſus implorans. Illa tum nihil cunctandum rata, Auriacum Antverpiam deſtinavit. Vicecomes urbis erat, nec ingratum civibus fore cognoverat. Megemum vero, cum Brederodio movere inde juſſit. Neque moram

ram Megemus fecit. Brederodius ad omnia contumax, ſext. Idib. Iul. Auriaco Antverpiam propinquanti quaſi per honorem obviam proceſſit. Ingens quoque multitudo ſequebatur. Erecta omnium ſtudia erant ad novum Gubernatorem. Alij extra portas, alij in muris conſiſtebant. Eoque conſpecto qui primi occurrerant, attolluntur in clamorem plaudentibus ſimilem, & incondita vociferatione. *Vivant Geuſij*, ingeminare incipiunt. Eadem vox ab his qui extremi venerant excepta, in auctius reddebatur. Nec minore clamore in urbe excipitur. Adeo ut modico riſu diductus, ſubinde proximis diceret, viderent ne mox pœnitentiam agerent intempeſtivæ lætitiæ. Magiſtratus ea veſpera publicas epulas inſtruxit. quibus Brederodius quoque adhibitus eſt. Multum indignante Gubernatrice, quod qui Megemum exturbare ſuſtinuerant, ſolemni convivio Brederodium excolerent. Interim Auriacus valetudinem urbis curare adorſus, deteriorem reddidit. Quippe ſectarijs, extra muros ſuo ritu inermes operari permiſit, quoad Generalium Ordinum decretum ſuccederet. Præſidiariorum metum paventibus ademit, & inordinatam laſciviam aliquamdiu in pace continuit. Inde ad S. Trudonis fanum Brederodius ſe recepit.

Vrbem hanc in regione Leodienſium ſitam, habendo conventui Conjurati definierant. *Conjurati ad S. Trudonē conveniunt.*

rant. Miſerat paullo ante ad eos epiſtolas Gubernatrix, quibus ad illicita religionis ſtudia reprimenda, ex prolixa promiſſorum fide admonebantur. Et hoc prætextu concilium ſuorum indixerant. Cæterum altiores ſuberant cauſæ. Quippe cum per tot menſes nihil læti ex Hiſpania acciperent, inexcuſabile ſuum crimen, & abominandum regibus exemplum timere cœperant; ſub ſpecie ſilentij ſecuriori ſe vindictæ ſervari credentes. Sciebant enim quam multum peccaſſent. Neque in animum dimittere poterant, præteritarum rerum inſolentiam oblivioni daturum eſſe Regem, vel Generalia inducturum comitia, niſi novis tumultibus extorquerent invito. Itaque ad Sanctum-Trudonem non conjuratos modo, ſed & miniſtros, & Sectariorum præcipuos tempeſtas compulit. Non pauciores duobus equitum millibus conveniſſe traduntur. Quærebant autem, qua potiſſimum ratione ſaluti conſulerent ſuæ. denique quid ultra facturi eſſent de libello. quid de ſectarijs promiſcuam religionis libertatem ibidem poſtulantibus. Aliquot dies per diſcordiam abſumpti ſunt. Multi enim non ſuo; ſed temporum, leviſque animi vitio conjurationi adhęſerant. & hi pręcipue abhorrebant ab omni mutatione ſacrorum: prolixe cenſentes, exſpectandum eſſe promiſſorum eventum, ne tumultibus ſerviiſſe crederentur, & neceſſitatem temporum obtendiſſe

tendiſſe facinori. Alijs econtra placebat miſcere cuncta ſeditionibus, & aliorum ſcelere ſcelus ſuum abſolvere. Libertate opus eſſe clamabant. Maximam populi partem conſenſiſſe ſectarijs. In eo ſtare victoriam ſuam, ſi & plebs ſecum inſanire inciperet. Tunc enim primum ex publico dedecore accepturum Regem, quantis malis libello laboraſſent occurrere. Fervebat itaque certamen pro cujuſque ſtudio. Iurgioque inter eos procedente, vicit malitia ratione potentior. Quibuſdam adeo indignantibus, cum aliud ex alio captari aſpicerent, ut non erubeſcenda pœnitentia clementiam Gubernatricis experirentur redituri ad officium. Interea ingens pavor curiam obſederat; incertam adhuc quo tanta vis erumperet. Gubernatrix animo ægra, & ne in furioſum exitum rebelles ſpectarent ſollicita, ſuorum præcipuos rogavit, ecquid haberent conſilij. Nihil ſupereſſe videbatur, quam ut iratos utcumque conciliatos, quamprimum reſolveret. Protinus igitur Auriacus, & Egmondanus Conjuratis non injucundi, ad hoc deſtinantur officium. Mandatum his fuit, ſi quid rebelles vellent, remiſſa domum multitudine, certos delegatos Arſchotum mitterent. Neſcio qua cauſa Arſchotum Conjuratis non placuit. Dufflam tamen (vicus eſt haut procul Mechlinia) venturos ſe conſtituunt. Quidam volunt ex communi

conſilio

conſilio conceptos fuiſſe libellos ad Imperatorem, ut Belgicæ libertatis patrocinium apud Regem ſuſciperet. De quibus mihi parum conſtat. Ceterum XIV. Cal. ſoluto cœtu, Ludovicus Naſſovius, Brederodius, & Culenburgius cum novem alijs conjuratis Dufflam veniunt. Proceres quoque moram non fecere. Mandata quę deferrent, hæc acceperant, in codicillos contracta ſub nomine Gubernatricis. *Auriacum, & Egmondanum ad vos deſtino, interrogaturos quid, malùm, hæc ſibi velit tumultuaria ſeceſſio. Neque enim ſatis ſcio quid imprudens peccaverim, aut in quo offenderim nupera ſatisfactione dimiſſos. Quid ergo eſt quod ultra petitis? quid vobis vultis? legatos petentibus in Hiſpaniam decerni: Inquiſitionem, & edicta rigoris inſimulaſtis; mitigavi. Generalia Ordinum comitia deſideraſtis; quia in poteſtate mea non erant, ad Regem ſcripſi. An ex illo tempore quo libellus oblatus eſt, aliquid novi commenta ſunt? An, quod magis puto, deſperatis de clementia Regis, ne iratus vobis placari non poſſit? Nemo ſubditorum unquam ſævitiam ejus expertus eſt. Nunquam in ſuos ira, quàm clementia confiduit. Bonum animum habere vos jubeo, & hoc nomine eſſe ſecuros. Saltem daturus eſt precibus meis oblivionem præteritorum, cui ea de re favorabiliter toties ſcripſi. Hoccine illud eſt quod promiſeratis, ne quem tumultum moveretis in populo? ubi ſunt magnifica illa verba, quibus morituros vovebatis vos pro obſequio principis? quibus repreſſuros concionũ licentiã pollicebamini? quibus ante*

pedes

pedes meos non recuſaſtis occumbere? Ego nunc fidem à vobis exigo. Quam præſtare non poteſtis, niſi libidinem frænetis popularis vecordiæ. Iam turbas, iam ſeditiones, & exitium reipublicæ ſectarij moliuntur. in quorum ſubſidium externæ etiam gentes, vetereſque Belgarum hoſtes conveniunt. His ſi connivetis, conſcientiam ſceleris confitemini. Interea rumor publicus omnem in vos invidiam transfert, criminique ſubſtituit; turbarum capita, atque auctores demonſtrat. Quid hoc aliud eſt, quàm ad motus civiles commodare operam, & contra morem obſequij licentiæ concionum libello conſulere; publicæ tranquillitatis larvâ adumbrato? Quæ ſi vera non ſunt, reipsâ refellite. Ex iracundiâ veſtrâ intelligam, poſtulata illa reipublicæ utilitatem, obſequiumque reſpicere.

Percuſſit conjuratos invidioſa expoſtulatio. Prolixâque oratione objectum crimen diluere adorſi, à Proceribus monentur, defenſionem ſuam ſcripto committere. Capto deliberandi ſpatio, ſex delecti III. Cal. Auguſt. Bruxellam veniunt, laturi reſponſum. Petebantque intromitti ad Gubernatricem. Sed illa præſentiam eorum averſata: quare, inquit, Auriacum, & Egmondanum non conveniunt? juſſitque hoc ipſum renuntiari exſpectantibus. Hi ſe ad Gubernatricem miſſos dicebant, ſignificantes eſſe, quod niſi uni illi promere juſſi fuiſſent in fœderatorum

concilio. quod poſtulante Gubernatrice ſolutum, rurſus evocandum foret, ſi perſeveraret ipſos excludere. His relatis, ad memoriam concilii Gubernatrix exhorruit. Proceribuſque advocatis in curiam, tres ex fœderatorum numero introduci juſſit. E quibus unus, quæ res poſcebat locutus, tabellas obtulit in hanc ſententiam; *Domina, Gratiam benevolentiæ tuæ dignam referre non poſſumus, quod legatos in Hiſpaniam dixeris. Ex his quæ tradentur, facilè confidimus juſtitiam cauſæ noſtræ abſoluturum Regem. Pro cujus miniſterio ne ipſum quoque ſanguinem dubitamus prodigere. Credimus denique ex quo libellus oblatus eſt, nihil à te novatum eſſe. Verumenimvero cum videamus alios religionis causâ in jus rapi, alios ad ſupplicia ſervari carceribus; perſuademus certè nobis, magiſtratus non geſſiſſe morem tuo imperio. At enim promiſſorum fidem à nobis requiris. Quæſiin coercendis concionibus non omnem locaverimus induſtriam? Quod ad nos pertinet, conciones jacent. Iracundia populi cohiberi non potuit. Multa ſimul queritur. Quòd Rex libello noſtro reſpondere differat. Duos menſes datos eſſe. inter illos nihil ſuccedere. Inſolita quoque comitiorum forma, non paucis diſplicuit. Eccleſiaſticorum denique malignitas protervâ linguâ terrore cuncta complentium, multos in rabiem efferavit. Hæ cauſæ illis ingeniis fecere prorumpendi audaciam. Niſi antevertiſſemus mala iſta oblatione*

libelli,

libelli, jam diu eſt, quòd prodenda conſcientiæ conſilium inierant. Si externi rebus ſe immiſceant noſtris, primi ſurgemus in ultionem. Ferrum tamen in cives ſtringere, non eſt animus. Sed nec miniſterium Regis id ipſum poſtulat. Gladio premendi non ſunt, qui ad jus provocant, & Generalium Ordinum decretum exſpectant. Niſi crudeles eſſe volumus in communem perniciem. At herculè fama publica reos nos facit. Nemo magis fallitur, quàm qui rumoribus ſe permiſit. Quàm ſæpe fama mentitur? Quis ergo plebem concitavit? quis ad concionandum perſuaſit? quis ad ferociam impulit? Cum res exiret in tumultus, paſſi ſumus laſcivire eos, qui in officio contineri non poterant. Hoc ipſum purgare Celſitudini tuæ parati ſumus. Non inficiamur quidem, pleroſque fœderatorum iiſdem ritibus imbutos, non averſari promiſcuam ſacrorum licentiam. Nemo tamen eorum adhuc inventus eſt exceſſiſſe terminos officij ſui, aut obſequium exuiſſe erga Principem. Animi ſui vota modeſtia compenſant. Quoties plebem precibus aggreſſi ſunt, ut abſtraherent à furioſo exitu? Abominamur certè tam protervam licentiam. Proinde ſi quid habes, quo pervicaciæ obviam ire potes, ediſſere Domina, tibi omnem pollicemur operam. Cæterum non adeò perverſam rationem ſolicitudo noſtra inſtituit, ut diffidere Regi oporteat. Juſtitia & benignitas ejus meliora ſpondent. Nam ſi hîc ſit (quod in votis omnium diu fuit) videres cuncta in Ordinem con-

cedere. Perperam itaq; de præteritarum rerum oblivione ſecuros nos eſſe jubes. Quid enim fecimus, ut veniâ opus ſit? Venturis malis libello cavimus. Et ut ſcires vera fuiſſe, magnam calamitatum partem experti ſumus. Reſtat ergo ut reipublicæ videamur conſuluiſſe, non ſeditionibus, aut privatis affectibus. Quod tam favorabiliter de nobis ſcripſeris ad Regem, gratiam debemus Celſitudini tuæ. Vis tamen verum hic accipere? Indulge libertati ſermonis, propitias aures tuas non fraudabimus arcanis rationibus, quibus adacti ſumus ad interiorem vitæ curam. Multa iracundiæ tuæ indicia erupêre. Quid igitur mirum, ſi diffidentiæ nobis ſuſpicionem feceris? Auriacus & Egmondanus illum heri ſcrupulum eximere conati ſunt. Scimus interim multos Procerum nobis infeſtos, & neſcio quibus verbis innocentiam noſtram proſcribere. Rebelles, & turbulentos proclamant. Brevi Regem ad ultionem venturum. Se quoque quamprimum mandatum acceperint, facturos, ne in illum impune peccemus. His ſermonibus ſimplices populi aures cottidie imbuuntur. Longiùs quoque quàm oportuit ſilentio tranſmiſimus. Ad ultimum patientia diuturnitati ſuccubuit. Clandeſtina conſilia quibus illos male cogitare conſtat, extorſere remedium, quod à præſenti neceſsitate accepimus. Amicitias enim cum peregrinis contraximus. Illorum bonâ operâ uſuri; ſi adverſus nos, aut vaſallos, aut ſubditos experta vim fueris. Hanc nobis neceſ-

ſitatem

ſitatem diffidentia tua impoſuit. Quis autem damnare poteſt, quod vitæ fortuniſque præſidium quæſiverimus, quarum amore etiam feræ ad ultima compelluntur? Nam ſi tutiori remedio conſulere potes deſperatis, non dubitamus admittere. Securitatem duntaxat circumſpicimus adverſus malevolentiam Procerum & iracundiam tuam. Ne aut vi, aut alio genere proſequaris, nemini denique libellum fraudi efficias. Auriacus, Egmondanus, & Hornanus rerum noſtrarum ſtatum ante omnes intelligunt. Cum illis nobis frequens ſermo interceſsit. Operæpretium feceris, ſi tuo juſſu ſuſceperint patrocinium fœderis ampliſſimiſque mandatis inſtructi, conſilia nobiſcum conferant. Credibile eſt tantam indolem non peccaturam in fidem. Nihil denique ſuaſuram contra fas officij, & compendium publicum. Virtutem, quâ hactenus claruerunt, vadem, pradémque habes. Quanquam hoc ipſum præſtare niſi pro tempore nō potes: poſtulare tamen à Rege potes, ut decreto tuo placitum adijciat in Generalium Ordinum concilium. Cæterũ, Domina, celare te non decet Sancto-Trudoni agentibus oblatũ nobis eſſe libellũ à multitudine. Copiam ejus hic adjunximus. Arma quæ provocati acceperint, poſituros ſe profitebantur, religioniſque negotium ſubmiſſuros Generalibus comitiis, ſi interpoſitâ fide noſtrâ redderemus ſecuros. Non expediebat nobis tantæ invidiæ condicionem ſubire. Sed prævaluit fortuna publica. Igitur, miſerorum cauſam ſuſcepimus, patronoſque nos dixi-

diximus adverſus injuriam. Proinde ſi tranquillitatem amas, diſtribuendi ſumus per oppida, arma populo erepturi. ne forte ille ſibi relictus, peregrinis accedat, æmuloſque Gallos accerſat in auxilium. Hoc tibi imprimis denuntiatum volumus, ut præſenti proſpicias neceſſitati. ne ſi atrocius quid acciderit taciturnitatem noſtram accuſes. Quod reliquum eſt, Majeſtati rurſus obſequium vovemus, & ſpiritum. Gubernatrix nihil quietum ſuſpicata: tamẽ ad ſimulationem comparaverat vultum, contumaces irritare verita duriori ſupercilio. Ab Egmondano, Aſſicourtio, & Aſſonvillio juſſit exſpectare reſponſum. Pridie Auriacum Antverpiam dimiſerat; ſedandis motibus, quibus rurſus ſtudere videbatur populus ille, in tantâ licentiâ nunquam tranquillus. Scripſerat ad eam ſenatus, Prætorem Brabantiæ in proximis viſum cum equitibus, & hinc formidinem inceſſiſſe ſectarijs, ſacra ſua contra fas turbari criminantibus. Vereri itaque, ne aut locum concionibus occuparent in urbe, aut ferrum, quod depoſuiſſent, reciperent. Prætor ergo movere inde juſſus. Egmondano imperatum, ut codicillos deferret ad Conjuratos, in hæc verba. *Neſcire Gubernatricem quid in officium imprudens peccaverit, aut quid ſibi velit tam confuſa reſcriptio; cujus planiorem interpretationem deſideraret. Sectarios in vinculis detineri, vel quâ de cauſâ, nondum ad eam relatum eſſe. Perperam igitur contumacia inſi-*

inſimulari. Quæ promiſſa ejus fuerint, abundè ſervata eſſe. Sed econtra illos non exprimere operam, quam in coërcendis concionibus attulerint. Si candidè agerent, nominarent vaſallos, & ſubditos, pro quibus tantoperè ſollicitarentur. Nam ſecuritatis pignus, vadeſque quos flagitarent ipſi, viciſſim ſe exigere. Conjurati contra in hunc modum reſcribunt. *Multa à nobis, Domina, de induſtriâ prætermiſſa ſunt, quorum ratio, & conſilium ad te pertinent. Nunc verò quia ita jubes, non erit grave in copiam impingere, quam nuper in ſcribendo effugimus, ne ſuperfluo ſermone aures oneraremus tuas. Captivos ſi placet accipere, rectiùs à Tornacenſibus, Inſulenſibus, Montenſibus, Arienſibus, Bethunienſibus, & Athenſibus accipies. Brugenſes denique, & Gandavenſes non paucos in cuſtodia habent. Diligentiam verò noſtram in tranquillanda plebe, ſola ſi ignoras, quamprimùm dimitte per provincias, qui conſiſtoria, & Miniſtros interrogent. Inordinatorum comitiorum rationem fruſtra requiris à nobis. Ejus tibi cauſa exigenda eſt à populo. Quæritur ille vocatos in comitia, quibus jus ſuffragy non erat. cæteros, aut omninò non vocatos, aut exacto comitiorum die adeſſe juſſos. Adhæc quòd delectis civitatum exemplar edicti petentibus non indulſeris. Quòd ſpacium, dum ad collegia referrent, non dederis. Quòd publica domo incluſi, juſſi ſint conſilium capere, nec prius inde exire paſſi quàm re-*

 ſpon-

ſponſum dediſſent pro tuo arbitrio. Interroga conſcientiam tuam, an non violaveris libertatem publicam, quæ modò Gubernatorum ſententias promiſſis emeris, modò litteris ſollicitaveris delectorum ſuffragia. Populus ergo jure de te queritur: nos de Proceribus, quorum multos nobis infeſtos vides. Congreſſus, & occurſus noſtros vitant præter conſuetudinem. Tanquam rebelles aut læſæ majeſtatis piaculo contaminatos faſtidiunt. Conſanguineos quoque ſuos, atque amicos deterrent imagine periculi, à noſtro commercio. Spem gratiæ pleriſque oſtentant, ſi à nobis conſilia ſegregaverint. Multorum quoque auribus haut obſcurè inſinuant, ubi Rex in Belgium venerit, aut Regem non fore, aut nefario ſanguine parentaturum injuriæ ſuæ, noxiiſque daturum ſupplicia. Hi apud te ſunt. Cottidiè tecum conſulunt. Regis aures imbuunt ſecretioribus conſiliis, & bonitatem illius in triſtiora exſtimulant. Tot Veredarios jam remiſit Hiſpania: nullus tamen poſtulatorum noſtrorum mentionem attulit. Sed Philippum Regem accipimus iter ſibi, & legionibus per Gallias ſollicitare. Ab eadem gente ſubſidia in nos exigere. Ducem Sabaudiæ auxilia inſtruere. Proceres tanquam contagionem metuentes, ſecuritati noſtræ timent accedere. Hæ cauſæ compulêre nos ad externas amicitias. Quas cum Gallis tamen nullas contraximus. Si Vaſallos, & ſubditos ſcire vis pro quibus meritò ſollicitamur; Belgæ ſunt. Hi nempe qui cauſæ noſtræ ſe junxêre. Sed nec illos, nec cæteros

fœderatos

fœderatos ſecuros reddere poſſumus, niſi Celſitudo tua, & tres iſti Proceres fidem interponant ſuam. Hos veluti medios inter te Regemque, & nos conſtitue, nihil utique acturos, niſi ex tuo arbitrio. Ita tamen, ut non militem conſcribas, non aliundè adſciſcas, quàm ſub illorum auſpiciis. Hi duces, hi centuriones, & chiliarchas dicant. Scimus id multũs provinciarum rectoribus grave fore. Commodius tamen nobis cavere non potes. Præſentem reipublicæ ſtatum invidia poſtſerimus. Atque ut mentem noſtram propius accipias, ad tempus duntaxat exigimus fidem veſtram. Deſpiciet interim Rex reſcindere velit, an admittere. Quem ſi recuſare contigerit; æquum eſt, ſpatium aliquot concedi iiſdem promiſſis ſubmixum: ut interim ſecuritati noſtræ conſulamus. Tres ſeptimanæ in id ſuffecerint. Cautionem quam viciſſim poſtulas, ſupervacuam ducimus. Quia nihil acturi ſumus ſine Auriaci, Egmondani, & Hornani conſilio. Hæc eſt noſtra cautio. Vires namque quas foris contraximus, offerimus ad obſequium Majeſtatis, exequi parati, quidquid ex ſuffragio Ordinum ille juſſerit.

Hæc mutuo metu, & ſimulatione retenti, invicem ſcribebant. Horrebant tamen prudentiores ad ſceleris novitatem, auribus Regum inſolitam: quæ non conveniret cum nomine Principis ſummóque imperio, nec ſine peſtilenti exemplo proferretur in populum. Cæterùm Gubernatrix non ſolùm terrore plena; ſed ad tantam negotiorum vim ſolicita.

Proceres cum quibus conferret, ferè non habebat. Auriacus Antverpiæ hærebat. Manſveldius, Arenbergius, & Megemus ſuas curabant provincias. Arſchotanus Montibus Hannoniæ retentum ſe ſimulabat infirmâ uxoris valetudine. Hactenus enim nullo publico munere excultus, tragœdiæ ſpeciem eminus aſpexerat. Hornanus injuriâ ſaucius, curiâ abſtinebat; prætextu ægritudinis leviri ſui abſentiam excuſans. Præter Egmondanum, & Barlaimontium nemo aderat. Vtrumque ergò cum Privatæ curiæ ſenatoribus ad ſe accerſitos, interrogabat, quid ſibi agendum in tam perplexo rerum articulo. *At ego*, inquit Egmondanus, *de Inquiſitione, & edictis, & abolitione non quærendum amplius cenſeo. Quorum jam nullus eſt uſus, ſingulis à libidine ſuâ modum flagitij exigentibus. Nihil enim valent leges, nihil judicia, nihil imperia, ubi vis, & audacia regnant; ubi mali, atque ſceleſti, carceribus eripiuntur ab inſanâ multitudine. Id nunc agitur, bellum, an pacem velimus, alterutrum nobis fœderatis promittentibus. Niſi ergo admittimus Generalia Ordinum comitia, flagrabunt omnia civili diſcordiâ, armaque propediem præ foribus ſtrepentia audiemus. Iſta vero utcumque periculoſa ſint conſilia, neque utilia publicè; tamen ut neceſſaria ſuadeo; ut apparatum armorum fœderati deſtituant, ſectarij vero remittant ſupercilium. Multum quoque fiduciæ decedet*

exter-

externis; deſtitutos ſe ſentientibus conſpiratione nobilium; quos econtra pro Rege ſuo obſtinatos, abominari ſeditiones viderint. In ſummâ ex duobus malis, eligendum eſt minimum. Omnes quidem laudabant Egmondani ſententiam: Viglius tamen *non placere ſibi* dicebat *tam periculoſa remedia; neque tantum ſe tribuere comitijs, ut ab his exſpectari poßit religionis incolumitas. Demus,* ait, *Ordines majorum religioni, ac venerationi Regis ſui deditos, novitatibus non oblectari: polliceri tamen nemo poteſt, nihil utique illos antevertendis calamitatibus conceſſuros libellis, quos ſectarij ex omni parte uno animo impetuque obtrudent. Haut fruſtra olim placitum principibus, ne abſentibus ipſis Ordines haberentur. Cum vel præſentes cohibere vix poßint, ne vel jura ſua augeat populus, vel ſceptrorũ libertatem aſtringat. Hoc enim periculi in ſe habent iſta comitia; ubi quod ſinguli non auderent, univerſi conſentiunt, infeſta ſemper, & nunquam ſat ſuſpecta dominantibus. Nam ne Regem quidem velle exiſtimo. Scit enim quam procaciter ſibi nuper illuſerint. Populo cum Principibus nunquam convenit. Dominari illi volunt, hic liber eſſe. Quæres igitur, quid cenſeam, quando nec recuſare comitia, nec admittere ſine periculo poſſumus? Mea ferret ſententia cavẽdum eſſe Conjuratis, & per æqua, per iniqua conciliandos reipublicæ. Comitiorum vero negotium deferendum ad Regem, ut ipſe ſtatuat quod potiſſimum res exegerint.* Huic ſententiæ Guberna-

trix

trix acceſſit. Nam cæteri quoque non dubitabant quin optimè Viglius dixiſſet. Secundùm hæc ſtatuitur, reſpondendum eſſe Conjuratis, de poſtulatis eorum Gubernatrici curæ fore. Paucorum dierum inducias petere. intra quos mitteret ad Regem, Proceresque contraheret in curiam, quos in XV. Cal. proximas adeſſe omnes juſſerit. Prædes quos exigerent abſentes eſſe. Inuitos autem vadari non poſſe. Ad hoc decretum Conjuratis deferendum Egmondanus deligitur. Datum illi præterea in mandatis, ut quoquo modo pacaret contumaces, hortaretúrque diſſolvere fœderis nexum, ſub cujus fiduciâ ſectarii tam flagitioſa peccarent.

Gubernatrix poſtridiè ad Regem ſcripſit. Materiámque conſternationis ſubtrahendam rata, omne poſitum eſſe edocuit in celeritate remedium. Rempublicam in extremo ſitam, & citò perituram ni feſtinaret occurrere. Siquidem Rex propriâ indole ad conſilia tardus, etiam cùm tot tumultuum admoneretur, poſt VIII. Cal. Apr. nihil reſcripſerat. Id præcipuum alimentum malorum fuit. Cùm ſuſpenſa Gubernatrix, & quid actura eſſet à Rege ſemper exſpectans, protraheret cottidiè remedia, quæ in tempore adhibere debuerat.

Iam Gandavenſes, jam Silvæducenſes, & in Zeelandiâ Middelburgenſes, majorum ſacra

faſtidire

faſtidire cœperant. Harlemum, Lugdunum, Vltrajectum, Neomagum, Trajectum, Ziricæa, Tornhaultum, & proxima quæque concionibus fœdabantur. Amſterdamenſes ſemel iterumque portas civitatis occluſerant ſectariis, ad conciones prorumpentibus. Prævaluit tandem ira multitudinis; quamvis etiam tum Magiſtratui ab optimo quoque pareretur. Nã nec corrigi contumaces poterant, nec ſiſti furentes. Infirmitate retinentium magis accendebantur. Non Ipras, non cætera Flandriæ primorum conſtantia in fide retinuit. Inſtar morbi ſcelus, & amentia urbes, municipia, vicos pervagabantur. Vna Brugarum civitas erat, quam tempeſtas illa non libaverat. Hanc ſectarij per epiſtolas alliciebant in conſortium, & ſi reſiſteret magiſtratus, vim, & ultionem minabantur. Momentoque temporis quatuor armatorum millia Brugas contendunt, templumque Sacræ-Crucis in ipſis ſuburbiis concionibus inceſtant. Neque civium hoc crimen erat, ſed eorum maxime, qui nuper Gandavum juxta inſani, facem audaciæ prætulerant. Ducentos tamen Brugenſium interfuiſſe comperio. Quorum pervicaciam magiſtratus timens, Gubernatricem invocavit. Miſſuſque eò Egmõdanus, trecentos civium adlegit in ſtipendium. Et ſic haut ęgrè ſuppreſſum eſt ſcelus; in cujus etiam odium gentis urbis duraverat. Inſignis ea tempeſtate Hannonum

ctoſque gladios vibrantes, ultra minas tamen non ſæviêre. Longè atrociori viâ in Brabantiâ graſſatum eſt. Trecenti ibi ſectarij ad facinora collecti, quæcumque audebant. Famoſus quidam Miniſter Vilvordiæ in vinculis detinebatur. Ad quem eripiendum cum munimenta arcis fruſtrà tentaſſent, injecturos ſe faces tectis oppidi atrociter minabantur. Iubebantque id ipſum denuntiari Prætori. Conſumptaque urbs incendio foret, ni libertas Miniſtri ruinam prævenisſet. Mechliniam inde digreſſi ſunt ad paria facinora. Sed pavidi cives obiectis portis venientes excluſerant. Igitur in rabiem verſi, proxima quæque exterrent. Nec procul Bruxellà aberant; jactabantque propediem admoturos ſe urbi multitudinem. Quibus auditis Gubernatrix non mediocriter expalluit. Tot ſimul flagitijs obviâ ire non poterat, apparatu belli deſtituta, armiſque, & milite; ac ſi hæc ſuppeterent, pecunia tamen deerat. Ordinarias turmas inſtrui juſſerat. Sed illæ apertè inclamabant non facturâ Gubernatricem ut ſine ſtipendio militarent. Igitur ad conquirendas pecunias intendit animum. Vſitatum hactenus fuerat in extraordinario diſcriminis articulo, ſub honeſtâ mutui ſpecie tributum aliquod eccleſiaſticis imperare. Tunc quoque rogari placuit. Quippe eò proclivius collaturi videbantur, quod hac penſione incolumitatem ſuam cogitarent
redi-

redimere. Conferendi exemplum Hannones præbuere. Idem factum in cæteris provincijs. Sed benigna illa liberalitas præteritorum annorum ſtipendia exonerare non poterat. Ad ea igitur diſſolvenda conſilium inijt, faſtigio quidem indignum, ſed quod terror & neceſſitas facile excuſat. Quæſtum enim ex ſorte (Lotharias vulgo dicimus) facere inſtituit; ſublevatura ærarij anguſtias ſine cujusquam incommodo. Vrbes interim in finibus poſitas, ſupplemento militum firmavit. munimentum adverſus finitimos, & ſi neceſſitas poſtularet, contractura inde auxilium in civili diſcordia. Gubernatores, & Provincialia concilia prætores quoque, & magiſtratus admonuit, diligenter caverent, ne externis hoſtibus, civitatum munimenta aperiret proditio. Denique ut cum ſaniore civium parte inirent rationem, qua illicitos cœtus diſcuterent, urbeſque, & populos continerent in obſequio. Et quoniam non ſine Dei ira mala iſta accidere videbantur, publicas preces & ſupplicationes indixit. Hæc in præſens ſuppetebant remedia: ſed vana atque infirma in tam vaſto incendio. Plebs varie peſſum ierat, cupida rerum novarum, ſimul agitata peſtilenti ſydere illius ſæculi.

Dum hæc in Belgio aguntur, Rex in Hiſpania ſolicitus, inſumebat operam conſultationibus, adulta jam malitia nihil profutu-

ris. Montignæus enim eodem pervenerat curſorijs equis. Et quid de mandatis ſuis fieri placeret ad Regem retulerat. Ille vero ſuos in Concilium contraxit, & quod optimum ducerent ad ſe referri juſſit. Hi tum maxime Concilium inſtituebant; Dux Albanus, Gomeſius de Figueroa Feriæ comes, Antonius de Toleto magnus prior Ordinis ſancti Ioannis Leonenſis, Ioannes Mauricius de Lara, Archiœconomus Reginæ, Reynerus Gomeſius Princeps d'Ovoly & Comes de Melito, Ludovicus Quixada Archippocomus, ſive magnus Scutarius principis, Tiſſinacquius, & Hopperus, & Cortevillius. Rex autem non intererat: ne forte ſtudio ſuo ſuffragandi libertatem adimeret contraria ſuadere timentibus. Et quia pleriſq; ſemina morbi ignota adhuc erant; ita inſtituere conſilia ut prius de genere mali, deinde in remedia inquirerẽt. Concilio Belgico Figueroa præerat. Verba ejus in hunc modum traduntur. *Nunquam mihi dubium fuit, haut alio ſpectare Belgicorum Procerum conſilia, quam ut in turbidis rebus, & per religionis licentiam quaſſatis, ſummam imperij ad ſe traherent. Primo enim quibus non machinis Granvellanum amoliti ſunt? quare tamen iraſcerentur illi non habebant. Hoc de illo quoque inimici confeſſi ſunt. Quid eſt igitur quod cauſabantur? Non expedire reipublicæ unum aliquem in eo fortunæ gradu ſummam imperij habere in manibus. Majorum mores ob-*

ſtare.

ſtare. Eam prærogativam deberi Proceribus. Hoc prætextu exturbavere periclitantem Cardinalem ſub omnium invidia. Sed re vera conſtantiam ejus oderant, quam libidini ſuæ credebant officere. Deinde legatio Egmondani ſupervenit, de Inquiſitione, & edictis querelam ferens, & curiarum omnium vires Proceribus vindicatura. Ab hac ſpe dejectis, libellus Conjuratorum ſucceſsit. Qui ſunt illi Conjurati? fratres, cognati, affines, domeſtici, amici, & familiares Procerum? Quid igitur flagitant? Inquiſitionem tolli, mitigari edicta, Generalia Ordinum comitia contrahi. Nempe ut in comitiis rempublicam ex ſuo formarent arbitrio; Inquiſitione vero, legibuſque ſublatis, promiſcuam ſacrorum licentiam inducerent. Ut vel inde nemine profitente ſatis intelligas, non alienos eſſe Proceres à Conjuratorum conſiliis. facinuſque inter ſe partiri, quos in unum omnes cogit eadem factio. Ne id quidem Proceres diſsimulant; qui ad ultimum ſuaſere Regi, ut Inquiſitionem abrogaret, edicta leniret, præteritorum gratiam concederet, officia trium curiarum in unam confunderet. Hæc ſunt quæ modo Montignæus attulit. De adventu Regis parum aut nihil adiecit. Cujus præſentiam Proceres non deſiderant. In ſumma, duæ in Belgio ſunt factiones, una Procerum altera Conjuratorum. Altera alterius inſtrumentum eſt. Et in id utraque collineat, ut dominationem Proceribus tranſcribat, quo deinde illi vel in Regem potentiam exerceant.

Poſt hunc ſermonem, fuere qui cenſerent, prudenter facturum Regem, ſi vel ipſe, vel

præfectorum aliquis ad opprimendum malum in provincias tranſiret cum exercitu. Sed eam ſententiam plures abhorrendo; *Non paucos in Belgio ſontes eſſe teſtabantur. Multos tamen ex his non propria indole abſtractos; ſed levis animi vitio alienæ ſtultitiæ acceſſiſſe. Bonorum interim numerum præpollere cæteris. Abominandum ergo remedij genus fore, pari ſupplicio cunctos afficere. Quippe bellum geri non poſſe citra bonorum injuriam. Longe aliam eſſe voluntatem Regis, qui mitem, & pacatum animum præſtare cupit ſubditis; & cum illis haut aliter agere, quam tractare liberos ſolent offenſi patresfamilias. Hi juſtitiam pietati admiſcent. Domeſtica flagitia ſic curant, ut liberorum ſalutem, non ultionem videantur exigere. Regem enim corrigere velle, non evertere; ſanare, non exſtinguere.* Cum his & ejuſmodi argumentis pro ſe quiſque viciſſim certaret; in hanc tandem ſententiam conceſſum eſt, ut referendum Regi dicerent: *Duo omnino ſuppetere remedia. Alterum verum, & ſolidum. Alterum medium quidem; ſed neceſſarium. Solidum remedium in celeritate poſitum eſſe; ſi primo quoquo tempore in provincias feſtinaverit Rex, in ipſo apparatu deprehenſurus ſectariorum conſilia. Religionem adhuc in poteſtate eſſe. Auctoritatem refractariorum caducam, atque infirmam. Si proximam hyemem otioſus extraxerit, non religionem, non fidem, non obedientiam inventurum. Præcipitatam inſaniam, non poſtulare lenta remedia. Neque etiam exſpectandum, donec mali juncti ſibi externis*

ſuper-

ſupercilium tollant, & nihil amplius ſincerum ſit in provincijs. Componi adhuc res poſſe ſine ferro, & ſanguine. Sed gliſcentem ſeditionem in ipſis cunis opprimendam eſſe. Mox enim nihil proficient ſuccinctæ legiones, vel certe non niſi inhoneſtis condicionibus ferociam diſcutient. Ipſum Regem hanc ſibi expeditionem ſumere debere. Nihil profuturam, ſi alteri permiſerit, quantumvis egregio. In eo enim non elucebit reverentia Majeſtatis, non eminebit auctoritas. Quin imo atrociorum ſeceſſionum cauſas daturum partibus, utrimque armatis, & miniſterium Regis utrimque præferentibus. Sicut nuper in Gallia accidiſſet. Hæc ergo incommoda prævenire debet Rex præſentia ſua. Boni enim auſpicia ejus ſequentur. Dubij conſpectu Majeſtatis perculſi, ad eundem reſpicient. Mali non habebunt in quo fiduciam reponant. quorum cervicibus exercitus incumbens, ſocietates ac factiones diſſoluet, libratiſque conatibus rebelles in leges ſubijciet. Tum demum religionis negotia ſecure componet, inſtructus legionibus, quas turbulentis obijciat. Si quid in Eccleſiaſtica labaverit diſciplina, revocabit ad Concilij Tridentini ſeveritatem. A ſectariis vero exiget ultionem flagitij. De edictis, quod videbitur, conſtituet. Si quid in Concilio Status, vel Finantiis, aut ſecreta curia mutandum duxerit, rectius ibi perficiet. Deeſſe nobis hic acta. deeſſe decreta majorum, unde præteriti temporis formam, moreſque liceret colligere. Controverſias quoque inter eaſdem curias exortas, diſſolvet. jubebitque ſingulas contentas eſſe mandatorum ſuorum finibus. Operam denique dabit, ne indulgentia, & abolitiones, ne munera, & honores,

 in qui-

in quibus potiſſimū tranquillitas, ſaluſque publica conſiſtit, ad indignos perveniant. Hæc ſunt ſolidiora remedia. Quæ ſi mature applicari poſſint vulneribus, fruſtra jam in cætera inquirimus. Cæterum dum inſtruitur exercitus, dum aulæ moles per ſe gravis movetur, hyems eſt, & intempeſtiva aura navigantibus. Quippe non aliter Rex in Belgium tranſportari poteſt, quam Oceano. Temere crediturus ſalutem ſuam externis hominibus. Proinde ad media remedia neceſſitate compellitur. hoc eſt; de Inquiſitione, & edictis, ac præteritorum delictorum venia, quid agendum ſibi, conſideret. Flagitioſum olim in præſentium ſcelerum remedia, & ſecuritatem ſuam, futurorum præſagax Eccleſia inſtituit. Nihil enim ſperandum, erepto telo quo integritatem ulciſcitur ſuam, quam ut religio exponatur injuriis. Nec ſine periculo edicta reſolvi in ancipiti republica. Malos pœnis affici debere. Quid enim futurum ſi nihil præter ſcandala, & conciones, ac conventicula leges corripiant? nec id quidem idoneo ſupplicio; ſed ſub prætextu turbatæ pacis, aut læſæ tranquillitatis? ſcilicet ut fas cuique ſiat, intra domeſticos parietes contaminatæ conſcientiæ morem gerere. Itaque ſi tempora admitterent, ſuaſuros ſe fuiſſe majorum morem retineret, nec ſupplicia irrogaret mitiora præteritis. Nunc vero magnopere cenſere, ſceleratis hominibus ignoſcat; & præteritorum criminum gratiam faciat. unos tamen Miniſtros, & concionatores excipiat. Inquiſitionis quoque Papalis poteſtatem exarmet, ita tamen ut Epiſcopalis in uſum veniat. Edicta vero in adventum ſuum differat. & ſi-

ne hæc quidem moram ferant, Belgas *ipſos jubeat formulam concipere, tranſmittendam in Hiſpaniam, ut de hac quod videbitur Rex conſtituat.*

Hac relatione audita, Rex ad Gubernatricem litteras dedit, quibus ſententiam ſuam, in hunc modum commiſit. *Domina bona ſoror mea; Haut alia mihi unquam mens fuit, quam ut clementiam cum meis communicarem. Priſtino affectui abſens non detraho.* Nihil *equidem negare conſtitui, quatenus inviolatus numinis cultus patietur, & conſcientia mea. Quod ex litteris hiſce ſatis intelliges. Neque id neceßitati tribuo, quam repræſentas; ſed naturæ meæ. Malo me gratiæ, quam vindictæ pæniteat. At enim Inquiſitionem aboleri deſideras. Scio quantum momenti poſtulatis illis ſubſit. Hæc ſunt arma, quæ ex olim in rebelles Eccleſia inſtruxit. Quibus hactenus dignitatem ſuam tutata eſt à ſectarijs. Majorum conſilia damnare non poſſum,* Neque *tamen inſtitutis eorum ita me addixi, ut ab illorum prudentia recedere nefas exiſtimem. Ad præſentis ſæculi genium cogitationem direxi. Imperator pater meus* Inquiſitionem *accepit, quia frænandæ malitiæ* Epiſcopi *deerant.* Cum *ſub incuria eorum, qui juriſdictioni præerant torperet* Eccleſia, *ad hæc auxilia recurrere coactus eſt.* Nunc *inter tot* Epiſcopos *eadem tempora non videntur.* Facilè *itaque perſuaderi mihi patiar,* Papalem *Inquiſitionem expungi; modo* Epiſcopalis *robur accipiat.* Edicti *formulam, quam concepiſtis, plane inutilem eſſe video. quia ſectarii haut alio ſpectant, quam ad libertatem religionis. Quod ex fa-*

moſis libellis facile eſt intelligere. Fœderati vero à Generalium Ordinum concilio edictum exſpectant. Sed obſecro, quid bonorum intereſt, hæ, an illæ regantur leges? Quippe ſuopte ingenio ad licita, & honeſta feruntur, nec contra majorum morem quidquam attentant. In malos autem nulla ſatis atrocia ſtatuuntur ſupplicia. Veruntamen ut tranquillitatem civium, beneficium meum faciam; recudi leges non recuſo. Nec tam diu preſſiſſem conſilium meum, ſi provinciarum omnium accepiſſem ſuffragia. Abſque his nihil novi ſtatuere oportuit. Quippe in leges municipales, aut privilegia impingere non eſt animus. Nam ſi rogandi morem omittimus, bonorum offenſa præſto eſt. Quia nec priora edicta ſancita ſunt inauditis provinciis. Et male leges ſciſcuntur, quas uſus poſtea rejiciat. Imo ad exemplum pertinet, ſemel latas perpetuo cuſtodiri. Cæterum ſi conſtare robur legibus volumus, quædam à juris communis præſcripto exigenda ſunt. nempe ut contumaces, anabaptiſtas, & relapſos ignis compeſcat. bona vero eorum publicentur, quos gladius extinxerit. Quis enim probare poterit, exules ipſos fortunarum ſuarum retinere arbitrium? Uſufructus, antenuptialia lucra, hæreditates, & legata ad eos pervenire, quos flagitio ſuo patria expulſos, civili beneficio indignos lex facit; Jus commune has perduellibus pœnas liquido impoſuit. Quarum mentionem in formula moderaminis veſtri nullam invenio. Dubium conſilio, an errore. Sed delatores pœna aut præmio ad proditionem ſceleris ſollicitari non video. Quaſi futuri ſint,

qui ſponte

qui ſponte velent accuſare? nemo gratis ſubiturus eſt delatoris invidiam. Hæc velim eo candore admittas, quo ipſe exigo. Nam quod ad me attinet, augendo ærario non ſtudeo. Sed quia publicæ utilitati conducere arbitror, & ita fieri debere jus commune demonſtrat. Edictum anni MIↃXLIX. idem conſtituit, nihil tum detrectantibus Ordinibus. Neque interim ad rem pertinere puto, quo pacto obſtinatæ mentes frangantur. Poteſtatem vobis facio, concipiendi formulam; ita tamen, ut religionem mihi, & Majeſtatem illibatam ſervetis. Quodcumque autem videbitur, quamprimum ad me tranſmitte. Præteritorum veniam quam requiris, quantillum profecturam exiſtimem ex hoc conjicio, quòd Fœderatos ſpe ſua fruſtratos videam. Quanquam nec ſatis accipiam, utrum ipſos duntaxat Fœderatos, an & Miniſtros, & ſectarios gratia quoque dignos judices. Nolo tamen legibus conſtringi clementiam meam. De his quod videbitur ipſa conſtitue, & præteriti furoris veniam fac, pro tua prudentia, & arbitrio. Vnos tamen condemnatos excipio. Fœderati vero vinculum reſolvant, & ad conciones, cœtuſq; illicitos diſſipandos omnem tibi induſtriã conferant. Hac demum lege gratiam ratam efficiam. Quò minus ipſe iter in Belgium inſtituam, per imminentem hyemem non licet, deprehenſurum me ſine dubio in mediis fluctibus. Primo tamen vere appellere ſtatui. Interim ſi conciones, & conventicula non ceſſaverint, Ordinarias turmas, & præſidiarios objicias. In Fœderatos eaſdem partes amplexos, conſcribe exercitum. Præfecturas delectis attribue. Horum virtus ſe-

curum me efficiet. Nam & civitates ferè in obſequio ſtant. Et quo fidem illibatam retineant, prætores, & magiſtratus ad colendum officium litteris exſtimulo. quas ſine mora deſtinandas trades veredariis. Vale. ex Silva Sigovia Prid. Calend. Auguſt.

Hanc utique epiſtolam in longum tranſcripſi, non ut moli voluminis aut copiæ conſulerem, quod unum ſemper vitium maximè declino: ſed ut boni Regis famam calumniis exonerem. Nemo ſcriptorum eſt aliarum partium, qui nocentem non pronuntiet. Servitutem, & regnum cogitaſſe mentiuntur. Et quò magis exoſum populo faciant, plura innocentiæ ejus maledicta affingunt, præteritis virtutibus, quas mitiſſimi Rex ingenii, ſupra benignitatem candidiſſimas exercuit. In ſacra majorum (nec immeritò) pervicacior fuit. Hæc ſi adſint, cætera facilè populo condonaverit. Sed ab æquo lectore, ſinceriſque judiciis, ſaniorem ſententiam exſpecto. Fata erant, quæ Belgas urgebant. Ad quorum iram avertendam publica vota & ſupplicationes Rex in Hiſpania ſuſcipi juſſit. Eadem in Belgio fieri mandavit. Litteras quoque ad Proceres dedit, blanditiis plenas. Tempus appetiſſe monens, quo conſtantiam ſuam fidemque probarent. Idem quoque magiſtratibus perſcripſit.

Miſſis his epiſtolis, alii, atque alii tabellarii in Hiſpaniam perveniunt, nunciaturi

triſtio-

triſtiora præteritis, & afflictæ ſtatum provinciæ. quo in diſcrimine religio eſſet, qua in perplexitate rerum Gubernatrix. Denique cuncta fervere diſcordiis, ſub infanda ſectariorum audacia.

Ad hos nuncios indignari Rex cæpit, quod ſibi populus tam procaciter illuderet. Succinctiſque legionibus ad omnem fortunam opus eſſe ratus, tria equitum, decem peditum millia in Germania conduci juſſit. Gens armis ſtrenua, ſuaque indole in martem propenſa, plura Cæſari, deinde & Philippo Regi ſtipendia generoſe, fortiterque fecerat, in venali fortitudine ignara perfidiæ. Sed nec recens adacta in Sacramentum vexilla deſtituit, quod tyrones Belgæ inter flagitia non numerant. Et cum hodierna prudentia ſtatum robur in peregrinis conſtituat, inter eos Germani, nihil cæteris virtute, nihil affectu concedunt in principem, cujus ære militant. Turmas equitum in hunc modum diſtribuit. Erycio Brunſwicenſi tradita ſunt tria millia; totidem Erneſto Brunſwicenſi. Philippus frater quingentos accepit. Joanni Bavaro centum quinquaginta; parem numerum Joanni Willaertio attribuit. Pedites vero in triginta tres manipulos cōtraxit. Ex his decem cohortes Joannes Naſſovius, totidem comes Everſtenius legerent. Gompenbergium octo præfecit. Waldenſingerus quinque

juſſus

juſſus eſt conſcribere. Hos ſibi Principes mercenarios pridem effecerat. Paucorum annorum debitam penſionem exigentibus perſolvi jubet, miſſis in Belgium trecentis aureorum millibus. quantam ſummam neceſſitas requireret, & præſens fortuna permitteret. Ex eadem pecunia ſexaginta duo millia præſidiariis, turmiſque Belgicis in ſex menſium ſtipendia numerari præcepit. Cæterum ne Germaniæ dynaſtæ ad tanti exercitus famam, in ſuſpicionem raperentur; neceſſitatem armorum Cæſari excuſavit. Gubernatricem præterea quæ moliretur ſecretis litteris edocuit, Generalia Ordinum comitia differri præcipiens.

Jamque epiſtola quam ante tranſcripſimus, in manus venerat. Nemini dubium erat, Conjuratos malè ſibi conſcios, niſi ex Generalium Ordinum comitiis edicta non paſſuros. Nec mitius aliquid ſperabat Gubernatrix. Itaque Viglium, Bruxellium, & Aſſonvillium ad ſe accerſit ex Privatâ Curiâ, Barlaimontium, & Hachicourtiū adeſſe unà jubet. Soli enim ex Proceribus aulam inſtruxerant. Deliberare eos jubet, quid ſibi ſtatuendum de voluntate Regis; infirmo, ut videbatur, in præſens remedio. Illi commodius de his relaturam dicebant xv. Cal. proximas, in communi Procerum concilio. Abſentibus iis de tanta re ſtatui nihil debere. Nam ſi infelicem exitum haberent litteræ, omnem invidiæ molem

molem in ſe undaturam. Probata ſententia, epiſtola magis non publicatur, quam ſupprimitur. Jam quoque ea quæ ſcripta erant ad aures Conjuratorum pervenerant; præcipue indignantium, quod nullam comitiorum mentionem epiſtola præferret, quæ tam profunde imbiberant. Credebant enim abſque his tuto ſibi caveri non poſſe. Et pro repulſa interpretabantur, quod Rex non ſcripſerat. Itaque novis tumultibus viſum eſt opus, & atrociori ſcelere extorquere, quæ Rex ſine ſcelere indulgere non poterat. Interceptæ ſunt à Gubernatrice Tornacenſium epiſtolæ, quibus ſignificabant Conjuratis, ut illico ad ſe mitterent, quid poſtremis eorum poſtulatis reſpondiſſet Rex Philippus, alioquin quæ deſtinaſſent ſtrenue effecturos. Vnde facile eſt conjicere, ex Conjuratorum inſtinctu tranſactum eſſe ſequens facinus, qui ſectariis tanquam inſtrumentis ad flagitia abutebantur.

Ergo poſtrid. Idu. Aug. proruptum eſt in apertum ſacrilegium. Compoſitionem ſceleris referre non poſſum. Nemo enim in tanto conſenſu auctores meminit. Sunt qui auſpicia Tornacenſibus imputent; & ab his ſubmiſſos, qui perditiſſimorum audaciam pecunia conducerent. Ego vero ut non unum aliquem populum, ita injuriam temporum accuſare non deſino, mutationem rerum por- *Initium Iconomachiæ.*

ten-

tendentium. Trecenti circiter numerati ſunt, qui ſacrilegiorum licentiæ viam aperuêre. Obſcura fæx, & vappa populi. & inde in audaciam pronior, quia occulta. Quorum unum, etſi maximè nefas, ne nominare quidem poſſim. Homines ſine tribu, ſine nomine, finibus Audomarenſium egreſſi, mortalium omnium notitiam amiſerant. Sed Monaſteriorum opibus avidiſſimè inhiantes, primùm omnium abbatiam Wulverghemiam, haut procul Curtraco ſitam, hoſtiliter diripiunt. Clauſæ erant in ea virgines ſacræ. Ipſa ſolitudo loci, ſexuſque naturalis imbecillitas, Iconomachorum audaciam erexerat. Hoc ſceleris auſpicium *fuit. Imbutæque ſemel ſacrilegio manus, nihil furori poſtea reliquum fecêre. Calcare ſacra, aras evertere, inſultare imaginibus, ornamenta abſumere flammis, violare ſepulchra, oſſibus defunctorum illudere. Mira prorſus & abominanda crudelitas. Quaſi parum facinoris in ſuperos admitterent, etiam manes laceſſere ſuſtinebant. Nunc demum intelligimus, quanto poſteritatis damno eraſerint litteras, Majorumque inſignia marmoribus inſculpta, quorum nunc veſtigia aberranti ſæpe conjectura multorum ingenia curioſe perſequuntur, aut à famâ memoriam requirunt, nullo certo auctore ſubnixam. Neque hunc furorem catholici tantum deteſtantur: ſed

etiam

etiam quiſquis aliarum partium liberalibus artibus ingenium excoluit. Iconomachorum tamen non intererat quid poſteritas amitteret. Per omnem illam oram graſſati ſunt in templa. cæteriſque ad eadem audenda exemplum præbuere, facilè ſequentibus, quod timebant incipere. Diceres ergo incendium per rura diſcurrere. Ita confeſtim, & ſine mora obſcuriores aliquot pagos, pari audacia in Caſletana regione, pertentant Sectarii & Miniſtri in partibus. Inde ſtatim Bellam corripiunt. Cæterum Bellæ monaſterium erat, quod ex Prioratu Carolus Cæſar in Abbatiam extulerat, tranſlatis eò monachis D. Joannis Teruanenſis Benedictini Ordinis. In hoc Divus Antonius peculiari religione colebatur à populo. Vota quoque pendebant de pariete, ſanctitatem loci teſtantia, quam multorum annorum donaria celebriorem effecerant. Argenti ingens modus altaria inſtruebat, cultuſque ad magnificentiam ſacrorum exacti. Hæc ſectarii religionis odio, ſeu prædæ cupidine, ſcelerata pietate furiis conſecrant. Non ſacro, non profano manus abſtinent. Sedibus ſuis Monachos exturbant. Nihil intactum, nihil integrum relinquunt. Ornamentis ſacrorum abutuntur ad ludibrium, calicibus ad temulentiam. Et ne catholicæ religionis memoriam relinquerent; bibliothecam flammis abſumunt, multorum annorum

labore,

labore, atque impendio instructam; & in hac multa clariſſimorum ingeniorum monumenta, quibus adhuc typi lucem negaverant. Omnia prorſus veſtigia prioris ſeculi abolere decreverant, ut novitatem ſuam imputarent antiquitati, aptatoque mendacio, fabuloſę origini apud poſteritatem illuderent. Nihil ab infeſto Chriſtianorum hoſte immanius exſpectes. Plane ut jam non ſit, unde ſuccenſere Barbaris jure debeant. Igitur omnia quæ reperiebantur, aut rapta, aut conſumpta erant. Avaritiam tamen ſatiare non poterant. Sparſas per agros locupletum domos prædabundi irruebant, cultum eccleſiarum abſcondi ſimulantes. Quæ res multorum iram, rixaſque provocavit. Adeò ut quidem exprobrarent Miniſtris, nihil aliud ipſos, quàm latrocinandi licentiam ſub larvâ pietatis aperire furentibus. Et certè non aberraverăt à vero. Et Miniſtri pudore victi, ad declinandam invidiam, aurum omne, & argentum templorum æditiuis jubebant reſtitui ſub inventario; cæteroquin ut in furem ſe animadverſuros. Fuere tamen qui abſtruderent, & in crucem ſublati exemplum fecere. Ea res avaritiam cohibuit. At ne ſimili licentia in poſterum graſſarentur; non diſperſi, & palantes ut antea; ſed conferti, ac compoſito ordine iter inſtituunt. Primi ibant Iconomachi cum bipennibus,

cæte-

cæteriſque inſtrumentis, obvia quæque ſtatim invadere, & ſi reſiſteretur, fores dolabris perrumpere juſſi. Miniſtri duo proximè ſuccedebant, homines nullo ſtudio exercitati. In eam provinciam ex ſutrinâ vel textrinâ ſurrexerant. Populari tamen facundiâ & miſcendis ſeditionibus validi apud multitudinem, crebris contumelijs in imagines debacchabantur. Poſt illos veniebant Diaconi, & Seniores, quos immenſa ſequebatur multitudo armis excitata. Hoc modo Stegram perventum eſt: quos Gallicus ibi Miniſter magno gaudio excepit. Inde Wervicum, & Meninam, & Waſtenum, & circumjecta populati; ecce Meſſinenſem abbatiam, miſerabili vaſtatione diripiunt. Nec Flandriâ contenti, prætereunt Lyſam flumen, & Inſulenſium aliquot vicos ſacrilegio fœdant. Donec omnem iram effunderent in Marquettenſe monaſterium. Hinc Seclinium verſi, ab accolis excipiuntur, qui ex finitimis undique pagis ad tutandam templi religionem armati convenerant. Multi Iconomachorum ferro cæſi, alij præcipitati in paludes, obſcœnum ſpiritum in cœno evomuêre. Ad Raſſegemium quoque fama delabebatur, qui mox ſupervenit cum militibus. Sed adventum ejus ſubita fuga ſectarij prævenerant. Et ſic ibi aliquando rabies ſtetit: ut in Flandriâ rurſus atrocius inſurgeret, quam non ſatis habuerant miſerrimè ſemel afflixiſſe. Vil. Nor-

mannorum olim tanta fuit vaſtatio. Quadrin-
genta & amplius templa triduanus furor ab-
ſumpſit. Nec adhuc tamen oppida pertenta-
verat. Hoc unum deerat publicis malis. Ma-
nebat ibi adhuc aliqua magiſtratuum reveren-
tia: cùm econtrà in municipiis, vicisque, &
pagis ſine metu licentia graſſaretur. Donec &
oppida ad ultimum ceſſere.

2 Cæterùm Egmondanus ad primum Icono-
machorum tumultum Ipras proceſſit, ut au-
ctoritate nominis ſui cives contineret in pace.
Habebat in comitatu Flandrorum præcipuos.
His auctoribus edictum promulgat, quo ex-
terni in civitatem recipi prohibebantur. Sa-
lutaris haut dubiè lex: ſed abſque armis exer-
ceri non poterat. Et interrogantibus Egmon-
danum magiſtratibus, num templa tentanti-
bus vim inferrent; contraxit humeros in cer-
vicem, mandatum ſibi non eſſe reſpondens.
Mox inde ſe Bruxellam recepit ad concilium.
Plerisque multum irridentibus, quòd adver-
ſus rebelles, & rem publicam molientes, cu-
ſtos & moderator provinciæ mandatum re-
quireret. Exſpectandum illi mandatum fuiſ-
ſe, cùm Gravelingam juxtà, temerè pugnam
ciens, propè in diſcrimen attulit fortunam pu-
blicam. Bonos ergo deſperatio cepit. Multi
enim haut immeritò ſuſpicabantur ea quæ
acciderent ſponte, vel fraude Procerum eve-
nire. Malis autem aucta eſt alacritas. Et ex

alia

alia parte gaudebant flagitiis Iconomachi. Nec tam Miniſtros, quàm prædam ſectantes, proximam quamque civitatem rapinæ deſtinant. Plures furentibus cottidie aggregabantur. Corrupta enim erat latius regio, & ſuperſtitionis ſuæ vindex unuſquiſque videri volebat. Raptim igitur Abbatiam Belloprateņſem, haut procul Ipris, inopino tumultu corripiunt. Inde à ſectariis ex compacto acciti ſunt in civitatem nemini clauſam. Vi & licentiæ leges ceſſerant. Obſtupuere magiſtratus ad hanc turbam, & quid actura eſſet exſpectantes, alienam ſtultitiam immoti contemplabantur. Parum videbatur in plebe opis eſſe. Major pars occultis ſtudiis favebat Iconomachis. Quibus ſe obſcuriſſimus quiſque ſtatim applicuit. Itaque cùm nemo obſtaret, funeſtæ pietatis crudelitatem licenter exercent. Ordinem ſceleris non invenio. Totus tamen dies per ſacrilegia conſumptus eſt. Nec in delubris amplius reſtabat, quod polluerent: cùm deſertum epiſcopi palatium, canonicorumque domos vi perrumpunt, & tanquam in capta urbe, bonis inſultant. Inde tandem digreſſi, totam illam regionem impunè peragrantes, proximos Franconatus pagos pari audacia funeſtant. Vlterius progredi motus prohibuit.

Auriacus hactenus Antverpienſes tenuerat in tranquillitate, lætiſſimis auribus accipientes, quæ in Flandria acciderant. Quorum ſuc-

ceſſu ad paria ſcelera animati, ſordidiſſimorum hominum audaciam pretio ſollicitant. Et inventi ſunt, qui in diurnum ſolidorum decem ſtipendium locarent operas ſuas ad flagitium. Enceniorum tempus erat, decimo octavo menſis Auguſti. Tradito à majoribus more, totum hunc diem impendere lætitiæ publicæ. Populus ad hilaritatem effuſus, vel temulentiâ marcet, vel ſpectaculis oblectat ingenium. Multi quoque mortales ex proximis urbibus, pagiſque ad ſolemnia confluunt. Magnâ pompâ ſupplicatio inſtruitur, quam longa perſonarum ſeries, in hiſtoriam circumducta, exornat. Cives armati procedunt, cultu ad magnificentiam exacto. Poſt eos geminus ſacerdotum ordo, in candidâ veſte, & dalmaticis. quos B. Mariæ ſimulachrum ſequitur, ſuppoſitis ſacrificorum humeris ſublatum. Peractâ pompâ, non ſtatim cellæ ſuæ Imago redditur. Sed collocatur in teſtudine templi, & in octavum diem pietatem populi exſpectat. Iſtum ſacrorum ordo fuit. Civibus ergò ad ſpectaculum intentis, fuêre qui prætereuntem ſtatuam ſcurrili cavillo exciperent, clarâ voce obſtrepentes, Mariola Fabri (ita enim appellabant à B. Ioſepho, qui faber fuerat) hunc honorem tibi inter ſupremos numera. Quibus auditis muſſabant inter ſe catholici. Sed ante alios ſacerdotes excanduere. Iamque quod evenit, præſagientes animo,

mo, ſacroſanctam ſtatuam veſperaſcente die cellæ includunt. Forte juvenes a ſectariis conducti ludebant in templo. Notanteſque ſibi ſimulachrum è teſtudine ſubductum: unus aliquis ſcurrilem captans voluptatem, vociferari cœpit, num timeret ſibi Mariola, quod tam tempeſtivè conceſſiſſet in cellam. Per fidem, inquit, ſi *Vivant Geuſij* exclamaverit, ut omnes exaudiant, ſpondeo innocentem in ſede manſuram. Cæterùm pro latere templi lignea cellula erat, in quâ ſedebat anus libitinaria, cereolos vendens, quos ſupplex muliercularum pietas ſerrato candelabro in donarium compreſſo pollice affigere conſueverat. ollam præterea habebat, & in eâ abſconditum cineribus ignem, extinctis faculis promittentem lumen. Dum ergo juvenes petulantius rident, cultúmque divorum infamant contumeliis, quidam ex illis anum acceſſit; & rogo, inquit, mater, ilicet hinc i, rerum tuarum commercium interit. Secundum hanc vocem irata anus, præteritiſque verberata contumeliis, in loquentis os ollam excuſſit. quam effuſiſſimus omnium riſus ſequebatur. Nec procul ab exitu ſtabant furioſa conſilia; cùm in proximo obambulans Prætor, ad rixantium clamorem cum ſtipatoribus proceſſit in templum, cunctiſque excedere juſſis, minacibus verbis ultus eſt ſuum ſupercilium. Irati juvenes majorem nautarum colluviem accerſunt,

rurſuſque in templum armati perveniunt. Pſalmos more ſuo cantare exorſi, iiſque peractis, *Vivant Geuſij* vociferari incipiunt. Ad quem ſonum veluti Berecyntiâ tibiâ in furorem vertuntur. Principio quidem lāpadem dejiciunt, quæ de tholo ſuſpenſa, noctes dieſque vigilabat cum lumine. Aras deinde, & imagines proſternunt, & tot ſæculorum ornamenta. Horret animus ad memoriam. Multæ antehac hæreſes libaverunt pacem Eccleſiæ. Sed animorum poſſeſſione contentæ, picturis, cælaturiſque pepercere. Hæc una exoriens, omnium ante ſe ferociſſima, ingenuarum artium monumenta ſuſtulit, ipſiſque ingeniis bellum fecit. Centum non amplius erant, qui tantum facinus adorti ſunt. Duarum horarum ſpatium furori indultum. Mox calentes iras ad monaſteria transferunt, prælucentibus faculis, quas impiis manibus eccleſiis ſubtraxerant. Franciſcanos reſiſtere auſos, pluribus vulneratis in fugam conjiciunt. Et nemo poſtea inſanos ſufflaminavit. Per omnia templa liberè vagabantur, impetum feſtinantes, ut ante auroram ſacrilegium perficerent. Quidam hæc XIII. Cal. acta tradidêre. quibus ego quoque accedo. Siquidem Auriaco abſente contigiſſe conſtat. At ille quidem cum uxore, & Ludovico fratre publicam pompam ſpectavit, eademque veſpera frequentavit convivia. Sed in tanta ſcriptorum varietate, exacta tempo-

rum

rum ratio haberi non poteſt. Parum refert quando actum. Omnes conſentiunt in hiſtoria. Cæterùm Iconomachi ſcelere audaciores, expertique quàm inultè peccaſſent, primâ ſtatim luce feruntur ad abbatiam S. Bernardi, ſecundò ferè ab urbe lapide. Nemo adhuc ex civibus audebat arma opponere, ſubitæ audaciæ torpore correptis. Conſenſum urbis latius metuebant. Tantum ſtabant attoniti in liminibus ſuis, alter alterum quærentes ecquid vidiſſent. Provectior dies, nocturnæ tragœdiæ calamitatem aperuit. Iacebant undique imaginum fragmenta, & majorem, quàm pro damno ſpeciem fecerant. Erant qui majorum donaria, erant qui ſua agnoſcerent. Metus deinde invaleſcere cœpit, ne locupletiſſimorum ædes Iconomachi corriperent. Sed illi S. Bernardo reverſi, rurſus ſe recipiebant in templum B. Mariæ, funditus everſuri, quidquid præteritus furor intactum reliquerat. Itaque ingentem detrahunt crucem, & in ea pendentem Chriſti ſtatuam, ad humani menſuram faſtigii figuratam. Antonii Helmontii opus erat, cujus nobiliſſimam artem etiam in reliquiis colimus, atque infra pecuniam voluptas taxavit. Quippe harum rerum pretia, non ex ementium commodo, ſed pro cujuſque voluptate, aut curioſitate extenduntur. Sed in eo ſcelere occupatis, Prætor ſupervenit, adjutus bonorũ ſtudio, quos indignitas ſceleris in ultionem

...es conjecit
rurſuſque in templum arma... ...ucem ſuſtulit.
mos more ſuo cantare ... ...lam edixit, tem-
Vivant Geuſij vocife... ...in publicum. Idem
num veluti B... ...unt. Qui agrariâ licen-
tuntur. Pri... concionum novitatem
quæ de thr... ...erant. Eminebat inter eos
bat cum ... Hermannus, è Flandriâ acci-
proſter ... ...andos torpentium animos, eâ
Hor... ...facundia uberrimus. Et ille ſtatim
hac ... ...dralem Eccleſiam B. Mariæ conciona-
a... ...arripuit, ſuis eam deberi contendens.
...ſtione Calviniſtarum, numero & furore
...ſtantium, & nunquam ſatis patientium in
...cundis conſiſtere. Accidit quidem parva res,
memoriâ tamen non indigna. Fortè Mini-
ſtrorum quidam monaſterium S. Claræ con-
cionaturus intravit. Claudebantur in eo vir-
gines, quæ ex ſeveriſſimâ diſciplinâ ſanctiſſi-
mis moribus vitam inſtruxerant. Ad conſpe-
ctum Miniſtri, omnes quaſi fulmine ictæ pro-
cidebant in terram, proniſque perſeverabant
jacere capitibus, cùm ille attonitus, ſeu pro-
pria conſcientia, ſeu novitatem facti ſtupens,
vocem non invenit: & ab aſtantibus dicere juſ-
ſus, cùm ſemel, iterumque fruſtrà tentaſſet,
pudore correptus monaſterium deſtituit. Sed
non cæteri Miniſtri tam ſegniter agebant. Va-
cuam tẽplorum poſſeſſionem tanquam ſuam
prædam rapientes, catholicæ religionis exer-

citium

ium undique excluſerant. Indignum id magiſtratibus viſum. Propoſitoque edicto, ſectarios abſtinere templis, ſuamque catholicis poſſeſſionem reſtituere jubent. Permoti his verbis Calviniſtæ, & quanquam ſuorum pervicaciæ viribuſque confiderent, non audebant tamen palam contradicere. Videbant ſe potiſſimum vapulare ſub Iconomachorum invidiâ, & preteriti ſceleris ſuſpicione urgeri. Senatum itaque adire placuit. In curiam admiſſi templum ſibi concedi poſtulant ad divinum officium. Nihil ſua culpa factum ab Iconomachis, teſtabantur. Stimulis religionis actos eſſe, nec in poteſtate ſua fuiſſe pietatis zelum comprimere, ſi catholici temperarent ab injuria, in poteſtate ſe magiſtratus futuros. Senatus in hoc rerum articulo diſſimulandum ſibi ratus, benignè reſpondit, Non eſſe in poteſtate ſua de tanta re ſtatuere Auriaco abſente, gratiam futuram quam ille dixiſſet. Poſt pauculos dies reditum promittere. Æquum interim eſſe, priſtino cultui delubra reſtitui. Hac ſpe dejecti, omnem tamen fiduciam in Auriaco reponebant. Exceſſuróſque ſe templis denunciant.

Sed non ideò reliquæ urbes quietem fovere. Silvæducenſes eodem tempore haud abſimili rabie in templa ſævierunt. Inde latè, & paſſim per omnem Campiniam, nec per vices, ſed ſimul & uno quaſi impetu diffuſum eſt incendium. Bredæ, & Bergæ-ad-Zomam ad laſſitudinem

acuerat. Nihilque tale exſpectantes conjecit in vincula, ac paullò poſt in crucem ſuſtulit. Senatus jus ſuum expertus, palam edixit, templorum ſpolia deferrentur in publicum. Idem quoque Miniſtri jubebant. Qui agrariâ licentiâ jam non contenti, concionum novitatem in urbem traduxerant. Eminebat inter eos, turbulentus ille Hermannus, è Flandriâ accitus ad concitandos torpentium animos, eâ tempeſtate facundia uberrimus. Et ille ſtatim Cathedralem Eccleſiam B. Mariæ concionaturus arripuit, ſuis eam deberi contendens ambitioſe Calviniſtarum, numero & furore præſtantium, & nunquam ſatis patientium in ſecundis conſiſtere. Accidit quidem parva res, memoriâ tamen non indigna. Fortè Miniſtrorum quidam monaſterium S. Claræ concionaturus intravit. Claudebantur in eo virgines, quæ ex ſeveriſſimâ diſciplinâ ſanctiſſimis moribus vitam inſtruxerant. Ad conſpectum Miniſtri, omnes quaſi fulmine ictæ procidebant in terram, proniſque perſeverabant jacere capitibus, cùm ille attonitus, ſeu propria conſcientia, ſeu novitatem facti ſtupens, vocem non invenit: & ab aſtantibus dicere juſſus, cùm ſemel, iterumque fruſtrà tentaſſet, pudore correptus monaſterium deſtituit. Sed non cæteri Miniſtri tam ſegniter agebant. Vacuam tēplorum poſſeſſionem tanquam ſuam prædam rapientes, catholicæ religionis exer-

citium undique excluſerant. Indignum id magiſtratibus viſum. Propoſitoque edicto, ſectarios abſtinere templis, ſuamque catholicis poſſeſsionem reſtituere jubent. Permoti his Miniſtri, & quanquam ſuorum pervicaciæ viribuſque confiderent, non audebant tamen palam contradicere. Videbant ſe potiſſimum vapulare ſub Iconomachorum invidiâ, & præteriti ſceleris ſuſpicione urgeri. Senatum itaque adire placuit. In curiam admiſſi templum ſibi concedi poſtulant ad divinum officium. Nihil ſua culpa factum ab Iconomachis, teſtabantur. Stimulis religionis actos eſſe, nec in poteſtate ſua fuiſſe pietatis zelum comprimere. ſi catholici temperarent ab injuria, in poteſtate ſe magiſtratus futuros. Senatus in hoc rerum articulo diſſimulandum ſibi ratus, benignè reſpondit, Non eſſe in poteſtate ſua de tanta re ſtatuere Auriaco abſente, gratiam futuram quam ille dixiſſet. Poſt pauculos dies reditum promittere. Æquum interim eſſe, priſtino cultui delubra reſtitui. Hac ſpe dejecti, omnem tamen fiduciam in Auriaco reponebant, Exceſſuróſque ſe templis denunciant.

Sed non ideò reliquæ urbes quietem fovere. Silvæducenſes eodem tempore haut abſimili rabie in templa ſævierunt. Inde latè, & paſſim per omnem Campiniam, nec per vices, ſed ſimul & uno quaſi impetu diffuſum eſt incendium. Bredæ, & Bergæ-ad-Zomam ad laſſi-

tudinem ſpoliata ſunt templa. Lirani ad Iconomachorum propinquantium famam, ſubductis imaginibus, in vacua delubra furẽtes admiſere.

Aldenarda ut prima inter Orientalis Flandriæ, civitates concionandi licentiam in publicum extulerat, ita quoque prima nefarias manus ſacrilegio polluit. Novem Iconomachi intraverant urbem, à Bacquerelio quodam mercatore conducti. Tantillus hic numerus ſceleratę pietatis ducatum præbuit, populumque traduxit in partes. Cujus rabies non ante finem accepit, quam deeſſet in templis quod profanarent.

Gandavenſes ex aliâ parte, alieni furoris ſucceſſum ſpeculabantur. Satiſque conſtabat, non quieturam multitudinem, ſi vel propius ſe admoviſſet Iconomachorum agmen, vel imparatam urbem ſectarij aſpicerent. Multa furoris indicia eruperant. Magiſtratus, ut par erat, anxius, ex adverſo ſtruebat conſilia. Optimates omnes cum tribunis plebis vocat in curiam, ſciſcitaturus, quâ potiſſimum ratione Iconomachorum furias à ſe averterent. Non vanâ ſe conjecturâ augurari, mox in procinctu futuros. Militare præſidium accerſendum eſſe, aut ſi ſua ipſi tueri mallent, ſolemni ſacramento obſtringendam eſſe civitatẽ in Iconomachorũ perniciem. Optimates profeſſi ſunt futuros ſe in poteſtate magiſtratus. Idem factum à tribunis. Nã & hi ex Optimatũ numero eligi cõſueverãt, ex quo Carolus

lius Cæſar rempublicam à populo ad primores transtulerat. Dato igitur Sacramento, juſſi ſunt tribuni legem jurisjurandi deferre ad multitudinem. Sed hic animi in diverſa trahebantur. Inclamantibus paſſim & vndique ſectarijs, ſalvâ pietate ſacramentum dari non poſſe. Exiſtimare ſe Iconomachos jure facere. Neque unquam effecturum magiſtratum ut vim inferant pietatem colentibus. Summa itaque turbatio fuit, neutris invicem cedentibus, & quibus priſtinæ religionis affectus inerat, & quibus odium. Pavidi interim ſacerdotes ornamenta templorum, & quidquid ſacrum ſanctumque transferebant in arcem. Privatis quoque gentilia donaria efferre permiſſum. Silebant triſti juſtitio fora & leges. Silebant ceremoniæ & ſacrificia. Ne provinciale quidem Concilium ſolita munia uſurpabat. Captam eſſe urbem diceres. Pavidis cæteris, & quo tandem res evaſura eſſet exſpectātibus, Sectarij quod pravâ mente cōceperant, perficere conſtituunt. Nec ultra metus aut contatio; quia timeri ſe conſpexerant. Itaq; XI. Cal. Septēb. ſordidiſſima multitudo in globū collecta, Ioannem & Levinū Ongena cum Claudio Goetghebure dimittit ad prętorē, denunciare juſſos, mādatum ſibi à Proceribus imaginum excidium, cæterarum urbium exemplo: ſi nemo obſiſteret ſine noxâ fore; ſin arma opponerentur vi acturos. Proinde ſi trā-

quillitati publicæ conſultum vellet, lictores ſibi aliquot ſtatueret in cuſtodiam. Obtorpuit ille ad hanc vocem, iramque multitudinis irritare veritus, ſatellites præſidio ire juſſit, ſub publicâ auctoritate licentius graſſaturis. Propter Templariorum fanum ingens ſtabat manus, facinori parata, & reſponſum opperiens. Claves templi exigētibus, viſis lictoribus æditurus fores aperuit. Quadringenti omnino erāt, qui mercenario opere deſtituto ex omni parte affluxerant. fæx & purgamentum civitatis, in hanc amentiam à ſectarijs ſubornatum, ne quid ſacrum oculis occurreret.

Ex his triginta in aras, imagineſque ſæviebant; cæteri cum juſtis armis ad defenſionem confederant. Inde ad Auguſtinianos, ad Carmelitas, poſteà Dominicanos calentes iras transferunt. Augeſcente licentiâ, egentiſſimus quiſque ex plebe ad prædam confluebat, nulloque obſiſtente irrumpebat monaſteria. Sacerdotes, & religioſi ſeceſſerant in tutum. Penum ac cętera prædæ expoſuerant. Magiſtratus torpore pavidus, finem malorū opperiebatur. Et dum boni timent, peſſimus quiſq; impune furebat. Iam non uno agmine: ſed in partes diſtracti, alij Nigrarum monialium, alij Agnetenſium, plures ſancti Michaëlis fana devaſtant. Quippe Sanctæ Pharaildis delubrum in tranſitu contaminaverant.

rant.

rant. Poſt hæc rurſus in unum conveniunt; junctoque agmine Carthuſianos aggrediuntur. Quippe ea tempeſtate extra muros civitatis in vico Roygkemio domicilium conſtituerant. Hinc regreſſi Beginas, Xenodochium, Ackerghemium, Deinſam, Bylocam, Gallilæam, Groenenbrillam corripiunt. Ac tum demum in cathedralem eccleſiam Sancti Bavonis, ferventes ſacrilegio manus intemperanter inferunt. Intempeſta nox erat, & reſtabat adhuc quod polluerent. Correptis igitur faculis, ad ſancti Nicolai, ſanctique Iacobi templa decurrunt. & inde mox in ſancti Petri abbatiam, monachorum fuga deſtitutam. Multa ibi nefanda fecerant: Franciſcani tamen ut omnium ultimi, ita extrema rabie afflicti fuere. Quibus rebus ſenatus permotus, poſtridie rurſus Optimates, cum tribunis plebis ad ſe accerſit. Quippe civitatem à violentia diutius tueri non poterat inermi conſilio. & atrociora ſectarij minabantur, afflicturos ſe divitum domos, juſtitiam & tribunalia everſuros. Prætor quantum militum ſubitis delectibus poſſet, juſſus eſt conſcribere, fora quoque & vicos vigilijs inſidere, tutiſque præſidijs firmare monaſteria. Quatuor duces manipulis præpoſiti, Franciſcus Wychuyſe, Antonius Stoppelare, Franciſcus Paſcharis, & Arnoldus Booſſius. Edictum extraneis urbe cederent.

Cru-

Cruces in foro ad terrorem eriguntur, denunciata morte ſanctitatem templorum violare audentibus. Sed jam Iconomachi portis exceſſerant. Per pagos vicoſque liberrime vagabantur. Non enim habebant qui furori eorum auderet intercedere. Nec jam dubitabant oppidis quoque vim inferre, multitudinis coſcientia freti. Sed magiſtratibus ad providendum tempus dederant. Aloſti, Teneramondę, Cortraci à cuſtodibus excluduntur. Clauſas quoque portas Brugis inveniunt. Multi quidem in ea civitate novitatibus capiebantur: bonorum tamen numerus prævaluit. Et miles nuper conſcriptus, obſequium fidemque colebat.

IX. Cal. Septem. Valecenenſes pervertuntur, aliquanto ſerius, quam pro civium ingenijs. Noircarmius, uti diximus, huic urbi præfectus erat, egregia in regem fide & obſequio clariſſimus. Ad primam erumpentium concionum famam Valencenas properavit. Sed cum ſine armorum metu, cives in officio continere non poſſet, Bruxellam feſtinat ad corroganda auxilia. Interim Miniſtri ſuperciliosa auctoritate plebem extimulant in Iconomachiam. Turpe ſibi credentes facinus differre, cujus ipſi alijs auctores fuerant. Licentia à paucis orta, plures attraxit. Nullo Optimatum obſiſtere auſo, fores templi B. Mariæ hortantibus Miniſtris vi perfringunt. Inde Beginaſium, & S. Gauge-

Gaugerici, ac cætera fana pari furore corripiunt.

Eâdem die Tornacenſes ex compoſito paria incipiunt. Initium cœpit ab obſcuriſſimis hominibus, quos ex agricolis Miniſtri promiſſo ſtipendio ad piaculum conduxerant. Ea enim tum maxime ars placebat. quia ſemel, iterumque feliciter ceſſerat. Miſcellanea plebs mirâ denſitate conjungitur intrantibus. alios ſtimulabat cupido prædæ, plures conſcientia ſua & religionis odium, omnes tamen pari animo in furorem ſurgebant. Milites aliquot in ſtatione locati erant, qui ſacramentum Regis acceperant. Eos prætor civitatis ingreſſis Iconomachis volebat obijcere. Sed ad ſtringendum ferrum compelli non poterant; haut aliâ lege conſcriptos ſe cauſantes, quàm ut civitatem à populatione tuerentur. Sed à ſectarijs pecuniâ corrupti erant in patratu facinoris. Vnde enim Iconomachis tanta fiducia, ut manipulis ipſis inſpectantibus, tam licenter ſævirent in templa? & non vindices timerent, quos in ſe potiſſimum conſcriptos cognoverant? Delubrum B. Mariæ primus graſſantium impetus contaminavit. Rapta & fracta ſunt omnia, quibus avaritia, & vis pares eſſe poterant. Tum denique viſcera terræ ſcrutari incipiũt. Quippe canonici impendentẽ tempeſtatem proſpicientes, aurum omne, atq; argentum, & opulenta ſigna, cum pretioſiſſimo

cultu

cultu humi defoderant. Ex hoc ipſum, neſcio quo prodente ad ſectariorum aures allapſum erat. Forte accidit, ut Adolphi Geldriæ ducis ſepulchrum perfringerent, eruentes è conditorio cadaver, quod per tot annos in hunc diem illibatum ſervaverat unguentorum ſuavitas. Itaque tanquam non ſatis pœnarum vivus pependiſſet, reliquiis ejus per ludibrium inſultant, indignum humo clamantes, qui violare eum ſuſtinuiſſet, per quem in humum venerat. Ille quidem per ſummum nefas ſceleratas olim manus patri injecerat, egeratque ſe auctorem facinoris, cujus ipſe in alios vindex eſſe debuerat. tantoque immanius facinus viſum, quod nulla alia cauſa extimularetur, quam ut ſceptrum, quod exſpectare debebat, ſeni eriperet. Ergo ut inſignia majeſtatis viventi extorqueret, prope parricida extiterat. Invalidum quippe ſenem, & vix firmantem veſtigia, per aliquot milliaria, nudis pedibus in carcere protraxerat. Poſt hæc ab eodem exhæredatus, cum ſuccedere tentaſſet, Carolus Burgundiæ dux pari ſupplicio juvenem affecit, multoſque annos, diris vindictam exigentibus, in cuſtodia habuit. Cæterum Carolo ſublato, à tumultuantibus Gandavenſibus dux conſtitutus, acieque victus, ac cæſus Tornacenſibus humandus traditus fuerat. Daturis exemplum poſteritati, nunquam ſatis idoneo ſupplicio expiari parricidia. Interea

Tor-

Tornacenſibus humandus traditus fuerat. Daturus exemplum poſteritati, nunquam ſatis idoneo ſupplicio expiari parricidia. Interea Tornacenſes diebus aliquot per ſcelus exactis Valencenenſibus ſociantur; junctoque agmine circumjectos pagos pari immanitate vaſtant. Vrbs Orciacum in proximo erat. Adoriri hanc conſtituunt improviſo facinore. Sed Raſſegemius, inductis in eam agricolis, tutam reddiderat. Oppugnare non auſi, iter flectunt, & S. Amandi, Marchiani, & Haſnonii abbatias corripiunt. Vicognii præterea ſpecioſam bibliothecam flammis conſumunt, quam multis ſæculis cumulaverant monachi, & ut in illa ætate memorabilem fecerant. Et ſic ibant ulterius, Aquicinctenſem abbatiam vaſtaturi. Sed ibi eos Robertus Longevallius Dominus de Tour, & Fridericus Guyonius territorii prætor armati exſpectant. Ingentem circa ſe habebant agricolarum manum, ex proximis vicis pagiſque collectam. Multa cum ſtrage in ſectarios invecti, diverſis itineribus diſſipatos interficiunt.

Nec ceſſatum eſt in Hollandia. Sed piget curioſius inquirere in tot facinora. Brederodius turbulentiâ ingenii apud plebem validus, Amſterdamenſes, & Viannenſes facilè concitavit. Quorum audaciam Vltrajectini ſtatim, & Lugdunenſes imitati ſunt. Provincialis concilii reverentia Haghenſes aliquam-

P diu

diu in modeſtia continuit Iconomachis ad extremum vulgantibus, mandatum ſibi à Proceribus templorum excidium, permiſſi ſunt inſaniæ ſuæ; quia reprimi amplius non poterant. Delfenſes ſacro cultu, & imaginibus ſubductis, nuda altaria furentibus expoſuere. Induſtria conſulum Dordracenſes & Goudanos à furore cohibuit. Harlemum, Rotterdamum, & Gorcomium neſcio ſanè qua felicitate, fatalem illam ſtragem evaſere.

Nutantem Friſiam Arenbergius acerrimè cohibebat. Sectarii tamen contineri non poterant; arte & impulſu Conjuratorum, res novas undique molientium. Leewardæ igitur, & Groeningæ ira multitudinis in ſacra incubuit.

Geldria penè tota pro religione ſtetit, Megemi ſollicitudine. Nec deerat Culenburgius, mobiliſſimum quemque Neomagi tentando. Cæterùm magiſtratus conatibus ejus prudenter occurrit, urbem excubiis firmans, & exulare juſſis, quoſcunque novitatibus deditos perceperat.

At Zeelandi haut tardè deſcivere, initio à Vliſſingenſibus, & Campverenſibus orto. Cum Optimates cum epiſcopo haut ſegniter Middelburgi reſiſterent, valentiorum impetu ad ultimum ſuccubuere.

In reliquis provinciis nihil irarum. Bonorum numerus malitiam ſupplantaverat. Ca-

meraci

meraci quidam Joannes Clericus ad confeſſionem Auguſtanam provocare auſus multitudinem, ſtultiſſimam vecordiam capite expiavit.

Horum omnium ignara adhuc fere Gubernatrix, ſecurè contrahebat Proceres in concilium, quod fortè tunc ſolemne condixerat. Venere ergo in Curiam Auriacus, Egmondanus, Manſveldius, Hornanus, Arenbergius, Hoochſtratanus, Barlaimontius Hachicourtius, Noircarmius, Viglius, Bruxellius, & Aſſonvillius. Recitatæ ſunt ſedentibus epiſtolæ, Prid. Calend. præteritas à Rege miſſæ. Adduntur his mandata, quæ Bergēſis & Montignæus in Hiſpaniam detulerant. Crebrior ſententia fuit; *Tranſactum eſſe utcumque de conditionibus, quas exegiſſent Conjurati. Inquiſitionem quippe ſublatam eſſe. Quid de legibus Rex cenſeat, ex eo ſatis intelligi, quod ad examen Concilii Status revocari juſſerit. Arbitrium ejus expectari de Generalium Ordinum comitiis. Hæc priori libello dequeſtos eſſe Conjuratos. Poſterioribus codicillis cautionem ſecuritatis poſtulaſſe. Nec ea in re difficilem ſe præbuiſſe Regem, niſi quod intra paucas condiciones eſſe voluerit, quæ nihil pertinerent ad Conjuratos. Eos itaque primo quoquo tempore ſecuros reddi oportere, ut reſolvant fœdus, ſub cujus fiducia populus tam pernitioſa inciperet.* Cæterum de formula cautionis aliquantiſper variatum in ſenatu. Quidam enim diploma abolitionis tradendum

cenſebant. Sed paucorum aſſenſu audita eſt hæc ſententia. Abolitionem enim non concedi peccaſſe ſe negantibus. Gubernatrix quoque ſuffragium his adjecit, juſſitque Auriacum, Egmondanum, Hornanum, & Aſſonvillium in quem putarent modum, cautionis tabulas concipere. A Proceribus deinde remedium quærere cœpit in præſentium turbarum incendia. Tum quidam ex his diutius non preſſere ſtudia ſua. *Sectariis aliquid indulgendum*, dicebant. *inclinatam rem aliter ſiſti non poſſe. Validiſſimas civitates novitatibus acceſſiſſe. E tranquillitate futurum, ſi ſacrorum ſuorum cultum his permitteret.* Gubernatrix tantum ſe facinus negabat facturam. *Quis deinde*, inquit, *in officio manſurus eſt, ſi hanc ſemel licentiam aperuero? An non aliæ ſtatim civitates erupturæ ſunt in eandem inſaniam?* Ad hæc renidens Auriacus, *facies*, ait, *Domina, quod placebit. Aptiorem tamen medicinam non invenies. Hæc nobis remedia majorum prudentia deſcripſit. Atque ut optima eſſe credamus, præteritorum ſæculorum tranquillitas experta eſt. Hac arte Græci pacem tutati ſunt, inter tot religionum diſcrimina. Hi mores Turcas continent, Germanos, Polonoſque tranquillant. Niſi forte mavis inter ſe collidi provincias, funditusque everti quidquid præteritus furor reliquum fecit. Vides quantis viribus ſectarii ſuccincti ſint. Ducenta armatorum millia in nos promittunt. Quorum numerum, ut de induſtria augeant multi, magnum tamen vel ex mendacio eſſe*

conjicio. Tutius igitur eſt exarmatos illos relinquere inſaniæ ſuæ; quàm ut contumacia accenſi, atque omnia polluentes, diſſenſione populi abutantur ad tumultus, ac mutandi ſtatus occaſionem arripiant, tradituri ſe regendos externis principibus. Diriguit Gubernatrix ad has voces. Ingentique ſuſpirio pectus concutiens, dimiſit vultus in terram cogitabundæ ſimilis; receptoq; animo, *quomodo*, ait, *tantum admittam piaculum? Egon' hiſce oculis irreligionem aſpiciam, contempto Regis mei imperio? Si fatis ita videbitur, extingui malo in innocentiâ meâ, & innoxium cœlo tranſcribere ſpiritum, quàm tanto dedecore famam polluere.* Simul his, iratæ ſimilis, recepit ſe in cubiculum. Erat ſanè magnanima mulier, & in contubernio amitæ Margaretæ Hongariæ reginæ, ad principales curas nutrita, virili conſtantia vitia ſexus prorſus exuerat. Proceribus invicem ſe intuentibus, concilium diſſolvitur.

Horum omnium Conjurati non ignari, inſaniora præteritis agitare incipiunt. Mittunt igitur ad Iconomachos, qui juberent eos accepto ſigno ſplendidiſſima quæque pervertere Monaſteria, ac deinde ſimul ex omni parte in regiam verſus iter dirigere. Interim Gandavenſium, Tornacenſium, & Valencenenſium, aliorumque facinora crebri nuncii in aulam detulerant. Et in illo rerum articulo perplexæ Gubernatrici, Iconomachi tan-

dem appropinquare traduntur. Hoc fulmine non mediocriter percuſſa, cogitationem altius mittere cœpit, quò evaſura tandem eſſet tempeſtas, ex omni parte in caput ſuum promiſſa. Ingens vis hominum erat, ex diverſis regionibus ad ſe tendentium. Flandri Affelghemienſem, Silvæducenſes Tongerloenſem abbatias quieti circumſedebant, exſpectantes irrumpendi ſignum, quod ni libertas religionis indulgeretur, daturos ſe Conjurati promiſerant. Cum Antverpienſes econtrà, diſperſi per monaſteria & pagos, fœdis rapinis, incendiiſque graſſarentur. Prima luce Mechliniam ex improviſo adorti, mixta ſibi oppidanorum colluvie, Franciſcanos & Carmelitas exſpoliant. peractoque ſcelere, Villvordiam ſe proripiunt. Adventus tumultuantium latè terrorem dedit. Paſſim enim jactabant, poſtridie ſe Bruxellam, atque in ipſam adeò regiam agmen moturos, ad paria facinora. Inops conſilii Gubernatrix, jamque magis magiſque malorum undique urgentium imagine concuſſa, cum alii ſuper alios nuncii vera falſis miſcentes, & triſtiora omnia referrent: Viglium ad ſe accerſit. Conſuetudinem illius jampridem intermiſerat, offendere Proceres verita, quibus ille faſtiditus erat, ob virtutem & conſtantiam improbitati inimicam. Metus ſuos ſtrictim advenienti expoſuit, & quid ad hæc ſibi faciendum,

ne

ne differret expromere. *Plus*, reponit Viglius, *duo anni ſunt, ex quo ſcire potuiſti, quò furioſa & occulta quorundam Procerum conſilia vergerent. Sub quorum invidiâ potiſſimùm vapulavi. quia liberius quàm expediebat mihi locutus ſum, quæ pertinere credebam ad obſequium Regis, ad integritatem religionis, & ſalutem publicam. Sed aures tuæ malignis inſidiis aſſuetæ, uni mihi ita ſemper clauſæ fuere, ut nihil niſi læſurum admitterent.* Illa quidem peccaſſe ſe fatebatur, amicitiæ ſpecie deceptam; in eo tamen articulo ſtare res ſuas, ut quærendum potius eſſet, non quid facere debuerit, ſed quid facere debeat. Tum Viglius, an mandata Regis exequi haberet in animo, interrogat. Cùm paratam ſe reſpondiſſet. *Vade ergo*, inquit, *& eandem legem propone Proceribus, à quibus exiges fidelitatis Sacramentum. His qui obſequium contumaciæ præponent, protinus te adjunge. ſcriptoque milite, cuſtodiam corporis tui delectis attribue. Multi in partes tuas haut dubiè abſcedent, ubi te obſtinatam viderint. Satis virium in his tibi. Contumaces tamen ita non devovebis, ut contumelioſè haberi ſe putent. Arte nempe eſt opus. Et potiſſimum dominantium arcanum, diſſimulationem uſurpa. Blanditiis verborum occultos ſic fove, tanquam aliquando redituri ſint ad officium. Nam ſi pati non potes ut ſuſpectos ſe non ſentiant, deſpectam dignitatem aperies injuriis.* Non dubitavit Gubernatrix confeſtim exequi virile conſilium. habitoque ſenatu

eandem condicionem Proceribus proponit. Manſveldius, Arenbergius, Barlaimontius, & Noircarmius, ſine cunctatione ſacramentum accipiunt. Egmondanus paulliſper dubitavit. Auriacus, & Hornanus pertinaciter abnuêre. Supervacuum dictitantes juramentum dicere, quod in Gubernaculorum auſpiciis, & ſæpe antea advocaſſent. Suos quemque mores continere. nulla religione conſtringi perfidiam. De cætero præfecturam civitatis Bruxellenſis Manſveldius accepit, mille octingentos pedites legere juſſus. Oppidani mercedem in mille promiſerant. Trecenti eccleſiaſticorum ſtipendio merituri erant. Reliquis ſufficiebat ærarium publicum. Præfecturæ militares diſtributæ ſunt in promptiſſimos. Inter quos Philippum Launojum Beauvoſii dominum, Balduinum Gavrium Inchii dominum, & D. Eſtanburgium comitis Lignii fratrem eminuiſſe comperio.

Forte per eos dies Arſchotanus Bruxellam venit. In itinere B. Mariæ Hallenſi votum exolvit. Sed ut oſtenderet, quanta fiducia ſperneret ſectarios, miniſtrorum omnium capitis tegmen B. Mariæ imagunculis inſtruxit; atque in eo habitu ſpectandum ſe Bruxellenſibus exhibuit. Cæterum is Gubernatrici magnopere ſuadebat, ut deſertâ Bruxellâ, Hannoniam peteret, caput ſuum ſubductura periculis; quoad ſubſidiſſet tempeſtas furoris popularis,

ac propitiora fata regreſſum promitterent. Sed hoc conſilium Gubernatrici magis, quam Viglio placuit. Cumque audiviſſet de fuga eam cogitare, obnixe rogare cœpit, *ne rebellibus regiam proderet. Quis enim*, inquit, *deinde pro aris arma ſumpturus eſt, ſi fugere ipſa perſeveraveris, tuo metu cæteros præmonitura, quid metuendum ſit à ſectarijs, haut dubie erecturis altius ſupercilium? Dignitatis tuæ præſentia hic eſt opus. Aliter civitas contineri non poteſt. Quid enim times? Nemo Procerum, nemo nobilium, ex ſaniori populi parte nemo, ubi periclitari te aſpexerit, auxilium non expediet, ſalutemque ſuam tuæ non præponet; quos omnes pari metu fugitiva percelles, & ad reſiſtendum ignavos efficies. Tanto in bellis momento eſt præſens majeſtas, pro qua glorioſum ſibi quiſque ducit occumbere. Iterum atque iterum cogita, quam magnum Regiorum miniſtrorũ numerum deſertura ſis, quorũ nemo ſequetur fugitivam. Vtcumq; igitur ipſa evadas incolumis, ex maxima tuorũ parte perire hic incipies. tot fideliſſimos viros tractura in ruinam, opperiri paratos quidquid fortuna decreverit.* Haut ſegniter has voces accepit Gubernatrix. Vicerat pudor contemplationem periculi. Iamque prorſus damnaverat abeundi conſilia: cum Auriacus denunciat ei, Iconomachos admoviſſe propius agmen, omneſque omnino monachos & ſacerdotes, cum miniſtris Regijs ſtatuiſſe conficere. Idem mox Egmondanus, & Hornanus diverſi alius ab alio, detulere in regiam. Seu vera hæc erant, ſeu ad concitan-

dum terrorem efficta, non dubitavit tamen Gubernatrix pro compertis accipere. Itaque consilium fugæ, quod paullo ante constantiſſime abjecerat, rurſus revocavit, ingenti consternatione perculſa. Purpuratos quoque in ſequentem diem adeſſe jubet, diſcedenti ſibi præſidium. Præparatiſque omnibus, ad ſoporem momentaneum proceſſit in conclave. Sed nec ſomnum capere, nec quietem pati poterat, tot ſimul cogitationibus obverſantibus animo. Luce prima Viglius ſupervenit; & quo tam ſubito properaret, interrogat. Tum Gubernatrix præſentes metus effata, & quæ manentibus inſtarent pericula; *prudenter quoque facturum*, dixit, *ſi fugam ſimul adornaret in Hannoniam*, *depulſurus à jugulo certiſſimam perniciem. Parum ſe diſtare à captivitate. Nihil mitius ſperandum à furentibus, quam inſignem aliquam contumeliam, aut mortem. Non eſſe opus caput ruinæ offerre, cum Hannonia pateat, exceptura ipſos, tutiſſimo hoſpitio.* Viglius convenientem præſenti rei ſententiam orſus, longa oratione deterrere rurſus eam cæpit ab intempeſtiva fuga; hortando, monendo, refutando rumores, caſtigando formidinem. Et ob id prolixiori ſermoni indulgebat, quia interim adfuturos ſperabat Proceres, quos eandem opinionem fovere didicerat. Nec mora, Manſveldius, & Noircarmius ſupervenere. Quorum tum operâ potiſſimùm utebatur

tur Gubernatrix; ſuſpectis ijs, quos novitatibus oblectari cognoverat. Illi bonum animum habere eam jubebant, identidem commemorantes; *ne fidiſsimos, & de Rege optime meritos Miniſtros desereret. Fortioribus conſilijs obfirmaret animum. Supereſſe vires adverſus inconditum vulgus, nullo duce, nulla diſciplina ad bellum, tanquam ad prædam ruens. Auſuros ſe, tentaturoſque extrema pro ſalute illius. Fortunam & Deum adfore conatibus, meliorem cauſam tutantibus. Nec ſuaſuros hæc fuiſſe, ſi crederent, caput ejus objectari diſcrimini, aut victoriam in lubrico conſiſtere.* Dum hi loquuntur interim Viglio ſpatium fuit, quo dimitteret ad magiſtratus, qui egreſſu civitatis aulicis interdicerent. Quorum imperio ſtatim clauſæ ſunt portæ, firmatæque vigilijs. Multum diei proceſſerat, Proceresque paſſim coibant in curiam ſolemni officio. Sed impedimenta quę præceſſerant ante portas cohibebantur. Et hoc ipſum præfecti mulionum renuntiaturi acceſſerant. Tum Viglius, *vides*, inquit, *impoſitam tibi manendi neceſsitatem? Necdum intelligis quantum in te una momenti civibus ſit?* His Viglij verbis, magiſtratus (nam & ipſos ſimul in conſpectum admiſerat) adijciunt, ſpondere ſe milites quos promiſerant, mox in promptu fore. Civitatem quoque Regijs partibus ſe applicituram. Egregiam ſane gloriam eo die Viglius tulit ſervatæ reipublicæ; laxante paullatim animum Gubernatrice fortiori-

tioribus conſilijs, quæ ex omni parte congerebant purpuratorum fidiſſimi. Et vergens ad meridiem dies itineri non ſufficiebat. Proceres itaque à prandio in concilium venire juſſit. Actum ibi de pace; cum ijdem illi fugæ auctores, libertate opus eſſe rurſus clamabant. Non quod conſtaret profuturam in ſincera remedia; ſed quia pro tempore aptiora non ſuccurrerent. Optimis quibuſque jam non adverſantibus, & Auriaco potiſſimum urgente; *ne perſeveraret obſtinata religionis defenſione religionem perdere. Multos dum pondere, quo gravantur, flecti nolunt, frangi. Temporaria aliqua indulgentia opus eſſe, ad avertendam malignitatem fortunæ, quando aliter mitigari non poſſet. Neque ipſum Regem, ſi inermis hic ſiet, alia medendi ratione uſurum. Quacumque tandem condicione perniciem publicam honeſte redimi. Per æqua, per iniqua cedendum eſſe neceſſitati, quæ ſtaret ante rationem, cui prudentia ſuccumberet, & conſilia omnia obſequerentur.* Cum eadem Hornanus, & ſimilia cæteri confuſis vocibus jactarent; victa conſenſu Gubernatrix, multumque obteſtans; *ite ergo*, inquit, *quandoquidem ſic videtur; nunciate Conjuratis, ſi poſuerint arma ſectarij, eos qui inermes, ſine confuſione, & ſcandalo, illo ubi nunc agitarentur, ad conciones procederent, non me vi armata, aut via facti perſequendos curaturam: quoad Rex aliter ſtatuerit ex Generalium Ordinum conſilio. Hac tamen lege, ne moleſti ſint Romanam religionem exercentibus, uſumque templorum Catholicis reſtituant.*

Per-

Perplexa haut dubie oratio erat, nec dantis, nec negantis libertatem; non manſuram tamen, quia ſalvo principatu concedi non poterat. Facile Conjurati quid vellet, intellexerunt. Sed verba ejus in alium ſenſum detorquendo, ſacrorum ſe licentiam adeptos impoſuere credulo populo. Confeſtim igitur Affelgemium, Vilvordiam, & Tongerloam dimittunt, qui juberent inde movere Iconomachos, atque ſuas quemque domos ſine noxa recedere. Poſt hæc Proceres illi, quos ante ad hoc officium deſtinatos dixi, in colloquium veniunt cum Conjuratis, tabulaſque à Gubernatrice obtulere in hæc verba.

Cum ſupplices nobiles XIII. Cal. Septemb. ad Gubernatricem redire juſſi fuerint, libello reſponſa daturam: commodum ex Hiſpania nuncius appulit cum coditillis, rata omnia facientibus quæ exegerat. Quippe Rex inquiſitionem abrogari, atque edicta refingi non recuſat. Generalium Ordinum conventum tantummodo diſtulit. Ad quem maturandum omnem ipſa operam datura ſit. Supplicibus interea cavere non detrectat. quia nihil unquam antiquius habuit, quam ſcrupulum & diffidentiam eximere ingeniis eorum, qui triſtioribus conſiliis imbutum eſſe Regem exiſtimant. Cauſam & occaſionem malorum omnium. Ex eo quò hinc ille receſsit, nullum prætermiſit benevolentiæ ſignum erga ſubditos. Ab ingenita clementia, animique bonitate non degeneravit: cum nihil ab animo ejus ſit alienius quam iracundia. Itaque præteritarum rerum

rum gratiam lubens fecit, & in hanc rem conſignandarum tabularum Gubernatrici plenum dedit arbitrium. Cum itaque hoc ipſum exequi ipſa in animo habeat: à ſupplicibus viciſsim pomiſſorum fidem poſtulat; nempe ut ſolemni ſanciant ſacramento, non facturos ſe dolo malo, neque etiam machinaturos, quod Majeſtati Regiæ, quod ſtatui publico, quod provinciis, aut ſubditis adverſetur. Officium faſtigiis debitum ſe culturos. Manumque commodaturos; ut tumultus ſedentur; ut intra frenum cohibeatur inſurgentis populi licentia; ut multitudo deinceps extra leges nõ exerret; ut ceſſet tẽplorum monaſteriorumque vaſtatio, & ſacrilegia; ut tam abominandi ſceleris auctores merita ultione plectantur; ne vis fiat eccleſiaſticis, juſtitiæ miniſtris, aut nobilibus; aut ſubditis; arma confeſtim ponantur; ab inſolitis regionibus conciones arceantur; atque hæ, ſicubi jam ſint, aut factæ fuerint, ut inermes, ſine turbis, & ſcandalo frequententur; ut externos hoſtes & ſeditiones excludant; ut hi denique, quos hodierni ſæculi novitas turbavit, patienter leges accipiant, quas ex conſilio Generalium Ordinum decreturus eſt Rex. Actum Bruxellæ x. Cal. Septemb. ſignatum. Margareta.

Lectis condicionibus nihil eorum diſplicuit Conjuratis, niſi quod catholicã religionẽ profiteri juberentur. Nam hoc ipſum quoq; legibus adſcriptum fuerat. Et pleriq; eorum novi dogmatis diſciplinam imbiberant. Dato itaq; ſolemni ſacramẽto, Aſſonvillius diploma cautionis exigentibus, porrexit, in hunc modum.

Margareta, divinâ gratiâ, dux Parmæ, & Placentia,

tiæ, Gubernatrix Belgarum, haſce litteras inſpecturis, S.D. Cum Nonis Aprilis præteritis, libellus nobis oblatus ſit à non paucis nobilibus, Inquiſitionem & edicta abrogari, & ſecundum Generalium Ordinum concilium novas leges conſtitui poſtulantibus; digna res viſa, quam tranſmitteremus ad Regem: ſed ne ſupplices interim ſiniſtris ſuſpicionibus urgerentur, eundē libellum, & compactum, & quæ deinde ſecuta, in peiorem partem accipi: unde timeri poterant graviora præteritis: conſultis Proceribus, tranſcripſimus Regi, ut cavere vellet ſupplicibus: quidquid ante huc diem factum eſſet, fraudi non fore. Sed cum in illo mora non fuerit; Nos de pace, & tranquillitate ſollicita, nihil prius duximus, quam eoſdem ſupplices obſequio reddere, cui ex natura, & ſacramento obſtricti ſunt. Pro auctoritate, & mandato quod à Rege accepimus, pro dignitate, quā gerimus, rogatis Procerū ſententijs, cautionis tabellas, manu noſtra ſignatas indulſimus in hanc ſententiam. Formula deinde quam paullo ante tranſcripſimus inſerta erat. Sequebatur autē hæc verba. *Sciri volumus, nos pro facultate à Rege accepta polliceri, libellum & compactū, & quidquid in hunc diem factū eſt, nemini eorū fraudi fore, ſecundum ſacramentum nobis dictum, ad præſcriptam formulā. Mandamus itaq; Gubernatoribus, equitibus Velleris, Conſiliariis Status, Præſidique ac Concilio Privatæ curiæ, cunctiſque in officio conſtitutis, uti hanc eis cautionem inviolatam ſervent, nec quid in contrarium fieri curent, patianturque. Quippe ita Regi placet. Bruxellæ* VIII. *Calend. Septemb.* MIↃLXVI.

Poſt hæc conjurati quoque ſolemnibus tabulis

bulis teſtabantur, pactis ſe conventis ſtaturos; interceſſuroſque ne contra fieret. fœdus denique ratum fore, quamdiu fidem datam Rex ſervaverit. Sic ergo utcumque conciliati ſunt animi. Multum irridentibus prudentioribus, quod ſponſionem à principe ſubditi exigerent. Quaſi vero defuturi ſint prætextus Regibus, injuriæ ſuæ parentare volentibus? Bonos cives obedientia commendat. malos nulla cautio, nullum Sacramentum ſecuros facit. Regnandi lex jugum omne excutit, quod cum ſummi imperij nomine non convenit. Conventiones & pacta privatos obligant. Nullum tantum eſt ſacramentum, cui ſalus publica aſtringitur. Poſt hæc Conjurati in curiam veniunt. Nec infeſto Gubernatricis vultu excepti ſunt. Promiſſorum fidem iterantes, neceſſitatem cautionis excuſabant. Illa quidē memoriam omnem præteritorum delere eos juſſit, cancellarique tabulas fœderis. Sed hoc ultimum non impetravit. Proceres itaque dimiſit per provincias ad publicandam pacem, motuſque ſedandos, & ſubigendos eos qui averſarentur imperium. Denique ut terrorem ſeditioſis incuteret, extemplo edicit; *ne conciones frequentarentur ab armatis. Vt vis fieret templa vaſtantibus. Qui occideret eos, jure facturum, præmiumque accepturum, tanquam publicæ tranquillitatis ultorē. Qui non prohibuiſſet, aut reſtitiſſet injuriæ, cum facere poſſet,*

cum

eum ſe pro hoſte habituram. privilegia ademptură civitatibus in facinora conſentientibus.

Tunc ſectarij paullo ante ſævi, ſubito metu obtorpuêre. Nullâ ferè ſpe reliquâ in Conjuratis, quos pro defenſione catholicæ religionis execrationibus videbant obſtrictos. Quippe Conjurati, Inquiſitionis edictorumque abolitione contenti, ſacrorum licentiam communi conſenſu non exegerant. Multi ex his bona fide redibant ad officium. Singuli aut plures in contumaciſſimas quaſq; civitates delegabantur, qui continerent populum in pace, & promiſſorum fidem exolverent. E quibus Ioannes Caſenbrootius Backerſelij Dominus, Martinum vander Moten, & Ioannem Winghene, alterum Rotnaci, hunc Aldenardæ cuncta turbantes, animoſe compeſcuit. Oeconomus is erat Egmõdani, vir cæteroqui rectus, ſed infelicitate temporum ad conjuratos abſtractus, fidem poſtea Gubernatrici ſincerè exhibuit, & Iconomachorũ res primus afflixit. Paullo enim poſt quadraginta circiter ſacrilegi Rotnacenſium finibus egreſſi, ad ſolitas furias accingebantur. Egmondanus ad perſequendos eos Backerſelium dimiſit cum turma equitũ, agricolis aliquot armatis ſequi juſſis. Sed Iconomachi extra Flandriam proceſſerant. Angiã Hannoniæ oppidum adorti, adulterato Gubernatricis diplomate ab ignaris intra mœnia recipiebãtur. Tẽ-

pliſque miſerrimè afflictis ad par flagitium Gerardimontes tranſeunt. Obvium ibi Backerſelium habuêre. Non præviderant ejus adventum, nec ſi prævidiſſent, ſatis virium ad reſiſtendum erat. Fit igitur cædes, non prælium. Duodecim ex Iconomachis primo impetu abſumptis, reliqui terrore conſternati in poteſtatem venêre. Quorum alios Backerſelius in patibulum ſuſtulit, alios virgis cæſos, mutare ſolum exilio juſſit. Tantumque metum ea clades provinciis intulit, ut ex illò die nemo amplius auderet in ſacra peccare. Igitur optimus quiſque reſumebat animos. Conjuratorum autem præcipuis metus inceſſit, ſi turbata cuncta componerentur, ad ultimum ſe daturos ſupplicia. Ludovicus Naſſovius miſit ad Egmondanum ſub Conjuratorum nomine, qui abſterreret eum ab ejuſmodi cœptis, & ſi perſeveraret Iconomachis injurius eſſe, Conjuratos ultionem expetituros. Cæterùm Egmondanus hactenus medius, dubiuſque, & quaſi temporibus inſidiatus, huc atque illuc conſilia flexerat. Tum demùm victus à fortuna publica, ſectariorum conatibus auctoritatem objecit, nihilque tali denuntiatione abſterritus, fluentem ſtatum ſeveritate reſtituit, quem paullò ante nimia indulgentia in præceps deduxerat. Adeo turbarum remedia fortiora ſunt, quam initia. Sed ante omnia Gandavum præſidia induxit. Iconomachos paſſim

com-

comprehendi, meritóque ſupplicio affici juſſit. Videres tunc aliam urbem, alios hominum vultus peccaſſe timentium. Nemo tunc applaudebat Iconomachis. Nemo fauſtis clamoribus, *Vivant Geuſij*, tollebat in cœlum. Mæſtitia & pavor ſontes obſederat, tacitè exſpectantes, quid de ſe quoque judicia ſtatuerent. Nemo feciſſe facinus, cujus ante promptiſſimus quiſque videri voluerat. Ea eſt natura multitudinis, ut non ante vereatur faſtigia, quàm timeri meruerint. Idem hic populus, non alios olim principes magis ſuſpexit, quàm qui laſcivientem bello, atrociſſimè afflixerant. Sua igitur quies urbi rediit, quia timere mali cœperant. Calend. Septemb. magiſtratus templa aperiri præcepit. Sacerdotes qui in profana veſte hactenus latuerant, priſtino decori reſtituuntur, & ſacrorum ſolemnia ex more repetunt. Conſiliarii Flandriæ intermiſſa dudum munia reſumunt. Egmondanus peregrinis edixit, cederent provincia. Sectariis denique has conditiones poſuit: *Ne intra muros concionarentur. Contenti eſſent loco, quem præſcriberet. Nemini quàm Calviniſtis concionandi jus fore. Magiſtratui morem gererent. In templa furentibus ſe opponerent. Operamque commodarent ad expetenda ſupplicia ab Iconomachis. Ducenti ex ſectariorum præcipuis tabulæ ſubſcriberent.* Deinde locum haut procul à Carthuſianorum monaſterio petentibus aſſignavit.

Q 2 Ibi

Ibi ædiculam poſteà conſtruxere. primuſque in ea Nicaſius Scurius Miniſter concionem habuit. poſt hunc Iacobus Carpentarius; & ad ultimum Magiſter Petrus Dathenus, qui à Poperingenſibus illuc tranſierat. Rebus in eum modum Gandavi compoſitis, Egmondanus Aldenardam conceſſit. Ibi quoq; ſectarios intra leges cohibuit. Inde in regione Flandriæ Occidentalis, alias ipſe civitates ad tranquillitatẽ perduxit, alias præfectis curandas tradidit.

Ioannes Sceyffius Brabantiæ Cancellarius, & Baro Peterſemius ad Silvæducenſes mittuntur. Hi multitudini magnopere ſuadebant, ut novæ religionis exercitium extra muros transferrent, legeſque acciperent quas cæteræ civitates non dubitaſſent admittere. Sed quo mox ludibrio conflictati ſint, dicemus poſt paullò.

Iiſdem diebus ſermonibus hominum agitari cœpit, militares copias à Rege in Germaniâ conſcriptas, brevi iter in Belgium habituras. Ea res concuſſit Conjuratorum animos. Videbant ſe peccaſſe in majeſtatem. Neque Regem bona fide veniam preteritorum dediſſe, perſuadere ſibi poterant. Diſſimulationem ejus ſuſpectam habebant. Nullos tam ſanctos principes, qui cum rebellibus bona fide in gratiam redeant. Plerique etiam credebant, nihil ejuſmodi à Rege indultum eſſe: ſed hæc ipſa à Gubernatrice ad tempus conficta, ut

præ-

præſenti ſerviret neceſſitati, & inſigni impoſtura ingruentium malorum diſcrimen redimeret. Neque ex alia parte Gubernatrix ſecurior erat. De populi rumore anxia, multiplici cogitatione quatiebatur. Generalium Ordinum ſpem fecerat. quæ ſi non ſuccederent, novas turbas, bellumque metuebat ab iſtis ſpiritibus, quorum conjuratio magis differebatur, quàm deſierat. Interdum quoque timebat, ne deſperatione veniæ in rabiem efferati, ad opprimendam ſe venirent cum ſubito exercitu. Igitur his contemplationibus intenta, quod unum licebat, Ordinarias turmas inſtrui jubet, diſtribuendas in idonea præſidia. Fiduciam poſtea ei adjecit Bruxellenſium civium pro religione votum, & animus. Qui non ſatis habebant pomœriis ſuis conciones excludere: ſed contrariorum ſtudiorum cives, Vilvordiam ad divina concedere ſolitos, tunc quoque præpediebant. Eam rem Ludovicus Naſſovius graviter accepit. Neque mora, ad Gubernatricem admiſſus, expoſtulare cœpit, *an Bruxellenſes plus, minuſve liberi eſſent, quàm cæteri cives. Meminiſſet fidei datæ. Nullo ſe pietatis vinculo obſtringi, ſi prior ipſa pactum frangeret.* Adhæc illa, *nihil ſe mutari velle*, reſpondit, *& ſi conciones ibi ante diem fœderis habitæ fuiſſent, quo minus & jam haberentur per ſe non ſtare.* Cum hoc reſponſo dimiſſus erexit ſectariorum animos. Sed primores civitatis à Guberna-

bernatrice clam admoniti, opificum collegia in concilium accerſunt. edictúmque ex communi ſuffragio, *ne cui fas eſſet ad aliena ſacra urbe excedere. Et ſi quis intra pomœria conciones tentaret, laqueo ſe ulturos.* Adhęc frequentes armatos in portis conſtituunt, & quidem diligentiſſimè obſervant. Marcentibus ſectariis inopiâ virium.

Haut aliis artibus Lovanienſes religionem tutabantur. Nec ea civitas adeo corrupta erat, ut optimo cuique non plus liceret, quàm multitudini.

Præſentia Hoochſtratani Mechlinienſes continuit. Leges, quæ in rem videbantur, ſapienter conſtituit.

Antverpiam vero Auriacus proceſſit. Cui primâ luce ſtatim aſſiſtebant Miniſtri cum libello, & queſtu; *quod ſub Iconomachorum invidia vapulantes, turbarum, & proſtratarum imaginum auctores incuſarentur. Procul id à modeſtia ſua. Nuper quidem per conſuetudinem officij, ſemetipſos monuiſſe, ne quis profana encœniorũ pompa, aut procedentium ſigillorum ſpectaculo oculos crederet. Sed hoc quidquid eſſet, ſi crimen eſſet, ad Iconomachiam tamen non pertinere. Nihil triſtius ſibi impingi poſſe, quàm quòd differrentur amare licentiam ſeditionum, catholicæ religioni perniciem ſtruere, in tributa, in portoria, in magiſtratum criminationibus invehi, de ſurrogandis ad eadem miniſteria*

niſteria genij ſui hominibus habuiſſe colloquium. Hæc ſi vera eſſent, exercerent leges. Non deprecari ſe de noxiis ſupplicia. Sin autem alia ſibi mens ſemper fuiſſet, ne ad infamiam civitatis innocentiam ſuam traduci paterentur. De qua ſi dubitarent, provocare ſe ad Deum, homineſque conſcientia ſua conſcios. Ilicet mitterent, qui concionantium verba exciperent. Fidem ſe Regi, utpote principi, Auriaco tanquam vicecomiti, atq; ipſis patribus dare paratos: Neque interim æquum videri, cœmeteria, & templa unis duntaxat catholicis cedere, & hac officia explentibus eripi ſibi publicarum rerum cõmercium. Cives omnes eſſe. Sub uno principe, intra eadẽ mœnia, iiſdem legibus vivere. Quod ergo attineret quaſi contaminatos, & piaculum meritos arceri à publico uſu, quem lex cõmunem omnibus ſtatuerit? Mulcebat eos verbis Auriacus libellúmque in ſe recipiens, juſſit propediem opperiri reſponſum. Interim tamen cœmeteriorum uſum iis indulſit. Sequenti die magiſtratum accerſit, & è ſingulis nationibus (ut ipſi vocant) delectos aliquot. E Teutonicis quatuor adveniunt, Marcus Perès, Hermannus Meerius, Cornelius, & Carolus Bombergius. Totidem è Gallis erant, Franciſcus Godinus, Ioannes Carlierius, Nicolaus Viverius, & Nicolaus Sellinus. Actum cum his de concordia civitatis. Legeſque communi ſuffragio dixêre ſectariis, quarum ſententia hæc fuit. *Officia, conciones, & exercitia Romanæ reli-*

gionis ne turbanto. In fanis, aut monaſterijs aliiſve locis Deo dicatis, novæ profeſſionis exercitia ne habento. Contenti ſunto tribus in urbe regionibus. Nempe prædio Antonij Gevartij in foro equino, prædio D. Liekerkij, prato Xenodochij. Hæc ſi comparari pecunia non poſſint, tunc alia æquè commoda acquirunto conſenſu Auriaci. Interim in regione novæ urbis, quemadmodum hactenus, religionis officia inſtituunto. Intra hos limites una eademque hora concionari faseſto diebus Dominicis, & feſtivis. Cæteri dies nefaſti ſunto. Si tamen feſtus dies in ſeptimana non inciderit, Mercurij die concionari liceto. Duos, ſi videbitur, Miniſtros, nec plures, in ſingulis regionibus admittunto. Miniſtri Belgæ ſunto, aut præcipua alicujus civitatis jure donati. Iuramentum præſtent parituros ſe Auriaco, & ſenatui in re politica. Cum telo illicito conciones nemo adito. Teli illiciti nomine gladius, aut pugio non continetor. In civilibus magiſtratui, & ſuperioribus parento. Onera, & portoria ex æquo ferunto. Salutem, & tranquillitatem publicam juxta cuſtodiunto. Cujuſcumque religionis ſacerdotes, Miniſtri & profeſſores à ſeditioſis ſermonibus, injuriiſque abſtinento. ſeditioſum tamen non habebitur, quidquid ad doctrinam pertinet, vel in corruptos mores prometur. In electionibus, & conventibus Miniſtrorum, Seniorum, & Diaconorum, unum aliquem è magiſtratu, admittunto, qui Auriaco, & collegio relaturus ſit, quid actum fuerit. Cujuſcumque religionis homines

nes à contumelijs vique & injurijs abſtinento. Si contumelia aut vis, aut injuria facta fuerit, indiſcriminatim ulciſcuntor. Quò minùs adverſus Iconomachos, noxióſque jure agatur, pœnaque expetantur, ne faciunto. Nemini palam extra deſignatos limites pſalmos concinere jus eſto. Auriacus & magiſtratus, cives & incolas in tutelam accipiunto, ſine religionis diſcrimine. Miniſtri, & ſacerdotes cujuſcumque religionis, has leges publicanto, & ad cuſtodiam earum auditores hortantor. Firma rataque ſunto, quoad ex Generalium Ordinum ſuffragio aliter à Rege ſtatuatur. ita tamen ſi quid comitijs illis decretum fuerit, quod ſalva religione, vel conſcientia admitti non poſſit, liberum cuique ſit patria cedere cum fortunis & familia. Miniſtri, Seniores, Diaconi, & novarum religionum præcipui, harum legum inviolatam cuſtodiam in ſe recipiunto. præſenteſque tabulas ſignanto in duraturi fœderis conſtantiam. His in eum modum compoſitis, conſignatiſque, dimiſſus ab Auriaco eſt præco, qui publicaret libertatem religionis, civeſque à mutua vi abſtinere juberet, nec alterutrius iram laceſſere contumeliis; præſentem mortem, bonorumque publicationem contumacibus indicens.

Auriacus inde in Hollandiam conceſſit, crebris Primorum litteris ſollicitatus. Brederodium ſibi in eadem provincia ſubſtitui petierat. Sed is Gubernatrici ſuſpectus admodum erat, ſatis gnaræ quàm gravis immineret

Q 5 reipu-

reipublicæ. Caput ſe Conjuratis præbuerat. Poſt hæc Viannæ, Hollandiæ oppido, quod jure clientelæ tenebat, aras omnes imagineſque exſciderat, Culenburgii exemplo. Armatorúmque catervas circa ſe habebat. Et hinc ſuſpicionem multis fecerat occupandæ provinciæ. Nec vanitas homini deerat, ſæpe obliquos injiciens de principatu ſermones. Proſtabátque palam ejus imago, laminis inſculpta inter hos verſus:

Sum Brederodius ego, Batava non infima gentis
Gloria, virtutem non unica pagina claudit.

Libellus denique vulgatus erat ſub iſto titulo; HERES ET SUCCESSOR COMITATUS HOLLANDIÆ, qui non obliquè ad Brederodium referebatur. Proinde in ſubvehendo eo non immeritò Gubernatrix quatiebatur imaginie periculi. Hoochſtratanum ergo Antverpiæ ſubſtituit mitis animi virum. Factionibus Procerum aggregatus, in fidem tamen non commiſerat. Conſiliarius Aſſonvillius ei adjunctus, quærebat in præterita facinora, quorum ultio mitioribus fatis reſervabatur. Cæterùm Auriaci interventus Hollandos compeſcuit. Leges verò Amſterdamenſibus conſtituit, prope eaſdem, quas Antverpienſibus dederat. niſi quod ſectarios contentos eſſe voluit Franciſcanorum monaſterio. Inde Vltrajectũ, & ad alias civitates progreſſus, pari omnes cõditione ſedavit. Poſt hęc litteras ad Gubernatricem

cem dedit. Ea quæ egiſſet breviter recenſuit. Monebat illam denique; *Gallos videret & conterminos populos, quibus nõ eſſent averſati principes idem petentibus. Plus indulgentia & pace, quam ſeveritate profici, in tantâ novarum religionum dulcedine. Si veſaniam latè ferocientem vi premere cogitaret, nihil aliud profecturam, quam ut vaſtatione, & incendijs provincias deſolet. Nam ne Regem quidem totius imperij ſui viribus ſuccinctum, adverſantium furores ſine periculo, & labore, ſumptuque exciſurum. Hæc omnia vitari poſſe promiſcuâ religionum libertate, vel Auguſtanæ profeſſionis indulgentiâ, aut ſi intra ſuam cuiq; conſcientiam ſacrorum licentiam permitteret. Sinceram pacem condicionibus emi, non bello. Maximam populi partem favere novitatibus. Vinci ſectarios poſſe, debellari non poſſe. Nec amicos fore crederet, ſi ſemel vicerit; acrius pro ultione, quam pro libertate certaturos. Tranquillitatem civium beneficium ſuum faceret ſine ſanguine. Non primos eſſe Belgas qui hoc ipſum neceſſitati dediſſent. Prope totum Chriſtianum orbem conſpirare in hæc conſilia. Compoſitis rebus, melius religioni conſulturum Regem; cum detumuerit ipſa novitas, cum ſectarij patientur mitius ſe haberi, qui nunc jugulo ſuo metuentes, in faſciculum coeunt.* Hæc quidem tanquam ea quæ egiſſet excuſaturus, ſcribebat. cæterum haut perplexe petebat religionis libertatem, cui per tot ambages ſemper ſtuduerat.

Longè

Longè alia mens Megemo fuit. Contra ſpem omnium, non invidiam, non odium pavens, gratiæ nihil conceſſit. Miniſtros omnes Geldria ejecit. Sectariorum præcipuos exilio mulctavit. Prorſus ut appareret, fatorum culpam eſſe, quæ reliquis Proceribus animum ademerant. Quibus rebus Culenburgius & Brederodius permoti, ſcripſerunt ad Neomagenſes Conjuratorum nomine; ac ni exules reciperent, ultionem minabantur. Quorum iras Megemus generosè deſpexit, totamque Geldriam ſtudio partium in fide continuit.

Arenbergium eadem in Friſia tentantem fortuna deſtituit. Pleriſque urbibus pervicaciam induentibus, fraude præfectorum, quorum multi Conjuratis acceſſerant.

Majoris operis erat Tornacenſes componere. Molbaiſius arcis præfectus recenti Iconomachorum facinore irritatus, magno terrore civitatem percellebat. Et tanquam ſemper erupturus cum militari præſidio, trepidam plebem cõficiebat vigiliis. Cæterùm fœdere cum Gubernatrice icto, duo è conjuratis illò adveniunt. Populúmque velut arbitri civilis diſcordiæ, invitabant ad pacem. Sed cùm hoc unum potiſſimùm urgerēt, ut promiſcua libertas intrà mænia fieret, adverſarium ſibi magiſtratum habuere. Durabat enim apud Optimates reverentia obſequii, quam diuturna contumacia in plebe deleverat. Gubernatrix

eorum,

eorum, quæ agerentur certior facta, Hornanum proficiſci eò jubet. Sciebat enim non ingratum ſectarijs, tantiſque incommodis civitatem auctoritate ſua liberare poſſe. Vrbem appropinquanti, multitudo obviam effuſa, *Vivant Geuſij* certatim inclamavit. In primis autem civibus imperavit, *ádempta templa catholicis redderent. Extra mœnia quo placeret loco, ſectarij concionarentur. Miniſtri Belgæ eſſent. Nec plures duobus admitterent.* Sed adverſus has leges Miniſtri fremebant; *ædes ſacras in uſũ populi ſtructas eſſe. Populum ibi intelligi, non ubi patres, aut catholici; ſed qua major pars conſiſteret. Reliquam ſe multitudinem numero ſuperare. Neque interim tædere condicionum; modo ad erigenda ſibi templa tributum omnibus ſenatus indiceret. Id ſæpe antea à majoribus factum. Publica ædificia omnium ære lui debere.* Contra magiſtratus, *templa in nullius eſſe dominio,* dixerunt. *Patere cunctis, eo ſacrario ad preces uti volentibus. In alios vero uſus transferri non poſſe ſine injuria civium, priſcam religionem colentium. Parum ad rem attinere, ſectarij numero præſtarent. Forte haut pauciores pro catholicis, at meliores certe conſiſtere. Imaginem ibi populi, hic ſenatum eſſe; ut ſciamus illâ parte factiones, hac ſtare rempublicam. Struerent itaq; templa ſuo impendio. Nihil in hoc ſe adverſari. Male enim cũ catholicis ageretur, ſi tot injuriis damniſq; affecti, ad onus præterea aſtringerentur penſitãda pecunia, quã rectius templorum*

plorum ſuorum ornamentis, tam fœde ſpoliatis, impenderint. His utrimque auditis Hornanus ratas eſſe voluit leges. Sectarios protenus cedere templis juſſit. Stipem quantam quiſq; ultro conferret permittens accipere. Sed non ideo ſectarij parebant. Concionibus acrius intenti, forum & templa muniebant excubijs. Diſſimulante primum Hornano vetandi pudore, an metu; & mox quod palam abnuerat indulgente, fœdâ inconſtantiâ. Cujus turbidum, ac mutabile ingenium Conjurati obſederant, flectebantque. Molbaiſius turbari leges ægre paſſus, iræ ſtimulos vix cohibebat. Ita ut interdum cogitaret in inconditum & cõfuſum vulgus militem immittere. Deterrebat tamen eum facti atrocitas. ne eadẽ ruina bonos pariter maloſque obrueret. Conjuratos interim extẽplo cedere urbe juſſit. Gubernatrici quoque ſcripſit quid placeret fieri. At illa de civitatis diſcrimine anxia, quæſito prætextu Hornanum accerſivit in curiam, ſecretario Torrio in locum ejus miſſo. Major inde tumultus in populo exarſit. Sectarij cũ ſupercilio Torrium audebant deſpicere. Nec lãguidius pro libertate cernebãt, quã ille pro legibus ab Hornano deſcriptis. Turbante cuncta Taſſino iſto, de quo ante habita mẽtio eſt. Nec finis certaminũ apparebat: cum Molbaiſius miſit ad Miniſtros, qui juberet eos protenus leges admittere, vel tergiverſationẽ ſe pro defectione accep-

accepturum. Triſti hac denuntiatione lenita eſt ſectarijs utcumque ferocitas. Præfecto igitur referri jubent; ſi catholici abſtinerent à violentis conſilijs; ſi concionibus, pſalmorum concentibus, ſacramentis, matrimonijs, ægrorum viſitationibus, ſepulturis, conventibus, conſiſtorijs, colloquiis, ſynodiſque ſuis non vim non turbas dederint: ſi catechizandi, ſcholas aperiendi, ſcripturaſque legendi promiſcuam licentiam fecerint, & in hæc idonea cautio traderetur; in ſe moram non fore conſentiendi in leges, quas aliâ condicione detrectarent accipere. Gravia hæc magiſtratibus viſa. Itaque Miniſtros alium ab alio ſeorſim aggreſſi, orabant, paterentur ſe eſſe in poteſtate. Imminere gravem civitati Molbaiſium, eruptionem militum utcumque ſuſtinere poſſint, tamen non ſine clade experturos. Surdę erant Miniſtrorum aures ad ſaniora conſilia. Torrius infectis rebus Bruxellam redijt. Molbaiſius autem quanquam juſtâ irâ accenſus ultionem tamen diſtulit; intentius cavens nè quid moveretur à ſectarijs, magna libertate jus in plebem exercentibus, quod malignitas temporum ſeditioſiſſimo cuique indulſerat.

Non minori cōtumacia Valencenenſes agitabãtur. ad eos quoq; duo è Conjuratis diverterãt. Quos Noircarmius ſtatim oppido ejecit, paci-ſtudens, civeſque provocans ad condiciones, quarum ſumma hæc eſt. *Pactis fœderatorum*

ratorum ſtanto. Templa catholicis reſtituun-tor. Miniſtri Belgæ ſunto. Intra mœnia ne concio-nanto. Semel in ſeptimanâ extra muros civitatis fas eſto. Erat in urbe Miniſter quidam nomine Grangius, linguâ admodũ procax, qui per turbulentiam ingenij cæterorum inſaniam ſupergreſſus, mirabili conſenſu plebem devinxerat. Vnus ille pacta, in ſui maximè necẽ conſcripta, non probavit. Erat enim oriundus è Galliâ. Et hinc ſuſpectior eſſe cœperat, ne rempublicã (quod facillimum factu erat) ad peregrinos traheret. Crebris itaque concionibus detonare cœpit in leges; quæſitiſque ſuſpicionum cauſis in pejus omnia attollere. Tradito tunc more, quemadmodum in omni populari regimine, ut actionibus magiſtratuum, legibus, & reipublicę, ſacrificuli iſti, ſub pietatis ſpecie, ſeditioſa aut venali lingua, paſſim illudant. Soli enim loquuntur ad populum, quem honeſto nomine atrociter exagitant in ſuã libidinẽ; prave æſtimantes quidquid illis non allubeſcit. Inde non pauci ad Grangium reſpicere, actoque in ſuffragia populo haut aliter conſẽtiebãt in leges, quã ſi duo ſibi templa cum Miniſtris relinquerentur. Quibus auditis Noircarmius excãduit, & Valẽcenenſiũ delegatos Cameracũ ad ſe acceſſit. Venêre ex Optimatibus Antonius Pojurius Roſelij dominus, Nicolaus Vivienus, Frãciſcus Oultremãnus; è ſectarijs Vincẽtius Reſtaldius, homo audax, perinde factioſus. Noir-

carmius

carmius paucis inſimulatos, monere cœpit, ut leges quas Antverpienſes, quas Gandavenſes receperant, & ipſi admitterent; locum ſe aſſignaturum extra mœnia, ubi ſuo ritu facere poſſent ſine cujuſpiam injuria, quoad Generalium Ordinum comitia ſuccederent. Effecturum denique, ut alterum in ſeptimana diem Gubernatrix concionaturis adijciat. Hæc oppidanis renuntiari jubebat, & ſi placerent, ocius ad ſe reverti. Res itaque defertur ad multitudinem. Cæterum Grangius, acerbiſſimis queſtibus cuncta permiſcuit. Quamlibet potius fortunam ſubiturum ſe proclamans, quam ſuas leges pateretur imponi. Et ſi armis agendum eſſet, Galliarum ſocietatem oſtendebat. Delegati ergo re infecta ad Noircarmium perveniunt. Cumque de Miniſtrorum genio graviter quererentur, quod populi mentem avertiſſent in tumultus; *Videte*, inquit ille; *etiam atque etiam cives, quid faciatis. Sciatis licet, aut recepturos vos leges meas, aut pro hoſtibus me habiturum.* Ingemuerunt Optimates ad hanc vocem. Vocatoque rurſus populo in concilium, potentiſſimum quemque ex plebe orare cœpere, miſerarentur civitatis cito perituræ unius amentia. Ne tantum concederent Miniſtro, ut in gratiam ejus patriæ excidium quærerent. Scire enim, ex uno illo capite pendere momenta præſentis concordiæ. Cum hæc pluribus & ſingulis diverſi inculcarent,

perpulere tandem multitudinem ad condiciones. Sectarios deinde pœnitentia cœpit. Noircarmio enim locum templi deſignaturo, nemo eorum adeſſe ſuſtinuit. Qua contumelia irritatus, indignatione exarſit. Verbiſque quæ ſuggerebat ira, inſanientium vecordiam accuſans, conterminarum urbium præſidia contrahit. Subitis quoque delectibus aliquot militum effecit, qui divexarent oppidanos, agroſque ex omni parte popularentur.

Rex in Hiſpania de remedio conſultat.

Dum hæc in Belgio geruntur, interim Rex Philippus crebris litteris à Gubernatrice conficiebatur. Occultis curis gravem, febris excepit. Neque ideo negotium, quo tunc maxime angebatur, deſtituit. Itaque ſuorum præcipuos in curiam vocans, tradidit eis Gubernatricis codicillos, & quid auctores ſibi forent deſpicere juſſit. Quidam ex illis altius exorſi; *Hæc tot mala*, dicebant, *non adeo Iconomachorum, quam ſectariorum; neque Conjuratorum magis, quam Procerum culpa accidere. Quatuor eſſe genera hominum libertati ſtudentium. Inter eos primos Iconomachos, ſectariorum ſatellites, ad nefanda illa ſcelera pretio conductos. Quippe ſectarios occulta malignitate ab his ſecretos, in ſecundis conſiſtere. Inde ſuccedere Conjuratos, quorum fiducia ſectarij iniêre conſilia in publicam pacem. Qui vero hi ſint, aut unde proceſſerint, facile ſciet, quiſquis privatis neceſſitudinibus Proceribus annexos intelliget. Etenim quarto gradu Proceres cenſendos eſſe, qui Conjuratis ſtatim adfuere, privatis publicisque*

licisque

liciſque affectibus. Prorſus, ne quis ambigeret, totam hanc procellam ex illis nubibus erupiſſe. Proinde recte æſtimantibus, habendos eſſe caput, & cauſam malorum omnium. Ne id quidem Iconomachos diſsimulaſſe. palam jactantes, hanc ſe licentiam, hæc facinora uſurpaviſſe illis conſentientibus. Nam & publicatos eſſe codicillos ſub nomine Procerum, Generalium Ordinum comitia Conjuratis addicentium. Ad hæc accedere, quod cum pridie Auguſti reſerarentur litteræ Regis, quibus ille comitia in adventum ſuũ differri præceperat: poſtridie Idus ſacrilegia, & incendia paſsim, & undique erupiſſe. Imo ipſo die quo mane Antverpiam Auriacus deſtituerat, veſpere in monaſteria, & templa impetum factum. Nec inter tot nefanda facinora repertum eſſe, qui ferrum ſtringeret. Sed econtra quoties Rex ſcripſiſſet de rebus ad religionem pertinentibus, ſi quid in his libertati conduceret, id ipſum Proceres ſtatim amplexos eſſe, cætera vero ad incolumitatem ſacrorum ſpectantia ſolerti ratione faſtidiiſſe, tanquam minus apta temporibus, & intuta reipublicæ. Sic ergo à malo in pejus cottidie tranſeundo, poſtremo libertatem, quam tantopere optaverant, fœderibus, & pactis indulſiſſe populo. Sed non ignari, voluntati Regis licentiam illam adverſari, corroborare velle Generalium Ordinũ comitiis. Hæc eſſe vulnera reipublicæ, in qua quærendũ ſibi eſſet remediũ. Tum vero itum eſt in ſuffragia. Tiſſenacquius, & Hoperus, properandũ Regi in Belgium cenſebãt. Necdum adeo ſeditiones invaluiſſe. Sed ſi moram hic otioſus traxerit, conceſſuras in partes civitates, cõceſſuras provincias. apud quas prævaleſceret Procerum amor, ſi

duces ſe monſtraverint: Seditioſa conſilia perniticioſos exitus ſequi ; ni in tempore adhibeatur remedium. Cum adverſus hæc alij inſtantem hyemem, & iniquitatem maris cauſarentur ; *Nos tamen* inquit Tiſſenacquius, *fieri non poſſe credimus, ut civilis illa tempeſtas aliter detumeſcat, quam ſi adventu ſuo Rex occupaverit. Haud alia ratione Carolus Cæſar ſeditiones ſedavit. Ejus placita nobis vice legis ſervanda ſunt. Ille ad unius civitatis Gandavenſis motum etiam hereditarijs hoſtibus in caput ſuum poteſtatem fecit. Per Gallias, quas toties concuſſerat, feſtinare non timuit. Tumultus ejus eventus docuit, alios eſſe populi animos abſente Principe, alios præſente. Gandavenſes hactenus feroces, ne portas quidem civitatis venienti clauſere. Nulloque momento ſubacti ſunt, qui forte patientia & diſſimulatione Cæſaris, in nexum ægre ſolvendum coituri fuerant. Sed illum aliena ſtultitia, aut ſua fortuna magis, quam prudentia protexit. In hæc ego pericula Regem non acterſo, ut per Galliam iter inſtituat. Profecturo patet Italia, ne cogatur externis dubiiſque gentibus, aut inconſtantiæ Oceani credere ſalutem ſuam. Majora profecto nos ſollicitant, quam ut unius civitatis curemus inſaniam. Iam Gandavum, Antverpia, Tornacum, breviter jam tota gentes & provinciæ in tumultus feruntur. Quid igitur adhuc moramur? An donec etiam ſana & integra omnia contagio corripiat? atque in confuſionem provinciæ veniant? Nam Gubernatrix quoque proximis ſuis litteris Regi denuntiat, haud ultra, quam in*

Calend.

Calend. Octob. rempublicam in tranquillitate retineri poſſe. Videtis quantum abſumus ab exitio, niſi accidimus in tempore malum, cunctatione Regis prope adultum. Obſtandum eſt principijs, ne morbus diuturnitate valentior, omnem poſtea medicinam reformidet. Tiſſenacquius omnibus videbatur optime dixiſſe. Sed dum profectioni tempus præſtituerent, quid interim reſpondendum eſſet Gubernatrici, conſultant. Nam hoc ipſum tunc potiſſimũ Rex quærere videbatur. Omnibus viſum, permulcendam Gubernatricem epiſtolis, nullam Conjuratorũ Sectariorumve mentioné præferentibus. Nam quæ peccaſſet, probari non poſſe: ſed nec palã damnari, niſi majora detrimenta infunderétur reipublicæ. Comitia Generalium Ordinũ jam ſæpe antea ſatis improbaſſe. Vni tamen Gubernatrici aperiendũ eſſe, quid de his re vera Rex ſentiat.

Poſtquam hæc relata ſunt ad Regem, (nam abſente eo concilium fuerat) duas ſtatim exaravit epiſtolas ad Gubernatricem, alteras publicas, & lectione promiſcuas; alteras ſecretiores, quas niſi uni illi liceret percurrere. Publicarum litterarum ſumma hæc erat; *Enixam eſſe Reginã. Eo partu prid. Id. Aug. proveniſſe ſibi filiam, appellarique Iſabellam, Claram, Eugeniam. Iter ſe in Belgium adornare, Et è Silva Sigovia, quamvis ægrum, & reliquias morbi trahentem, Madritum concedere, ut maturius ibi de tota itineris ratione conſtituat. De Generalium Ordinum comitijs, & ante ſæ-*

 pe, &

pe, & nunc rurſus ſerio habuiſſe conſilium. Nec *in men-
tem inducere poſſe, quid abſente ſe allatura ſint ad re-
primendam inſaniam iſtorum hominum. Illud unum
affirmare, magnum inde propendere periculum, ne in
libertatem & confuſionem religio erumpat. Conſcien-
tiæ ſuæ grave fore, nec minus indecorum majeſtati, ſen-
ſum rectum, & confirmatum deponere ex ſubditorum
libidine. Nihil concedendum eſſe vecordiæ. Semperque
homines, quantamcunq; libertatē adepti ſint, aſpirare
tamē ad majorē. Nullâ ut ceſſuri, ſi ſemel aditum fece-
rint. Conterminorum Regum exemplo, ab ejuſmodi con-
ſilio deterreri. Saniora videri remedia, ſi ferro emitere-
tur, & vi armata vim reprimeret. Quantū ad ſanitatē
animorum id conducat, illarum provinciarum exemplo
admoneri, quæ hac potiſſimum arte nequitiam ſupplan-
tant. Pecuniam & arma in expedito eſſe. Nec de Mag-
natum fide dubitare, quorum multos ſciret fidos ſibi, &
religioni addictos conjunctis viribus vindicaturos publi-
cam pacem, ſuaſque ulturos injurias.* Secretioribus
autem litteris Gubernatricem monebat, ne
quo pacto auctoritatem adijceret comitijs
Ordinum. Et ſi forte invitâ eâ indicerentur,
tanquam minus legitima excuteret, quæ ſine
conſenſu principum contrahi non poſſent.

Iiſdem diebus litteræ ab Imperatore allatæ
ſunt Regi. Magnopere autem ſuadebat; *ne
vindictam præcipitaret. Vi agendo, civile bellum incipi.
Religionem Catholicam multis in Germania principi-
bus exoſam eſſe, cum quibus neceſſitudines, affinitateſ-
que Proceribus Belgarum intercederent. Valida inde*

auxilia

auxilia exciri poſſe à deſperatis, nihil ſegnius dimicaturis pro ſalute, quam ipſe pro religione, atque imperio. Crudele bellum cum civibus ſumi. Victo ſibi perniculoſum, victori funeſtum. Nec ſemper pro meliori cauſa ſtare fortunam. Quocumque tandem inclinaret victoria, ingenti calamitate deformaturam provincias. Benignus faciliſque civibus eſſet, maloque caveret mitioribus conſilijs. Suam in hæc operam ſe promittere.

Hæc in eum modum ſcribebantur; cum in Belgio magis apertum bellum non erat, quam tranquillitas. Velut exercitatum ventis mare, non confeſtim & ſubito; ſed per gradus miteſcit. Et quamvis remittatur ira tempeſtatis, ardere tamen non deſinunt ſpumarum attritus, & ſecuritatem navigantium interrumpere. Vt adhuc nemo aliquis publicis auſpicijs arma corripere; ita multi turbare civitatum pacem. Aucta per impunitatem licentiâ, genioque ſectæ in diſcordias natæ, denique multorum animis ad ſeditionem propendentibus. Honſcotanus quidam Miniſter, in conſpectu vrbis Aloſtenſis concionari auſus, & ab oppidanis comprehenſus, ad aliorum terrorem à Backerſelio in patibulum mittitur. Quippe per leges fœderis concionari ibi fas non erat. Quia in illum diem licentiam factorum nemo uſurpaverat. Ex alia parte magiſtratus Axellanus in Flandria, paucos Iconomachos in atroci cogitatione occupatos corripuit. Quos raptis propere telis multitudo

 exemit.

exemit. Sed Backerſelius junctis ſibi centum equitibus, tumultuantes ante oppreſſit, quam veniſſe ſenſerant. Legibusque actum in ſontes. Siquidem Backerſelius, non in ſpeciem, ut Conjuratorum multi, ſed quomodo optimus quiſque tranquillitati ſtuduit. Axellenſem motum Furnenſis excepit. Nam & ibi aliquot Iconomachi, manifeſti ſceleris comperti, ſervabantur ad ſupplicia. Neſcio quis procurator, dum ſubvenire eis ſtudet, audaciſſimum facinus aggreſſus eſt. Mille circiter ſortis ſuæ homines ad auxilium inflammavit. Hac multitudine fretus, urbem vi invadere conſtituit, Catholicoſque omnes cum ſacerdotibus interficere, ut ex captivis poſtea reſcitum eſt. Inſtructos ordines intempeſta nocte oppido admovit. Jamque in mœnia evadere cœperant: cum plebs urbana frementium tumultu excitata, & tela corripiens, armata corpora objecit ſcandentibus. Nullo militari ordine ruentes facile proturbavit. Nam plures undique cives ſtatim affluxerant, denſiſque agminibus complebant mœnia. Territi igitur Sectarij, dedere receptui ſignum. Quo evaſerint, qui eſſent, aut unde veniſſent ſciri non potuit adeo poſtridie ex tanta multitudine nemo apparuit; præter unum, alterumve captivum, accepto vulnere retardatum ſequi. Viginti ex ſectariis cecidêre. Iiſdem diebus Delfenſes in Hol-

Hollandia muliebri veſte occultati, Franciſcanos trucidavêre. Cartuſiani ab Amſterdamenſibus eodem furto petiti ſunt. Per idem tempus, quidam Barlaimontius, genere ſpurius, Antverpiæ rurſus Iconomachos conduxit ad ſacrilegium. Quinquaginta omnino erant. & jam in templum B. Virginis nefarias manus immittere cæperant: cùm à prætereuntibus occluſæ ſunt fores. Retentiſque intus captivis mox Hoochſtratanus ſupervenit cum ſatellitibus. Primo impetu quatuor confecit. Reliqui ad genua ejus provoluti, inditiſque vinculis, poſtridie omnes una cum egregio illo redemptore mittuntur in crucem. Hinc ſectarios quiſque criminari cæpit; tanquam quietis impatientes, parta jam libertate ad novorum ſcelerum occaſionem abuterentur. Manifeſtius flagitium erat ſub certo auctore, quàm ut purgari poſſet. Nec Miniſtros utique latebat, potiſſimum ſe vapulare ſub unius invidia. Componunt itaque codicillos ad Hoochſtratanum; quorum forma talis erat. *Egregia tua virtus conſcientiæ noſtræ fiduciam tribuit. Defenſionem non paramus heſterni facinoris. Neminem hîc excuſaturi venimus. Pacis interverſores non merentur patrocinium. Rogamus tantùm, ne malevolorum judiciis plus æquo tribuas, vel patrati ſceleris infamiam in innoxios inclines. Unius peccatum, imò unius potius amentia fuit. Quaſi vero ad ſtabiliendam re-*

 ligionem

ligionem noſtram opus fuerit ad nefarias artes confugere. Fides eſt donum Dei; quam nulla vis unquam perſuaſerit hominibus. Proinde ſi conſulere velis ſaluti publicæ, promiſcuam libertatem indulge civibus, uni Principi, uni magiſtratui obnoxiis, onera denique civitatis ex æquo tolerantibus. Quam multis hodie Principibus ad tranquillitatem profuerit vanum eſt deſcribere. Neq; ad rem attinet, quid alii fecerint. Neceſſarium hoc remedium ducimus, quando ſolida pax aliter haberi non poteſt. Quamobrem ſi nobis hoc beneficium præſtiteris, ter centena aureorum millia pendemus ærario, mercedem tantæ benevolentiæ. Vanam hanc arrogantiam, viriumque ſuarum jactationem, non ſine riſu Hoochſtratanus percurrit, tranſmiſitque legendam Gubernatrici.

Ea tum forte pietati intentior, procurabat publica vota pro partu Reginæ, quæ in æde D. Gudulæ ſolemni pompa perſolvebat. Stabant ad fores armati in præſidium. Simul ab aditu geminum ordinem ſatellites in longum portexerant, ne quis armatus ingrederetur viam definientes intrantibus. Magna quoque lætitiæ ſigna populus oſtendit, feſtivis ignibus noctem illuſtrans. Quaſi ex tunc publicis gaudiis fortunam Belgarum deſtinantibus Eugeniæ. & vere Eugeniæ, hoc eſt, in ipſis turbarum initiis natæ, ut aliquando eſſet, quæ pietate, vitæque exemplo, labentem reſtitueret religionem; vulneraque refoveret

ret reipublicæ, tot millium ſanguine inundata.

Inter quæ Valencenenſes in aulam delectos miſerant, queſturos de injuria militum. Domi tamen ut hoſtes bellum inſtruebant. Palantes per agros milites alios capiunt, plures obtruncant. Imminentes urbi domos evertunt, tormenta mænibus admovent, aggereſque erigunt, & quidquid validiſſimis urbibus repertum eſt tolerando obſidio. Adhæc Carthuſianorum monaſterium in proximis deſtruunt, odio, ira, ſimul & metu, ne eodem præſidio Noircarmiani receptarentur. Quarum rerum fama Gubernatrix commota, propere edicit, ne quis militem ſcriberet privatis auſpiciis. Veredarios extra unum præfectum, per ſtathmos & manſiones nemo diſponeret. Peregrini Miniſtri Belgio excederent. Adhæc codicillis Noircarmium edocuit, quaqua ratione Valencenis inferret præſidium militare. Ille moram non fecit imperio. Delectis magiſtratuum ad ſe vocatis, decretum Dominæ aperuit; alterutrum accipiendum eſſe dicens, aut præſidium, aut bellum. Intra paucos milites præſidium fore. Quatuor equitum, ſex peditum cohortes ſtatuiſſe inducere. Eam rem nemini fraudi futuram. Filium ſuum obſidem offerre. Renuntiarent hæc civibus, & cras ad ſe redirent. Suadere interim, ut voluntate ſua facerent, quod mox coacti facturi eſſent.

Hæc

Hæc vox audita eſt non ſine omnium gemitu. Quomodo enim tantam rem perſuaderent ſuperbo & obſtinato populo, cujus neceſſaria erat auctoritas? Namque ex magiſtratu, & Optimatibus & plebe civitas ea conſtat. Sed tota vis in plebe erat. Hac diſſentiente, cæteri Ordines nihil poterant. Perículoſa ſub regno reipublicæ forma, nec immerito ſuſpecta faſtigiis. Plebs non ratione, ſed impetu fertur, ea tantum probans quæ libidini ſuæ conducere ſenſerit, ſine reſpectu utilitatis publicæ. Melius cum eo ſtatu agi experimenta docent, ubi tota plebs ſub uno ſuffragio, cæterorum Ordinum calculo ſuperatur. Sed fruſtra deſideramus bonas leges in ægra atque rebelli civitate, nimiaque licentia in furorem accenſa; ubi cuncta agebantur ex ſordidiſſimorum hominum libidine, quos non tenebat reverentia principum, non magiſtratuum: ſed unis Miniſtris inſtar Regum dominantibus obnoxii parebant. Igitur Magiſtratus & optimates inter ſe deliberatione habita, recipienda eſſe præſidia cenſebant. Deinde Miniſtros ad ſe accerſitos, hortari cæpere, ne impedimento eſſent, quo minus idem plebs ſtatueret. Si quid ipſi ſibi metuerent, ſine fraude urbe cedere poſſe. Eam in rem fidem ſe interpoſituros. Grangius natura turbidus, regnoque populari ſuperbior, ad hæc reſpondit. *Supervacuam*

ſui

ſui ſollicitudinem deponerent. Eſſe numinibus curæ ſalutem ſuam. Fidem colentibus Deum adeſſe. Nec in animo ſibi eſſe ſtudia civium deſtituere. Proinde obmuteſcere malle, quàm tam pernicioſi conſilii auctor plebi fieri. Sub hanc vocem curia egreſſus, multo acrius quàm dixerat, tumultuoſa oratione populum concitavit. Quibus auditis Noircarmius iræ non temperavit. Adferri protinus catenas, & delegatos ad ſe miſſos in vincula duci juſſit. Quos poſt decimum demum diem libertati reſtituit. Majores deinde copias ex Hannonia, & Cameraco accerſit. Abbatiæ S. Amandi, Condato cæteriſque in proximo civitatibus præſidia impoſuit; oſtentaturus bellum, priuſquam inferret, ut pœnitentię ſpatium daret turbatis. Quia crebris populationibus vexati, obſidioniſque metu perculſi tutiora conſilia circuituri credebantur.

Interea Gubernatrix adventum Regis fabulantium rumoribus expoſuit. Quippe emanari in populum, & ab omnibus ſciri tranquillitatis intererat. Inde bonis fiducia creſcere: malis vero nutare conſcientia cœpit. Differente ſimul fama, decreviſſe Regem iræ ſuæ parentare paucorum capitibus. Et ille quidem, re vera, ingentem dolorem conceperat animo. Hoc ipſum quoque Montignæus perſcripſerat. Qui cum Bergenſi Hiſpania excedere prohibitus, tanquam captivus retinebatur. Nemo tunc ferè ex magnatibus gra-

tiam

tiam ejus epiſtolis non præoccupavit. *Manſ-*veldius, Arenbergius, Megemus, Barlaimontius, Noircarmius, Raſſegemius, Vicecomes Gandavenſis, Vniverſitas denique Lovanienſis, reddebant Regi rationem officii, quod pro republica, & religione impenderant. Egmondanus præterea ad Tiſſenacquium litteras dedit. Sive Regem verè ſibi iratum credens, ſive augurio augente ſuſpicionem animi, haut perplexe querebatur; *Siniſtris rumoribus ſe urgeri, tanquam peccaſſet in officium. Si quid à ſe peractum Rex vellet, voluntatem ſuam exprimeret. Æſtimaturum fidem ſuam ex ſucceſſu. Credere ſe tamen, prudentius facturum, ſi damnato armorum conſilio, cum ſubditis de tranquillitate tranſigat. Solidam pacem parari poſſe conditione, non bello.* Eadem propemodum Auriacus ſcribebat.

Benignè magnatum litteras excepit Rex. Sed non ſine dolore codicillos percurrit, quibus mandauerat Gubernatrix, cuncta in pejus procedere. Nulla tamen ſermone, aut vultu triſtitię ſigna prodidit. Affectus enim in poteſtate ſemper habuit. Et profectò in illo Rege magnæ eminuere virtutes. Multorum tamen cenſuram impegit, quod gravis animus, & ad conſilia tardus, nimia lentitudine prætervolantem quamque occaſionem, tanquam manſuram, prætermitteret. Sed hæc naturæ vitia erant, non morum, gentibuſque illis unà cum ipſo cælo paſſim hauriuntur: ſcilicet atrâ

bile

bile (qua potiſſimum urgentur) rapidos animorum motus retinente; cui Galenus medicus conſtantiam attribuit. Itaque in Belgium proficiſci certus, amicos ſecedere jubet, deliberaturos de ratione itineris. In eo concilio iidem illi fuere quos ante nominavimus; Dux Albanus, Comes Feriæ, Magnus Prior Ordinis S. Ioannis, Archiœconomus Reginæ, Comes de Melito, Archipocomus Principis. Hi omnino ex Concilio Status. Tiſſenacquius, Hoperus, & Cortevillius è Concilio Belgico. Viri omnes conſilio, & auctoritate præſtantes, atque ea tempeſtate Optimatum præcipui. Conſidentibus iis lectæ ſunt Cæſaris litteræ, ſimul quas è Belgio Gubernatrix, magnateſque tranſmiſerant. Tum de toto negotio diſceptando; plerique *non probari ſibi* dicebant, *Regem cum ſubditis conditione tranſigere. De religione, & obedientia hic agi; id eſt, de præcipuis nervis reipublicæ. Iuſtitiâ & conſtantiâ imperium retineri: injuſtitia & puſillanimitate diſſolvi. Proceres cum multitudine peccaſſe in Regem. Vulnus hoc curandum eſſe alterutrius ſanguine. Clementiam in utroſque pernitioſam juxta, ac in utroſque ſeveritatem. Satius fore, cum multitudine mitius agere. Ferociſſimos ex plebe Rex occideret. Eos qui tumultuantibus acceſſiſſent, provinciis ejiceret. Cæteros impunè haberet, ut ſint quibus mitem & pacatum animum præſtare poſſit; ne ultionem quæſiſſe videatur, non remedium. Crudele fore tot millia togatorum conficere.*

Intu-

Intutum ablegare in exilium, civile bellum daturos. Aliquot Proceribus cervices præcideret. Illos turbines afflixiſſe rempublicam illos paſſos eſſe laſcivire plebem. Illos facem ſubjeciſſe tumultuantibus. Horum exemplo admonendos eſſe reliquos, quid Rex poſſit. Ne impunè diſcant illudere principi, & in publicam pacem conſilia inire. Aſſueſcantque vereri hos motus, tàm magnis expiatos capitibus. Claritudinem exempli ſupplicium nobilitare. Nullum inde paci periculum: quando pœna ad paucos, indignatio ad infirmos pertingeret. Vulgus enim nullâ ſævitiâ irritatum, timidum & ſecors, crediturum Proceres meruiſſe hoc ipſum quod paterentur. Cùm econtra, pari ultione utrumque Ordinem provocando, nobilitas populum inventura ſit quem ducat in Regem; populus verò duces, quos in bellum ſequatur. Si tamen Cæſar pro noxiis enixè oraverit, hactenus precibus ejus deferendam eſſe, ut pœnitentia flexi, accepiſſe veniam ſe, non meruiſſe intelligant. Quamquam ſatis conſtaret illas Cæſaris epiſtolas, non ab ingenio ejus profectas; ſed calliditate ſtudioque Procerum extortas eſſe. Saxonia ducem proxima affinitate Auriacum attingere. Uxoris ejus avunculum eſſe. Nec in animo Cæſaris quemquam Saxone validiorem. Nullam notiorem artem eſſe, quàm iſtorum Procerum, per fas, per nefas ad libertatem religionis tendentium. Quò etiam ſpectarent ipſorum litteræ ad Regem miſſæ, poſtulatis Cæſaris ferè congruentes. Iam quoſdam eorum, indignatione Regis perculſos, intempeſtivo fungi officio, & ſi quid ab illo mandaretur, executuros ſe denuntiare. Sed quidquid ſcriberent,

haut

haut aliò collineare, quam ut ad indulgentiam flectant iratum Principem, ſummamque imperii retineant in manibus, abuſuri deinde in religionis perniciem. Cum hæc, & plura in eam rem diſſeruiſſent: tandem ad ea quæ deliberare juſſi erant conſilium dirigunt. Duo omnino hæc erant: quo comitatu, & quo tempore concedendum eſſet Regi in provincias. Albanus, & Feria, nec aliàs ſat concordes, tunc & æmuli, in duas ſententias concilium diſtrahebant. Bello alter, ſed alter pace longe præſtantiſſimus. Si armatus proficiſceretur Rex, omnis vis & gloria penes Albanum; ſi inermis penes Feriam erat. Proinde id conſilium uterque in altero damnabat, quo potentia, vel imperium in æmulum recideret. Primus Feria, *modicum agmen traducendum,* cenſebat; *non ſociis per quos tranſeundum eſſet, non provinciis grave: ſpeciem magis fortunæ principalis, quam exercitus. Non adeo deſperatas in Belgio res eſſe, ut tantis viribus ſit opus. Incipientem adhuc, & nondum adultam ſeditionem compeſci poſſe in ipſis cunabulis. Perculſis tumultuantibus præſentia Majeſtatis, redituram in animos formidinem, rediturum obſequium. Quod rebellantibus Gandavenſibus olim acciderat. In quos Carolus Cæſar nullum hinc traduxit exercitum. Remedium omne in celeritate poſuiſſe. Regem vero eadem veſtigia ingredi volentem, tot armatorum apparatus haut dubie retardaturos. Multis Proceribus fidem conſtare. Atque ubi*

ille vim fortunamque principatus oſtentaverit, neminem contra hiſcere auſurum. Sin armis provocaretur, eſſe conſcriptas in Germaniâ, eſſe veteranas in Belgio legiones. Adhac ingentem ſtipatorum numerum, quos ad cuſtodiam ſui hinc educturus eſt. Majoreſque copias evocari poſſe rebus exigentibus. Nihil adverſus hæc tentaturum inconditum vulgus, implendis campis duntaxat idoneum. Sin autem nemo obſiſteret, quid attineret tantos ſumptus, quibus alendo exercitui eſſet opus, inutiliter profundere? Non ad hoſtes ire ſed ad cives. non ad imponendum jugum, ſed ad emendandam diſciplinam proficiſci; cui rei tot millia non conducerent; at bonæ artes, quæ ſatis ſuperque Regi ſuppeterent. Extrema remedia niſi deſperatis rebus tentanda non eſſe. Neminem non videre, ad tot adventantium millium famam armaturos ſe rebelles, qui tantum exercitum inſtrui intelligent in ſuam perniciem. Ita bellum oriturum, ubi non ſit bellum. Pacemque futuram bello triſtiorem, tot legionibus provincias onerantibus, bonoſque pariter ac malos eadem calamitate involventibus. Æquum non eſſe paucorum amentiam omnes luere. Suo quemque inſanire periculo. Bonos principes non punire, qui nihil deliquerint; armatos non facere, quod inermes præſtare poſſunt. Caſtigationem paucis neceſſariam, feralem omnibus fieri non debere. Vulgus enim quamprimum novitatem ſuam pervicaciſſimorum ultione damnatam aſpexerit, rediturum

ad na-

ad naturam; cujus furor perinde cum fortuna mutatur, ac religio cum principe. Ad ea Albanus accerrimus armorum inſtigator diſſeruit. *Quodſi in compoſitam regionem, & ſecurâ pace fruentem concederet Rex, neſcio an ſuaſurus adhuc fuerim, ne ullum omnino armatum traduceret. Sine cujus fulgore, non externi, non cives majeſtatem agnoſcunt; pace & bello tutiſſimum præſidium. Nunc vero prævalida & adulta vitia, nunc animi ſeditionibus elati, levioribus remedijs coërcendi non ſunt, quam magnitudo morbi poſtulat. Repetamus memoria, quoties à rebellibus illis jactatum ſit, centena millia objecturos ſe vim audentibus. Ego tot millia furentibus non opponam: ſed egregium juſtumque exercitum, ex veteranis, expertiſque conflatum, qui ſciat ſervare ordines, obſequi duci, hoſtem ferire, non expaveſcere. Vt hoc terrore perculſi rebelles, confeſtim arma excutiant. Cum vires ſuas, non diſciplinâ, non virtute, ac ne copijs quidem pares, æſtimare incipient. Cum ſe tyrones intelligent, nec ullis magis quam hoſpitibus metuendos milites in aciem producere. Primis ſtatim auſpicijs debellandi ſunt, ut opprimi malum cum dignitate poſſit. Hoc ad gloriam Regis maxime pertinet: Inſita mortalibus natura, famam belli ex initijs metiri. Nam ſi in unam, atque alteram æſtatem bellum Rex extraxerit, quis non videt acceſſuram hoſti diſciplinam, & robur; & tunc non ſine difficultate, nec abſque periculo*

ſubijci poſſe? At enim nullum adhuc in Belgio ardet bellum. Quis tamen pacem eſſe dixerit? Quis nobis pollicebitur in eodem ſtatu res manſuras, quas ipſa quoque Gubernatrix perſcribit cottidiè in peius vergere. Quid ſi externarum auxilia à ſeditioſis ſollicitentur, quod toties minati ſunt ſe facturos? Tunc ſcilicet in tempore accerſemus militem, cùm inſtructi exercitus noſtris imminebunt capitibus. Tunc nempe ſalutem ſuam crediturus eſt Rex veteranis in Belgio legionibus, pari ſcelere contaminatis. Quibus ex mea quidem ſententia, quamprimum appularit in provincias, cingulum adimendum eſt. Tranſeunda ſunt denique externæ nationes, religionis odio imbutæ, & à ſectarijs Belgicis forſan exſtimulatæ in exitium Regis, quem ſibi imminere extimeſcent. Illa copia quacumque pernexerit, ſecurum eum efficient. In omnem ſanè caſum, ſeu reſtaurandæ pietati, ſeu exequendis ſtatutis & ſupplicijs, ſeu ſupplantandis, vel antevertendis furoribus commodiſſima. Scilicet egregia cura, timemus vaſtitatem terrarum, & incommoda exercitus. Nemo mihi communem calamitatem abjiciat, in communi omnium flagitio. Quam mali ſua merita paſſuri ſunt.; Boni verò quia malorum conatibus arma non oppoſuêre. Imputare ſibi debent ſi quid detrimenti ab armatis acceperint. An ideo rebelles ſibi relinquendi ſunt, in cervices Regis ſui ſublati, quia bonorum conditio futura ſit acerbior? Nemo unquam diſcordias armatus ſedavit ſine plurium incommodo. Hæc eſt condi-

cio

cio exercitus. Bella aliter non constant. Quantâvis gravissima calamitate redimendum est exitium reipublicæ. Intelligant Belgæ numquam impunè contemni fastigia. Hæc oratio, ſimul & dicentis auctoritas, inveterataque prudentiæ fama, magnam Procerum partem permovit. Quidam etiam addebant, metuendum eſſe, ne idem eveniret Regi, quod Gubernatrici acciderat, quæ exequi leges non potuerit armatorum inopiâ. Nam quòd Albanum, aulæ artibus æmulos ſuos pervertiſſe Conneſtagius tradidit, apertum eſt mendacium, & in odium ejus adumbratum. Cujus moribus multa in deterius poſteritas adfinxit. Nullam ego hac de re mentionem apud Tiſſenacquium invenio, è cujus commentariis hæc transſumpſimus. Nam nec Iacobus Spinoſa Inquiſitor Generalis, nec Bernardus Freſneda Regiâ Confeſſionibus Concilio intervenêre. Tantum abeſt, ut alter eorum infeſtis orationibus cum altero certaverit, quod idem auctor memoriæ prodidit. Quæſitum inde quo tempore Rex proficiſceretur. Alii velocitatem urgebant per Oceanum cum paucis navigiis. Sed hoc conſilium minùs Hiſpanis, quàm Belgis placebat, *Oceanum hodie infestum*, dicentibus, *Belgicorum sectariorum metu, portus omnes insidentium, quos occlusuri essent armatis in exitium sui appulsuris. Securissimum per Italiam pergere. Sed Italiam perpetuò praescriptu-*

rum alpium jugo clauſam, non niſi duobus aditibus exercitum tranſmittere. Quorum uno per Tridentinas anguſtias Germania intranda ſit. At Germaniam ex maxima parte corruptam, ac ſuſpicionibus obnoxiam, ſecuritati Regis non conducere. Eundum ergo eſſe per Sabaudiam. Illam verò aſperorum montium ſcabredine impeditam, hyberniſque nivibus obſeſſam, ante veris initium iter non promittere. Proinde utcumque feſtinare Rex velit, Februarium menſem habendum eſſe. Neque etiam citius impedimenta ad tantum iter neceſſaria expediri poſſe. In Calend. Decemb. convocatos eſſe Caſtilliæ Ordines. A quibus abeſſe Regem non oporteat. Præterea agendos militum delectus, petendas triremes ex Italia. Dum componuntur, reficiunturque ſublapſæ vetuſtate naves, aliquot menſium ſpacium eſſe. Vernum denique cœlum clementiores fluctus promiſſurum navigantibus.

Hæc igitur in eum modum decreta, X. Cal. Octob. referuntur ad Regem. Qui natura reconditus, & multa cum animo reputans, tunc quidem nihil reſpondit. Paullò poſt Albanum exercitui præfecit. Erat hic nobiliſſimo Hiſpaniæ loco genitus, virtute militari nobilior. Acer conſilio, manu ſtrenuus, experimentiſque clarus, & ſuorum temporum nulli ſecundus. Quod de illo quoque inimici confeſſi ſunt. Multa ſub Cæſare, & Philippo filio proſperè geſſerat, magnis præpoſitus exercitibus. Fortunam nunquam temerè in diſcrimen

vocavit.

vocavit. Cauta cum ratione conſilia, ſecundis eventu præferebat, diſciplinæ militaris diligentiſſimus cuſtos. Bello, quàm pace melior. Vincere magis, quàm victoriam regere. Fredericum deinde Albani filium magiſtrum équitum Rex dixit. Hiſpanorum præſidia ex regno Neapolitano, Siciliæ, & Sardiniæ Genuam accerſit. Quatuordecim cohortes in Hiſpania legi jubet, in veteranorum locum ituras. Alias præterea tres cohortes, quas ſecum abduceret. Alberico Lodronio aſſignata eſt Germanorum legio, quam in comitatu Tirolenſi inſtrueret. Lupo Satapa centum velites Italicos, totidem Sancio Davilæ Ticini præfecto; Petro autem Montagnes Novarię gubernatori cẽtum cataphractos Hiſpanos attribuit. Trecentos haſtatos, cum centum cataphractis in Burgundia componi curat. His Baronem de Vergii provinciæ Vicegubernatorem, Baronem de Cherau, dominum de Cleraux, & dominum de Momertin præpoſuit. Italicis ducibus præceptum, veteranorum velitum, longâ pace imminutorum, ſupplemẽtum conſcribere. Ioanni Andreæ principi Doriæ, quantas poſſet triremes comparare juſſit, atque ocius compellere in Bercelonię littora. Epiſtolã deinde ad Gubernatricem dedit in hanc ſũmam. *Primo vere me exſpecta cum exercitu. Non ut ſolitudinem provinciis, aut jugum inferam, quod pleroſque criminari intelligo: ſed ut patrocinium meo-*

rum armatus ſuſcipiam. Inermis enim venire non poſſum, niſi ut externorum injuriis dignitatem aperiam. Si tranquillitatem alere, non bellum volumus, terrore aliquo rebelles percellendi ſunt, infirmitatem ſuam conferentes meis viribus. Hæc mihi ratio fuit inſtruendi exercitus. Re ipſa docebo, non ad ultionem me conſurgere: ſed ut clementiam cum ſubditis communicem, haut aliter quàm principem, & parentem decet. Gratiam eam facturus, quàm publica pax, atque ſecuritas patientur. Hæc te confeſtim volo mittere in populum, bona & mala magis ex rumoribus, quàm ex vero æſtimare ſolitum. Cujus aures ſeditioſiſſimorum voces falſo terrore præoccupant. Gubernatricem præterea monebat, ut quanta poſſet cautione, nobilitatem interim cum multitudine contineret in officio. Et ſi videretur, legionem unam in Germania mercede conduceret, quam Megemo, & Arenbergio traderet, ſpargendam in idonea præſidia. Pecuniam quoque adjecit in ſtipendium. Dein fluctuare animo cœpit, an & Auriaco militem crederet. Siquidem popularibus acceptum, & vicinorum principum affinitate, atque amicitia ſubnixum, turbandis rebus idoneum noverat. Adhæc multa imprudenti excidiſſe, quibus obliqua ejus in Regem conſilia deprehenderentur, & averſi animi indicia. Sciebat denique peccaſſe in majeſtatem. Suſpectum tamen videri nolebat. Sed cum Megemo, & Aren-

Arenbergio copias militares committeret, Auriacum præterire non poterat, niſi ut videretur de ingenio illius diffidere. Nam Hollandiam, Zeelandiámque juxta armis contineri, ac Geldriam, Friſiámque pacis intererat. Habito itaque amicorum conſilio Gubernatrici mandavit, nihil conſultius, quàm quinque cohortes Auriaco ſubmittere, quibus chiliarchus Walderſingerus præeſſet, refractarius & contumax futurus ad illius imperia. His conſiliis Walderſingerum ſecretò imbueret. Dicta factáque Auriaci ſpecularetur, & ab omni metu ſuſpicionem ejus averteret. Iiſdem artibus Egmondanum placaret. Præfectos Ordinariorum militum rogaret, an ſine exceptione ad arbitrium ejus militare, & eoſdem hoſtes habere vellent, quos ipſa juſſiſſet. Si quis eorum conditionem detrectaret, ademptam huic præfecturam, alteri conferret, ne ſtipendia pervenirent ad indignos publicum ærarium laſſantia. Adhæc magnatibus illis à quibus litteras acceperat, adventum ſuum nunciavit, miſſis ad ſingulos codicillis. Auriacum denique & Egmondanum benevolè hortatus eſt ad officium. Tiſſenacquius ſimul Egmondano reſcripſit: *Malignitatem famæ rebus ipſis rectius confutaturum. Compararet ſe ad voluntatem Regis, nec imperio ejus dubitaret accedere, A quo planius mandatum exſpectare non deberet. Alia eſſe principum, alia*

 clientum

clientum officia. Illos providêre & regere. Clientum gloriam in obſequio conſiſtere. Haberent ſibi reges ſuam rationem. In quam ſubditis nefas eſſet inquirere. Si in conſilio publico aliquando contraria dixiſſet, integrum fuiſſe Regi à ſententia ejus recedere; quo ſe prudentiorem nemo habere debeat. Apud illum electio eſt & imperium; cæteris conſilium & obedientiam convenire. Miſceri hæc officia non poſſe, niſi ut pereunte imperio, obſequium intercidat, atque ima ſummis confundantur. Ne famam quidem diſſimulare, ſectariorum audaciam potuiſſe præverti, ſi vel ipſe, vel Auriacus explevißent officium. Sed & nunc in illorum eſſe poteſtate, furentium licentiam aut omnino frænare, aut ſaltem in adventum Regis comprimere.

In his conſiliis occupato Regi, tranſitúmque Alpium paranti, aliæ atque aliæ itineris difficultates cottidie ſuggerebantur. Movebat pleroſque anguſtiarum aſperitas, præruptis altiſſimiſque rupibus abſciſſa. In quarum vertices evadendum eſſet cum exercitu, per arduos præcipiteſque vallium anfractus, qui paucos admodum caperent armatos, & cumulatam hyeme nivem tranſituris promitterent. Deleri poſſe totum exercitum, ſi quis fatigatis atque incompoſitis, & nihil hoſtile metuentibus vim inferret. Nec deeſſe circum nationes Regi infeſtas, & ſectariorum cauſæ aſtrictas. Alii ſterilitatem, & inopiam regionis, alii frigus, & multorum dierum laſſitudinem cauſabantur.

tur. Quibus difficultatibus Rex permotus, ſibi atque exercitui tranſitum à Gallis petere conſtituit. Expeditum eſſe iter appulſuro in Provinciam, haut procul Tolonia, qua Caroli Cæſaris exercitus quondam trajecerat; quod per regionem Lugdunenſem brevi compendio in Burgundiam deducit. Igitur Franciſcus D'Alava Ordinarius in Gallia legatus, Philippo mandante hac de re cum Gallo egit. Reſponſum eſt ei: ſi quid Philippus Rex vellet, licere illi cum modico præſidio Galliam trajicere. Iter autem exercitui patere non poſſe. Frequentes in ea regione ſectarios eſſe. Magnitudine exercitus perterritos, & moleſtiis hoſpitii affectos, multitudinem concitaturos ad arma. Quæ ſine magno incommodo ipſe poſtea non excuteret.

Hæc in ſpeciem. Cæterùm Reges inter ſe æmuli, nec unquam ſatis amici, alterutrius exercitum intra fines ſecurè non recipiunt. Deſperato per Gallias itinere, Philippus Rex ad Sabaudiam rurſus intendit, Ioanne de Aragna Vela ad Emanuelem ducem miſſo. Haut ægrè ab illo impetratum quod petebatur. ea tamen lege, ut centum equites, bis mille pedites Philippi Regis ære merituri ſcriberentur, in regionis ſuæ cuſtodiam, ne quid incommodi ab exercitu incolę acciperent. Antonius Mēdoca à Carolo Lotharingiæ duce trāſitum ſine exceptione obtinuit. Franciſcus d'Yverra annonæ

præfe-

præfectus ad diſpenſanda itinera præmiſſus, diſpoſitas ſtationes commeatu inſtruxit. Rhodanum Dainſiumque navali ponte jungere inſtituit, quo in Burgundiam tranſportari poſſet exercitus.

Interea Belgę longe aliis cogitationibus inquietabantur, atrocitate famę pulſati. Ferebatur enim cædes imminere à principe Proceribus infeſto. In Auriacum, Egmondanũ & Hornanum gladio animadverſurum. cęteris judices daturum, & ſupplicia. Auriaco pleraq; nota, & ſuſpecta omnia erant. Itaque ut hac de re certior fieret, diſponit in Gallia cuſtodes, qui veredarios ex Hiſpaniâ remeantes, ereptis litterarum faſciculis occiderent. Conſiliũ ejus fortuna ſic gubernavit, ut Franciſci D' Alava legati Regij epiſtolas interciperet, ad Gubernatricem datas in hæc verba. *Ex his quæ ſcripſiſti opinionem meam cõfirmari cognoſco. Ego enim tumultuum omnium invidiam in Proceres transfero, utcumque nunc tam egregie diſſimulent. Horum machinis inquieti populi genius in audaciam ſublatus eſt. Quos proinde accuſare non deſino. Sed ex commendatione tuâ præmium invenient. Primi omnium futuri, in quos feretur ira Regis, ut ſupplicia expetat. Memento interim cum his diſſimules. Præbe te facilem credulis, & de benevolentia Regis ſecuros efficias, ut fidei tuæ concredere non dubitent. Sic enim quæ deſtinaſti, efficies. Ita à me habe; ſi tibi ſupplicia eorum ſint in animo,*

eo ma-

eo magis Regi curæ fore, quo hanc ille injuriam profundius imbibit. Epiſtolâ perlectâ, Auriacus novitatem facti ſtupens, Ludovico fratri atque Hoochſtratano communicat. Vnicum adverſus impendens fatum remedium videbatur, matura defectio. Cui rei conducebat Egmondanum in ſocietatem attrahere. Eundem ſtrenuum militiâ, Flandriæque viribus inſtructum, partibus ſuis commodiſſimum noverant. Auriacus ergo Egmondano ſignificat, eſſe ſibi ad communem ſalutem pertinentia, quæ niſi præſenti promere non poſſet. Diem & locum colloquio condiceret. Bruxellam ſolam excipere. Vbi Ludovico fratri eſſe non liceret, à Gubernatrice juſſo in Germaniam ſecedere. Igitur VI Non. Octob. Teneramundę Flandriæ oppido, in unum convenere Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Hoochſtratanus, & conjuratorum præcipui. Quibus Auriacus, quid in Hiſpania pararetur, aperuit. Strui ſibi certiſſimam perniciem. devotis omnium cervicibus, qui arma in ſectarios vibrare diſtulerint. Itaque ut verbis fidem adderet, primum litteras Montignæi perlegit audientibus, Regis iram memorantes. Deinde epiſtolam D' Alavæ recitavit, non ſine affectu, & atrociore interpretatione ad ſingulas periodos. Eam poſtea ſingulis relegendam exhibuit, *Sic eſſe ſcriptum*, dicens, *ut liquido appareret distineri ſe à Gubernatrice verbo-*

rum

rum blanditiis, quò ſimulatione benevolentiæ deliniti, ſecurè opprimi poſſint. Conſtituiſſe ſe quidem prudenti abſentiâ furori cedere, donec ſtatuiſſet, quid potiſſimùm rebus ſuis conduceret. Sed profectò ſi ſe audirent, à neceſſitate conſilium ſumerent. Nihil tutius, quàm unam aliquam provinciam validiſſimis occupare præſidiis, atque ex adverſo conſilia ſtruere. Non defutura auxilia vexillum explicantibus. Neminem principum hodie tam amicum Regi, qui magnitudinem illius non optaret premi, potentiamque Europæ formidabilem, civili bello collidi. Sectariorum igitur inſolentiæ ſubminiſtrarent alimenta. Quos deinde in eadem ſecum cauſa, ſpe gratiæ deſtitutos, & extrema audentes, exercitui Regis ad deſperationem objiciant, dum finitimarum gentium ſubſidia ornentur. Affluxuros ſtatim Gallos, atque Germanos, nihil veteranis Regiis virtute concedentes. Ludovicus Naſſovius ſubjecit; ſpondere ſe Germanorum equitum quatuor millia, peditum verò quadraginta cohortes, quos corraſis undique pecuniis in Belgium properè adduceret. Sollicitaturum denique copias Auguſti Saxoniæ ducis, Cæſareo auſpicio Gotham obſidentes. Ne cæteri quoque dubitabant, *indormiendum non eſſe in manifeſtâ pernicie; neque exſpectandum donec validiſſimas urbes præſidiis invaſerit Rex, & ſopitis ſibi manus injiciat. Decora conſilia, quæ tuta. Potentiam quidem Regis formidoloſam, acriorem tamen neceſſitatem eſſe, & incertos belli exitus.*

Neque

Neque ſemper ad potentiores inclinare victoriam. Gallos non uſque adeò infeliciter delibaſſe Regis ſui vires. Opimiorem conditionem extorſiſſe armis, quàm obſequio. Dandum Regi pœnitentiæ tempus. Impetum ejus quantò vehementiorem, tantò & infirmiorem eſſe, quem inopia pecuniæ ſtatim conſumeret. Denique multos nobiles ſibi acceſſuros, cùm indigniùs forte habiti, erubeſcent certare adverſus libertatem publicam, pro invidioſo Hiſpanorum imperio. Vrbes, provincias ſibi ut rectoribus obſtrictas. Incumbere ſe affectui civium ſervitutem abominantium. Ad ultimum ſi cadere neceſſe eſſet, honeſtiùs acie perituros, quàm ſub certo lictoris ictu velatis capitibus, ad poſterorum infamiam. Invidioſum Regi, decorum ipſis pro ſpiritu certare, quo nihil mortalibus charius eſt, quem etiam feræ antequam debellatæ non exuerent. Hæc quidem promiscuè dicebantur. Vnus tamen Egmondanus ſegni animo accepit. Vir haut dubiè, ſpectatæ fidei; ſed ingenij facilitate in partes abſtractus, ſi dicere licet, nimiâ bonitate hactenus peccaverat. Ordinis ſui factioſis conſilijs, quia ſpeciem præferebant publicæ libertatis pertinacius adhæſerat, pudore adverſandi; ne multitudinis gratiam benevolentiamque amitteret. Tunc palam conſtantiam patefecit: *ita formatum ſe à majoribus*, dictitans, *ut nihil pulchrius atque honeſtius duceret, quam pro Principe vitam exponere, nihil econtra turpius aut*

ſcele-

ſceleſtius, quam fidem exuere. Contumaces autem eſſe, aut ſectariorum licentiæ alimentum ſubministrare non poſſe, ſine nota perfidia. Quanto plus ſpei rebellando oſtenderent, tanto illuſtriorem fidem ſuam fore. Quin potius irati Regis gratiam prævenirent premendis tumultibus. Pleroſque nobiles idem tentare. A quibus obſequio vinci non deberent. Vt deinde Rex æſtimet, qui glorioſius officia coluerint. Vtcumque res caſura eſſet, meliorem fortunam tranquillando, quam rebellando habituros, quando vincere, aut vinci non poſſent ſine exitio reipublicæ. Cæteri qua vellent ratione, incolumitati conſulerent ſuæ. Propoſitum ſibi eſſe exſpectare potius, quam movere fortunam, & in benignitate principis ſpem ponere, benevolentiam ejus toties experto. Neque de ingenio Gubernatricis dubitare. Nullis ſe urgeri conſcientiæ ſtimulis. Quo denique fugam intenderet, à chariſſima conjuge, à tot liberis divulſus? Totam ſuam fortunam pendere ab uno Rege: quem pertinacibus armis irritando, implacabilem ſibi ſuiſque relinqueret. Erraturum ſe exulem, atque extorrem, recipientibus oneri, exterisque Principibus viliſſimum mancipium. An tam immitis animi Regem fore, ut pro tot meritis hanc ſibi gratiam rependeret, & in chariſſimi antea capitis duraret exitium? Quocumque tandem eſſet animo, clementiam ejus meruiſſe victoriis. Vanitati D'Alava tantùm non deferre, ut apud ſe fidem inveniret. An ſolus ille exploraſſet mentem

Regis,

Regis,& in ſecretiora illius penetraſſet conſilia? Nullius alterius indicium proferri. *Ex Montigneo quidem iratum eſſe Regem ſatis ſe intelligere. Neque immerito. Nemo tamen ideo dixerit Proceribus infeſtũ, quos tanta humanitate admonuiſſet officii. Si quid certè ſtatuiſſet atrocius, id ipſum uni Gubernatrici edicturum fuiſſe ſine internuntio.* Hæc quidem Egmondanus. Cæteri tamen non dubitabant, quin certiſſima proferrentur indicia. Auriacus quoque, *Suſpectam ſibi altiſſimam Regis diſſimulationem*, ajebat. *Neminem Principum tam placabili eſſe ingenio, ut bona fide in gratiam redeat cum ſubditis, quos ſemel timuerit. Facerent alii quod placeret. Nemini ſe poteſtatem in caput ſuum facturum. Nunquam magis blandiri faſtigia, quam cum ſævire decreverint. Securius ſe abſentem quàm in vinculis cauſam dicturum.* Hunc finem habuiſſe conventum illum invenio, Egmondano fatalem. De quo plerique poſtea ab Albano torti, atrociora confeſſi ſunt. Atque anceps quidem eſt conjectura. Quia hoc ſe mendacio liberaſſe cruciatu, morientes teſtabantur. Nos aliorum judiciis veritatem relinquimus. De cætero propè omnes ſcriptores mecum conſentiunt. Auriacus & Hoochſtratanus Antverpiam revecti ſunt. Neuter Bruxellam venire ſuſtinuit, quamvis crebris litteris evocarentur in Concilium. Egmondanus intrepidè ad Gubernatricem delatus, quæ de illius conſiliis traducerentur, ex epiſtola cognoſcere juſſit. Simul enim contu-

lerat exemplar. Illa veluti turbata, nullas conſcientiæ notas vultu prodidit. Dolentiſque ſpeciem oſtentans, falſum eſſe rumorem ſanctiſſimè confirmavit. *Quaſi verò*, inquit, *mihi, aut D' Alavæ crediturus fuerit Rex tam periculoſum ſecretum? Quomodo tamen D' Alavæ epiſtola intercepta eſt, cùm non veredarium, non faſciculum ipſa deſiderem? An qui D' Alavæ epiſtolas intercepit, Regias non caperet, quæ ab eodem tabellario deferebantur? Laxa animum moleſta ſollicitudine. nec inanes ſpecies anxia mente figura. Confer te ad componendam rempublicam, ut ſi quam forte ſiniſtram ſuſpicionem conceperit Rex, ex animo deleat ſine cicatrice.*

Egmondanum verbis mitigatum, percunctari cœpit de his qui Teneramundæ convenissent, & quid actum in iſto conſilio. Ille ninihil aliud referebat, quàm non perfunctoriè queri Auriacum de malevolentia Regis, & quòd Ludovicum fratrem ablegare juſſus eſſet in Germaniam.

Dimiſſus à colloquio, in Flandriam ſe recepit. Quadraginta aureorum millia ab Eccleſiaſticis impetravit, in ſtipendium mille & quingentorum militum. Quos per idonea præſidia diſpoſuit. Extra Gandavenſes, Iprenſes, & Aldenardenſes concionandi poteſtatem nemini fecit. Hulſtenſes concionari auſos militari manu coërcuit. Totamq; provinciam quietiorem expertus, Iconomachorum facinus rigidiſſimè vindicavit. Sectarios vero

ſub legibus continuit. Gandavenſes concionaturis Miniſtris ſuggeſtum ſtruere auſos, accenſis in foro rogis ad dedecus, & infamiam exurere juſſit. Parva quidem res. Sed in minimis quoque exemplum eminet. Neque in his quiſquam vindicem manum remittere poteſt, niſi ut ad majora ſcelera audaciam inſtruat. Quidquid ad diſſolutionem ſtatus pertinèt plectendum eſt. in cæteris clementiam excuſo. Apud omnes conſtat, ſi ab initio tam ſevere egiſſet, nunquam perventũm fuiſſe ad tantum nequitiæ. Sed cuncta primùm per diſſimulationem corrupit: mox ignavia ac præpoſterò obſequio. dum invidiam Conjuratorum procerumque evitare ſtudet, majeſtatis crimen meruit. At perperam uni illi imputaverim culpam, quæ temporum fuit.

Inter quæ non omittebat Noircarmius crebris litteris condiciones offerre Valencenenſibus, ſi poſitâ pervicaciâ præſidium reciperent. Ad ultimum nobilem quendam è Conjuratis ad eoſdem delegavit. Sed cum obſtinatæ civium mentes ſanioribus conſiliis aures obſtruerent, Gubernatrix hoſtes eſſe pronuntiat. D'Alavam deinde temeritatis increpuit, quod tantam rem credidiſſet veredariis. Si quid ejuſmodi denunciare vellet, debuiſſe fidum aliquem tabellarium ad ſe deſtinare. Ad hæc Philippum comitẽ Everſteinium, & Bernardum Schoonbergium in Germa-

niam proficiſci curat, traducendis in Belgium duabus legionibus, quas in comitatu Ferettrio conſcripſerat. Provinciales quoque copias ampliori delectu adornatura, Carolum Manſveldium, Ægidium Barlaimontiū, Hierges dominum, Joannemque Croyum Reuſii comitem, tria peditum millia legere juſſit. Megemum verò, & Arembergium ſupplementum conſcribere. Ergo undique tubæ & tympana cogebant milites, ad obſidionem Valencenenſem ituros.

Quibus apparatibus Gallus regio more ad ſuſpicionem verſus, & ipſe delectum agere inſtituit. Sex millia Helvetiorum mercede conduxit. Statariâ pugnâ gens egregia, per multorum regum ſeriem venales vires Gallis expoſuit; ex quo à Carolo Burgundiæ duce ad fortitudinem coacta, virtutis ſuæ experimentum dedit. Majori metu Genevenſes diſtinebantur. Ex hac fere officina hæreſiarchæ omnes erupterant, aut in illam recipiebantur. Et hinc urbis ſuæ exitium, publicæ paci devotum conjecerant. Cujus poſſeſſioni Sabaudus haut obſcure imminebat. Itaque delectu habito, milites diſtribuunt, qui intra mænia, qui in finibus conſiſterent. Partem quoque Helvetiorum atque Rhætorum, ad auxilium ex fœdere obſtrictam, excivere ſedibus. Ea cum nunciarentur Philippo Regi vehementer expalluit. Timebat enim ne tot ſimul gen-

tes

res arma ſibi opponerent, anguſtiiſque Alpium incluſum ex improviſo adorirentur. Et jam primores cum incitare cœperant, ne temeritati fortunæ Majeſtatem exponeret. Prę-mitteret Albanum terreſtri itinere cum exercitu; primo ſtatim adventu validiſſimis præſidiis inſeſſurum oſtia maris Zelandicaſque inſulas, unde ipſe Oceano ſuccedens in portus tutò recipi poſſet. Re deliberata, Albanum cum copiis præire juſſit, tanquam mox ſucceſſurus ipſe. Quod initium fuit malorum omnium. Neque tamen damnari conſilium poterat, ſi Rex præſtitiſſet ſequi. Sed tædio belli, & averſantibus miniſtris in Hiſpania retentus, omnia per duces facilia credidit, quæ niſi præſens componere non poterat. Sunt qui Gomeſii de Silva artes ſuſpectent. Erat ille in aula gratioſus, Regique chariſſimus in paucis: ſed per æmulationem Albano adverſus. Vt potentiam omnem ad ſe traheret, removiſſe æmulum credebatur, publicæ utilitatis ſpeciem odio prætexens. Nam Albanus impudicitiam uxoris ei objectaverat, tanquam matrimonio illius Philippus illuderet. Nobis ea res parum comperta eſt. Quidquid ſit, non ante patuit imprudentia conſilii, quàm pervicaci Rex abſentia cunctos fruſtratus eſt. Cæterùm in regionem Luxenburgenſem, quà Albano intrandum erat, Erneſtum Manſveldium procedere juſſit. Militem,

quantum opus eſſet, legeret. Præfecturam Germanorum equitum, quam Gallico bello habuerat, eidem attribuit. Bruxellæ, dum ille abeſſet, Arſchotanum, aut Boſſutium præeſſe voluit. Megemum verò tormentis præfecit, quam Glaionius dignitatem, per mortem vacuam fecerat. Magiſtri artilariæ apud Belgas vocantur. Cujus munus idem eſſe, quod apud Romanos olim præfecti fabrorum plerique exiſtimant. Abſente Megemo, Arenbergium Geldriam regere juſſit. Barlaimontium verò præpoſuit annonæ militari. Idem munus bello Gallico cum ſumma laude adminiſtraverat. Adhæc ducenta aureorum millia tranſmiſit ex Hiſpania, è quibus centum & quinquaginta in ſtipendium cederent, cætera in apparatum belli impenderentur.

At Valencenenſes hoſtes judicati, fortiter obſidionem ferre decreverant, munimentis civitatis confiſi. Igitur nihil ſegnius parare bellum. Affatim commeatum in urbem invehere, arma cũctis qui ferre poſſent diſtribuere, recenſitos opifices (quorũ magna copia erat) in cohortes diſtribuere, ferociſſimum quemq; his imponere. Optimates rempublicam deſtituerant. Cæterorum tamen amentiam ſequebantur, quia adverſari non poterant. Michael Helinus, & quidam magiſter Cornelius regnum obtinebant in multitudine. Helinus auctoritate & opibus eminebat; Cornelius

vani-

vanitate & ferocia. Obſcuriſſimo loco genitus, ex fabro ferrario in Miniſterium ſurrexerat. Agreſtes novis rebus addictos conſcribere juſſus, in finibus Inſulenſium delectum fecit. Eam rem præſidiarii civitatis ægrè paſſi, cottidianum cum his prælium, & ferè proſperum habuere. Tot incommodis Cornelius attritus, promovit ad ignobilem pagum Keſenetum nomine, omnibus qui ſacramentum ejus acceperant ſequi juſſis. Quadringentos ex his Raſſegemius obviam habuit, ſolutis euntes ordinibus. Impreſſione facta compulſi ſunt in fugam, proximumque Waterloi templum occupant. Hinc ſine damno ejici non poterant. Raſſegemius igne tectis injecto univerſos concremavit.

Cornelium inde perſequi cœpit. Cæterùm ille comperto Raſſegemii adventu, caſtriſque diffiſus, ad Tornacenſes flexit. Nam & hi non minore cura, quodam Joanne Sorao duce militem ſcribebant in ſuis finibus; nullo quidem publico conſilio; ſed ſtudiis partium, Valencenenſes premi non ferentium. Huc majorem hominum vim inſania compulerat. Copiiſque junctis, proxima quæque monaſteria, & prætoria vaſtant. Nihil crudelitati, aut avaritiæ reliquum faciunt. Raptis omnibus quæ ferri poterant, flammam deinde tectis injiciebant. Sed Noircarmius, & Raſſegemius à tergo ſtrenuè ſequebantur. Mille du-

centos pedites Noircarmius habebat, cum trecentis equitibus. Raſſegemius equites centum, pedites non amplius quàm trecentos. Præter eos tamen magnam agricolarum manum contraxerat. Prior Noircarmius haut procul Lanojo hoſti occurrit. Equitibus à tergo circumfuſis, pedites à fronte incubuere. Vtrique vis improviſa fuit. Primo ſtatim impetu centurio ex Noircarmianis cecidit, in fronte copiarum collocatus. Mille, & quingenti hoſtium cæſi, reliqui in fugam verſi. Quorum magna pars proximam occupavit ſilvam denſis arborum truncis impeditam. Major pars in Raſſegemium incidit, infeſta ſigna inferentem fugientibus. Prælium tamen acriter ſectarii excepere. Eò enim perventum erat, unde ſine pernicie niſi victores evadere non poſſent. Itaque aut cadere aut vincere obſtinati, loco non cedebant; donec ad Raſſegemios inclinavit victoria. Soraus non tam ducis, quam militis fungebatur officio. Sed cùm unum illum omnes peterent, multis quidem acceptis vulneribus, & in equum impoſitus, cum paucis Tornacum evaſit. Ibi vero non minus trepidatum eſt. Philippus Lalaignius Beauvoſii dominus quadringentos milites, juſſu Gubernatricis in arcem traduxerat. Centum in his equites erant. Noircarmius quoque cum ſua manu eòdem venit. Vrbique pavidæ, &

ſervi-

ſervitio paratæ ſigna intulit. Nemine contra procedere auſo. Quippe ex ſuperiore prælio profugi, formidine cuncta compleverant. Neque tot ſimul copijs ſine certiſſima pernicie reſiſtere poterant. Civibus ſtatim arma adempta ſunt. De principibus ſeditionum ſumptum ſupplicium. Cæteris venia data, prudenti moderamine, ut in civili victoria, cujus ſæpe fructum nimia ſeveritas corrumpit. Comes Reuſius civitatem gubernare juſſus, legionem quam conſcripſerat, diſperſit in hoſpitia futuram præſidio.

Noircarmius Hiergicam & Manſveldicam legiones opperiens, ijſque junctis, Valencenenſium mænibus admovit exercitum. Ex omni parte obſidenti affluebant auxilia. Ab Arſchotano ducenti quinquaginta equites, totidem à Reuſio veniebant. Maximilianus Boſſutij comes ducentos adduxit. Terlonius centum, nec minorem numerum Bommius impleverat. Marchionis Bergenſis turma ducentos admodũ, Montignæi centum & quinquaginta explere dicebantur. Ordinariæ turmæ omnes erant, quas Gubernatrix haut multo ante armari præceperat. Pedites veterani ex Hannonia noningenti veniebant. Paullo minus Balduinum Gavrium Inchij dominum ex Artheſia ſequebantur. Reuſius trecentos ex ſuis tranſmiſit. Poſt quos viginti & unum tormenta trahebantur. Iacobus Creſſonerij

dominus Gravelingæ Gubernator ijs præerat. Vrbs vallo circundata eſt, & idoneis locis tormenta diſpoſita. Noircarmius tamen aſperam fore obſidionem ratus, priuſquam fortunam experiretur, miſit rurſus ad oppidanos, qui ſuaderent, dederent urbem, dato terrore conſternatam exiſtimans. Sed non exaudiebant Miniſtri ſaniora conſilia, nutantibus civibus ſpondentes, mox venturum oppreſſis auxiliũ. Nam pleroſque Conjuratorum acceperant Bellum inſtruere.

Siquidem Auriacus turbandis rebus intentus, & ut tectius falleret ſimulato obſequio malignitatem tegens, cum Regem haut ſegnem videret, ex adverſo conſilia ſtruebat. Tholouſij dominum, & Brederodium clam hortabatur ad legendos milites. In eam rem conſiſtoria ſtipendium capitatim conferebant. Hollandiam Zeelandiamque adoriri ſtatuerant. Et ſi deſtinata proveniſſent, duces ſe dicerent ſectariorum cauſæ, & armato Regi undarum obices pro vallo obijcerent, cum non mediocri præſidio. Supervenire debebat Ludovicus Naſſovius cum Germanorum manu, ab obſidione civitatum averſurus Hiſpanorum exercitus, aut ſi vis fieret, fortunam tentaturus. Tres è Conjuratis in Zeelandiam deſtinabantur, qui factionis ſuæ homines ſollicitarent ad defectionem. Quippe pleraſque urbes deſcituras crediderant, fraude ma-

giſtra-

giſtratuum,quorum multos Auriacus ſubvexerat. Ab hæc Gallica auxilia occultis nuncijs pellexerant. Quibus mandatum, ut Dolam atque Veſontionem in Burgundia tentarent inſidijs, atque Albano adventanti iter occluderent. Miſſus Antverpiam à Montmorantio Galliæ Mareſchalo quidam nobilis, multa cũ Hornano ſecreto tranſegit. In quam rem Carolus Sluſanus mercator Antverpienſis, quinquaginta aureorum millia Montmorantio addixit.

Inter quæ ſtudia, Proceres à Gubernatrice advocabantur ad novandum ſacramentum. Hoochſtratanus multa cunctatione ; Auriacus, Hornanus, & Brederodius aperte detrectabant. Et Auriacum quidem Gubernatrix humanitate litterarum ſæpius interpellavit. Ad Brederodium vero, Quarebbius Lovanienſium prætor, & Secretarius Torrius miſſi ſunt cum mandatis, & queſtu: *ut ſacramentum quod Egmondanus, Arſchotanus, Manſveldius, Megemus, Barlaimontius, dediſſent, non dubitaret accipere. Unum ipſum eſſe, in quem potiſsimum ſceleris ſui invidiam inclinarent Sectarij. Debere banc à ſe amoliri infamiam. Tantundem populum credere, quantum re ipſa oſtenderet. Inquiſitionem & edicta ſublata eſſe. Solidam tranquillitatem Gubernatricem ſperaſſe. Quæ per ſectarios haberi non poßet. Ab ipſo officij in Regem prodendum eſſe exemplum: ne oblatione libelli, ſeditionis cauſam quæſiſſe, videretur. Gravioribus quam antea*

tumul-

tumultibus agitari rempublicam. Viannam ab eo militibus inſideri. Vallo manibuſque claudi. Seditioſos aliquot libellos auſpiciis ejus excuſos. Ne Regem ſibi iraſci cogeret, populares hos furores audientem non ſatis æquo animo. Ad ea Brederodius reſpondit. *Nihil eveniſſe cur de fide ſua dubitare Gubernatrix debeat. Imo vero Bruxellam iturum, ut propius acciperet diffidentiæ cauſas. Rata enim pacta eſſe, quæ cum Gubernatrice ſuſceperit. Quod malignis rumoribus oneretur, id ſibi fraudi eſſe non debere. Linguas hominũ frenare non poſſe. Neque nunc primum calumniis peti. Quarum ſibi non ſit reddenda ratio. Male autem condicionem ſacramenti ſibi præferri, quod Egmondanus, Arſchotanus, aliique recepiſſent. Illos publicis muneribus excultos: ſe vero privatum & olim juratum. Quid ergo opus novo ſacramento, ſi jurato non credatur? Fruſtra ab eo fidem exſpectari, qui ſanctitatẽ religionis ſemel polluerit. Nullo ſacramento mitigari perfidiam. Viannam latrociniis expoſitam vallo cingere. In cujus etiam tutelam militarem globulum conſcripſerit, ut integram civitatem ſervaret Regi, ne quis prædo illo munimento receptaretur. Quod ad ſeditioſos pertineret libellos, nihil ſe ſcire. Duos omnino typographos Viannæ eſſe. Imprimendi facultatem dediſſe petentibus. Si quid dolo malo deliquiſſent, mox cogniturum, pœnaſque irrogaturum comperto flagitio.*

Cum hoc reſponſo reverſi, gravem ſollicitudinem incuſſere Gubernatrici. Quippe jam Brederodium timere cœperat. De pervicacia illius dubitare non poterat. Simul mæſta omnia

nia in aulam referebantur. A Ludovico Naſſovio Germanicos ad Gotham exercitus ſollicitari in auxilium. Fredericum Saxonem, & Lantgravium Heſſum memores injuriæ à Carolo Cæſare acceptæ, ultionem meditari. Cameracenſes epiſcopum prӕſidijs nudatum, oppido ejeciſſe. Præter hæc Silvæducenſes hoſtiles animos aperte induerant. Brabantiæ Cancellarius, ac Peterſemius, uti diximus, in urbe agebant. Multitudiniſque pervicaciam in accipiendis legibus experti, Primoribus auctores fuerant, ut prӕſidium militare in civitatem reciperent. Megemus quoque Legionem propius admoverat. Ea res Auriaco ſuſpecta admodum fuit. Occulto igitur mandato Antonium Bombergium Silvamducis procedere juſſit. Erat is homo plebeius ingenio moribuſque ferox, juxta turbidus, & religioni infeſtus. Nec minorem favorem Silvæducis invenit, quam Antverpiæ habuerat, ubi inter ſectarios principatum geſſerat. Igitur captivitatem urbis ſtrui queſtus, plebem in ſenatum armavit. Cancellarium & Peterſemium proditionis inſimulatos in cuſtodiam tradidit. Neque ſenatus, quanquam adverſus, imperijs illius audebat intercedere. Munia magiſtratus in ſe retraxerat, & privati juris ſui rempublicam fecerat. Tantum apud vulgares animos præſidiariorum metus valuerat, ut alienigenam, nulla magis re quam turbulentia inſignem,

non

non dubitarent in ducem aſſumere.

Megemus autem intrandæ urbis ſpe deiectus, in Hollandiam contendit ad ſubigendos eos qui averſarentur imperium. Vltrajectum appropinquans, nemine reſiſtente intra mœnia recipitur. Igitur quæ turbata erant componere adorſus, Miniſtros omnes egredi juſſit. ſuaque catholicis ſacra reſtituit. Brederodius adventum ejus exſpectare non auſus, Viannã deſtituit, & in catharactis, quibus Rheno Lecca conjungitur, caſtra firmavit. Mox inde pulſus, Amſterdamum proceſſit. Munimenta ab eo cœpta Megemus deſtruxit.

Per eoſdem dies Hermannus Antverpienſium Miniſter Trajectenſes ad Moſam in Iconomachiam concitavit. Quorum mox rabiem Maſeicenſes, & Haſſetenſes eodem auctore imitabantur. Cæterum Gerardus Groesbekius Leodienſium epiſcopus id ægrè paſſus, ad ultionem ſurrexit. Tria peditum millia, ac trecentos equites ſubitario delectu effecit. His copijs Haſſetum contendens, effuſum inconditè populum obvium habuit. Eoque levi prælio intra munimenta compulſo, civitatem circumſedit, crebriſq; tormentorum ictibus verberatam, his tandẽ legibus in deditionẽ redegit. *Catholico ritu viverent. Sectarios civitate ejicerẽt, Puplica pecunia exornarent templa. Miniſtros, ſeditioniſq; auctores traderent. Sumptum belli reſtituerent. Muros deijcerent, quorum fiducia obſidionẽ pertulerãt.*

Maſei-

Maſeicenſes deſperata urbis tutela, delegatos miſere, veniam petituros. Qua impetrata, Hermannus habitu Franciſcani aſſumpto, opportuna fuga ſe ſubduxit. Hinc Trajectum aggredi placuit. Vrbem non civium multitudine ſolum, ſed etiam opere munitam. Mœnia enim Moſa interfluit. Sed cum pervicacibus ad defenſionem civium animis, nulla ſpes potiundi oppidi offerretur, Epiſcopus obſidionem deſtituit.

Interea Gubernatrix acceſſione mali turbata, ex omni parte quærebat remedia. Tot ſimul urbes nequibant armis redigi in poteſtatem. Nec Valencenæ omitti poterant, niſi ut fruſtrato impetu augeretur defectio. Simul in rem famamque videbatur, validiſſimum oppidum armis ſubigi, cætera exemplo ſuo tracturum ad deditionem. Pudebat deinde Cancellarium & Peterſemium captivos relinquere. Ergo inter ruborem metumque deſtituta, epiſtolas miſit ad Silvæducenſes, jus gentium pollutum incuſans Bombergius modo in Auriacum, modo in Brederodium perpetratæ rei culpam, & in neutrũ falſo conferebat. Quippe & Brederodius Bombergio ſcripſerat; quamvis uterq; manifeſta inficiatione declinaret invidiam. Gubernatrix ergo conſilij incerta, apparitorem ad legatos recuperandos Silvamducis deſtinat. Fecialis quoq; ſequi juſſus, denuntiaturus bellum contumacibus.

Appa-

Apparitor in ſenatum deductus, multa expoſtulavit, atque intra horas viginti & quatuor legatos dimittere, aut bellum opperiri eos jubet. Horruere ſenatores ad hanc vocem, & perpetrati ſceleris infamiæ multitudinē ſubſtituunt; relaturoſque ſe ad populum reſpondent, apud quem nullo ſuo juſſu captivi tenerentur. Primo mane tribunos plebis in curiam accerſunt. Cum quibus etiā Bombergius intravit, popularibus ſtudijs accinctus. Quippe jam centuriones ei ſacramentum dixerant. Vni illi patulæ plebis aures erant. Facundia, & auctoritas aderant, flectendique vulgum artes, quibus omnem ſectariorum factionem præcipitem egerat. Quem cum ſenatus hortaretur ad dimittendos captivos; inſigni cavillatione apparitorem ad Silvæducenſes, non ad Calviniſtas miſſum arguebat. Superveniens mox populus, curiam armis circumvenit, turbidiſque clamoribus cuncta permiſcuit. Quorum fiducia Bombergius claves civitatis extorſit à conſule, & nequis invito ſe egrederetur, validioribus præſidijs portas firmavit. Apparitorem tamen emiſit incolumē, renunciare Dominæ jubens, non ante ſe captivos dimiſſurum, quam Brederodius id ipſum mandaſſet. Poſt hęc fecialis urbem intravit. Bellum indicere parantem, Cancellarius abſterruit ab intempeſtivo conſilio. Nam ſi arma in animo haberet Gubernatrix, id ipſum denunciare

ciare ſuperfluum eſſe jus gentium violantibus. Perduelles palam judicari non poſſe, ſine ſuâ pernicie.

Hæc tum in Brabantiâ. Cum interim Flandri obſequio parati, juvere quoque Regias partes collatione pecuniæ. Ex quâ novum delectum militum Egmondanus adornavit; Occidentali Flandriæ futurum præſidio; ne quis à Noircarmio & Raſſegemio diſſipatos, revocaret ad vexilla, vel irrequietos ſectariorum animos ad nova rurſus flagitia erigeret. Quadringentos ex his Aldenardæ impoſuit, qui ſectarios continerent in pace, & armatorum conſpectu compararent ad patientiam obſequii. Iam quippe reſumpto animo Gubernatrix, occultam inibat viam reſtaurandæ religionis in priſtinum ſtatum. Sectarios concionibus contentos, baptiſmate, communione, ſepulturis, & hujuſmodi ritibus in totum abſtinere juſſit. Tanquam hæc ipſa tabulis fœderis non comprehenderentur. Et ſi verum volumus, nihil aliud quàm concionandi libertatem tumultuantibus indulſerat: cætera quidem hactenus tolerans ad diſſimulationem coacta. Quia intempeſtivo tempore prohibere non poterat. Nam is rerum ſtatus erat, ut amentia popularis componi magis, quàm irritari debuerit. Quod in omni ſeditione optimum eſt remedium, ſi pœnitentiæ ſpatium iratis concedendo, pauca indulſeris, quæ ab op-

preſſis ſtatim repetas. Propoſito itaque *edicto* effrænem ſectariorum licentiam ad verborum ſuorum formulam revocavit. Nihil æquè ſectarios perculit. Principium eſſe credebant, ut mox & conciones perverterentur. Per occultos igitur nuncios Generale ſuorum concilium Antverpiæ indicunt. Ex ſingulis ſynagogis Miniſter unus, cum præcipuis aliquot juſſi ſunt adeſſe. Illuc quoque Brederodius venit, & cum illo ſexdecim Conjurati delectui militum intenti, quem ex omni parte inſtituere cœperant. In eo Concilio ſectarii Gubernatricem incuſare adorti, magnoperè querebantur *peccaſſe in fœdera. Simulationem duntaxat fuiſſe ad decipiendos Fœderatos, vanis promiſſis extractos, ut ex voluntate ejus tempus procederet, quo rebus interim conſuleret ſuis, partâque ſecuritate pacta rumperet. Quem enim ſanæ mentis non videre, concionis nomine cætera quoque exercitia cõtineri? Nec opus fuiſſe legibus fœderis ea adſcribere, ſine quibus ſtare non poteſt ipſa religio. Scire quoque Fœderatos haut aliam fuiſſe mentem Gubernatricis cùm dimitterentur ab illâ. Hoc ipſum Proceres rectiùs intelligere, qui eandem interpretationem interrogantibus dederint, plenâque hactenus libertate frui permiſerint. Iam verò ne conciones quidem inviolatas eſſe, quas in oppido S. Amandi, haut dubiè, juſſu ejus, Noircarmius diſſipaſſet. Nec Miniſtrorum ſupplicijs abſtineri, quorum alios in crucem, alios in exilium actos acciperent.*

rent. At hoc nihil aliud eſſe, quàm in ſanguinem ſuum exercere edicta, & atrociorem ſolito Inquiſitionem reducere. Valencenenſes præſidia in necem religionis ſuæ conſcripta repudiare auſos, obſidione premi. Eandem mox fortunam reliquis civitatibus exſpectandam eſſe. Quas communes hoſtes duceret Gubernatrix, atque aliam poſt aliam aggrederetur cum exercitu; donec eccleſias ſuas undique exſtirpaverit. Viderent itaque Fœderati quam hoc tutum ſibi atque honeſtum eſſet, & ſine morâ principiis occurrerent. Nunquam magis afflictam religionem. Nec aliud ſibi quàm in Fœderatis auxilium, quibus pacta conventa tueri incumberet. Brederodius bonum animum habere eos jubens, cum Cõjuratis proficiſci conſtituit ad Gubernatricem. Miſitque qui peteret, num pace illius liceret venire. Ad ea Gubernatrix, ſi veniret, ut in hoſtem ſe animadverſuram reſpondit. Neque mora, centurias aliquot militum acceſſivit in regiam, frequentioreſque pro valvis ſtationem agere jubet. Præſidiariis denique mandavit, ne Brederodium, vel Conjuratorum quemquam in urbem admitterent. Nec Brederodius auſus eſt accedere. Codicillos autem miſit ſub communi Conjuratorum nomine Gubernatricem inſimulans; *quòd nova religionis exercitia adimeret, publicam libaret tranquillitatem, conciones diſſiparet, in Miniſtros fureret, denique nullo metu externo imminente ſub ſignis haberet deſcriptum militem, commercium ci-*

vitatis ſibi eriperet, vias obſideret armatis, vim inferre juſſis iter ſibi facientibus. Satiſque intelligi, ſanguinem ſuum peti tot apparatibus, nec publica ſecuritatis rationem haberi. Quid inde aliud eventurum, quàm vaſtitatem provinciarum, & ruinam publicam? Deſpiceret igitur, an utilius non duceret, exauctorato milite abrogari edicta, ad legem fœderis ſe componere, libertatemque religionis inviolatam relinquere: quàm contra fas juſque gentium violare fidem ſolemni ſacramento ſancitam. Hanc ſe benevolentiam ab illâ exſpectare. Ad hæc Gubernatrix ex ſententia Viglii generosè reſpondit. *Qui ſint illi Fœderati, qui ad me ſcripſerint, ſatis adhuc neſcio. Quia communi ſuffragio diſſoluta eſt ſocietas. Ne adduci poſſum ut credam, omnes queri, utpote cùm plures in officio perſtare videam. Vos tamen quiqui eſtis; (nemo enim libello nomen adſcripſit ſuum) mihi certè eſtis injurij, quòd contendatis vulgatam à me libertatem religionis. Ad verborum meorum formulam provoco. Scitis quidem quàm ægrè promiſerim me non imperio, non vi, interverſuram conciones, eò locorum ubi tunc fuerant, modò abſque ſcandalo, & confuſione agitarentur. Quibus verbis utcumque conciones toleraverim: nemo tamen libertatem religionum indultam dixerit. Neque mihi unquam fuit hic animus. Populum in tumultus ſublatum, aliquâ ratione mitigare ſtudui; quoad ſtrictos à jugulo meo averterem gladios: mox deinde pacatiorem à concionibus abſtrahe-*

rem.

rem. Hæc fuit ſumma conſilij mei. Apage meher-cule ut conſiſtoria inſtitui patiar, hoc eſt; regnum in regno, rempublicam in republicâ, populum in populo. creari ab his magiſtratus, tributa indici, communionem, baptiſmata, matrimonia, ſepulturas damnato ritu inſtitui, ſacrum ordinem, doctrinámque perverti. Non eſt profectò conſcientiæ meæ tantum probare flagitium. Si quis eam vobis libertatem indulſerit, ego utique non conſenſi. Cum illis expoſtulandum eſt, non mecum. At enim in pacta peccavi. Quoniam ſolemnibus tabulis juſsi vos eſſe ſecuros. De præteritis rebus quidem. Ea cautio ad futura non pertinet. Libellum menſis Aprilis nulli fraudi fore ſpopondi. Nemo quoque ſecuritatem veſtram in hoc ſollicitat. Si qui ad magiſtratus edicto meo pulſentur, imputandum ipſis eſt, qui verba mea aliter interpretati ſunt, quàm oportuit. Magiſtratus, ut par eſt, officio funguntur. Si tamen juſto dolori plus æquo indulgeant, deferte ad me illorum nomina, ego quod videbitur conſtituam. Neſcio verò quare mihi objiciatis pactorum religionem, quam priores ipſi violaſtis. Non infero vobis injuriam; ſed propulſo. Non ſuccurrit vobis, opinor, præteritorum ſcelerum memoria. Spoliata fana, civitates ſeditionibus concuſſas, fœdera cum peregrinis in perniciem provinciarum contracta, delectus inſtitutos privatis auſpicijs, nobilium prætoria & monaſteria direpta atque incenſa, famam Regis petitam maledictis. Quantùm abeſt ut palam in bellum ardeatis, quod clam machina-

mini? Hæc mihi cauſa fuit contrahendorum militum. In hæc facinora edictis intonui. Sine exitio publico arma ponere non poſſum, ad quæ divini humanique juris neceſſitate adacta ſum. Si ſani eſſe vultis domum regredimini, revocatæ curam à negotiis publicis, quæ ad vos utique non pertinent. Minas veſtras ſecura deſpicio. Deſinite eam terrere, quæ ſupplicia expetere poteſt. Prudenter vos facturos exiſtimo, ſi vanam illam & indecoram protervíam in poſterum omiſeritis. Scitote Reges non impunè deſpici. Principibus longas eſſe manus. Pœnaſque exacturos contempti imperij.

Non omittebant interim Conjurati clandeſtino delectu militem efficere. Reliquias cladis à Noircarmio acceptę, per idoneos homines ſeorſim aliũ ab alio Antverpiam perducebant. Ad quorum famam certatim undique confluebant Iconomachi acerbiore quæſtione domo expulſi. Multi quoque nobiles, privatim degeneres, publicè pernicioſi, nullam in pace ſpem, omne conſilium in turbidis reponebant. Wallacriam inſulam in Zeelandiâ, atque Amſterdamum in Hollandiâ ex conſilio Auriaci occupare ſuſceperant. Ibi in mediis undis nidificantes, Regis vires quaſſare, ærariúmque ejus laſſare decreverant. In hæc facinora duces electi, Dominus Tholouſius, & Brederodius. Hunc Amſterdamum proficiſci volebant, cõtumaciam eorum penes quos civitatis regimen, ſtudio partium viribuſque

fractu-

fractrum. Zeelandiam Tholouſio invadendam deſtinaverant. Erat hic ex Marnixiorum nobili familiâ, Domini S. Aldegondi frater, manu ſtrenuus, militarium artium gnarus, & turbandis rebus aptiſſimus.

Nec ſolutiori curâ Gubernatrix agebat, cui paratus hoſtium ferè noti. Nec inter tot conſcios occulti manere poterant. Tres cohortes Tornaco venere. Iter in Zeelandiam habentes, miſſus ſtatim nuncius aſſequitur, ut Axellæ, & Terneuſæ ſubſiſterent. Præmiſerat enim Gubernatrix in Walacriam Cattemii Dominum cum ducentis militibus, arcem Rammekins occupaturum præſidio. Cæterùm præfectus arcis militares copias detrectavit recipere; fide ambiguus, palam regias partes, occulto favore rebellibus adhærebat. Cattemius inde Middelburgum contendit. Eandem quoque claudentem ſibi portas invenit; Petrus Heckius perfidiæ imminens, multitudinis animos in tumultum erexerat. Erat is devinctus Auriaco, cujus ſuffragio in præturam emerſerat. Et hinc dignitatis prærogativa ferox, proditurum ſe civitatem Tholouſio addixerat. Iacebat ergo excluſus miles in littore, nec laceſſens quemquam, nec laceſſitus. Quippe tanquam mox receſſurus exſpectare credebatur Gubernatricis imperium. Nam & Cattemius ſecuritatē civium interrumpere timēs, hanc famam rumoribus dederat. Averſis igi-

tur à ſiniſtra ſuſpicione omnium animis, ſurgente aurorâ, nemine ſentiente Vliſſingam intravit. Denſa enim nebula proſpectum abſtulerat. Advectis mox tormentis totam inſulam terrore conſternatam Regii juris fecit.

Interea Gubernatrix Auriacum & Hoochſtratanum Antverpię agentes, crebris epiſtolis admonebat de occulto Brederodii apparatu, atque ut oppido cedere juberetur. Nec moram rebelles fecere. Verebantur enim maximè ne præſidiarii Regii Zeelandiam præriperent, quos in procinctu eſſe cognoverant. Proximâ igitur die cohortes ad parata deduxêre navigia. Brederodius copiarum parte accepta, curſum in Hollandiam direxit. Major numerus Tholouſium ſequebatur velificantem in Walacriã. Nunciatur ei in itinere inſulam à præſidiariis Regiis occupatam, ad obſequium Gubernatricis ſe componere. Sexcentos non amplius milites habebat, nec armis nec diſciplina inſtructos, cum quibus fortunam belli tentare amentia videbatur. Conſilii incertus, retortis puppibus relegit flumen, & propinquum Scaldi pagum, haut procul Antverpiâ Auſterwelium nomine, caſtris occupat, ampliorem delectum habiturus. Multi enim impigrè nomina dabant, ſtudio Miniſtrorum, variis artibus juventutem ſubruentium.

Poſtquam autem de Tholouſij machinis certa fide Gubernatrici relatum eſt, priuſquam

præ-

præcoces rebelliũ apparatus in juſtum creſcerent exercitum, prælio experiri conſtituit. Philippum Lanoium Beauvoiſij dominum egredi adverſus hoſtem jubet. Quadringentos ei milites ex Bruxellenſium præſidiarijs attribuit, additâ Ioannis Gravij Brabantiæ prætoris equitum alâ. Valentinus de Pardieu Mottę dominus cohortes jũgere jubetur, quas Axellæ & Terneuſæ ſubſtitiſſe diximus. Hanc tantillam manum Beauvoiſius tertio Idus Martias promovit in hoſtem. Frequentem eum per agros palantem invenit. In hos eques invehi juſſus, pedes in munimenta incubuit. Multi primo impetu obtriti ſunt, necdum juſtis armis inſtructi. Et ſtatim pavor intravit animos. Fit igitur paſſim fuga ex caſtris. Nec conſilio, nec imperio ad vexilla revocari poterant metu mortis perculſi. Caſtra in plano ſita erant, & in medio prætorium, quod haut multo ante canonicus quidam ad voluptatem conſtruxerat. In hoc Tholouſius, à majori ſuorum parte deſtitutus, ſe recipit cum promptiſſimis. Qui magnitudine criminum à ſpe veniæ excluſi, ac neceſſitatem æſtimantes, ad ultimum fortunam experiri decreverant. Sed inde nec vi pelli, nec ad pugnam elici poterant: cum Beauvoiſius ignem tectis inijci juſſit. Ac ne tum quidem deditionem fecere. Pauci viam ferro aperuerant; & confecti ſunt à circumſidentibus. Correpta latius flamma contu-

nem in milites facerent. Plus quindecim Calviniſtarum millibus ſtabant in Mereo ponte. Prętor eos quatuor millia Coperbruggiũ pontem inſederant. Vrgebatque aſperiora Miniſter Hermannus. Cum magiſtratus fama mali perculſus, Auriacũ adijt. Hoochſtratanus quoq; ad eundem pervenit. Illo protenus ad mitigandos Coperbruggios procedere juſſo, Auriacus in Merium pontẽ contendit cum Stralio conſule. Propinquantibus obviam venere tumultuãtes, quaſi per officium. In quorum medium receptus; *Quid*, inquit, *viri Antverpienſes hac ſibi vult repentina conſternatio? quo ruitis armati? quid vobis vultis? quibus iſta ſeceſſione excidium machinamini? ſi quis injurius eſt vobis, accędam ad partes. Sed ante omnia intelligam in quos undaturus ſit ille impetus, utrum in hoſtes, an, quod abominor, in cives.* Vt nemo aliquis audebat loqui: ita atrociſſimus clamor oriebatur, indiſcretis vocibus foro ſe excludi frementium. Tum illi: *Si nulla alia res concordiam veſtram remoretur, armorum contentione non eſt opus. Continete manus à civili ſanguine, nec in viſcera veſtra armamini. Parum intereſt utrum vos, an illi forum inſideant. Milites quos videtis veſtri ſunt, veſtro ære merent. ducum veſtrorum imperia teſſeramque accipiunt. Pro vobis ſtant. Pro vobis excubant. Communem civitatis tutelam gerunt. Neq; eos utiq; in cives; ſed in ſeditioſos, paciſq; turbatores conſcripſimus, in hac potiſſimum regione*

urbis

urbis cuſtodiam agere juſſos. Ita fert rigor militaris diſciplinæ, ut intra fines ſibi aſſignatos, armatum neminem extra commilitones recipiant. Si tamen ita vultis, per me licet, ut pari jure in foro excubetis cum militibus; modo vos quietos, regendosq; præſtetis. Hæc dicenti, ij qui ad Coperbruggium conſederant, ſuperveniunt. Nequaquã pari modeſtiâ Hoochſtratanum ad ſe venientem exceperant. Cui nec par gratia, nec favor, & minor auctoritas apud vulgum. quia non aperte, ut Auriacus, in cauſam ſectariorum deſcenderat. Circumſtiterant denſis agminibus orantem, inſano tumultu identidem proditorem appellantes: adeo ut quidam pannitonſor pectori ejus ſclopum admovens, minaretur ſe exploſurum, ni ſtatim reſerarentur portæ civitatis, ac ſua jura civibus reſtitueret. Ille præſenti metu mortis exterritus, cuncta ex voluntate eorum facturum ſe reſpondit. Portarum claves Auriaco commiſſas, nec per ſe ſtare quo minus acciperent. Irent ſecum, & peterent, nullam in illo morã fore. Inde ſeditioſiſſimum quemq; verbis permulcẽs, flectere cœpit mobiles animos. Signo igitur clamore dato, in pontem Merium viam inſtituunt. Venientibus Auriacus obviã factus, & incõdita vociferatione portarum claves flagitantibus adferri curavit. Miniſter Hermannus eas accepit, & per medios erumpens cuneos, ducem ſe ad portam præbuit. Conclamatio-

mationefacta univerſi ſequũtur. Auriacus properantibus ſe inſeruit, eos qui proxime veniebant crebro incuſans; *quo ſic ruerent, inepta bello turba, & disciplinæ neſcia. Irent quo vellent, ſexcentos equites in ſuburbijs inſtructos, amentiam illorum exſpectare.* Eadem à magiſtratibus conſtanti aſſeveratione ingerebantur. Nec à vero aberrabat conjectura. Beauvoiſius enim tumultu audito, equitatum omnẽ præmiſerat, ac ſi res ferret, diſiectis obviis, in urbẽ prorumpere juſſerat. Iamque frequens armatorũ globus exceſſerat portis; cum Auriacus ad eos qui ſequebantur converſus, *ego me*, clamabat, *in tempore ſubducam manifeſto diſcrimini, ut internecionis veſtræ nuncium domi exſpectem. Sapiet is quidem, qui exemplo meo idem faciet, damnatâ illorum temeritate, quos incondite portis egreſſos, præſentiſſimum exitium accerſere video.* Simul his pedem referebat. Abeuntem illum primo proximus quiſque, deinde qui ſucceſſerant ſequi cœpere. Mox ij qui egreſſi fuerant, cum nemo amplius ſequeretur, & ipſi in urbem revertuntur, cæteris proditionem identidem exprobrantes. Hermanno auctore ſigna rurſus transferuntur in pontem Merium. Aditus omnes vigiliis firmant. Præſidia & ſtationes in foro locant. Crebriſque clamoribus, *Vivant Geuſij*, exultantes, noctem turbidam & minacem egere. Pavida interim civitas, & prædæ expoſita mutuo metu ſuſpen-

ſpendebatur. Hi qui domi quieti conſederant, Calviniſtarum pervicaciam extimeſcebant; incerti quo tanta vis tandem erumperet. Calviniſtas econtra anxios habebat, ne ulcerata cæterorum civium patientia, ad Regias partes ſubſidiaque reſpiceret. Ortâ luce, in pontem Merium tormenta trahuntur. Quamvis nihil in commune turbaretur, non defuere tamen qui ſacerdotibus & monaſterijs, potentiorumque civium fortunis illuderent. Crederes urbem ab hoſtibus inſeſſam. Suſpecta tumultuantium avaritia, pari metu omnes concuſſerat. Nec deerat Auriacus, æquis condicionibus iratos componere. At Miniſtris immodicâ cupiditate flagrãtibus, nullę ſatis leges placebant. Animi ex ſeditione creverant. Quibus rebus permotus Auriacus, reſiduã plebis partẽ & ipſam armatam, furentibus opponere cõſtituit. Coacto igitur domi ſenatu, tribunos ſimul plebis, atque optimum quemque in concilium adhibuit. Et ſi pacem habere vellent, oſtentandum eſſe bellum edocuit. Arma armis cõpeſcerent. Neque enim turbulentos illos ſpiritus rabiem poſituros, quam ſi contra paratos aſpexerint, qui opes ſuas poſſẽt defendere. Nemo erat cui non placeret hæc ſententia. Miſſi ſunt clanculum per civitatem, qui catholicos atque externos omnes citarẽt armatos in craſtinũ. Lutheranos quoq; Miniſtri ſpõdebant venturos.
Multi

Multi enim in civitate catholici, plures Lutherani erant, juxtà Calviniſtis infenſi, qui in omnes ſemper imperium uſurpant. At hi, tametſi validiores ſingulis, ab omnibus tamen numero ſuperabantur. Cæterum Lutherani genio ſectæ quieti, nec catholicis diſcordes, hactenus in Kilio pago pari jure divina fecerant. Et hæc quoque inter reliquas ſectas à magiſtratu potiſſimum fovebatur. Non odio priſtinæ religionis; verum ne in tanta novarum opinionum dulcedine, Romaniſque ritibus in faſtidium verſis, omnia ad Calviniſtas vergerent. Quorum factio regnantibus gravis; Lutherani civilium patientes, nec adverſi ſceptris habebantur. Et hinc magiſtratus æquo animo acceperat, vocatos ab his è Germania pleroſque doctores, & inter eos Mathæum Flaccum Illiricum Spangenburgicum, hominem non ineruditum. ut diſcordias exerceret cum Calviniſtis, haut dubie in utriuſque ſectæ perniciem inſtructas, quoties ſecura profeſſione, ſegnique pace aluntur. Poſtridie igitur Lutherani, ut conſtitutum erat, in forum equinum frequentes conveniunt, & Miniſtri in partibus. Simul ad delubrum S. Michaëlis ingentem planitiem multitudine complent. Catholici autem Ooſterlingorum diverſorium occupant, atque una cum his Itali, Hiſpani, Luſitani, cæteræque externæ gentes. Nemo omnino erat, qui in partes non ſecederet. Non

tam

tam ſtudio reipublicæ, quam privatarum rerum cura, & Calviniſtarum formidine ſpolijs inhiantium. Sed in eo diſcurſu occupati, cum alijs alij occurrerent, invicem ſuſpecti, & quam religionem colerent interrogantes, non ſine mutuo terrore ferebantur. Triſte mortalibus ſpectaculum datura videbatur civitas, & ſub mutuis ictibus vapulatura; cum Auriacus, cunctis ſollicita exſpectatione ſuſpenſis, & quid futurum eſſet invicem quærentibus, dandum adhuc pœnitentiæ ſpatium Calviniſtis cenſuit. Miſit itaque ad miniſtros, qui ſignificarent, uſurum ſe promiſcua cæde ni ſanioribus conſilijs flecterentur. Neque multo poſt à Calviniſtis ingenti metu correptis, venere delegati. Miniſtri una aderant, tanquam ex officio ſequeſtres pacis, quam nimia ferocia concuſſerant. Illic agi de concordia cœptum. Conſenſumque in condiciones, quas pridie reiecerant. Paucæ omnino erant. *Pacta menſis Septembris rata ſunto. Fidem Regi magiſtratibuſque praſtanto. Externi milites, niſi conſentiente populo, intra mœnia ne admittuntor. Iurata privilegia ſervantor. Cujuſque religionis homines concordiam fovento. Claves civitatis Auriacus obtineto. Nocturna, diurnaque vigilia, nullo religionum deſcrimine habentor. Tormenta bellica manibus redduntor. Cavebatur praterea, ut Auriacus, cum magiſtratibus, & collegijs quadringentos equites legerent, naves ad bellicos uſus*

 in

in flumine instruerent. In hanc rem Eccleſiaſtici cum civibus ſtipendia conferrent. Publicatis legibus primi omnium Hiſpani atque Itali arma poſuere. Eos mox Calviniſtæ ſecuti ſunt. Deinde Catholici, & ad ultimum Lutherani.

Civitas quidem magno diſcrimine exemta videbatur. At non Gubernatrici jucunda hæc erant. Movebatur præcipue præſidiariarum navium, equitumque mentione fœderibus illata. Et quamvis magiſtratus fidem faceret, non ſua voluntate conditionem hanc adſcriptam legibus; ſed ut aliquo blandimento amentiam civium ad quietem deduceret: Gubernatrici tamen ad inſidias vigilanti ſuſpecta omnia erant. Siquidem Auriacus & Hornanus in verba Regis detrectabant jurare. Trajectenſes ad Moſam, & Silvæducenſes novos delectus agebant. Nec multò lætiora ex Hollandia nunciabantur. Amſterdamum à Brederodio militibus inſeſſum. Præſidiarias naves à tumultuantibus exſtrui. Contractis igitur in concilium Proceribus, quid de his facto opus, conſultat. Quorundam ſuffragia ferebant; *Quærendum ab Auriaco an ſacramento tandem obſtringi cuperet. Quodſi id ipſum detrectaret, provincias eo ſtatu redderet, quo à Rege acceperat. Amſterdamum ab amicis ejus occupatum eſſe. Ac ni concepti ſceleris conſcius foret, non dimiſſurum fuiſſe Antverpia Brederodium, cum tanta multitudine*

legibus

legibus proſcripta. Quippe ſciebat eum publicæ paci illuſurum. Hæc tamen ut cumque excuſari poſſint: purgare certe non poſſe, quod haut ignaro ipſo rebelles in Hollandia claſſem inſtruerent, militem ſcriberent, palam bellum tractarent. Iam quidem ipſum ſcribere, paratum ſe renuntiare provinciis. Nempe ut excuſandum non haberet, quod ibi peccaretur. Simulationem duntaxat eſſe, ut pro amico facilius imponeret calidiſſimus veterator. Nam ſi provincias dimittere velit, cur id protenus non facit, ut fidelioribus, quam ipſe ſit, tradi poſſint? Cur reſervat ſibi gubernaculum Burgundiæ? cur Antverpienſis civitatis? Faſtidientem beneficia Regis, alia ex his retinere, alia remittere non poſſe pro ſua libidine. Denique contra morem facere, quod ordinariæ turmæ præfecturam injuratus poſſideat. In hoc potiſſimum ſacramentum exigi: ut Regi ſerviant ſui milites, & eoſdem amicos inimicoſque habeant, quos ipſe habuerit. At non idem conſultioribus probabatur. *Nihil adhuc aperte agendum,* cenſebant. *Cum vulpe vulpinandum eſſe. Pari arte, pari ſimulatione, qua ipſos cogitaret pervertere, fallacem eluderent. Hortandum eſſe blandioribus litteris, ut ab inceptis Brederodium avertat, vel contumacem Amſterdamo eijciat. In hanc rem Hollandiam peteret, & accepto Regis Sacramento provincias curaret, aut aperte denunciaret, quid de his fieri vellet. Sine rectore diutius relinqui non poſſe.* Ex hac ſententia ſecretario Bertio ad Auriacum miſſo, Torrius ſimul ad Brederodium deſtinatus eſt, cum mandatis quæ juberent eum Amſterdamo cedere. Inter hæc

Gubernatrix Hermannum & D'Athenum Miniſtros proſcripſit. Ingenti pecunia promiſſa, ſi quis vivos ad ſe retraheret. Sed exitiabiles homines, ſua ipſorum ſolertia ſupplicio ſubduxit. Dei ira in rempublicam, quam poſt aliquot annos nō minus atrociter concuſſere.

In hac religionum tempeſtate, III. Idus Mart. primus Gandavi Ieſuita ſermonem inſtituit. Quippe Ieſuitarum ſocietas ſurgente Luthero exordium cœperat. Quaſi præcaventibus fatis, ut eſſent, qui effrænam licentiam, quam ille priſcorum hæreticorum veſtigia ingreſſus, torpenti ſæculo induxerat, ſeveriori diſciplina exemploque corrigerent. Igitur ad excipiendum concionatorem recens a Ivectum, magno concurſu populus affluxit, ut ferme ſolet ad nova omnia. Multitudinem templa non capiebant. Chriſtianæ religionis rudimenta magno plauſu expoſuit. Res à prudentioribus hactenus deſiderata, nec fruſtra cecidit. Multi illo auctore revocati ſunt ad eccleſiam. Vt facile appareret, non tam ſuo, quam doctorum ingenio laboraſſe provincias. Miniſtri cœptis ejus æmuli, ac paucitate auditorum contempti, & ipſi acrius concionari cœpere, necnon ſordidiſſimum quemque ex plebe donis illicere. Quibus cognitis ſenatus interdixit, ne quis ſub eleemoſynarum ſpecie pecuniam publice diſtribueret. Cæterum ut ad ordinem hiſtoriæ

redeam,

redeam, varia legatorum fortuna fuit. Torrium à Brederodio contumelioſius exceptum, Conjurati captivum faciunt. Commentarios & mandata intento mortis metu tradere ſubigunt. Ac ni magiſtratus tanti viri calamitate motus, clam emiſiſſet portis civitatis, haut multum aberant à cæde legati, cujus etiam ſumma ſemper reverentia valuit apud barbaros. Auriacus autem Bertium benigne habuit. Pari quoque humanitate ad ea quæ rogaretur, in hæc verba reſpondit. *Renuncia Gubernatrici, quæ hactenus fecerim, omnia contuliſſe ad ſalutem imperij. Cur ergo de fide mea dubitare debeat, non intelligo. Multis honoribus à Rege excultus ſum. At in auſpicijs ſingulorum ſacramentum dixi. Quod in hunc quoque diem illibatum ſervavi. Idem vero revocare non poſſum, niſi ut veniſſe videar in ſuſpicionem perfidiæ. Ex quo gubernaculis admotus ſum, privatis neceſsitudinibus rempublicam ſemper antehabui. Brederodium Antverpia abire permiſi, cum incondita multitudine, quam ſcripſiſſe ſe dicebat in ordinariæ turmæ ſupplementum. Neque enim, quod ſciam, Gubernatrix ei præfecturam ademit. Proinde ſi in Hollandia hoſtilia cœptaverit, fuerit ejus iſta excuſatio. Scito me perinde falli potuiſſe, ac ipſam Gubernatricem. Eadem ſolertia utriſque impoſuit. Facturum hoc eum divinare non potui, cum quo conſilia non communico. Ego ut primum licuit, quieta turbidis antepoſui. Efferatam hanc civitatem pacavi, non ſine diſcrimine vitæ meæ.*

Nullum ob privatum reſpectum. Sed ut in obedientia Regis contineam. Et hac cauſa fuit, cur in Hollandiam non conceſſerim. Arctius hic detineor, inconſtantia civium, bona fide pacem non colentium. Nec me pœnitet obſequii. Quod in obedientia hujus civitatis magnam partem tranquillitatis poſitam eſſe videam. Gubernacula vero reſignare non poſſum, niſi volente eo à quo accepi. Per me non ſtat, quo minus Gubernatrix provinciis conſulat, prout expedire ipſa duxerit. Ego omnino manum ſubtraho. Vnum tamen monitum velim, ſolidam pacem haberi non poſſe, niſi ex tota gente Concilium contrahens Rex, præteritarum rerum gratiam ſponte fecerit. Quippe eam nemo petiturus eſt, niſi ut ex propria confeſſione nocens eſſe ſuſtineat.

His in aulam relatis, multiplici ſollicitudine Gubernatrix tangebatur. Centum & amplius nobiles Conjurati cum Auriaco pacti ferebantur, haut aliter ſe cum Rege in gratiam redituros, quam ſi & ipſos, & civitates, decreto ſuo abſolveret. Antverpienſes quoque hoc ipſum oraturi, libellum curiæ obtruſerant. Adhæc prope tertius menſis erat ex quo Valencenenſes obſidione preſſi, pertinaciam non conſumpſerant. Nobilis & potens civitas defectione ſua reliquas attraxerat. Eâque deditâ pervicaciſſimorum animi redituri rurſus videbantur ad reſpectum imperij. In quam proinde juſta ira ſtimulabatur. Sed in obſidione perſeverando graviora timebat. Ne forte ad Gallorum auxilia oppidani reſpicerent. *In*

quo-

quorum ſtudia Miniſtri accendebant. Deinde pudebat hærere circa muros unius civitatis, aliarum opportunitate relicta. Omnia igitur circumſpicienti optimum viſum, oblatis condicionibus deditionem exigere. Ad tentandos obſeſſorum animos Egmondanus & Arſchotanus mittuntur. Valencenenſium delegatos Beuvragium evocant. Eos Noircarmius protinus adduxit, ut leges acciperent admonens, quas Gubernatrix præſcripſerat. *Vrbem dederent. Præſidiarios reciperent. Iis quibus placeret, integrum eſſet proximis diebus quindecim oppido cedere. Intra quos bona diſtrahere, vel tranſportare poſſent. Cæteri ſine fraude in urbe agerent. In officio ſe continerent. Edicta de religione acciperent. Aboleretur memoria rerum præteritarum. Integram cuique fore innocentiam ſuam teſtificari coram Rege, coram Status aut Privato, aut Mechlinienſi Concilio.* Anxijs ad hæc delegatis, Egmōdanus magnopere ſuadebat, *ne vim, quam clementiam Regis experiri vellent. Nullam ſpem in armis reliquam. Rebellium copias ad internecionem cæſas, cum Tholouſio duce. Nullam opem reſtare. Solos in contumacia perſiſtere. Reliquas fere civitates majeſtatem agnoſcere. Dum liceret, voluntate ſua facerent, quod coacti mox facturi eſſent cum pernicie omnium. Inducias in triduum fore. Intra quos reſponſum opperirentur.* Ea poſtquam Valencenis audita, magis Optimatibus, placebant, quam multitudini. Seditioſiſſimi quique cum Miniſtris plebem ſtimulabant ad

bellum. In procinctu ſtare ſubſidia. Falſaque eſſe quæ de Tholouſio traderentur, Optimates autem in contrarium tendebant. Nec interim multitudo ſe continuit, quin crebra tormentorum exploſione in inducias peccaret. Patrum precibus ad ultimum victa, ita legibus aſſenſa eſt; *ſi crimine læſa majeſtatis cives abſolverentur. Edictum quo hoſtes judicati eſſent irritum fieret. Vtrimque dimitterentur captivi. Bona in fiſcum redacta aut ab eodem diſtracta, reſtituerentur. Præſidiarij ære Regis mererent, ſine moleſtia vel incommodo civium. Vrbem non intrarent, priuſquam hi, qui diſcedere vellent, fortunas ſuas extuliſſent. In hanc rem legitimum tempus præſtitueretur.* His perferendis, duodecim ex Optimatibus delecti ſunt. Proceres infeſto vultu ad ſe venientes excipiunt; fortunæ eorum non convenire intonantes, victoribus leges præſcribere. Clementia vero indignos videri, qui ſanctitatem induciarum polluere ſuſtinuerant. Proinde ni civitatem, ſeque deditum veniſſent, uti ſine mora decederent. alioquin vinctis poſt tergum manibus in urbem propulſuros. Diriguerunt illi ad hanc vocem, & de multitudinis genio multa queſti, Miniſtros ſubſtituebant in crimen. Ad ultimum id modo petebant, ut ſibi ſaltem mitigati eſſe vellent, ac bona eorum pace extra oppidum liceret perſiſtere. Surdæ erant Procerum aures ad has preces; cum

cùm univerſi ſe proſtraverunt in terram, genibuſque Egmondani advoluti, per illius genium veniam precabantur. Sed ne tum quoque Noircarmius flectebatur. Catenis igitur adferri juſſis, contumeliæ metu in oppidum compulit. Timebat enim ne vel invitos retinuiſſe crederetur, vel melioribus oppido abſtractis inſanæ multitudinis ſtudio cuncta regerentur. Nam in omni ſeditione tutiſſimum eſſe remedium, ſi & boni in partes ſeceſſerint. Quod & legibus ſuis ſanxit Solon. Vt ſemper eſſent, qui inconditam multitudinis ferociam ſanioribus conſiliis imbuerent. Oppidani ergo deſperata venia, ad defenſionem ſe convertunt. Multi in civitate veterani erant. Quibus ferociſſimus quiſque ex plebe permixtus, de corpore ſuo ducem eligunt, & Cardoniâ portâ in ſtationes erumpunt. Prælium acriter, nec ut cives ſumpſere. Multi ex Noircarmianis cadunt, plures pavore amentes in fugam conjiciuntur, & ingentem trepidationem caſtris inferunt. Jam terror quoque ad præfectos pervenerat, in ſuſpicionem lapſos, non civium hanc aciem eſſe, ſed externorum militum auxilia ferentium. Ad primum tumultum Noircarmius contra legiones inſtruxit. Cum parte equitatus victoribus incubuit, & non ſine ſtrage in civitatem compulit. Hujus vero cladis dedecore admonitus, intentiore diſciplina ſuos habuit. Militibuſq; diſtributis,

qui ad tormenta conſiſterent, quique vallum tuerentur, Manſveldicam legionem ſecum aſſumpſit, & quà extrema deſinit foſſa, vallum promovet. Deinde portæ Montenſis ſuburbia, nullo ſuorum deſiderato, intempeſta nocte occupat. Ibi verò aggerem erigi curat, propè æquantem portarum faſtigia. Quo intra ſecundum diem abſoluto, machinas attrahi, & in ſummitate ejus conſtitui jubet. Vnum & viginti tormenta erant. Quibus ingens globorum vis fuit excuſſa. Turris S. Nicolai, in quo oppidani machinas aliquot locaverant, in primis dejicitur. Sub cujus ruina non pauci oppreſſi ſunt. Mox in eminentiores domos tormenta diriguntur. Tunc plura undique funera, & ſemivivorum hominum amputata, & adhuc palpitantia membra, ipſis funeribus propemodum triſtiora. Ejulatus quoque, & tectorum cadentium fragores per totam urbem paſſim audiebantur. Queſtuſque mulierum præcipuè, & puerorum aliis maritos, aut liberos, aliis parentes deſiderantium. Jamque muri civitatis crebro verberati, ictibus ceſſerant. Portæ quoque nudaverant latera; cùm obſeſſos ingens deſperatio inceſſit. Jam non ambigua bonorum voluntate, iis quoque qui ferocius egerant conſenſu multitudinis victis, IX. Cal. Apr. caduceator mittitur, condiciones petiturus. Sed majora per contumaciam deliquiſſe videbantur, quàm quibus

igno-

ignoſci poſſet. Deditionem ſine exceptione facere jubentur. Hæc vox non ſine conſternatione audita eſt. Sed ſi adverſarentur cogi poterant. Itaque ut petebatur, Regis poteſtati ſe permittunt. Ingreſſus urbem miles, per cuſtodias dividitur, ne quis exire aut dimitti poſſet. Noircarmius civibus arma ademit. His qui ſeditioſius egerant, catenas injecit. Eos deinde Gubernatrix ad terrorem omnium publicæ paci immolavit. Bona publica privatorumque in fiſcum redacta. Inſignis calamitas ſingulorum fuit. Nec multò poſt Michael Helinus, cum filio, ſimul Guido Breſſeus, & Grangius Miniſtri, ex fuga in urbem retracti, tanquam principes ſeditionis damnantur. Helini pecuniâ, potentiâ, & auctoritate; Breſſeus & Grangius turbido ingenio, & virulentia linguæ primùm ad cœptandam ſeditionem, mox ad obſidionem contumacius tolerandam populum erexerant. Et Miniſtri quidem patibulo ſuffiguntur. Helini vero gladio percuſſi. Sed non aliud ſupplicium ſpectantium oculos majori miſericordia affecit, præteritæ fortunæ magnitudinem recordantium. Quippe tanta vanitas inerat illis hominibus; ut Egmondano ſe potentia ſuſtinuerint æquare. Cœptaveritne ſeditionem multitudo ad ſupplicii ſpectaculum conglobata, an cœptare credita fuerit, haut ſatis liquet: miles tamen cir-

circum theatrum poſitus, ut in tumultuantes impreſſionem fecit, pauciſque interfectis univerſos diſcuſſit.

Valencenenſium deditio quantò triſtior, eò velocius audita eſt per provincias. In unius hujus civitatis fortunam intentis omnium animis. Hoc initium Gubernatrici fuit reſumendæ potentiæ. Sectarii enim contemni paſſim cœpere. Calviniſtæ Cameracenſes de ſalute ſua ſoliciti urbem fugâ deſtituunt. Ad eam deinde componendam Archiepiſcopus proceſſit cum militari præſidio. Magiſtratus illi obviam venit. Magno plauſu à multitudine excipitur, honoratiùs revocante, quem contumelioſe expulerat. & hanc ille populi benevolentiam clementia penſavit. In neminem gladio ſæviit. Profugorum bona fiſco addixit. Reddita eccleſiaſticis dignitate religionem reſtituit.

Hunc finem annus habuit, Gubernatrici haut lætus, multis vero exitiorum cauſa. In quorum ſcelera ſuperveniens Albanus acerrimè poſtea quæſtionem exercuit. Fatalis quædam rabies fuit. Cujus cauſam haut aliam prudentiores inveniunt, quàm amentiam nobilium, de clementia diffidentium. Præteritæ inſaniæ veniam, quam Rex, ſuopte ingenio ad conſilia tardus, cottidiè differebat, per ſeditiones, & crudeſcentem armorum libidinem extorquere nitebantur. Donec omnia in con-

fuſio-

fuſionem venirent. Tum juſtâ irâ accenſus Rex, militares copias ad ultionem inſtruxit. Et hinc metus quibuſdam Proceribus, conſcientię ſtimulo pulſatis; quia ſectariis indulgentiores fuerant. Ex metu vero diffidentia naſci cœpit, non habentibus fidem verbis Gubernatricis quam ſuis detraxerant. Quoad ad ultimum Auriacus, ut vel invito Rege incolumis eſſe poſſet, à ſceptro defecit. Quem ſtatim ſecuta eſt frequens nobilitas. deinde & populus. Nam (ut poſtea trademus) utriuſque patientiam Albanus juxta exaſperavit, cùm alteruter tantum plectendus fuerit, ut multitudini eriperet capita, quæ ſequeretur in Regem: vel capitibus multitudinem, quam Regi opponerent. In ſumma, tutiſſimum fuerat, ſuppreſſos tumultus in pace relinquere, non adeo inhoneſtis ſopitos conditionibus, nec diutiùs manſuris, quàm Regi libuiſſet. Nunquam enim prætextus deſunt dominantibus, ut à tranquillis repetant, quod rebelles expreſſere. Hæc illius temporis ſententia fuit. Quam nec affirmare, nec refellere ſuſtineo.

Gubernatrix victoriæ potita, non modica lætitia ferebatur. Quidquid virium ſectariis fuiſſet, illa deditione videbat proſtratum. Brederodium, & ſi qui præterea in armis erant, audebat deſpicere. Nam quid poſſet, rebelles admonuerat, claves ſe civitatum inveniſſe jactitans. Itaque Billium in Hiſpaniam delegat,

nun-

nunciaturum Regi de victoria, & ut in provincias maturaret ſine exercitu. Sectariorum res planè accisas. Nulloque ſe negotio totam brevi provinciam ſub imperio, legibuſque habituram. Deinde religionem erigere adorſa, conventiculis & concionibus, ſectariis undique interdixit. Vniverſos cives pro Rege ac religione obſtringi juſſit. Vulgi affectus cum fortuna mutabantur. quod non aliter Principes, quàm ex ſucceſſibus æſtimat. Et ſemper ii meliores creduntur, quorum virtus timeri meruerit. Sectas quas tanto plauſu populus exceperat, pari faſtidio deteſtabatur. Pauci in Flandria, & niſi ſectariorum pervicaciſſimi, jurisjurandi condicionem repudiavêre. Prætor eis arma ademit. Miniſtri prærepta fuga Antverpiam ſe contulere. Perculerat animos eorum Valencenenſis exempli atrocitas. Et quod ipſis timendum foret, exſpectare non audebant. Gandavum, Aldenarda, & Ipræ novis cohortibus firmatæ. Et apud eos, qui ſacramentum diſtulerant hoſpitia juſſæ ſunt accipere. Duæ aliæ cohortes Axellam miſſæ, quarum opera in domandis Antverpienſibus uteretur Gubernatrix, & circumjecta regionum à novitatibus abſtraheret. Ecloa, Rotnacum, Deinſa, & ſi quæ alia opulenta municipia, ad Prætores Metropolitanos arma deferre jubebantur. Sectariorum templa everſa. Ac ne quod veſtigium

gium ſceleris relinqueretur, ipſa etiam fundamenta eruebantur. Certantibus æmulatione populis, ne externus miles hanc laudem incolis præriperet.

In hac rerum facie, Auriacus quoque timida ſollicitudine pulſabatur. Egmondanum itaque rurſus ſollicitare conſtituit in partes; magnum indole virum, armiſq; clariſſimum. Qui Gallicanis expeditionibus ita ſe ſemper geſſerat, ut Albani providentia laudaretur magis, audacia Egmondani timeretur. Cùm Auriacus contra civili prudentia, & conſilio inſignis, armiſque timidior, imperatoriis artibus utrique concederet. Dicta eſt colloquii dies in Willebroeckio pago, non adeo procul Antverpia ſito, quà Bruxellenſis alveus Scaldi committitur. Ibi rurſus Auriacus Egmondanum hortari cœpit, *ut nunc ſaltem admoneretur adtutiora conſilia imagine periculi. Et occupata aliqua inſigni provincia, conjunctis viribus Albano reſiſterent, in utriuſq; perniciem accincto. Arma & cōſilia in expedito eſſe. Populi mobilem animum. Non defutura auxilia, ſi ducem ſe partibus oſtenderit. Principē præteritis rebus infeſtum, & vindicem, nunc quidem ficta benevolentia ſpeciem facere. Sed ubi provincias exercitibus inſederit, non illi, non Albano ſecuritatem rediturã, niſi ſublatis capitibus, quibus præteriti furoris inſaniam imputant. Hæc ſe crebris litteris ex Hiſpania admonitum, & de ſalute ejus ſollicitum, non dubitaſſe denunciare: ne vir tantus infami caderet exitu, & ut*

& ut piacularis victima Regis ira immoletur, ſpiritumque, quem per virtutem retinere poſſet, per contumeliam effunderet. Eas voces Egmondanus ſegnius quàm ante accepit. *Neque tantam Regi iracundiam,* referebat, *ut non majorem in clementia illius fiduciam poneret. Penè peccare Auriacum, quod in animum induceret tam nefandam perfidiam. Si quid ejuſmodi moliri Rex vellet, nemini fuiſſe proditurum. De officio Procerum queri non poſſe, qui concionandi licentiam protervis ademerint, Iconomachos juſtis ſuppliciis affecerint, ferociſſimos quoſque ſuſtulerint. Hæc eſſe beneficia in Regem ſua; quibus vel gratiam ſperare meruerit. Quod alioqui tantum ſuum delictum, ut in corpus ſuum peccare ſuſtineat? Si tamen ille perſeveraret iraſci ad ultimum ſe pro fide moriturum.* Paullatim inde Auriacus ad indignationem prolapſus; *age ergo*, inquit, *fidem ei ut voles ſerva, qui te perfidia ſua decipiet. Vter noſtrum nimia credulitate peccaverit, tempus aperiet. Hoc unum ſcio, acturum te aliquando pœnitentiam ſpreti conſilii mei. Trunco corpore pontem ſubſternes, per quem Hiſpani calcaturi ſunt provincias.* Poſt hæc mutuis complexibus functi, invicem valedicunt. Adjecit Auriacus eum ſe poſthac non viſurum, niſi amplecteretur ſaniora conſilia. Et ſic in præparatam deſcendens navem, ad Antverpienſes, quibus potiſſimùm fidebat, rediit. Egmondanus in curiam regreſſus, & futurorum ſollicitus, Gubernatrici blandiſſimè adulabatur. Convivia comiter inſtituebat, quibus ipſa

quo-

quoque Gubernatrix frequens intererat, ut ex animo ejus eraderet diffidentiæ cicatricem; inſigni diſſimulatione intimos ſenſus, verbaque recondens.

Interea Noircarmius paucos dies Valencenis componendis rebus inſumens, & accepto Gubernatricis imperio, Trajectum ad Moſam traduxit exercitum. Duodecim tormenta ſimul trahebantur. Quorum conſpectu cives, deſperatâ urbis tutelâ delegatos miſere ad Gubernatricem, poteſtati ejus omnia permittentes. Nec ingratus Gubernatrici adventus fuit. Quippe & hujus urbis obſidio magni operis videbatur. Itaq; facto veniam dedit, ſplẽdido exemplo cæteras civitates invitatura ad deditionem, clementiam ejus doctas. Miniſtri tamen & ſeditionis auctores tradi juſſi. Sed illi hoc ipſum metuentes in tempore exceſſerant. Præſidio Trajecti relicto, Noircarmius Tornhautum movit; quo propiore metu Antverpienſes Silvæducenſesq; percelleret, & terrore virium reduceret ad reverentiam majeſtatis. Nam in omni populari tumultu plus fama, quàm vis poteſt. Megemus cum Friſica ſua legione eodem contendit, Noircarmioq; junctus magnum terrorem cunctis injiciunt.

Inter hos dies gravior motus Silvæducenſes concuſſerat. Cives ex edicto Gubernatricis citabantur ad Sacramentum. Et erant qui præſtarent. Cùm Bombergius ſuorum agmine ſti-

 patus

paratus proceſſit in forum, clauſaſque curiæ fores vi perfregit. Nemo violentiæ obſtabat. Diuturna tyrannis reverentiã pepererat. Ergo ſenatum ingreſſus ſupercilium ſuum verbis ulciſcitur; & quid hoc rei eſſet, quod injuſſu populi conſcientias obſtringerant, interrogat. Senatu contra fortiter loquente, utrimque clamor oritur. Et concurſus vulgi ad certamen inſtructi, fiebat in curiam, cum ſenatus furori ceſſit, juſſa multitudine ad ſua quemque redire opificia. Sic per aliquot dies quies ſtetit. Donec pavidi agreſtes, adventum Noircarmii in urbem referrent, conſternatumque fama populum, majori terrore afficerent. Quippe Noircarmius popularium animorum haut neſcius, lento agmine Tornhauto movebat, ut contumacibus daret pœnitentiæ ſpatium, atque ex ſeditioſorum manibus ſine ſanguine tela excuteret. Tum oppidani verſare animo cœpere, quanto ſuo cum diſcrimine exſpectarent exercitum. Neque mox parem conditionem habituros, ſi mora deditionis perſeverarent irritare victores. Valencenenſium ſupplicium in oculis erat. Et Bombergiani paſſim marcebant depoſito ſupercilio. Facilique impetu, ut ſunt vulgi ſtudia, à multitudine deſtituebantur. Plurimi cum ſenatu ſentire cœperant; cum Bombergius, & ferociſſimus quiſque, urbe excedunt. Nulloque factionis duce jam reliquo, tota

reſpublica conceſſit in gremium optimatum: qui cõfeſtim quadringentos ſuarum partium cives conſcribunt in centurias. Peterſemium, & Cancellarium liberos dimittunt, & trecentorum civium præſidio deducunt in regiam. Delegatos denique ad Gubernatricem deſtinant. Pollicentes ſe imperata facturos, modò ne cogerentur præſidium accipere. Sed illa conditionem omnem aſpernante, rurſus alios mittunt qui deditionem offerrent, in quam univerſus populus ſponte, aut metu jam conſenſerat. Noircarmius civitati præſidium impoſuit, & Tornhautum rurſus exercitum traduxit.

Siquidem Antverpienſes defectione validiſſimarum urbium, Procerumque in pacem conſpiratione perculſi; ſimul abſciſsâ undique ſpe, remittebat ſenſim altiores ſpiritus, & haut obſcurè civium ſtudia nutare cœperant. Nec Gubernatricem fallebant illa conſilia. Proinde oſtentari potius obſidionem, quàm promoveri juſſerat. Longè tunc alia civitatis facies. Quid de ipſis quoque ſtatueretur, ſi contumaces eſſe pergerent, propinquo Valencenenſium exemplo admonebantur. Redacti itaque ſunt ad ſummam deſperationem. Nec tacita conſternatio in omnium animis percipiebatur. Miniſtris impetus exciderat. Metus ſeditioſiſſimis furorem excuſſerat. Sciebat quoque magiſtratus, nihil ſalutarius, quàm

pacem experiri, gaudebatque id ipſum non diſplicere civibus. Auriacus in priſtinâ ſimulatione perſeverabat. Eoque auctore miſſi ſunt, qui Gubernatricem deprecarentur, datiſque conditionibus invitarent in oppidum. Illa nec ſe pacem daturam, nec ante venturam reſpondit, quàm præſidium militare recepiſſent. Hæc in urbem relata Miniſtris & ſeditioſiſſimis non ſatis arridebant, querentibus unos ſe peti, daturos ſanguinem vindictæ publicæ. Placuit tamen delegatos ad Gubernatricem rurſus proficiſci. A quâ tandem has conditiones accepere. *Miniſtros, apoſtatas, exules, cæteroſque improba nota homines, finibus ejicerent. Illicitas conciones & miniſteria tollerent. Religionem catholicam, & delubra reſtituerent. Sectariorum templa, ſi ita Regi videretur, diruerent. Nova non ædificarent. Cives ſacramento Regi obſtringerentur. Religionem quam vellent, ſine fraude profiterentur. Miles à magiſtratu lectus, idem ſacramentum acciperet. Incolæ obedirent legibus, quæ de religione deinde ferrentur à Rege, vel ſine fraude oppido cederent. Ad Iconomachos, perduelliones, reoſque majeſtatis hæc pacta non pertinerent, nec diutius rata eſſent, quàm Majeſtati placuiſſet.*

Dura profecto hæc omnibus videbantur: ſed per fortunam recuſare non poterant. Ad flectendas vulgi mentes magno momento Auriacus fuit. Non amore pacis, quam tunc potiſſimum oderat, ſed neceſſitatem æſti-

mando

mando obſequium præferebat. Tacito, quàm profeſſo odio ſemper pernitioſior conſiliis publicis. Adventum Gubernatricis opperiri non auſus, Bredam ſe cum uxore recepit. Ibi paucos dies moratus, privatorum negotiorum obtentu in Naſſoviam proficiſcitur. Hoochſtratanus, & Hornanus eum ſequebantur. Poſt quæ, dimittitur per vicos præco, qui intra horas viginti & quatuor Miniſtros omnes excedere juberet. Exulibus, apoſtatis, diaconis, ſenioribus, breviter omnibus qui è Conſiſtorio fuerant, triduum præſtitueret. Tunc primùm tacita indignatio defixit ſectariorum animos. Quid agerent, quid ſecum efferrent conſilium præ metu defecerat. Compita & portas implebat continens migrantium agmen. Illi uxores & liberos tanquam ultimum viſuri amplectebantur. Hi ſecum in fugam trahebant. Iram Gubernatricis exſpectare nemo audebat. Pars ad Brederodium in Hollandiam, pars in Germaniam proficiſcitur. Magiſtratus interim ſacramentum Regis accepit. Nec reliqua multitudo, mutari facilis, moram fecit. Quinque urbanæ cohortes exauctorantur. Cùm ſtatim turma equitum ſupervenit ſub Gubernatricis auſpicio. Sequebatur Erneſtus comes Manſveldius cum ſex peditum ſignis. Et poſt eum Carolus ejus filius cum plena legione. Dein tria vexilla Beauvoiſius induxit. Cujus terga claudebat Lic-

kii dominus, cum ea centuria, quæ Gandavi per aliquot dies ſteterat. Miles tanquam in hoſtili ſolo iter fecit. glande ori inſerta ſclopos pulvere oneraverat. Tum demum ſucceſſit Gubernatrix, ſuccincta mille admodum equitibus, armorum fulgore ſplendentibus. Proceres Dominam ſequebantur. Quidam è Finãtiis & Privatâ curiâ comitatum inſtruxerant. Noircarmius quoque propius admovit exercitum, ut ſi tumultus in urbe oriretur, in tempore adſiſteret. Armati pedites gemino ordine diſpoſiti, intrantem Dominam excipiebāt, deducebantque in hoſpitium quod publice præbebatur. Animis civium exſpectatione detentis, quid primum actura eſſet, quatuor captivi repente producuntur. Eos Brabantiæ prætor ex fugâ retraxerat. Cruce in foro erecta ſeditioſum ſpiritum laqueo evomuêre. Nec multò poſt Joannes Onghena (quem Iconomachorum principem Gandavi extitiſſe memoravimus) eodem ſupplicio dignam ſceleribus mercedem accepit. Tranantem Antverpiæ flumen, Gandavenſis conſul ſibi notaverat, manumque injici fugitivo juſſerat. Octavo Cal. Maij his legibus civitatem ordinavit. *Incolæ pacem quietemque fovento. Concionatores novæ religionis amiſſis bonis capite plectuntor. Fautores eorum puniuntor arbitrio Gubernatricis. Parentes & heri, pro familia tenentor. Conventicula ne ſunto. Magiſtratus hæc ipſa diſſipanto. Si*

quis

quis indicaſſit, impunitatem habeto, ita tamen ſi deinceps legibus ſe accommodaverit. Iconomachi laqueo vitam finiunto. Si magiſtratus non prohibuerint, damnum refundunto. Matrimonia, alioſque ritus novæ religionis exercentibus, laquei pœnam irroganto. Infantes ab hæreticis baptizati, rebaptizantor. Obſtetrices intra horas viginti & quatuor puerperas magiſtratui denuncianto. Ludimagiſtri non publicè, non privatim juventutem inſtruunto, niſi prius examinati, & jurati. Docere illicita capitale eſto. Magiſtratus, prætores, viſitatores bibliopolarum & typographorum diligentem rationem habento. Qui libros illicitos ſæpius diſtraxerit, capite plectitor, cæteri pœna extraordinariâ. Tributa injuſſu Regis ne imponuntor. Ne conferuntor. Qui ſecus faxit quadruplum reſtituunto, & arbitrio judicis plectitor. Eleemoſynarum collatione pauperes ad novam religionem ne alliciunto. Qui ad legendum militem pecuniam contulerit capite luito. Conventiculorum auctores rebelles habentor. Exules & apoſtatæ, urbe excedunto, ſimiliter & hi, qui in provincias confluxerunt, ſine vitæ teſtimonio. Catholicis vel ſacerdotibus nemo injurius eſto. Sin ſecus, capite & amiſſione bonorum punitor. Nulli ſua religio fraudi eſto. Eccleſiaſticis pareto. priſcis legibus edictiſque ſtato; quoad à Rege ex conſilio Ordinum aliter ſtatutum fuerit. Gubernatrici interim curæ fore, ut generalem gratiam Rex indulgeat. Poſt hæc ſectariorum templa militibus prædæ dedit. Cives arma ſua ad magiſtratus deferre juſſit. Imagine stemplis reſtituit. Sacrificia, & ſupplicatio-

nes reſtituit, queis ipſa ingenti intererat pompa, cum Purpuratis & Optimatibus, ad cæterorum exemplum. Scholas quas erudiendæ juventuti ſectarii erexerant, ad alios uſus trãſfert, ut nervos eorũ paullatim exſcinderet; & inclinatis ad pœnitentiam ſeditioſorum animis, impetuque novitatis conſumpto, populus amaret redire ad quietem, quam tumultuantium furor excuſſerat. Vrbanus miles reliquus exauctoratus eſt. Firma præſidia civitati impoſita. Vectigal quo idem miles ante alebatur, præſidiariis ceſſit in ſtipendium. Quibus rebus effectum eſt ut vinaria, & cereviſiaria vectigalia ſine ulla Regis invidia intenderentur per omnes provincias. Semper quidem manſura. Nullo poſtea faſtidio populi oneribus aſſueti, nec averſantis rerum ſpeciem longo uſu conciliatam, quam diuturna patientia legitimam fecerat. Ea tum quidem haût difficulter impetrabantur à magiſtratibus, hac ratione ſalutem publicam redimi credentibus. Cùm econtrà paullò poſt Albanus, nullo neceſſitatis prætextu eadem augendo, res priſcas novare, vimque Regiam intendere arbitraretur. Populo certè nimiæ libertati innutrito aliis artibus imponere debuerat. Omnia ipſe per externos agebat. Cùm id rectius provinciales faciant. Qui faſtidita tributa non favori, non libidini, aut ſçeptro; ſed neceſſitati publicæ dare credun-

creduntur. Tantum intereſt quid à quoquam, & qua cauſa fiat. Populus duci vult, non trahi. regi, non ſubigi. Nec refert qua via, dum eo quo tendis, pervenias. Ergo rebus in hunc modum Antverpiæ ſtatutis, comes Manſveldius civitati præficitur. Summa benevolentia populum continuit, nulla remedij aſperitate laceſſitum.

Cum interim in Flandria acerrimæ quæſtiones de noxijs haberentur. Civitates tanquam ſemet abſolverent, ultione gaudebant. Multitudo metu perculſa impune contemnebatur. Nam & vis aderat imperium exercentibus. Ipris duo Miniſtri attolluntur in patibulum. Quibuſdam ſpectatorum fremere auſis, circumfunditur miles, & intento ferro turbatos diſcutit. Cecidere multi ex plebe, & quidam innocentes in promiſcuo diſcrimine. Nèmo deinde auſus eſt obſtrepere. Seditionum auctores per provincias conquiſiti varijs ſuppliciorum generibus afficiuntur. Ioannes Winghene & Bacquerelius, vitam laqueo finiêre. Sectariorum quippe principes fuerant. Illi crimini datum, quod Rotnacenſes ad publicandas conciones Gandavum deduxerat. Hic vero Iconomachos in ſacrilegium Aldenardæ redemerat, ut ſupra retulimus. Bona utriuſque fiſco illata. Reliquum vulgus extra periculum, quod aliena magis inſania, quam proprio ingenio deliquerat. Pro

Rege tamē & religione juramentum præſtare jubetur. Iconomachi paſſim & undique ſine miſericordia necantur. Infamati magis, quam convicti relegantur in exilium. Replentur cruces cadaveribus, Germania exulibus. Nullâ tum quidem Gubernatricis invidiâ, quando omnia per magiſtratus agerentur. Nam & ipſi magiſtratus non iræ, aut ſævitiæ imputabant ſupplicia; ſed utilitati publicæ. Seditioſiſſimi quique jure putabantur damnari, tanquam ſceleribus ſuis promeruiſſent exitium, quod à proprijs civibus irrogabatur. Et hoc re vera in ejuſmodi tempeſtate ſinceriſſimum eſt remedium, ut optimorum civium ſuffragijs delicta vindicentur. Qui à nutu Regis pendentes, ex utilitate ejus omnia conſtituunt. Et ſi quid ſeverius fecerint, merito facere videntur, ſine infamia, vel criminatione Principum. Et ſi dicere licet, famam Albani nihil magis oneravit, quam quod extraordinaria ratione, & externis in conſilium adhibitis, in eadem facinora tam animoſe ſurrexerit. Pœnā remedij loco admovere non credebatur: ſed malis publicis ad occaſionem avaritiæ abuti, qui conſcientiam magiſtratuum ſuſpectans, extra ordinem judicia inſtitueret. Quarum rerum documenta apud antiquos multa recenſere poſſem. Sed hæc commodius ſuo tempore. Igitur Sectarij ad dandum ſacramentum paſſim citabantur. Contumaces ademptis bonis

in

in exilium acti. Et quia promiſcua fuga fuerat, ne civitates incolis deſtituerentur, & ad externas gentes tranſirent commercia, fugitivis ea lege edicto publico reditus permittitur, ſi religioni Regique ſacramentum dicerent. Fuere qui præferrent exilium, fuere qui reverterentur.

Cæterum Lutherani tam infami proſcriptione exulcerati apud Electorem Saxoniæ fortunas ſuas deflebant. *Nulla culpa provocatam Gubernatricem maximas contumelias in ſe ſtatuiſſe. Non ſe ſponte conceſſiſſe in Belgium: ſed communi conſenſu invitatos. Ibi quoque in ſumma magiſtratuum obedientia egiſſe, citra cujuſpiam injuriam. Civitatem imperij Antverpiam eſſe. Vnde certe eijci non poſſent ſine religionis ſuæ infamia, quæ non alia eſſet, quam religio imperij. Quod ergo ſuum delictum? an quia pro catholicis nuper armati, & ne violarentur, vitam ſuam obtuliſſent in diſcrimen, in quorum perniciem Calviniſtæ ſurrexerant? At ſi pæniteret obſequij honeſtius ſaltem dimitti potuiſſe, quam ſub ſeditioſorum invidia. Lutheranorum protectorem Electorem eſſe, eique potiſſimum incumbere, ut innocentiam illorum velit adiutam.* Hæc & plura in eam ſententiam referentes: pervicere tandē, ut Oratores mitteret in Belgium. Quibus Gubernatrix, habito conſilio, in hunc modum reſpondit. *Scitote me, quæ de religione conſtitui, nihil proprio feciſſe judicio. Regis imperium executa ſum, quod ſine crimine prætermittere non poteram. Cum illo igitur*

expo-

tè poſtulandum eſt vobis. Prudentius tamen facietis, ſi eodem jure permittatis Regem frui, quo ipſi utimini. Quid vobis cum noſtra provincia? quare vultis dijs regnandi modum præſcribere, quem ipſi ſedes à nemine accipitis? Quid in Germania Veſtra faciatis Regem non ſollicitat. Religionem quam libet amplectimini. Paci publicæ, ut placet, conſulite. Nemo depoſcet à vobis rationem imperij. Relinquite, precor, Regi provincias ſuas, in quas nemo principum jus ſibi vindicat. Ille quidem religionem à majoribus traditam, & ſolemni ſacramento ſancitam retinere ſtatuit. Bellum & omnia potius toleraturus, quam libidini populari electionem ſacrorum permitteret. Neque enim videri ex majeſtate, ut his malis tanquam impar, ſuccumbat, ac libertatem indulgeat, quam vulgare non poteſt, ſine ſceptri diſcrimine. Quod & Illuſtriſſimus Elector probe intelligit. Qui extra unos Lutheranos ſacrificandi licentiam nemini facit. Miniſtri ergo veſtri quid queri poſſint, non video. In pacem publicam ſerpentes, provinciis exegi. In quas injuſſu meo novas religiones, & neſcio quæ turbamenta auſi ſunt adferre, & in quæſtionem adducere, qua ratione colenda ſint numina. Ut in tanta fidei varietate, nihil ſacrum, nihil ſanctum, nihil deniq; de ſuperis certum populus credere aſſueſcat: deinde viribus ſceptri contumaciam ſuam conferat. Audiviſſe vos arbitror, labefactatam ab his populorum fidem, deſcriptos exercitus, ſublata vexilla in Regẽ, parumq; abfuiſſe ab omnium pernicie. Quid ſi vires illorum hominum patientia noſtra adoleſcant, qui pacẽ ferre non poſſunt?

Cum hoc reſponſo oratores dimiſſi ſunt.

Dum

Dum hæc Antverpiæ geruntur, Noircarmius interea cum tota exercitus mole contendit ad ſubigendos eos, qui averſabantur imperium. Arenbergius in itinere conjungitur ei, cum ſua legione, & non modica Germanorum manu, quos ſub præfectis ejuſdem gentis, ij quibus imperatum erat, paullo ante in Belgium deduxerant. Brederodius multo armatorum præſidio Amſterdamum tenebat. Sed tolerandæ obſidioni imparem ſe exiſtimans, uxore atque omni inſtrumento, & pecunia navigio impoſitis, fugam adornat. Profectio in Germaniam parabatur cum Conjuratis; militibus vero juſſis ſibi quemque conſulere. Pecunia in ſtipendium deerat. Nec erat tutum tot armatos, & in illum fortaſſe peccaturos, ſine ſtipendio dimittere. Circumjecta monaſteria prædæ data. Gaudebatque rapinis miles. Duces è Conjuratis erant. Qui & ipſi inſania feroces, imparatos circa agreſtes undique diripiunt. Laſciviebant ergo præda graves, expilato per vim Egmondano monaſterio, quod in illa regione habebatur lautiſſimum. Sed in tempore ſupervenit Megemus. Primum exercitus agmen ducebat. Prægreſſuſque cum parte equitatus, eos omnes qui occurrerunt, fudit. Incondita turba erat, non imperio, non diſciplina inſtituta, neque aliter quam in latrocinijs fortitudinem exercere ſolita. Multi incompoſitè fugientes

occiſi.

occiſi. Alij refugiebant in civitatem. Plures longius terror abſtulit. Centum & amplius in æſtuarijs maris ſecurè prædæ incubantes, proteruntur ab equitibus, quos adeſſe necdum perceperant. Quinque naves Amſterdami ſtabant in anchoris, quæ ad fugam à Conjuratis conductæ, exſpectabant vectores. In has non tantum Conjurati, ſed & Miniſtri & exules & flagitioſiſſimus quiſque deſiliere. Nulloque jam partium duce reliquo, quia nihil magis Amſterdamenſibus, quam deditio placuerat, delegati ad Megemum deſtinantur condiciones petituri. Quibus impetratis, intra mænia recepere præſidium. Brederodius propitijs uſus ventis Emdam appulit. Vnde ſe in Germaniam contulit. Vbi paullo poſt morbo ex mœrore contracto, extinguitur. Vna omnino navis erat, qua vehebantur Conjuratorum præcipui. Hæc Hollandiam Friſiamque inter, pulvino deprehenſa, hærebat in brevibus. Quibus prora cumulis arenarum impedita, pareſſe non potuit. Caſu id acciderit, an ira gubernatoris, ebriorum vectorum injuriâ ſaucij, non ſatis conſtat. Et utrumque traditur. Cæterum Mulardus Arenbergij juſſu fugitivos perſequebatur cum quinque navigijs. Quos cum mira opportunitate comperiſſet ijſdem brevibus occupatos, ad deditionem compulit. Jnditis vinculis Harlingæ in

Friſia carceribus mancipavit. Superveniens inde Arenbergius, de ſingulis quæſtionem habuit. Eos qui arma in Regem tulerant, laqueo confecit. Nobilium ſanguine abſtinuit, Gubernatrici ſignificans quid de his fieri vellet. Illa vero ad ſe perduci juſſit. In ſeptem gladio animadvertit. Reliquos ſeptem altiori ſanguine genitos, arcta cuſtodia Vilvordiæ habuit. In his duo fuere Battenburgij, fratres admodum juvenes, Hermannus Galama & Sieurtius Bayma Friſij generis. Octo & triginta è captivis, ad Wackemij dominum, ea tempeſtate Zeelandiæ præfectum vincti mittuntur: ut de ſingulorum ſceleribus ille cognoſceret, traderetque ſupplicio. Flandri omnes erant, aut fugitivi, aut proſcripti. Apoſtatæ laqueo necati ſunt. reliqui catenis conſtricti alligantur remigijs.

Omnes jam provinciæ in gremium Gubernatricis conceſſerant. Albanus tamen tanquam manente adhuc bello iter inſtruebat. Septendecim Hiſpanorum cohortes novis delectibus effecerat. Eas omnes Cartagini Novæ imponit in naves. Quippe Andreas Auria triginta triremium claſſem in portum deduxerat. Rege deinde protenus ſalutato, v. Id. Maij ſoluit à littore. In itinere febricula correptus Nicæam divertit. Ibi curandæ valetudini quatriduum inſumens, ſeptimo demũ, poſtquam navigare cœperat die, Genuam appulit.

pulit. Claſſis in portum appulſa expoſuit militem. Ex his quatuor cohortibus Sardinienſi legioni in ſupplementum adiectis, cæteræ per Inſubriam in præſidia diſtribuuntur. Albanus paucorum dierum intervallum Genuæ traxit, prodagra invalidus: ſed tolerandæ moræ impatiens numerum copiarum iniri juſſit. Hiſpanorum peditum octo millia, ſexcenti & octoginta cenſi traduntur. Alfonſus de Vlca Neapolitanæ legioni præpoſitus duo millia, ducentos & triginta habebat. Decem vexilla Iulianus Romero ex Sicilia traduxerat. Totidem Sanctium de Londogne ex Inſubria ſequebantur. Octingenti ex Sardinia appulerant, quibus tyrones illi, ut ante diximus, permixti, mille ſexcentos & viginti milites explebant. Gonſalvus de Bracamont ijs præerat. Hæc pedeſtris acies, & veteranorum prope tota. Mille & ducentos numerus equitum impleverat. Hiſpanorum cataphractorum duæ turmæ, quinque ex eadem gente levis armaturæ. Itali tres, duas turmas Albani leviter armati explebant. In hunc modum recenſitos, Sancto-Ambroſium pergere jubet. Vrbs hæc ſita eſt in radicibus Alpium, Italiam à Germania Galliaque ſeparantium immani faſtigio, Albanus Turinam profectus, aliquot dies fuit cum Sabaudiæ Duce. Inde ad præmiſſum exercitum ſe recepit, & per Alpium anguſtias iter inſtituit. Acies hoc modo proceſſit, in tres

partes

partes diſtincta. Frontem Albanus tuebatur, ſpeculatores qui explorarent iter ſubinde premittens. Neapolitanicam legionem & cataphractos Hiſpanos ſibi applicuerat. Quos Itali antecedebant leviter armati, ſimul itineri parati, & prælio. Medium agmen curabat Fredericus à Tolledo Albani filius. Inſubricam legionem habebat, & Hiſpanorum equitum quatuor turmas. In hoc impedimenta vehebantur. Tergum exercitus Sicula, & Sardinica legio cum Albanis equitibus conſtituebant. Præerat huic Chiapinus Vitellius Marchio Cotonæus, magni in Italia nominis, manu promptus, belloque clariſſimus. Arcta erat ſemita, & occurrentibus ſæpe rupibus inclemens, quę paucos admodum caperet armatos. Viam tamen ſic diſpenſaverant, ut in ſtativa, quæ primum agmen habuiſſet, ſequenti die ſecundum ſuccederet. Poſt alterum diem tertium agmen perveniret, ijſdem ſtativis uſurum. Hoc modo exercitus deſcendit in profundiſſimam vallem, exigua planitie procumbentem in flumen, cujus fons per prona magno ſtrepitu aquarum decurrens, parvo alveo vehitur, donec Iſeræ commiſſus, haut aliter quam ponte traijcitur. Latera utrimque aſperis, præruptiſque rupibus clauduntur, cacuminibus in immenſam altitudinem ſurgentibus, humano negatis veſtigio. Hac ſemita Annibalem Romanis bellum inferentem, pro-

rupiſſe volunt in Italiam. Neque dubium, quin in his anguſtijs deprehenſus Albani exercitus debellari potuerit, ſi extitiſſet, qui modicâ manu reſiſteret in ulteriori ripa, tranſitu prohibiturus. Vbi non ſolum cum hoſte, verum etiam cum iniquitate loci præliandum erat, qui tantam multitudinem redegiſſet ad paucitatem. Vnde ſine pernicie, ac niſi victores recipi non poterant. Nam ſi reverterentur qua venerant, eos ibi deprehendiſſet inopia rerum omnium, fameſq; ferro acutior, cōſumptis alimentis, quæ ſterilitas loci ſuppeditare non poterat. Quippe ſtativa ſic inſtructa commeatibus fuerant, ut non niſi in unam noctem toti exercitui cibaria ſufficerent. Sed continua felicitas exercitum decimis quartis ſtativis in Burgundiam perduxit. Ibi quatuor turmæ, nuper conſcriptæ, Albano junguntur. Militem ſociorum terram permeantem, egregiâ ſeveritate & diſciplinâ continuit. Flagitiorum militarium inſignis vindex, atque implacabilis peccantibus. Quod etiam inter laudes ejus à contrariarum partium ſcriptoribus numeratum eſt. Qui tamen ex odio, atque irâ famam illius diviſere mortalibus. Cogitaveritne Genevenſes Calviniſticæ ſectæ artifices & propugnatores ad deditionem compellere, & hoc ipſum cum Sabaudo agitaverit, equidem neſcio. Vtrumque tamen calumniatus eſt rumor. Nec Genevenſes ſolum multo præſidio urbem

bem compleverant: ſed & Helvetij montibus ſuis egreſſi, ingenti multitudine fines inſederant. Gallus quoque ſubitis delectibus multum militum effecit, Helvetiorum ſex millibus mercede conductis. Quacumque incedebat Hiſpanicus exercitus, paribus ipſe paſſibus obequitabat in confinio regni, laterique Albani ſuum admovebat exercitum. Sic tandem in Lotharingiam, atque inde in Belgium perventum eſt.

FINIS.

HISTORIA Belgica, quam ab ANNO CHRISTI M.D. LVIII. Nobilis atque Clariſſimus vir, Dominus NICOLAUS BURGUNDIUS I. C. & Codicis in Univerſitate Ingolſtadienſi Profeſſor Ordinarius concinnavit; quia nihil Fidei Orthodoxæ, vel bonis moribus adverſum continet; adeoque concinnè ac eleganter conſcripta eſt, ut lectu non utilis minus, quàm jucunda futura videatur: typis & luce publica digna eſſe videtur.

Ita cenſeo

Nomine atque loco Admodum Reverendi & Spectabilis Domini Decani Theologici,

Leo Menzl. S. Theolog. D. Prof. & Univerſitatis Ingolſtad. Procancellarius, &c.